

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TELLU'L-VERD ROMANINDA GÖÇ OLGUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Negihan DURMUŞ

ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ANKARA, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TELLU'L-VERD ROMANINDA GÖÇ OLGUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Negihan DURMUŞ

ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Osman DÜZGÜN

ANKARA, 2023

ONAY SAYFASI

Negihan DURMUŞ tarafından hazırlanan “TELLU’L-VERD ROMANINDA GÖÇ OLGUSU” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Osman DÜZGÜN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐	Red ☐	
Doç. Dr. Derya ADALAR SUBAŞI	Ankara Üniversitesi	
Kabul ☐	Red ☐	
Dr. Öğr. Üyesi Bahattin CİZRELİ		
Kabul ☐	Red ☐	

Tez Savunma Tarihi: 24/02/2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

.....

BEYAN

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları kaynaklar listesine aldığımı, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim. (...../...../2023).

Negihan DURMUŞ

TEŞEKKÜR

Tez çalışması sürecinde rehberlik ve destekleriyle beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Osman DÜZGÜN'e minnettarlığımı ifade ederim. Bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki bütün değerli hocalarıma teşekkür ederim. Tez jürimde yer alan tez çalışmama katkı sunan rehberlik yapan Doç. Dr. Derya ADALAR SUBAŞI ve Dr. Öğr. Üyesi Bahattin CİZRELİ hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Dr. Necdet SUBAŞI hocama desteğinden dolayı teşekkürlerimi sunarım. Dr. Onur YAMANER'e desteğinden dolayı teşekkürlerimi sunarım. Yazar Dr. Esmâ MU'AYKIL hocama desteği ve sağladığı kaynaklar için teşekkür ederim. Züka DERVİŞ arkadaşşıma romandaki anlayamadığım halk dili ve diğer ifadelerde ki desteği için teşekkür ederim. Betül ABO SHAAR'a deyim, atasözleri ve şarkıları Türkçeye çevirme konusunda yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Sümeyye ÖZTÜRK ve Feride KARDAŞ'a teşviklerinden dolayı teşekkür ederim. Özverileriyle bana destek olan sevgili eşim, oğullarıma ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ANKARA / 2023

Negihan DURMUŞ

ÖZET

Tellu'l-Verd Romanında Göç Olgusu

Göç ve edebiyat ilişkisinin geçmişten günümüze varlığını sürdürmekle birlikte müstakil bir alanda ele alınması modern dönemde olmuştur. Göç edebiyatında ana konu göç olmakla birlikte göçler, zorunlu veya gönüllü olarak gerçekleşme biçimlerine göre farklılık göstermektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda Suriye savaşı gibi savaş nedeniyle gerçekleşen zorunlu göçler ele alınan önemli konulardan biri olmuştur. Suriye iç savaşının yıkıcı etkileri, Suriye toplumunu derinden etkilemiş ve binlerce insanı yerinden etmesi nedeniyle komşu ülkelere zorunlu olarak göçe mecbur bırakmıştır. Bu nedenle zorunlu göç olgusu toplumun yapısını etkilemiştir. Toplumsal değişimlere neden olan savaş gibi yıkıcı olayların etkileri, edebi eserler aracılığıyla ele alınmaktadır. Bu çalışmada Suriyeli edebiyatçı olan Esmâ Mu'aykil tarafından Arapça olarak kaleme alınan *Tellu'l-Verd* romanı incelenmiştir. *Tellu'l-Verd* romanı realist tarzda yazılmış bir göç romandır. Bu roman, sosyolojik ve psikolojik açıdan analiz edilmiş; savaşın toplum ve bireylerde bıraktığı etki ve bunun neden olduğu toplumsal değişim ele alınmıştır. Romanda detaylı bir şekilde ele alınan göç öncesi, göç anı ve göç sonrası aşamaları takip edilmiştir. Romanda bir üçgen biçiminde Suriye'den Türkiye'ye, Türkiye'den Avrupa'ya ve oradan tekrar Suriye'ye geri dönüş şeklinde gerçekleşen göç zincirini oluşturan olayların psikolojik ve sosyolojik etkileri karakterler üzerinde gözlenmiştir. Suriye iç savaşı toplumda pek çok değişime neden olmuştur. Ülkede güvensizlik ve iç kargaşanın oluşması nedeniyle pek çok insan hakkı ihlalleri meydana gelmiştir. Romanda ele alınan tecavüz, işkence gibi insan hakkı ihlalleri; roman ışığında incelenmiştir. Romanda göç sonrası ortaya çıkan kültürel değişimlerin neden olduğu kimlik sorunları yabancılaşma gibi olgular gözlenmiş ve incelenmiştir. Çalışma üç ana başlık altında incelenmektedir. Çalışma; ilk olarak metodoloji ve göç, edebiyat ilişkisi açısından kavramsal çerçevede ele alınmaktadır. İkinci kısımda Esmâ Mu'aykil'in hayatı, edebi kişiliği ve eserlerine yer verilmektedir. Son ana başlıkta ise *Tellu'l-Verd* romanı yapısal ve tematik açıdan incelenerek çalışma sonlandırılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Göç olgusu, Göç edebiyatı, Kimlik, Toplumsal değişim, Yabancılaşma

ABSTRACT

Migration Phenomenon in the Novel of Tellu'l-Verd

Although the relationship between migration and literature has existed from past to present, it was in the modern period that it was handled in a separate field. Although the main subject in migration literature is migration, migrations differ according to whether they are forced or voluntary. In the current century, forced migration due to war, such as the Syrian war, has been one of the most important topics addressed. The devastating effects of the Syrian civil war deeply affected Syrian society and forced thousands of people to migrate to neighbouring countries due to displacement. Therefore, the phenomenon of forced migration has affected the structure of society. The effects of destructive events such as war, which cause social changes, are addressed through literary works. In this study, the novel Tellu'l-Verd written in Arabic by the Syrian literary writer Esma Mu'aykil is analyzed. Tellu'l-Verd is a migration novel written in a realist style. This novel was analyzed from a sociological and psychological perspective; the impact of war on society and individuals and the social change caused by it were discussed. The pre-migration, migration and post-migration stages, which are discussed in detail in the novel, were followed. In the novel, the psychological and sociological effects of the events that make up the migration chain, which takes place in the form of a triangle from Syria to Turkey, from Turkey to Europe and then back to Syria, were observed on the characters. The Syrian civil war has caused many changes in society. Many human rights violations have occurred due to insecurity and civil unrest in the country. Human rights violations such as rape and torture are analyzed in the light of the novel. In the novel, phenomena such as identifying problems and alienation caused by cultural changes that emerged after migration was observed and analyzed. The study is analyzed under three main headings. Firstly, the study is discussed in terms of methodology and conceptual framework in terms of the relationship between migration and literature. In the second part, Esma Mu'aykil's life, literary personality and works are included. In the last main section, the study is concluded by analyzing the novel Tellu'l-Verd structurally and thematically.

Keywords: Migration phenomenon, Migration literature, Identity, Social change, Alienation

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	6
2.1. Araştırmanın Konusu	6
2.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı	6
2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2.4. Araştırmanın Yöntemi.....	7
3. BİRİNCİ BÖLÜM	8
3.1. Göç ve Edebiyat	8
3.1.1. Göç	8
3.1.1.1. Zorunlu Göç	9
3.1.2. Suriye’de Zorunlu Göçe Neden Olan Tarihi Süreç	9
3.1.3. Göçün Sosyo-Kültürel Anlamı	10
3.1.4. Göçün Edebiyat Üzerindeki Yansımaları	12
3.1.5. Göç Edebiyatı	13
3.1.5.1. Göç Edebiyatında Ele Alınan Bazı Temalar	14
3.1.5.1.1. Göç.....	14
3.1.5.1.2. Vatan Özlemi	14
3.1.5.1.3. Umut	15
3.1.5.1.4. Özgürlük	15
3.1.5.1.5. Kimlik	15
3.1.5.1.6. Sürgün.....	16

3.1.5.1.7. Yabancılaşma.....	16
3.1.6. Türk ve Arap Edebiyatında Göç	17
4. İKİNCİ BÖLÜM.....	20
4.1. Esmâ Mu‘ayyid ’ın Hayatı ve Eserleri.....	20
4.1.1. Hayatı.....	20
4.1.2. Edebi Kişiliği	22
4.1.3. Yazarın Eserleri	24
4.1.3.1. Romanlar	24
4.1.3.2. Edebi Eleştiri Kitapları.....	27
5. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	30
5.1. Tellû’l-Verd (Gül Tepesi) Romanı.....	30
5.1.1. Romanın Konusu ve İçeriği	30
5.1.1.1. Romanın Ana Teması.....	31
5.1.1.2. Romanın Özeti	31
5.1.2. Entelektüel ve Aktivist Kişiliği	32
5.1.3. Romanın İç Dünyası	32
5.1.3.1. Kurgusal Yapı ve Olay Örgüsü	32
5.1.3.2. Anlatıcı Bakış Açısı	37
5.1.3.3. Kahramanlar	37
5.1.3.3.1. Başkahraman.....	38
5.1.3.3.2. Yardımcı Kadın Karakterler	39
5.1.3.3.3. Yardımcı Erkek Karakterler	41
5.1.3.3.4. Dekoratif Karakterler	44
5.1.3.4. Zaman.....	47
5.1.3.5. Mekân.....	50
5.1.3.6. Olaylar ve Olgular.....	54
5.1.3.6.1. Olaylar	54

5.1.3.6.1.1. Göçe Neden Olan Unsurlar	54
5.1.3.6.1.2. Türkiye'ye Göç	54
5.1.3.6.1.3. Hollanda'ya Göç	58
5.1.3.6.1.4. Suriye'ye Geri Dönüş.....	62
5.1.3.6.2. Olgular	68
5.1.3.6.2.1. Vatan Sevgisi.....	69
5.1.3.6.2.2. Aidiyet.....	70
5.1.3.6.2.3. Şiddet.....	72
5.1.3.6.2.4. İşkence.....	74
5.1.3.6.2.5. Tecavüz	79
5.1.3.6.2.6. Aile Sorunları	84
5.1.3.6.2.7. Güvenli Bölge Arayışı.....	88
5.1.3.6.2.8. Yerinden Edilme	90
5.1.3.6.2.9. Savaş Mağduru Olmak	92
5.1.3.6.2.9.1. Özlem	95
5.1.3.6.2.10. Çocuğu İçin Mücadele	96
5.1.3.6.2.11. Umut.....	97
5.1.3.6.2.12. Hayal Kırıklıkları	99
5.1.3.6.2.13. Acı	101
5.1.3.6.2.14. Yaşamdan Soğuma.....	102
5.1.3.6.2.15. Kâbuslar	103
5.1.3.6.2.16. Yalnızlık.....	106
5.1.3.6.2.17. Yabancılaşma	109
5.1.3.6.2.18. Kimlik Bunalımı.....	111
5.1.3.6.2.19. Toplumsal Dışlanma	113
5.1.3.6.2.20. Uyum Sağlama	115
5.1.3.6.2.21. Toplumsal Cinsiyet	118

5.1.4. Dışsal Yapı.....	119
5.1.4.1. Dil ve Anlatım Teknikleri	119
5.1.4.2. Kültürel Öğeler.....	128
5.1.4.3. Toplumsal Yapı.....	134
5.1.4.4. Siyasal Yapı	137
5.1.4.5. Edebi Açıdan Değerlendirilmesi	147
6. SONUÇ.....	148
7. KAYNAKÇA.....	151

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Romanın içinde geçen atasözleri	121
Tablo 2. Romanda geçen deyim ve mecaz ifadeler	122
Tablo 3. Romanda diyaloglarda geçen halk dilinde bazı kelimelere yer verilmiştir.	123
Tablo 4. Romanda diyaloglarda sık geçen halk dili kelimeler	123
Tablo 5. Romanda halk dili atasözü ve deyimler.....	123

1. GİRİŞ

Edebiyat, hayatın bütün alanlarını kuşatıp bir aynadan yansıyan görüntüler gibi okuyucuya hayattan kesitler sunmaktadır. İnsan homo erectus iken mecburen beslenmek için sürekli seyahat halindeydi. Bundan dolayı insanlık tarihi kadar eskiye götürülecek olan göç olgusunun, bu aynadan edebiyata yansımaları olmuştur. Özellikle modern dönemle birlikte artan işçi göçü, savaşlar ve doğal afetlerin etkisiyle göç ve edebiyat ilişkisi müstakil bir alan oluşturarak “Göç Edebiyatı” özel bir tür olarak edebiyatın alt dallarından birini oluşturmuştur.

2011 yılının Mart ayında Suriye’de meydana gelen iç savaş nedeniyle komşu ülkelere büyük bir göç dalgası meydana gelmiştir. Ülkenin 21 milyon olan nüfusunun yarısı iç savaş nedeniyle yerinden edilip zorunlu göçe maruz kalmıştır. İç savaşa taraf olan İran, Rusya ve çevre ülkelerden askeri güçler, Suriye’ye gelmiş ve bu durum nedeniyle nüfus dengelerinde bir değişim meydana gelmiştir (SACD, 2020).

İç savaş nedeniyle diğer çevre ülkelerine olduğu gibi Türkiye’ye de göç edilmiştir. Gerçekleşen yoğun göç dalgasında Türkiye’nin uygulamış olduğu açık kapı politikası ve çevre ülkelerinde Arap Bahar’ının getirdiği karışıklıklar nedeniyle daha güvenli buldukları Türkiye’yi tercih etmişlerdir. Bu büyük çaplı göç dalgasının artışı göç ağlarının oluşmasının da önemli ölçüde etkisi bulunmaktadır. İlk olarak özellikle Suriye sınır bölgesine yakın olan Urfa, Antep ve Kilis şehirlerinde yerleştirme merkezleri oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kamplarda göçmenler, kamplardaki yetersizlik ve bağımlı yaşamak istememeleri nedeniyle ilk önce sınıra yakın bölgelere; daha sonra da daha büyük metropol şehirler olan İstanbul, Ankara gibi şehirlere yerleşmişlerdir. İlk göç dalgasında gelenlerin oluşturduğu göç ağıyla daha sonra akraba ve yakınlarının yanına gelenler göç nedeniyle ortaya çıkan olumsuz koşullardan daha az etkilenecek yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu büyük göçün hem ev sahibi topluma hem de göç eden topluma olumlu veya olumsuz birçok etkisi olmuştur (Ergüder, 2015).

Zorunlu göç sebebiyle Suriyeli göçmenler tarafından en çok tercih edilen ülkelerin başında gelen Türkiye, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Şubat 2023 verilerine göre Suriyeli göçmen sayısı 3.500.964 ulaşmıştır. Son dönemde sınır kapıların açılmasıyla birlikte sayılarda bir düşüş yaşansa bile bu kayıtlı verilerden daha fazla bir sayının da kayıt dışı olduğu düşünülmektedir (Göç İdaresi, 2023).

Mart 2011'de Suriye'de meydana gelen karışıklıklar ve iç savaş nedeniyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan pek çok Suriyeli, mülteci durumuna düşmüştür. Türkiye'nin açık kapı politikası uygulamasıyla meydana gelen göç dalgasını oluşturan Suriyeli göçmenler, çok kozmopolit bir yapıya sahiptir. Suriye'nin her kesiminden farklı sosyokültürel yapılara sahip insanlar Türkiye'ye gelmiştir. Bu gelen insanların büyük bir oranı tarımla uğraşan Halep kırsalının okuma oranı düşük bir kesiminden gelmiştir. Bu kesimden gelen insanların ekonomik olarak da ihtiyaç sahibi olmalarından dolayı daha çok şehirlerin varoşlarına yerleşmişlerdir. Türkiye'ye gelen diğer kesimse farklı meslek alanlarından, insanlardan oluşmaktadır. Bu farklı meslek alanlarından insanları içinde barındıran bu yapıda pek çok insan dinsel ve kültürel yakınlık nedeniyle Türkiye'de yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu göç dalgası içindeki kozmopolit yapının Türkiye için olumsuz etkileri olabileceği gibi olumlu etkilerinin de olabileceği düşünülmektedir.

Göç kavramı, tek bir kelimeyle ifade edilmesine rağmen arka planında pek çok duygu ve etkiyi barındırmaktadır. Göç; ayrılık sonucu oluşan özlem, hüznün, acı gibi pek çok duygusal etkiyi barındırmaktadır ve bu nedenle edebiyatın da ele alınan önemli konularını oluşturmaktadır (Çakır, 2021). Göç kavramını sadece coğrafi olarak bir yerden başka bir yere göç etmek olarak algılamak yanlış bir yaklaşım olacağı gibi bir yere göç ederken sadece fiziki çevrede bir değişim meydana geldiğini düşünmek de yanlış olur. Göçün, kültürel, sosyal ve ekonomik değişimleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Göç olgusunu, bu değişimleri göz önünde bulunduran bir yaklaşımla ele almak gerekmektedir. Göç kavramı, tarih kadar eskiye dayanmış olsa da modern dönemde, savaşlar ve doğal afetler gibi sebeplerden dolayı zorunlu göç olgusu hayatın bir parçası haline gelmiştir. İçinde bulunduğumuz "Göç Çağı" diye ifade edilen bu dönemde göç olgusu ister toplumsal ister bireysel olsun her haliyle edebiyatın odağında bir konu haline gelmiştir (Şengül, 2017).

Göçler sonucu farklı toplumdan insanlar, yer değiştirirken kültürlerini ve sanatlarını göç ettikleri ülkelere taşımaktadırlar.

Yaşanan Suriye göçü nedeniyle çok sayıda edebiyatçı, Türkiye'ye yerleşmiştir. Edebiyatçılar Suriye'den gelirken getirdikleri kültürü ve yaşanan trajedinin çığlığını eserlerine yansıtmışlardır. Suriyeli edebiyatçılar göç edebiyatı bağlamında şiir, hikâye, roman gibi pek çok eser kaleme almışlardır. Zorunlu göç sonrası Suriyeli yazarlar, ülkelerinde yaşamış oldukları iç savaşın neden olduğu göç sürecini ve sonrasında ortaya çıkan olumlu ve olumsuz sosyal, psikolojik pek çok etkiyi eserlerine yansıtmış; göç edebiyatına dair önemli eserler ortaya koymuşlardır. Yapılan bu çalışmaların içinde en kapsamlı olanı romanlardır.

Roman, toplumdaki hayatın farklı yönlerinin sembolik olarak yansımadır. Romanlar; toplumdaki siyasal, sosyal olayları anlama da yardımcı olduğu kadar sosyal kimliği anlamada da bize katkı sunar. Bir edebi tür olarak roman bize maddi olguları inceleme imkânı verdiği kadar duyguları da inceleme fırsatı verir ve ayrıca bize hayatın tikel yönleri hakkında da bilgi kaynağıdır (Çayır, 2015). Suriyeli yazarlar, yaşadıkları ve tanık oldukları olayları oluşturdukları kurgusal dünya aracılığıyla romanlarında aktarmışlardır. Romanlarında savaşa neden olan süreci ve akabinde gerçekleşen göçü ele alan Suriyeli yazarlar, savaş ve göçle ortaya çıkan duyguları ve hayatın tikel yönleri hakkında da bilgi vererek savaşın neden olduğu yıkımların çok boyutlu olarak görülmesine imkân sağlamışlardır.

Romanlar, edebiyatçının bulunduğu toplum hakkında bilgi kaynağıdır. İncelenen *Tellu'l-Verd* romanı, Suriye Arap romanıdır. Bu açıdan Suriye'de ortaya çıkan romancılığın gelişim süreci ele alınacak olunursa Suriye romancılığı, diğer Arap romancılığından farklı olarak gelişmektedir. Romancılığın gelişimi, diğer dillerden tercümeler şeklinde değil orijinal bir şekilde Suriye'de ortaya çıktığı söylenebilir. 1865-1914 yılları arasında on üçten fazla romancı faaliyet göstermiştir. Yazarlar roman ve hikâyelerde sosyal konuları ele almışlar ve ahlaki konularda toplumu eğitmek amaçlı eserler kaleme almışlardır (Emekli, 2013).

Suriye iç savaşı ve bu savaşın neden olduğu göç sürecini yaşayan yazarlar, gözlemledikleri olayları yazınsal çalışmalarına yansıtmıştır. Bu yazarlardan Hâlid Halîfe yönetime karşı muhalif bir duruş sergilemiş ve bunu eserlerine yansıtmıştır. İç savaş sürecini bizzat yaşayan yazar bu alanda eserler vermiştir. *Medihu'l-Kerâhiyye* (Nefrete Övgü) romanı göç öncesi baba Esat'ın zulmünü anlatan bir romandır ve pek çok dile çevrilmiştir. *lâ Sekâkîne fî Matâbihi Hâzihi'l-Medîne* (Bu Şehrin Mutfaklarında Bıçak Yok) ve *el-Mevt*

'*Amel Şâkk* (Ölmek Zor İştir) iç savaş süreçlerini anlattığı ödüllü romanlardır. İbtisam Şakuş, savaş sürecini yaşamış Türkiye'ye göç edip çadır kentte yaşamış bir yazardır.

Vak'u'l-Hutâ,(Ayak Sesleri) *Kışratu'l-Beyda* (Yumurta Kabuğu) romanlarında ve *Beyne'l-Hiyâm* (Çadırlar Arasında)hikâyesinde Suriye iç savaşını ve göç sürecini ele almıştır. İbtisam Tireysî, Suriye'ye sınır olduğu için bir gün geri dönme umuduyla Türkiye'nin Hatay şehrine yerleşmiştir. Suriye iç savaşını ele aldığı ve Esat Yönetimi'ne sert eleştirileri içeren *Mudunu'l-Yemâm* (Güvercin Şehirleri) *Lemar*,(Lemar) *La'netu'l-Kâdmiyûm* (Kadmiyum Laneti) romanlarını kaleme almıştır.

Roman yazarları tiyatrodaki seyirciler gibidir (Çayır, 2015, s.15). Fakat bu savdan hareketle romandaki olayları bize yansız bir şekilde yansıttıkları sonucuna da varmak güçtür. Roman yazarın ideolojilerinden, kültürel ve sosyal çevresinden izler taşır. Ele alınan *Tellu'l-Verd* romanının yazarı Esma Mu'aykıl'ın romanda, sadece bir savaş ve göç olgusunu değil aynı zamanda yaşanan süreçleri, içinde bulunduğu Suriye toplumuna ait kültürel yapıları, kendi yaşantısından izler taşıyan yaşam süzgecinden geçirip yeniden ürettiği gözlemlenmektedir.

Bu çalışmada göç edebiyatı alanında üç romanı bulunan yazar Esma Mu'aykıl'ın *Tellu'l-Verd* romanını incelenecektir. Zorunlu göç olgusunun meydana getirdiği pek çok etki *Tellu'l-Verd* romanı aracılığıyla incelenmiştir. Çalışmada göç olgusunun beraberinde ortaya çıkan toplumsal ve sosyal değişim *Tellu'l-Verd* romanı aracılığıyla gözlemlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada kadın roman yazarı Esma Mu'aykıl zorunlu göç sırasında yaşanan acıların yanı sıra Suriye toplumundaki kültürel ve sosyal durum hakkında da eserinde veriler sunmuştur. Ayrıca yazar; romanda kadının toplumdaki kimliğini, toplumda kadına biçilen rolleri ve savaşın kadınlar üzerindeki etkilerini ele almıştır. Çalışmada bu etkilere de değinilecektir.

Göç sonrası alışık oldukları kültür ve sosyal dokudan kopuş, bazı uyum sorunlarına neden olmaktadır. Görünüşte mekândan kopuş gibi görünse de psikolojik etkilere de neden olmaktadır. Bu etkiler, göç sonrasında kimlik ve aidiyet sorunları gibi pek çok olguya neden olmaktadır. Romanda yer alan bu olgular analiz edilmeye çalışılmıştır. Bir roman analizi yaparken sadece romanın değil yazarının da içinde bulunduğu siyasi ve sosyal arka plana bakılması gerekmektedir. Özellikle zorunlu göç sonrası bu zorunlu göçe neden olan ortamı ele almak doğru bir okuma yapabilmek açısından önemli görülmektedir. Romanda göç

etmede itici rol oynayan siyasi ve sosyal koşullar ve bu durumun zorunlu göçe neden olma süreçleri ele alınmaktadır. Çalışma; konusu, amacı, hangi yöntemle ele alındığı ve hangi sınırlıkları barındırdığı gibi başlıklar altında metodolojik açıdan incelenmektedir. Sonrasında göç olgusu ve edebiyata yansımaları ele alınmıştır.

Ayrıca yazar Esmâ Mu‘aykıl ve eserleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra romanın dışsal yapısını oluşturan unsurları ve romanın iç dünyasını oluşturan olgular incelenerek çalışma sonlandırılmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızda incelediğimiz bir edebi tür olan *Tellu'l-Verd* romanında Suriye Savaşı'nın toplum üzerindeki etkileri ve göç süreçleri ele alınmaktadır. Araştırmamızda bu roman aracılığıyla nicel olarak incelenmesi çok mümkün olmayan tikel verilere ulaşmak hedeflenmektedir. Böylelikle savaşın neden olduğu göç süreçleri ve Suriye toplumunda ne gibi etkiler yarattığı, toplumsal bağlara nasıl etki ettiği, toplumsal bütünleşmeye mi yoksa toplumsal çözölmeye mi neden olduğunu farklı açılardan gözlemlemek mümkün olabilecektir.

2.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Roman toplumsal dinamikleri yansıtmada önemli bir role sahiptir. Çok sayıda farklı disiplinlerin akademik çalışmalarında roman incelemesi yaptıkları gözlemlenmektedir. Bu nedenle ele alınan roman insanın içinde yaşadığı toplumun yapısına ve kültürüne ait pek çok bilgi sunmaktadır. Roman bize Suriye'de yaşanan iç savaş, bu savaşın neden olduğu göç ve toplumsal bağlardaki farklılaşma ve çözölmelerle ilgili bilgiler sunabilir. Araştırmada bu romanın seçilmesinin nedeni, yazar Esmâ Mu'aykıl'ın toplumsal sorunlarla göç öncesinde de ilgilenmesi ve böylece romanda savaş öncesi ve sonrasındaki toplumsal sorunları karşılaştırıp yorumlamasıdır. Suriye'de iç savaş başlatan gösterileri ve toplumun durumunu gözlemleme fırsatı bulmuş olması ve bu yaşananları bize kurgusal bir şekilde sunması olayları daha derinden incelememize olanak tanımaktadır. Zorunlu göç sonrasında yazar, objektif bir yazım ortaya çıkarmama endişesinden dolayı beş yıl beklemiştir. Bu açıdan roman, göç olgusunu bütöncöl bir çerçevede inceleme imkânı tanımaktadır.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızda yazar Esmâ Mu'aykıl'ın *Tellu'l-Verd* romanı ele alınmıştır. Bu romanı incelememizde bazı güçlükler bulunmaktadır. Bir araştırmanın nesnel bir dili vardır. Ancak edebi metinlerin kendine has özel bir dili olmasından dolayı nesnel veriler gibi aktarılamamaktadır. Romancının soyut ifadeleri, çözömlleme yapılmaya çalışılmaktadır.

Bu çözümlemeleri yaparken bazı olaylar ve yazarın bakış açısı tam yansıtılamayabilir. Bundan dolayı araştırmamızda bazı sınırlılıklar bulunmaktadır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız nitel bir araştırmadır. Araştırma alanımız olan *Tellu'l-Verd* romanında metin ve içerik analiz yöntemi benimsenmiştir. Suriye Savaşı'nın toplum üzerindeki etkileri, mevcut hali hazırdaki koşulları barındıran bu roman aracılığıyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Roman olayların ve olguların analiz edilmesi şeklinde iki aşamalı olarak incelenmektedir. İlk aşamada göç süreçleri ele alınmaktadır. İkinci aşamadaysa göç sürecinin etkileri incelenmektedir. Romanda karakterler üzerinden göçün öznel etkileri gözlemlenmeye çalışılmıştır.

3. BİRİNCİ BÖLÜM

3.1. Göç ve Edebiyat

Göç sosyal bir olay olması sebebiyle hayatın içinde yaşanan bütün olayları içinde barındıran ve yansıtan bir alan olarak göçten bağımsız düşünülemez. Bu iki kavramın kesişme noktasını göç edebiyatı oluşturmaktadır. Göç edebiyatının insanlık için ortak anlam barındıran bazı olgular ve duyguları aktarması bakımından ortak bir dil oluşturduğunu söylemek de mümkündür. Göç edebiyatında göçle birlikte ortaya çıkan özlem, yalnızlık ve yabancılaşma gibi pek çok olgu ele alınarak insan ve içinde bulunduğu topluma ait pek çok veri sunulmaktadır

3.1.1. Göç

Göç; kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan alışık olduğu sosyal yapılardan, sahip olduğu ekonomik imkânlardan kısacası toplumsal yaşamın pek çok alanından uzaklaşması veya uzaklaştırılması sonucunda yeni yaşam alanlarına geçmesi anlamına gelmektedir (Gedik, 2015).

Göç kavramı, dünyanın en eski tarihlerinden beri var olmakla beraber günümüzde daha zor ve karmaşık bir hale gelmiştir. Teorisyenler küreselleşmeyle birlikte artık yaşadığımız çağın bir göç çağı olduğunu ifade etmektedirler (Adıgüzel, 2018).

Göç, isteğe bağlı veya zorunlu olarak meydana gelebilmektedir. İsteğe bağlı göçler daha çok eğitim ve maddi olarak daha iyi bir yaşam sürme isteğiyle ekonomik olurken zorunlu göçler; savaşlar, afetler ve siyasi baskılar nedeniyle meydana gelmektedir. Göç etmek insan hayatında büyük değişimlere neden olup çok katmanlı problemler yaratabilmektedir. Göç edilen ülkenin dilini, kültürünü ve günlük yaşam pratiklerini bilmemek göç eden kişilerde büyük zorluklara neden olabilmektedir.

Maddi ve manevi olarak büyük kayıplar yaşayarak ölümden kaçan ve daha güvenli bir ortamda yaşamak için zorunlu olarak göç eden kişilerde bu zorluklar daha da problematik olabilmektedir. Her şeylerini kaybetmiş bu insanlar göç ettikleri yerde yaşamlarını devam ettirmek için gerekli olan barınma, yemek, sağlık ve ısınma gibi temel insani ihtiyaçlarını karşılamakta büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Buna ilaveten göç ettikleri toplumda

yaşadıkları toplumsal dışlanma gibi nedenlerden dolayı insan için vazgeçilmez olan aidiyet duygusundan mahrum kalabilmektedirler.

3.1.1.1. Zorunlu Göç

Zorunlu göç; siyasal baskılar, savaş, iç karışıklıklar ya da doğal felaketler ve yaşamsal tehditlerden dolayı insanların yaşamlarını güvence altına almak için bulundukları bölgede yaptıkları iç göç veya ülkeden başka bir yere dış göç yapmaya mecbur kalmasıdır. Zorunlu göçler, yasal olmayan düzensiz göçler olarak görülmektedir. Ayrıca dünyada oluşan küreselleşmenin de büyük etkisi olduğu söylenebilir. Dünyada özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'ndan sonra artış gösteren soykırımlar; baskı ve şiddet kitlesel göç hareketlerine neden olmuştur. Devletler, yaşanan göçler sonrasında yaşanan sorunları çözmeye yönelik bazı politikalar oluşturdu. Bu politikalar, asimile etmekten uyumlaştırmaya veya çok kültürlülük gibi farklı görünümelerde ortaya çıktı. Amerika'ya düzenlenen 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerika ve Batı Göçmen Politikasını sertleştirdi. Türkiye ise bu sertleşmeden farklı olarak 2011 yılında Arap Bahar'ının etkisiyle devlete karşı artan eylemlere sert tepkiden kaçan Suriyeliler için açık kapı politikası uyguladı (Apak, 2014).

3.1.2. Suriye'de Zorunlu Göçe Neden Olan Tarihi Süreç

“Suriye göçü analiz edilirken iki aşama üzerinde durulabilir. Bu aşamalardan biri; Suriye göçünün sebepleri, failleri, diğeri ise göç süreci ve göçün sosyolojik sonuçlarının incelenmesidir” (İnce, 2019,s.2582).

Suriye göçünün failleri ve sebepleri birbiri içine geçmiş bir yapıdadır. Suriye göçüne neden olan tarihsel süreç, siyasi yapıdan bağımsız düşünülemez.

Suriye'de iç savaşa neden olan olayların arka planında geçmişte yaşanan siyasi olayların etkisi ve katkısı bulunmaktadır. Suriye'de 1970 yılında Baas, tek parti yönetimine geçen ve otuz yıl yönetimde kalan Hafız Esat, 2 Şubat 1982 yılında Hama'da öncülüğünde Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın içinde olduğu rejim karşıtı büyük bir ayaklanmaya katliamla cevap vermiş ve net bir rakam olmamakla birlikte yaklaşık 30 bin kişinin ölmesine neden olmuştur (Demir, 2019).

Hama katliamından iç savaşın başladığı 2011 yılına kadar geçen süreçte, yönetimin baskıcı ve şiddet yanlısı tutumu sebebiyle yaşanan hak ihlalleri, yolsuzluk, rüşvet gibi nedenlerle yaşanan ekonomik sorunlar; Hafız Esat'tan sonra yönetime gelen oğlu Beşşar Esat'ın Arap Bahar'ının etkisiyle başlayan gösterilere, babası gibi sert ve kanlı bir şekilde cevap vermesi gibi nedenlerle Suriye'de bu iç savaş patlak vermiştir.

Suriye iç savaşının bütün ülkeyi sarmasındaki bir diğer etmen ise Suriye'nin, toplumsal yapısı itibariyle etnik ve dinsel çeşitliliğe sahip olmasıdır. Bu yapı, hassas bir denge üzerinde durmaktaydı. Toplumda meydana gelen iç karışıklık, bu hassas dengenin bozulmasına neden olmuştur. 2001 yılında Arap Bahar'ının etkisiyle toplum yapısında bulunan etnik ve dini çeşitliliği içinde barındıran birlik ve beraberlikle başlayan masum özgürlük gösterileri yönetimin baskıcı ve ayrıştırıcı bir politika izlemesinin ardından bu heterojen yapı bir kaos ortamı yaratmıştır. Bu kaosun muhalif grupların oluşumunun etkisiyle bir iç savaşa dönüşmesi sonucunda işkence ve zulüm her ortamda baş göstermiştir. Rejim ordusu ya da Özgür Suriye ordusuna katılmaya zorlanan, iki ordu tarafından da baskı ve şiddete maruz kalan ve özgürlükleri ellerinden alınan insanlar; mal ve can güvenliklerini kaybetmeleri sonucunda göçe zorlanmıştır.

3.1.3. Göçün Sosyo-Kültürel Anlamı

Toplumsal bir gerçeklik olarak göç ele alındığında; alışılmış olunan düzen bırakılarak yeni ve başka diyarlarda yaşamını devam etmek arzusu veya içinde bulunduğu yerden ayrılmak zorunluluğu, insanoğlunun varoluşundan günümüze kadar karşımıza çıkan bir durumdur (Kasap, 2022).

Göç edilirken kültürel pek çok öge de beraberinde taşınmaktadır. Göç, pek çok değişimi beraberinde getirmektedir. Göçün, göçmen ve göç edilen bölgenin insanlarında çok boyutlu yarattığı etkinin sosyal ve kültürel alanda yansımaları olmaktadır. “Göç sadece göç edilen kentleri etkileyen bir yer değiştirme hareketi ya da basit bir mekân değişikliği değildir. Göç, tüm bunların ötesinde bir toplumsal değişim; toplumun çeşitli etnik, sosyal, kültürel ve dini grupları arasında tanışma, çarpışma ve kopuşu ifade eden sosyolojik bir kavramdır. Göç, bu anlamda önemli bir değişkendir. Göçte insanlar yeni çevrelerinde sosyo-kültürel değişmelere neden oldukları gibi kendileri de değişmektedir” (Karasu, 2018, s.36).

İnsanlar göç ederken aslında içinde bulundukları gündelik yaşam pratiklerinden de kopar. Göç ettikleri toplumdaki yaşam pratiklerini ve kültürel öğeleri bilmedikleri için uyum sorunları ortaya çıkmaktadır. Yeni yerleşilen ülkede yaşanan uyum sorununa eşlik edecek olan yalnızlık duygusu, sosyal rollerdeki değişim, sosyal çevreden kopuş, kültürel norm ve değerlerdeki belirsizlik durumu kültürel şoka neden olmaktadır. Göç edenler, sadece yeni bir dil öğrenmedeki zorluk ve dil bilmemenin yarattığı uyum sorunlarıyla baş etmek zorunda değil; aynı zamanda gündelik yaşam pratiklerini içinde barındıran yeni bir kültüre, düzene, ortama, davranış biçimlerine de uyum sağlamak zorundadırlar. Bu nedenle, bireyler başka bir kültürle karşılaştıkları zaman ister istemez kültürel bir değişim meydana gelmektedir (Yılancıoğlu, 2015).

Kültürel değişim sürecinin çift yönlü gerçekleşen bir süreç olduğu söylenebilir. Göçmenler kadar göç edilen ülkedeki toplum da göçmenlerin kültürel yapısıyla karşılaşmasıyla iki toplum arasında gerçekleşen kültür alışverişi, kültürleşmeye neden olan bir değişim meydana getirmektedir.

“Göçmen, kültürleşme denilen bu zorunlu etkileşim ve değişim sürecinde, psiko-sosyal olarak dört farklı tepki vermektedir. Buna göre göçmen, kendi kültürel kimliğini muhafaza etmekten vazgeçerek baskın kültürel öğeleri tümüyle kabul edip asimile olabilir. İkincisi, göçmenler kendi kültürel değerlerinde ısrarcı olup göç ettiği yerdeki kültüre karşı mesafeli olabilir. Bu duruma “ayrılma” denir. Üçüncü olarak, göçmen kendi kültürünü yaşamakla birlikte karşı kültür ile de etkileşime girmekte iki kültür arasında bir bütünlük sağlamaktadır. Bu duruma “bütünleşme” denir. Son olarak göçmen, göç ettiği kültüre ait hiçbir unsuru paylaşmıyor; kendi kültürünü de muhafaza etmekten imtina ettiği durumlarda göçmen dışlanmakta marjinalleşme denilen sürece girmektedir” (Karasu, 2018, s.54).

Göç eden kişi, bu durumlardan hangisiyle tepki verirse versin değişim her koşulda gerçekleşmektedir. Göçmenin verdiği bu tepkiler stabil olmamakta zamanla değişimler meydana gelmektedir. Başlangıçta diğer kültüre mesafeli olan ya da tamamen reddedip marjinal çizgide bulunan göçmen, zamanla diğer kültürle uyum sağlayıp bütünleşebilir veya asimile olabilir. Bu tepkilerde değişim meydana gelmesinde ya da aynı tepkinin verilmesinde ısrarlı olunmasında; göçmenin yaş, cinsiyet ve eğitim gibi kişisel faktörlerinin etkisi olmakla birlikte kültürel yakınlık, çevresel benzerlik, geçirilen süre gibi diğer etmenlerin etkisi olmaktadır.

3.1.4. Göçün Edebiyat Üzerindeki Yansımaları

“Toplum ve edebiyat arasında sıkı bir bağ vardır. Edebiyatçıların beslendiği kaynak toplum ve toplumda yaşanan olaylardır. Bu yüzden toplumun yaşadıkları olayların o toplumda yetişmiş edebiyatçıların eserlerine yansımaları kaçınılmazdır. Toplumu derinden etkileyen göç, özellikle de isteğe bağlı olmayan zorunlu göç yaşayan toplumda pek çok acı bir arada yaşanır. Bu acıların derin izlerini edebiyatçıların eserlerine yansıtır. Edebiyat sosyolojisi, edebiyatın hayata tanıklık ettiğini bu yüzden edebiyatı şekillendirmedeki büyük rolünden bahseder” (Suvağci, 2018, s.2).

Yazarın üyesi olduğu toplumun yazdığı eserlere etkileri olduğu gibi toplumda yaşanan olayların yankısını da yazar eserlerine yansıtır ve bu edebiyat sosyolojisi açısından incelenmesi gereken önemli noktalardandır. Bu yansımanın çok boyutlu incelemesini edebiyat sosyolojisi ele almaktadır (Soykan, 2019).

Edebiyat ve sosyoloji etkileşiminin odağında romanlar yer almaktadır. Çünkü roman, toplumsal meseleleri ele almaya elverişli edebî türlerin belki de en başında gelmektedir (Öztürk, 2021).

Göç edebiyatında göçe dair ne yaşanmışsa ele alınır. “Karl Marx, Fransız tarihini öğrenmek isteyenlere Fransız tarihçilerini değil; Fransız romancılarını tavsiye ederken edebiyatın tarihe tanıklığının en az tarih bilimi kadar hatta ondan bile değerli olabileceğini ifade ve ispat etmek ister” (Süleymanoğlu, Yenisoy, 2012, s. 91-92).

Göçün edebiyata kaynaklık etmesine “Göç Edebiyatı” denir.

Bu tür eserlerde göçün sebepleri ve yaşanan acılar, gidilen ülkede karşılaşılan sorunlar, yaşanan psikolojik travmalar, yalnızlık, vatana özlem gibi temalar yer alır ve göç eden edebiyatçıların tarafından bu sorunlar yazınsal çalışmalarda ele alınır. Bu tür eserlerde ele alınan konular zorunlu veya gönüllü göçler ile ilgili olabilmektedir. Zorunlu olarak göç etmeye mecbur kalan edebiyatçıların eserlerini göçmen edebiyatı çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. II. Dünya Savaşı’na dayanan bu göçmen edebiyatı türü yeniden dünyanın pek çok yerini saran savaşlarla birlikte bu türde eserler çoğalmıştır. Özellikle Arap ülkelerinde ortaya çıkan Arap Baharı adındaki gösteriler Araplar için Arap Baharı’nı Arap Kışı’na döndürmüş ve pek çok insan, bu iç karışıklık ve savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmış ve mülteci durumuna düşmüşlerdir. 2011’de Suriye’ye

sıçrayan bu gösterilerinde etkisiyle iç savaş başlamıştır. Savaş sonrasında pek çok Suriyeli göçe zorlanarak yerinden edilmiştir. Bunların arasında pek çok Suriyeli edebiyatçı da bulunmaktadır.

Savaşlar gibi toplum ve insan üzerinde büyük etki bırakan olaylar, yazarlar tarafından ele alınmıştır. Savaşın meydana getirdiği göçün ve Suriye’de yaşanan trajedinin etkisi, edebiyatçıların ruhlarını derinden etkilemiş ve eserlerine kaçınılmaz olarak yansımıştır. Gittikleri ülkelerde yaşanan zorlukları dile getirip Göçmen Edebiyatı alanında pek çok eser vermişlerdir (Pekparlatır ve Eminoğlu, 2019). Göç Edebiyatı’nda ele alınan özgürlük, yaşam haklarının elinden alınması, işkence, zalimce, insanlık dışı ve onur kırıcı davranışların bulunması gibi ortak temalarla bir çılgılığı, bir feryadı dile getirerek, göçe zorlanan insanların sesi olmuşlardır.

3.1.5. Göç Edebiyatı

Edebiyat alanında varlığını uzun zamandan beri sürdüren Göç edebiyatı, en geniş anlamda ifade edildiğinde o bir Tanıklık edebiyatıdır. Yazılanlar, pek çok tanıklıktan izler taşımakta ve etkiler çoğaltmaktadır. Bir şeye tanıklık etmek, eyleme geçerek onu yazınsal bir çalışmaya dönüştürmek bir zemin oluşturur ve yazınsal çalışmanın dinamiğini etki eder ve kurgu ile birlikte yeniden oluşturur.

Bu yönüyle bakıldığında göç edebiyatının çoğu ürünü olan yazınsal çalışmalar, yaşananlara tanıklık ederek yazar tarafından bunun yeniden kurgulanıp başka bir formda oluşturulmasıdır (Kasap, 2021). Yazarlar ve şairler yaşayıp tanık oldukları göç deneyimlerini eserlerine yansıtmışlardır.

“Edebi türlerin içinde varlığını sürdüren göç olgusu, modern dönemde 19. yüzyıldan itibaren “Göçmen Edebiyatları” olarak müstakil bir alan olarak eklenmiştir. Artık göç olgusunun destanlarda konu, şiirlerde tema, romanda konu/izlek olmasının çok ötesinde bağımsız bir edebiyat olarak gelişme gösterdiğine tanık oluyoruz” (Akgün, 2015, s.76).

Göç Edebiyatı, Sürgün Edebiyatı, Göçmen Edebiyatı ve Mehcer Edebiyatı benzer anlamlara gelseler de farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Bu türlerden biraz farklı bir şekilde geri dönüş umutlarının ele alındığı Vatana Dönüş Edebiyatı da bu türlere yakın bir konumda yer almaktadır. Bu edebiyat türlerinde merkezi konumda göç olgusu olsa da birbirlerinden ayrıldıkları noktalar bulunmaktadır. Mehcer edebiyatında, başka bir ülkeye göç etmeyi tercih

edip daha özgür ve mutlu yaşam umudunu içinde barındırıyor olmasına karşın sürgün edebiyatı zorunlu olarak başka bir ülkeye gidişin neden olduğu vatana özlemi, ayrılık acısı gibi duyguların daha merkezde olduğu söylenebilir.

3.1.5.1. Göç Edebiyatında Ele Alınan Bazı Temalar

Göç olgusunun bir neden değil sonuç olduğu, toplumdan ve insandan bağımsız düşünülemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda bunun edebi bir yansıması olan Göç edebiyatında ele alınan konuların da toplum ve insandan bağımsız olması düşünülemez. Edebiyat, gerçekliği yeniden canlandırır; içinde olup biteni farklı perspektiflerden yeniden üretir. Zorunlu olarak yapılan göçün, insanlarda ve toplumlarda pek çok yansıması oluşur. Göç edebiyatı bu yansımaları ele almakta ve farklı bir bakış açısıyla yeniden üretmektedir.

Göç edebiyatında ele alınan vatan özlemi, umut, özgürlük, kimlik, yabancılaşma, sürgün, göç temalarına kısaca şu şekilde değinilmektedir:

3.1.5.1.1. Göç

Göç kavramına detaylı bir şekilde değilmiş olması sebebiyle, burada edebi eserlerdeki önemine değinilecektir. Göç kavramı, Göç edebiyatı türlerinin merkezi konumunda yer almaktadır ve yazınsal edebi metinlerin temelini oluşturmaktadır. Yazarlar içinde bulundukları toplumda yaşanan veya bizzat tecrübe ettiği isteğe bağlı çoğunlukla da zorunlu göç süreçlerini ve bu durumun içinde barındırdığı pek çok olguyu eserlerine yansıtmaktadırlar.

3.1.5.1.2. Vatan Özlemi

Vatanı, toplumların üzerinde yaşadığı toprak parçası olarak kısaca tanımlamak mümkün olsa da insanın içinde yaşadığı o toprak parçasına yüklediği anlam çok derindir. Vatanı yüklenen en önemli anlamlardan birisi aidiyettir. Kendini o vatanın bir parçası olarak gören insan, ister isteğe bağlı ister zorunlu olsun ayrılıp göç ettiği zaman o aidiyet hissinden yoksun kalmaktadır. Doğduğu, büyüdüğü, yaşamının bir bölümünü geçirdiği o yerlere geri dönme isteği; vatan özlemini oluşturmaktadır. Özellikle zorunlu göçlerde bu duygu daha yoğun yaşanmaktadır.

3.1.5.1.3. Umut

Göç edebiyatında umut olgusu genellikle iki ana başlıkta ele alınmaktadır. Bunlardan ilki göç yolculuğuna çıkan kişinin bir gün vatanına geri dönmeyi umut etmesi şeklinde ele alınır. İkincisi ise göç edilen yere giderken beslenen umutların ele alınmasıdır. Beslenen bu umutlar; daha iyi bir yaşam umudu, güvenli bir gelecek gibi umutlardır. Çoğunlukla geri dönüş umutları ve göç edilen ülkeye dair umutların yerini hayal kırıklıkları almaktadır. Göç eden kişinin yaşamış olduğu umut ve umutsuzluk hayatın yansımaları olan edebiyatta varlık bulmaktadır.

3.1.5.1.4. Özgürlük

Özgürlük kavramı pek çok açıdan ele alınabilen bir kavramdır. Ulusal veya bireysel özgürlük ya da din ve ifade özgürlüğü gibi pek çok başlık altında ele alınabilmektedir.

Çoğu zaman özgürlük, göçün önemli nedenlerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Savaş sebebiyle insanın temel hak ve özgürlüklerinin elinden alınması zorunlu göç sürecine neden olmaktadır. İnsanların içinde bulundukları baskıdan ve zulümden kaçarak daha özgür bir dünya hayaliyle gerçekleştirdiği göçler, doğal olarak göç yazınsal çalışmalarına da yansımaktadır.

“Göç edebiyatında önemli bir yeri olan Mehcer edebiyatında özgürlük sevgisi şeklinde üç açıdan ele alınmaktadır. Mehcer edebiyatının edebi ürünlerinde hâkim olan temel unsur ‘ulusal özgürlük, din özgürlüğü ve dil özgürlüğü’ sacayaklarının üzerinde duran özgürlük sevgisidir. Göç ettikleri yerde özgürlük ortamını soluyan Mehcer edebiyatçıları geldikleri ortamla yeni dünya ortamını mukayese ederek eserlerinde özgürlüğün güzelliğine dair övgüler yapmaya ve kendi vatanları için iyilik, özgürlük ve adalet dilemeye başlamışlardır” (Şimşek, 2015, s.59-60).

3.1.5.1.5. Kimlik

Kimlik geniş çerçevede ele alındığında insanın bütün özelliklerinin tamamını kapsayan bireysel bir olgudur. “Etkileşimle elde edilen ve biçimlenen kimlik kavramı, bireysel ve sosyal kimlik olmak üzere iki ana başlıkta incelenir. Fakat toplumsal, etnik, yöresel, kültürel

ve ulusal kimlik çeşitleri sosyal kimliğin alt başlıkları olarak değerlendirilebilir” (Doğan, 2021,s.13).

“Göç hareketlerinin günden güne çoğaldığı birçok farklı kültürel değerlerin bir arada olduğu çok kültürlü bir dünyada kültürel kimlikler çok katmanlı bir yapıya sahip olmuştur. Bu yapı parçalanmış bir kimlik durumuna sebep olarak arada kalmışlığı meydana getirmiştir. Bu bocalamayı yaşarken kimlik kaygısıyla yüzleşir. Nihayetinde de birey; göç ettiği yerde kendini, toplumsal kimliğini sorgular ve bulunduğu ortama uyum sağlamaya başlayınca o toplumun özelliklerini alıp yeni bir toplumsal kimliğe bürünür” (Doğan, 2021,s.15).

Kimliksel sorunların bu çok boyutlu yapısı onun sadece bir aidiyet probleminden ötede, gündelik hayatın inşasına, ilişki ve süreçlere atfedilen anlamlara dikkat edilmesini gerektirmektedir. Göç Edebiyatı’nda bu sorunlar irdelenen önemli konulardandır.

3.1.5.1.6. Sürgün

“Sürgün; bir kişinin, bir topluluğun ceza ya da güven eksikliği sebebiyle yaşadığı yerden bir başka yerde yaşamaya gönderilmesi, mecbur bırakılması durumudur. Etimolojik olarak ‘kovulma, kendi yerinden, kendi ülkesinden sınır dışı edilme’ anlamına gelmektedir. Aynı zamanda kaçış veya ülke içinde başka bir yere tehcir edilme anlamları da içerir. Sürgün, dışsal sürgün ve içsel sürgün olarak iki boyutlu olarak ele alınabilir. Dışsal sürgün, çoğu zaman içsel sürgün boyutuna dönüşmektedir. Kökünden koparılma hissinin birey üzerinde yarattığı travma, içsel sürgün boyutu olarak düşünülür. Dışsal sürgün, yalnızca maddi olan ayrılıktır. Asıl acı içsel sürgünün yarattığı acıdır” (Kısakürek ve Sönmezocak, 2017, s.27).

Her toplumun Sürgün edebiyatı olduğu söylenebilir. Herhangi bir nedenle zorla vatanından, alıştığı ortamdan koparılan insanların, hissettikleri acıların ve zorlukların edebiyata yansımalarıyla Sürgün edebiyatı oluşmuştur.

3.1.5.1.7. Yabancılaşma

Bu olguların sosyal- toplumsal ve psikolojik-bireysel yönleri olduğu söylenebilir. Birey, başka bir yere göç ettiği zaman toplumda öğrendiği sosyal öğretiler değişim gösterir. Kişi, o toplumsal yapının öğretilerini bilmediği için toplumsal kabul görmez. Bu durum iki şekilde tezahür eder. Bunlardan ilki göç etmiş olduğu toplum onu soyutlar ya da o dilini ve

kültürünü bilmediği için kendini toplumdan soyutlar. Toplumsal norm ve kuralları birey doğuştan itibaren öğrenir, birey bulunduğu toplumdan göç edip başka bir topluma girdiği zaman o toplumun normlarını bilmediği ya da girdiği topluma ait hissetmediği için norm dışı davranışlar sergileyebilir. Bu durumlar daha çok toplumsal yönlerine işaret ederken kendine yabancılaşma ve güçsüzlük duygusu bireysel yönlerine işaret eder.

Göçle birlikte geldiği toplumdan kopuş ve gelmiş olduğu topluma kendini ait hissedememe sebebiyle kendine yabancılaşma meydana gelir. Olayları öngörememe nedeniyle kendini savrulan bir yaprak gibi hisseden birey, güçsüzlük duygusu hisseder. Yabancılaşma teması göç edebiyatında çok önemli bir yere sahiptir ve bu tarz yazılan edebi eserlerin temel konuları arasındadır.

3.1.6. Türk ve Arap Edebiyatında Göç

Dil, toplumsal bir olgudur ve edebiyatın aracı olduğu için edebiyat da toplumsal bir olgu haline gelir. Doğuşunda, gelişmesinde ve yok oluşunda içinde bulunduğu toplumda bağlantılı olduğu için edebi tür ile toplum arasında sıkı ilişki vardır. Bu nedenle her toplumun kendini ifade ediş biçimde evrensel noktalar olduğu gibi özgün noktalar da vardır ve bu durumdan edebiyat da etkilenir. Her romanın bireye ve topluma dönük bir yüzü vardır.

Göç olgusunun Arap ve Türk edebiyatında, yaşanan olayların etkisiyle farklı yankıları oluşmuştur. Bunun yanı sıra göçle birlikte ortaya çıkan vatan özlemi gibi pek çok evrensel olgular benzerlik göstermektedir. Göç olgusu Türk edebiyatında Göç Destanı'na kadar geriye götürülebilir. Arap edebiyatında da cahiliye şiirlerde göç konusunun müstakil bir şekilde olmasa da şiirlerinde tema olarak ele alındığı bilinmektedir. Cahiliye şairlerinden İmru'u'l-Kays'ın göç eden sevgilisinin ardından yazdığı şiirler bu bağlamda değerlendirilebilir. Klasik Arap edebiyatı döneminde kasideyi oluşturan temalardan biri olan rahîl göç edebiyatı başlığı altında değerlendirilebilir. Abbasi dönemine kadar olan bu dönemde özlem ve hasret konuları da ele alınan konulardandır. Abbasi döneminin bitmesiyle modern Arap edebiyatı dönemi başladı.

“Klasik Arap şiirindeki özlem ve hasret temalarından farklı olarak, uzak coğrafyalara gitmiş olan göç edebiyatçısı, yaşadığı ülkenin farklı kültüründen, dilinden, tabiatından ve sosyal yapısından dolayı çektiği sıkıntılar sebebiyle her anında vatanına özlem duymuştur. Ayrıca kendisini göçe zorlayan siyasi, sosyal ve ekonomik problemlere sürekli içerleyerek,

özüm yolları arayışına girmiştir. Bu yönüyle göç edebiyatı, hü­ün, hasret ve özlemle doludur.

Modern dönemdeyse Göç Edebiyatı müstakil bir başlıkta ele alınmaya başlamıştır” (İshakoğlu, 2013, s.63).

19. yüzyıldan itibaren göç olgusunun destanlarda konu, şiirlerde tema, romanda konu olmasının dışında bir edebiyat türü olarak gelişme gösterdiğine tanık olunmaktadır. Arap edebiyatında, Göç Edebiyatı’nın oluşumda savaşların da büyük ölçüde etkisi olmuştur. Savaşlar, toplumda olan her olay gibi edebiyata yansımaktadır.

“Değişik nedenlerle yapılan göçlerin, toplum hayatının birçok alanına olduğu gibi Arap edebiyatına ve görsel sanatlara da yansımaları olmuştur. Özellikle I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasındaki sıkıntılardan dolayı Irak, Suriye, Lübnan’dan ayrılan, Filistin’den sürülen ve göç eden insanlar; çektikleri acıları, kendi vatanlarına olan sevgi ve özlemlerini dile getirmişlerdir. İşte bu şartlar Arap edebiyatında konu bakımından yeni bir tür ve akım olan Mehcer Edebiyatı’nı doğurmuştur” (Kazan ve Daban, 2018, s.29).

Göçmen edebiyatının dışında Filistin’den zorla yerlerinden edilen yazarlar zorla çıkarıldıkları ülkelerine bir gün geri dönmek hayali taşıyarak vatan özlemi ana temasıyla ele aldıkları “Vatana Dönüş Edebiyatı” alanında pek çok eser vermiştir.

Başlangıçta Türk edebiyatında, Göç Edebiyatı alanında yazınsal çalışmaların iç göç ve bunun neden olduğu etkiler çerçevesinde yazarlar tarafından hikâye ve romanlarımızda özerk bir konu olarak işlendiği görölmektedir. Bununla birlikte 1960’lı yıllardan itibaren yoğun olarak yurt dışına göç verilmesin etkisi edebiyata aynı paralelde yansımamıştır. Göç olgusunun edebiyatımıza yansımalarıyla ilgili olarak literatür incelendiğinde, çalışmaların iç veya dış göçle mekan değiştiren insanların yaşadıkları travmalara odaklanan öznel yapıya ağırlık verdikleri görölmektedir. Kırsaldan büyük şehirlere göç eden insanların yaşadıkları zorlukları ya da çalışmak amacıyla yurt dışına giden insanların yaşadıkları problemleri ve dil ve din farklılığının neden olduğu uyum zorluklarını yapılan çalışmalarda en önemli unsur olduğu dikkat çekmektedir (Akgün, 2015).

Türk göç edebiyatı ile Arap edebiyatı açısından bir karşılaştırma yapıldığında Arap edebiyatında müstakil bir alan olarak Göç Edebiyatı'nın oluşmasında başat rolün, savaşlar nedeniyle yapılan göçler olduğu söylenilebilir. Ancak Türk edebiyatında ele alınan ana konular daha çok ekonomik amaçla yapılan iç ve dış göçler olduğu ifade edilebilir (Akgün, 2015).

4. İKİNCİ BÖLÜM

4.1. Esma Mu‘aykıl ’ın Hayatı ve Eserleri

4.1.1. Hayatı

Dr. Esma Mu‘aykıl, feminist meseleler ve kültürel araştırmalarla ilgilenen Suriyeli araştırmacı, romancı ve eleştirmendir. Suriye'nin kuzeyinde İdlib kırsalında (*Ma‘aratu’-Nu‘mân*) kasabasında 1972 yılında doğmuştur. Orada büyür ve eğitim görür. İlköğretimi bitirdikten sonra ortaokulun başında, o dönemde yaşadığı bazı sorunlar nedeniyle eğitimine ara vermek zorunda kalır. Yazar, bu olayın hayatında çok önemli bir nokta olduğunu şöyle ifade eder: “İki seçeneğim var; ya kırsaldaki kadınlar gibi eve ait sıradan bir kıza dönüşür, evlenip çocuklarım olur ve ev hanımı olarak yaşamıma devam ederim ya da eğitime devam edip özgürce okurum. Bu senin hırsın mı yoksa hevesin mi olduğu ile alakalıdır. Benim çok küçük yaşımdan beri büyük hayallerim vardı. Kendimi evde okumayan, yazmayan, çalışmayan bir ev hanımı olarak hayal edemedim. Bu yüzden bu seçeneği seçmedim. Eğitime özgürce devam etmeye karar verdim” (Şimşek, 2022).

Yazar liseyi dışardan başarıyla tamamladıktan sonra üniversiteyi kazanır. Yaşadığı İdlib bölgesinde üniversite olmadığı için İdlib kırsalından Halep'e taşınır ve Halep Üniversitesine yerleşip orada üniversiteyi okumaya başlar. Suriye Halep Üniversitesinde Arap Dili ve Edebiyatı alanında lisans ve aynı üniversitede Lisansüstü Edebiyat Çalışmaları alanında eğitimini tamamlar. Bu bölümü seçmesinde iki temel neden bulunmaktadır. Bu nedenin ilki ailesinin ve kendisinin doktor olma isteği idi. Örgün eğitime devam edemediği, eğitimde eksikleri olduğu için sağlık alanında doktor olması güçtür. Doktor olma arzusunu akademik alanda gerçekleştirebileceği bir alan olan Arap dilinde yapmaya karar verir. Temel nedenlerin ikincisi ise yazar olma isteğidir. Yüksek lisansını tamamladıktan sonra 2001 yılında Halep Üniversitesine Arap Dili ve Edebiyatı bölümüne araştırma görevlisi olarak atanır.

Arap dilinde önemli bir yeri olan, Mısır ve orada köklü bir üniversite olan Mısır Arap Cumhuriyeti Ayn-Şems Üniversitesinde doktorasını yapmak için burslu olarak gider. Ayn-Şems Üniversitesinde üç yılda tamamladığı doktora eğitiminin ardından Halep Üniversitesine doktor olarak geri döner. 2004 yılının aralık ayında Halep Üniversitesinde

Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi olarak göreve başlar. 2004-2012 yılları arasında Halep Üniversitesinde çalışır. Modern edebiyat eleştirisi, kadın sorunları, anlatı ve kültürel çalışmalarla ilgilenir. Ayrıca yıllarca Halep Üniversitesi Dil Enstitüsü'nde Arap dili öğretimi bölümde Arap dilinin öğretimi ve Arapçanın yabancılara öğretilmesiyle ilgili dersler verir. Halep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde 2009 yılına kadar modern edebiyat eleştirisi ve eleştiride modern eğilimler dersleri verir.

Ardından Halep Üniversitesinin İdlib'de bir şubesini açtığı, İkinci Sanat Kolejinde idari bir göreve atanır. 2011 baharında Suriye'de olaylar ve savaş patlak verir. Yazar, bu koşullar ve sorunların gölgesinde Halep ile İdlib arasında her gün işine gidip gelmektedir. Bu olayların başlangıcından itibaren ülkeyi terk edene kadar savaş öncesi yaşanan iç karışıklıklara tanık olur. Doha'daki Katar Üniversitesinden ders vermesi için bir teklif alır ve ardından Halep Üniversitesinden Katar Üniversitesine ders vermesi için görevlendirilir. Ülkesinden Katar'a düzenli olarak gidip gelmeye başlar. Katar'da bulunduğu sırada Suriye'de yaşanan olayları uzaktan takip eder. Halep Uluslararası Havalimanı'nın kapanmasının ardından Suriye'de yaşanan sorunlar nedeniyle 2012 Eylül'ünde zorluklar içinde Katar Üniversitesine gelir. O tarihten itibaren ülkesine geri dönemez. 2012-2018 yılları arasında Katar'da ikamet eder. Bir yıl Katar Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak çalışır. Daha sonra Katar'da *Hammad bin Halife* Üniversitesi, Çeviri Bilim Enstitüsü'nde ve Toplum Kolejinde çalışır.

Çalışma yükünün enerjisini tüketmesi, projelerine yeterince zaman bulamaması ve yaratıcı projelerine daha fazla zaman ayırmak istemesi nedeniyle Aralık 2018'in sonunda çalışma hayatını bırakır. Yazınsal alandaki çalışmalarına ağırlık verir. 2019 yılının başından beri İstanbul'da ikamet etmektedir. Kendini yaratıcılığa, okumaya ve bilimsel araştırmalara adanmıştır. Dört romanı ve dört eleştiri kitabı bulunmaktadır. Romanları: *Havâtır İmra'a La Ta'rifu'l-Aşk* (Aşkı Bilmeyen Kadının Düşünceleri), *Tellu'l-Verd* (Gül Tepesi), *'Ammâtu's-Selâs* (Üç Halam) ve *el-Cahşu's-Surî* (Suriye Eşegi)'dir.

Eleştiri kitapları: *el-Asâle ve't-Tağrîb Fi'r-Rivayeti'l-'Arabiyye* (Arap Romanında Özgünlük ve Batılılaşma), *el-Ufku'l-Meftûh*, *Nazariyyetu't-Tevsîl Fi'l-Hitâbi'r-Ruvvâiyyi'l-Mu'âsır* (Açık Ufuk, Çağdaş Anlatı Söyleminde Bağlantı teorisi), *Fi Telekkî'l-İbdâ'a ve'n-Nakd* (Yaratıcılık ve Eleştiri Almak Üzerine) ve *Sîretu'l-'Ankâ'* (Zümrüdüanka'nın Biyografisi)'dir.

Yerel dergilerde yayınlanan bir dizi çalışma ve araştırmaya ek olarak uluslararası bilimsel dergilerde yayınlanan çalışmaları vardır. Arap dünyasının çeşitli ülke ve şehirlerinde, Türkiye, İran ve Amerika'da birçok yerel foruma ve uluslararası bilimsel konferansa katılır. Bunun yanı sıra savaştan önce Suriye ve Halep Üniversitelerinde, yüksek lisans ve doktora tezlerinin birçoğunda jüri üyeliği yapar.

4.1.2. Edebi Kişiliği

Esma Mu‘aykıl’ın edebi kişiliğinin oluşmasında hayatında iki kilit nokta bulunmakta ve bu noktalar yazarın hayatını şekillendirmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu noktalardan ilki, doğmuş olduğu ataerkil yapıdaki doğu toplumunun kadını ikincil bir konumda görmesi ve kırsal kesimde kadınlara biçilen rolün daha çok iyi bir eş ve anne olmakla sınırlı kalmasıdır. Yazarın hayatında bunu kırmak için verdiği bir mücadele vardır. Küçük yaşından beri içinde hissettiği okuma ve doktor olma isteğiyle çok mücadele eder. Diğer bir durumsa eğitime ara vermesidir. Yazarın edebi kişiliğinin oluşmasında, ilköğretimden sonra eğitime ara vermesinin büyük bir etkisi olduğu söylenebilir. Yazar bunu, şu şekilde ifade eder: “Okulu bıraktığım için yazar oldum ve bu hayatımda çok büyük ve hareketli bir dönüm noktası oldu” (Şimşek, 2022).

Eğitime ara verdiği süreçte okumaya ara vermemiştir. Necip Mahfuz, Taha Hüseyin ve Tevfik el-Hâkim’in eserlerini okumuş ve onlardan çok etkilenmiştir. Esma Mu‘aykıl’ın yazar ve romancı olmaya karar vermesinde bu yazarların büyük etkisi olduğu söylenebilir. Bu hususu şöyle ifade eder: “Okuldan ayrılıp edebiyat dalında bakalorya veya liseye hazırlanmaya başladığım andan itibaren eserlerini okuduğum Necip Mahfuz, Tevfik Al-Hâkim ve Taha Hüseyin gibi yazarlardan etkilenecek yazar ve romancı olmaya karar verdim.” O zamanlar bu isimler kültürel ortamda büyük etkisi olan isimlerdir ve yazar onlardan etkilenmiştir.

Bundan dolayı yazarın doktorasını Mısır’da yapmasında, Mısırlı yazarların etkisi olduğunu yazar şu şekilde dile getirir: “Mısır Arapçılığının kalbi ve Arap kültüründe değerli bir yeri var ve orada beni etkileyen yazarlar, eleştiri, edebiyat, düşünce ve diğer alanlarda büyük profesörler var” (Şimşek, 2022).

Edebi çalışmalara lisede şiirler yazarak başlamıştır. Okuyanlar tarafından şiir alanında kendisi yetenekli bulunmuştur. Fakat yazar, şiirin yazınsal alanda uzun süren bir uzmanlık

gerektirdiği düşüncesiyle kendisini bu alanda yeterli bulmadığı için çalışmalarını yayınlamayı düşünmemiştir. Yazarın üniversitede Arap Dili ve Edebiyatı bölümünü seçmesinin nedeni, doktor ve yazar olma isteğini birleştirebilme imkânı tanınmasıdır. Üniversiteyi bitirir bitirmez yüksek lisansını tamamlamış ve ardından doktorasını yapmıştır. Bütün bu çalışmaları gerçekleştirirken asıl hedefi yazar olmaktır. İlk hedefi olan doktorluk unvanını elde ettikten sonra yazınsal çalışmalara başlamıştır. Doktorasını alıncaya kadar akademik alan dışında ciddi bir şekilde yazmaya başlamamıştır.

Doktorasını aldıktan sonra ilk romanı olan *Havâtır İmra'a La Ta'rifu'l-'Aşk* (Aşk Bilmeyen Kadının Düşünceleri) kitabını, Suriye'de kaleme almış ve 2009 yılında yayınlamıştır. Bu roman, kurgusal bir romandır ve eleştirmenlerden beğeni almıştır. Eleştirmenler, yazarın denediği farklı yazınsal tarz üzerine yazılar kaleme almışlardır. Aslında ele aldığı konular, yazarın kendi hayatını da etkileyen kadının toplumdaki konumudur. Yazar, bu romanı Suriye'de savaş öncesi dönemde yazmıştır. Bir buçuk yıl süren *Havâtır İmra'a La Ta'rifu'l-'Aşk* romanı Tunus'ta yayınlanmıştır. Yazarın ilk romanının ardından yayınladığı diğer üç roman, savaşın etkilerini taşıyan romanlardır ve yazar tarafından Katar ve Türkiye'de kaleme alınmışlardır.

Yazar ikinci roman olan *Tellu'l-Verd*'i ilk romanından yedi yıl sonra Katar'da kaleme almış ve *Tellu'l-Verd* romanı Lübnan'ın Beyrut şehrinde 2019 yılında yayınlanmıştır. Yazar Suriye'deki iç savaş üzerine yazmayı tasarladığı bu romanın gecikmesinin nedeninin, Suriye Savaşı sırasında olaylara öznel bakma endişesinden kaynaklandığını söylemektedir. Suriye iç savaşının üzerinden beş yıl geçmesinin ardından yazmaya başlamış ve *Tellu'l-Verd* romanını iki yıl içinde tamamlamıştır. Yazar Suriye'deki iç savaş üzerine; savaşın nedenlerini, etkilerini ve savaşın sonucunda ortaya çıkan göç olgularını ele aldığı üç roman yazmıştır. Yazar, bu üç romanın her birinde savaşın bir yönüne dikkat çekmiş ve iç savaşı bütün yönleriyle ele almaya çalışmıştır. Yazarın bu üç romanda ana teması iç savaş olmakla birlikte kahramanları ve anlatılan hikâye birbirinin devamı niteliğinde değildir.

Tellu'l-Verd romanı, bu romanların ilk kaleme alınanıdır. Yazar okuyucuya Suriye'de yaşanan olayları kurgusal bir şekilde yeniden yorumlayarak sunmuştur.

Yazarın Türkiye'de kaleme aldığı üçüncü romanı olan '*Ammâtu's-Selâs*'dır. Yazar *Tellu'l-Verd* romanında, Suriye'nin yakın tarihini ele alırken '*Ammâtu's-Selâs* romanında zamanda yüz yıl kadar geriye gitmiştir. Yazar bunu yaparak savaş öncesi dönemi göstermek

istemiş ve toplumda var olan kadın sorunlarını bu roman aracılığıyla dile getirmiştir. Yazar, romanın belgesel tarzda olmadığını ancak yazılan olayların gerçek olup yeniden kurgulandığını ifade etmektedir.

Yazarın dördüncü ve son romanı ise *el-Cahşu's-Surî* (Suriye eşiği) isimindedir.

Romanın isminde bir ironi olduğu gözlemlenmektedir. Bu romanda yazar; Suriye Savaşı'nın, bölgesel olarak dinsel ve etnik çatışmalarını, siyasal, kültürel ve sosyal yönleriyle ele almıştır. Yazar bu romanda etnik ve dinsel yapının, bu çatışmalara etkisi göstermek istemektedir.

Yazarı roman yazmaya iten arka planında toplumları etkileme gücüne sahip olması, toplumsal hafızayı etkileyici ve dönüştürücü gücünün etkisi olduğu söylenebilir. Yazarların yazınsal etkinliklerinin oluşumunda bu durumun oldukça önemli bir etkisi olmaktadır. Necip Mahfuz, Mısır Devrimi olduktan sonra maksadın hâsıl olduğunu söyleyerek bir süre yazınsal çalışmalarına ara vermiştir. Ama Mısır Devrimi'nin beklediği olumlu gelişimleri oluşturmadığını düşünen yazar tekrar yazmaya başlamıştır (Er, 1996). Esmâ Mu'aykıl'ı romanı yazmaya iten güç, toplumsal ve siyasal yapıya yönelik eleştirileridir. Esmâ Mu'aykıl'ın romanlarında savaş öncesi ve savaşa dair yönetimin tutumuna yönelik pek çok konuda eleştirel bir dil kullandığı göze çarpmaktadır. Yazar, aynı zamanda bir eleştirmendir ve bu alanda da dört kitap kaleme almıştır. Toplumsal ve edebiyat alanındaki sorunları eleştiri kitaplarında ele almıştır.

4.1.3. Yazarın Eserleri

Yazar dört adet roman ve dört adet eleştiri kitabı kaleme almıştır. Bunun yanı sıra pek çok çalışması yerel ve uluslararası dergilerde yayınlanmıştır. Roman ve eleştiri kitaplarına değinecek olursak şu şekilde özetleyebiliriz:

4.1.3.1. Romanlar

Yazarın romanlarda ortak olarak ele aldığı bazı konular vardır. Yazarın bütün romanlarındaki ortak konu, kadın sorunudur. Yazarın ilk romanında, doğu toplumundaki kadının konumuna karşı bir başkaldırı göze çarpmaktadır. Suriye Savaşı ilk romanı hariç diğer romanlarının ortak temasıdır. Bu üç romanın ana temasını, bu savaşa neden olan

etmenler, savaşın ülke ve halkın üzerinde yarattığı yıkımlar oluşturmaktadır. Bu romanlar, yazım tarihlerine göre sırayla ele alınacaktır:

-Havâtır İmra'a La Ta'rifu'l-'Aşk (Aşkı Bilmeyen Bir Kadının Düşünceleri)

Yazarın ilk romanı olup 2009 yılında Tunus'ta yayınlanmıştır. Roman 227 sayfadan oluşmaktadır. Yazar bu romanda klasik üslubun dışında farklı bir üslup denemiştir. Roman, ismi ile içeriğinde bir paradoksu barındırmaktadır. Aşkı tanımayan bir kadın değil, aşka dalmış bir kadın anlatılmaktadır. Ama bu aşk tasavvufi bir aşktır. Roman, slup olarak pek çok ikilemi barındırmaktadır. Fakat bu ikilemler bir ahenk içinde okuyucuya sunulmaktadır. Yazım tarzı olarak şiir ve nesir arasında gidip gelen bir üslupla yazılmıştır. Roman otobiyografik özellik de taşırmaktadır. Roman gerçeklik ve kurgusallık arasında da gidip gelmektedir. Romanın otobiyografik özelliği gerçeklik tarafını oluştururken anlatılan kadın karakter gerçekte var olmayan hayali bir karakter olarak romanın kurgusal tarafını oluşturmaktadır. Romanın ana karakteri olan Sârah Saîd karakterinin otobiyografisini içeren romanda, fiziksel ve ruhsal mükemmelliğe sahip, düşünce ustası, istisnai bir kadın imajında olan Sârah Sait karakteri, gelenek göreneklere karşın bu düşünce yapısının dışında karşı bir duruş sergilemeye çalışırken yaşadığı duygu karmaşaları da ele alınmaktadır. Bu romanda, erkek egemen toplumdaki sadakati önemsemeyen erkek konusu da ele alınmaktadır.

-Tellu'l-Verd (Gl tepesi)

Roman 2019 yılında Arap Araştırmaları ve Yayıncılık Enstitüsü tarafından Lübnan'ın Beyrut şehrinde yayınlanmıştır. Kitap 382 sayfadan oluşmaktadır.

Yazarın ilk romanıyla yayınlanan ikinci romanı *Tellu'l-Verd* arasında on yıl bulunmaktadır. Yazar, romanın fikrini yedi yıl önce Suriye iç savaşının patlak vermesiyle oluşturmuştur.

Barışçıl gösterilerin devrimcilerin silahlanması ve baskıcı yönetimin karşı karşıya gelmesiyle kanlı bir iç savaşa dönüştüğüne yazar, bizzat şahit olmuştur. Bu olayların etkisini yoğun yaşadığı için net ve objektif bakış açısına sahip olamamaktan korktuğu için yazmaya başlamamıştır. Ayrıca belgesel tarzında bir roman da yazmak istememiş, olayları kurgusal gerçeklikle yeniden yorumlayarak yazmıştır. Kişiler ve olaylar birebir aynı olmasa da yaşanan pek çok şeyin gerçeği yansıttığını, ifade etmektedir. Yazar, beş yıllık bekleme sresinin ardından romanı yazmaya başlamış; ikinci yılın sonunda tamamlayarak tashih

süreçlerinin ardından romanı yayınlamıştır. Olaylar, Suriye’yi temsil eden sembolik bir köy ve Suriye toplumunu temsil eden bu köyde yaşayan bir aile üzerinden anlatılmakta ve Suriye toplumunun parçalanıp bölünmesi ele alınmaktadır. Ayrıca savaşın neden olduğu göç süreci ve bu süreçte ortaya çıkan göç olguları da romanda yazar tarafından ele alınmaktadır.

Ele alınan bu tez çalışmasında Esmâ Mu‘aykıl’a ait *Tellu’l-Verd* romanı göç olgusu çerçevesinde yapısal ve tematik olarak tezin üçüncü bölümünde detaylı bir şekilde incelenmiştir.

- ‘*Ammâtu’s-Selâs* (Üç Halam)

Roman 2020 yılında Arap Araştırmaları ve Yayıncılık Enstitüsü tarafından Lübnan’ın Beyrut şehrinde yayınlanmıştır. Kitap 303 sayfadan oluşmaktadır. Yazar, romanın tarihi olayları içerdiğini ama tarihi bir roman olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca yazar, romanda kadın sorunlarını da ele almaktadır. Bu romanda yazar, genel ve özel çerçevede doğu toplumundaki kadın sorunlarına da değinmektedir. Yazar, romanın içinde yer alan başkahraman Damla ismindeki genç kız ve üç halasının biyografilerine de yer vermektedir. Yazar; ‘*Ammâtu’s-Selâs* (Üç Halam) romanında, yazarın *Tellu’l-Verd* romanına da ismini veren Suriye’yi temsil eden sembolik bir yer olan *Tellu’l-Verd* köyü bu romanın da mekân olarak merkezi konumunda yer almaktadır. Roman mekân olarak İstanbul’da başlamaktadır. Fakat yazar tarafından romanda bu kurgusal yere bir zaman makinesine binilmiş gibi yüz yıl kadar geri gidilerek Suriye’deki geçmiş dönem ele alınmak istenmektedir. Yazarın bunu yapmaktaki amacı; savaşın olmadığı, Suriye’nin Osmanlı hâkimiyetinde olduğu bu dönemi tasvir etmektir. Yazar bu hususu şu şekilde ifade etmektedir:

“*Tellu’l-Verd*’de yani Suriye’de hayatın nasıl olduğunu ve savaş tarafından harap edilmeden önce hayatın doğasının nasıl olduğunu ortaya çıkarmak için romandaki kahramanımın ailesini bu dönemde yaşıyorum” (Şimşek, 2022).

Başkahraman Damla karakteri; üniversite eğitimi için Türkiye’ye gelmiş, ödevi için arşivde araştırma yaparken dedesinin Çanakkale Savaşı’na katıldığını öğrenmiş ve bu bağ aracılığıyla romanda yüz yıl kadar geriye gidilmiştir. Romanın anlatıcı karakteri, istenmeyen bir çocuk olarak dünyaya gelen Salime’ye; İstanbul’a geldikten sonra arkadaşları Damla ismi verilmiştir. Damla, İstanbul’un Fatih semtinde küçük bir odada üç teyzesinin acı dolu gerçek hikâyelerini ve onların sosyo kültürel çevre tarafından şekillendirilen yaşam biçimlerini düşünür. Roman, kalbi *Tellu’l-Verd*’de kalan ama ülkesine geri dönemeyen İstanbul’da

kendini sürgünde hisseden kızın durumunu ele alır. Yazar, bu kız aracılığıyla zorunlu olarak göç etmek zorunda kalan ama dönemeyen başta kendi olmak üzere diğer Suriyeli göçmenlerin duygularını ifade etmek istemiştir.

-el-Cahşu's-Surî (Suriye Eşeği)

2021 yılında Arap Araştırmaları ve Yayıncılık Enstitüsü tarafından Lübnan'ın Beyrut şehrinde yayınlanmıştır. Kitap 368 sayfadan oluşmaktadır. Yazar romanda fantastik yapıyı ve gerçekçiliği bir arada sunar. Romanın bir karakteri olan ve romana ismini veren eşek, daha önceki Arap yazarların da kullandığı sembolik bir yapıyı temsil etmektedir. Suriye'yi temsil eden bir yer olan *Tellu'l-Verd* bu romanda da başkahraman Udip İbgiriyye isimindeki kimya öğretmenin yaşadığı yerdir. Roman, kimya öğretmeni Udip İbgiriyye, siyasi baskıdan korktuğu zaman kaybolmak için hazırladığı sıvıyı içerek bir eşeğe dönüşmesiyle başlar. Romanda eşeğe dönüşmüş kahraman, Suriye'nin farklı yerlerinde dolaşır. Mezhepsel, dinsel ve etnik farklı gruplar arasında dolaşarak on yıllık savaş sürecinin etkilerini gözler önüne serer. İnsanın endişelerini, korkularını ve acılarını açıklamaya çalışmaktadır. Roman, erkeklerin rekabetçi ruhuyla çelişen, insani ve barışçıl değerleri benimseyen bir bakış açısıyla dünyadaki farklı kadın sorunlarını da ele almaktadır.

4.1.3.2. Edebi Eleştiri Kitapları

el-Asâle ve't-Tağrib Fi'r-Rivayeti'l-'Arabiyye (Arap Romanında Özgünlük ve Batılılaşma)

2010 yılında Modern Dünya Kitapları tarafından Ürdün'ün İrbid şehrinde yayınlanmıştır. Kitap 409 sayfadan oluşmaktadır. Yazar, edebiyatın her alanında olduğu gibi romanın da bir edebi tür olarak toplumun bir ürünü olması gerçeğinden hareketle, romandaki özgünlük ve yabancılaşma sorununu gündeme getirmektedir. Yazar, romanların modernitenin etkisiyle ne kadar batılı kaynakların etkisinde kalarak toplumsal dinamiklerden uzaklaştığını ve bu durumun romanlarda özgünlük kaybına neden olup olmadığını tüm toplumsal dinamikler ışığında ele almıştır.

el-Ufku 'l-Meftûh, Nazariyyetu 't-Tevsîl Fi 'l-Hitâbi 'r-Ruvvâîyyi 'l-Mu 'âsır (Açık Ufuk, Çağdaş Anlatı Söyleminde Bağlantı Kuramı)

2013 yılında Arap Araştırmaları ve Yayıncılık Enstitüsü tarafından Lübnan'ın Beyrut şehrinde yayınlanmıştır. Kitap 345 sayfadan oluşmaktadır. Bu kitapta yazarın romanda iletmek istediği mesajın okuyucu tarafından aynı şekilde algılanabiliyor mu yoksa okuyucu kendi bakış açısı ile mi yorumluyor üzerine teorik tartışmaların yanı sıra örnekler üzerinden pratik örneklerle de yer verilmiş, bu alandaki sorunsalı ele alan önemli bir kitaptır.

Yazar tarafından alıcı yani okuyucuya iletilmek istenen mesaj çoğu zaman okuyucu tarafından aynı şekilde algılanmaz. Çünkü yazar, eserinde kendi iç dünyasından bir şeyler sunarken okuyucu o yazıyı okurken kendi bakış açısıyla kendi iç dünyasıyla yorumlar. Yazar bu kitapta bağlantı teorisini derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde ele almıştır.

Fi Telekkî 'l-İbdâ 'a ve 'n-Nakd (Yaratıcılık ve Eleştiriyi Alma Üzerine)

2016 yılında Mısır Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Kitap 298 sayfadan oluşmaktadır.

Yazar bu kitapta okuyucuların farkındalık düzeylerine göre çeşitli türdeki metinler arasındaki algılayış ve anlamlandırma farklılıklarına değinmektedir. Edebi metinleri edebi iletişim sürecine bağlayarak herhangi bir metnin alınmasının onun yeniden üretilmesinden başka bir şey olmadığını vurgulayarak, bu alımlama ve çoğaltmanın okuyuculara ve onların metin hakkındaki farkındalık düzeylerine ve metin mekanizmasına göre farklılık gösterdiğine dikkat çekmiştir. Yazar, edebi metinlerin alınması türlere göre farklılık gösterdiğini bu kitapta ele almıştır. Yazar, şiirsel metinleri almakla öyküsel metinleri almanın farklı olduğunu ve her ikisinin de eleştirel bir metinleri almaktan farklı olduğunu belirtmiştir. Aynı şey dini, politik ve sosyal metinleri almak için de geçerli olduğunu bu kitabında ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun nedeninin alıcıya okunabilirlik koşullarının dikte edilmesi olduğunu savından hareketle, konuyu üç bölümde ele alarak bu hususu teoriden pratiğe aktarmaktadır. Yazarın kitabını özel kılan bu düşüncelerini teorileştirmeden öteye geçerek fiilen uygulamasıdır.

Sîretu'l- 'Ankâ' (Anka Kuşunun Biyografisi)

2017 yılında Arap Araştırmaları ve Yayıncılık Enstitüsü tarafından Lübnan'ın Beyrut şehrinde yayınlanmıştır. Kitap 336 sayfadan oluşmaktadır. Yazarın dört yıl boyunca üzerinde çalıştığı kadın sorunluları üzerine yazdığı bir kitaptır. Yazar *Sîretu'l- 'Ankâ'* kitabını her kadının okuması gerektiğini ifade etmektedir. Yazar, bu kitapta erkeği her şeyin kaynağı yapan onun egemenliği ve kontrolünde erkek merkezci bir yapının, kadınların dışlanmasına, yabancılaşmasına, istek ve taleplerinin hiçe sayılmasına neden olmasını detaylı bir şekilde ele almıştır. Kadınların anne ve evlilik üzerindeki kararlarında özgürlüklerinin sınırlandırılması konusunu da ele alınmaktadır. Anne olamayan kadınların toplumda ikinci sınıf insan muamelesi görmesi konusu da yazar tarafından eleştirmektedir. Yazar, Doğu toplumdaki beden algısı üzerinde de durmuştur. Kadın sorunsalı, yazar tarafından çok boyutlu ve sadece teorik değil pratiğe aktarılarak bu kitapta ele alınmıştır.

5. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5.1. Tellu'l-Verd (Gül Tepesi) Romanı

5.1.1. Romanın Konusu ve İçeriği

Esma Mu'aykıl tarafından Arapça yazılan *Tellu'l-Verd* romanı 2019 yılında Arap Araştırmalar ve Yayıncılık Vakfı tarafından Lübnan'ın Beyrut şehrinde yayınlanmıştır. Roman 382 sayfadan oluşmaktadır. Roman Modern Suriye romanında ön plana çıkan toplumsal gerçekçilik akımı tarzında yazılmıştır. Romanın dili, fasih Arapça olup romanda geçen bazı diyaloglarda Suriye halk dilinde kelimler ve cümlelere de yer verilmiştir. Ayrıca kahramanların ait oldukları toplumun göstergesi olarak Tunus lehçesi, Mısır lehçesi, Lübnan lehçesi ve Türkçe kelime ve cümlelere yer verilmektedir. Türkçe kelime ve cümleler bir yer hariç Osmanlıca Türkçesiyle yazılmıştır.

Roman dokuz bölümden oluşmaktadır. Bunlar: *Cennetu'l-Verd* (Gül Cenneti), *Rabî'-Bilâ-Zuhûr ve Hicratu't-Tuyûr* (Çiçeksiz Bahar ve Kuşların Göçü), *Fi Beyti Âli 'Osman* (Osman'ın ailesinin evinde), *Hebbâtu's-Sâhine* (Sıcak Basması), *Faslu'l-Cunûn ve Rihletü'l-'Ubûr İlâ Erdi'l-Ehlâm* (Çılgın Mevsim ve Rüyalar Diyarına Yolculuk), *ed-Duktûr* (Doktor), *Cevâzü's-Sefer ile'l-Cenne* (Cennete Giriş Bileti), *Faslu'l-'Avde: Hûb...Hûb* (Dönüş mevsimi: Hop...Hop), *Habadrâş* (Paramparça)'dır. Bölüm başlıkları olayın akışı içinden seçilmiş bölüme ışık tutan parçalardır.

Yazar, *Tellu'l-Verd* romanında Suriye'deki toplumsal yaşamın, sosyo-kültürel ve sosyo-politik yönlerinden kesitler sunmuştur.

Yazar Suriye'de yaşanan iç savaş sürecini neden ve sonuçlarını; okuyucuya daha geniş bir perspektiften sunmak için savaş öncesi savaşa neden olan olayları, savaşın başlamasıyla yaşanan trajedileri, sonrasında da savaşın sonucu olan zorunlu göç sürecini ele almıştır. Her göçün içinde barındırdığı çoğu zaman gerçekleşmeyen vatana dönüş sürecine de değinmiştir. Yazar, romanda iç savaşın neden olduğu olumsuz süreçleri ele almaya çalışmıştır. Savaşın neden olduğu zorunlu göç ve zorunlu göç sonrası ortaya çıkan vatan özlemi, yabancılaşma, kimlik bunalımı gibi pek çok temaya yer verilmiştir.

5.1.1.1. Romanın Ana Teması

Romanda işlenen temel konu, Suriye’de yaşanan iç savaş ve bu savaşın neden olduğu bölünme, dağılma ve parçalanmayla beraber ortaya çıkan zorunlu göçtür. Göç olgusu merkezi konumda yer almaktadır.

5.1.1.2. Romanın Özeti

Romanı şu şekilde özetlemek mümkündür: Yazar romanda; iç savaşına giden süreci, toplumsal yapı ve siyasal yapının bu sürece etkilerini, bu iç savaş sürecinde yaşanan zulümleri, bölünüp parçalanmaları, bu süreçlerin zorunlu göçe neden olmasını ve göç sırasında ve göç sonrasında yaşananları ele almaktadır. Yazar bu olayları; her şeyin başladığı, romana ismini veren *Tellu’l-Verd* köyü ve bu köyde yaşayan bir aile üzerinden anlatmaktadır. Aile üyeleri: başkahraman olan İmran’ın babası Râğid el-Muarravi, annesi Hasîbe, kız kardeşi Bâhira, erkek kardeşi Rabî’, karısı Kâfi ve oğlu Hayyan’dır.

Romanda İmran’ın askere gitmesiyle Suriye’nin geçmişte yaşadığı ve devam eden siyasi olaylara değinilir. Ülke yönetiminin; partizan, baskıcı, siyasi yapısının savaş sürecine olan etkisi anlatılmaktadır. Suriye’nin kozmopolit yapısı, ülkede rüşvet, yolsuzluk ve baskının artışı, güvenli bir ortamın bulunmaması gibi iç savaş sürecini tetikleyen pek çok olaya değinilir.

Arap baharının etkisiyle bu baskıcı yapıdan kurtulmak isteyen halkın, barışçıl gösterilere katılmaları sonucunda siyasi yönetimin baskı ve şiddeti artırması, katılan veya katılmayanlara karşı ciddi işkence ve zulümler yapmaları neticesinde gösterilerin iç savaşa dönüşmesi ele alınmaktadır. Bu savaş sürecinde ailenin ve ülkenin parçalanmasına değinilmektedir.

Savaş sürecinde aile üyelerinin bazıları bu köyde kalmaya devam ederken bazıları göç etmiş; bu göç yolculuğu, bir üçgen şeklinde ilk vatan olan Suriye’den Türkiye’ye, daha sonra Hollanda’ya gidiş ve sonrası tekrar aynı güzergâhı takip ederek geri dönüş şeklinde tamamlanmıştır.

Bu göç süreçleri anlatılırken yaşanan kimlik bunalımlıları, uyum sorunları, güvenli yer arayışı gibi pek çok göç sonrası yaşanan sosyolojik ve psikolojik durumlara değinilmiştir. Roman; savaşın, göç eden ve kalanlarda yarattığı tahribatı tüm yönleriyle sergilemiştir.

5.1.2. Entelektüel ve Aktivist Kişiliği

Esma Mu‘aykıl’ın çalışmalarında ana kaynağı oluşturan unsurları, toplumsal sorunlar oluşturmaktadır. Arap toplumdaki kadının konumunu eleştiren pek çok kitap ve makalesi bulunmaktadır. Kadınların toplumda ikincil sınıftan çıkıp hak ettiği konuma ulaşabilmesi için büyük gayret göstermiştir. Savaşın başlamasıyla da yönetimin tutumunu açıkça eleştirebilmiştir. Çalışmalarında toplumda konuşulamayanları dile getirmeye çalışmıştır.

5.1.3. Romanın İç Dünyası

5.1.3.1. Kurgusal Yapı ve Olay Örgüsü

Kurgu; gerçek malzemeler kullanılarak oluşturulan yapıyla elde edilen temsili bir gerçekliktir. Kurgunun yapısını oluşturan mekân, zaman, karakter, hikâye gibi bütün öğeler kurgunun temel unsurlarıdır.

Gerçeklik bu kurgusal yapının içinde bir kırılmaya uğrar, farklı bir dünyaya taşınır ve yapısal değişikliğe maruz kalır. Gerçeklik kurgusallaşır ve kurgusal bir gerçekliğe dönüşür (Ören, 2015).

Kurguyla gerçeklik başka bir formda yeniden oluşturulur. Olaylar, yazarın hangi noktadan nasıl baktığıyla belirlenir. *Tellu’l-Verd* romanını yazar Esma Mu‘aykıl kurgularken Suriye’de yaşanan iç savaş trajedisini betimleyerek okuyucuya yeni bir gerçeklikle sunmuştur.

Tellu’l-Verd romanından olay örgüsü şu şekilde oluşmaktadır:

Tellu’l-Verd romanında yazar Esma Mu‘aykıl; Suriye iç savaşıyla birlikte olayların akışını, göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası şeklinde oluşturmuş ve romanın içinde bulunan dokuz bölüm içinde ele almıştır.

Birinci bölüm olan *Cennetu’l-Verd* (Gül Cenneti)’de olayın başkahramanı olan İmran karakteri, kendisinin Suriye’nin *Tellu’l-Verd* köyünden olduğunu ifade ederek romana başlamaktadır. Göç öncesi dönemine işaret edilen henüz sorunların başlamadığı huzur ve güvenlik içinde yaşanan *Tellu’l-Verd* köyünün detaylı mekân tasvirine yer verilmiştir. Romanda pek çok anlam yüklenen bu yere ilk bölümde çok fazla vurgu yapılmış, vatan için

hissedilen duygular bu mekân üzerinden betimlenmiştir. Aynı zamanda bu yerin kültürel, siyasal ve sosyal yapısına da değinilmiş, *Tellu'l-Verd* köyü güzelliğiyle idealize edilmiştir. İmran'ın askere gitmesiyle birlikte yaşadığı dünyadan çıkarak Suriye'de devam eden siyasi olaylar, geçmişten günümüze gelinerek ele alınmaktadır. Olayların merkezinde bulunan aile, yaşadığı ev ve toplum detaylı bir şekilde betimlenmiştir. Arap Baharı başlamadan önceki siyasal, sosyal yapı, gösterilerin başladığı süreç, bunun siyasal ve sosyal yapıya etkileri hakkında bilgi sunulmuştur. Suriye iç savaşının fitillerini ateşleyen geçmiş siyasi olaylar, yönetiminin baskıcı tutumu ve Suriye toplumunun kozmopolit yapısına işaret edilmiştir. Birinci bölümün sonuna doğru sivil itaatsizlikle başlayan gösterilerin iç savaşa dönüşmeye başladığını anlatan olaylar zinciri devam etmektedir. Göstericileri ve yönetim baskı ve eziyetlerine karşı başkaldırıda bulunan halkı engellemek için tankların *Tellu'l-Verd*'e girmesiyle birinci bölüm sonlanmaktadır.

İkinci bölüm olan *Rabî'-Bilâ-Zuhûr ve Hicratu't-Tuyûr* (Çiçeksiz Bahar ve Kuşların Göçü)'da ülkede zorunlu göçle sonuçlanacak işkenceler, zulümler, tecavüzler, can ve mal güvenliğinin yok oluşunu anlatan olaylar ele alınmıştır. İç savaşın etkisiyle toplumsal çözülme ilk olarak ailede başlamıştır.

Ailede başlayan çözülme zamanla bütün ülkeyi saracaktır. Romanda ele alınan ailedeki ilk çözülme, daha önce polis olan fakat göstericilere ateş açmak istemediği için işkenceye maruz kalan ve bunun akabinde militan radikal gruba katılan İmran'ın kardeşi Rabî' ile başlar. Bölümün sonunda başkahraman olan İmran'ın yaşadığı işkence, baskılar, yönetim tarafından rejim ordusuna katılmaya zorlanması ve muhalif grupta olan kardeşiyle karşı karşıya kalmak istememesi nedeniyle göç etmeye karar verir. Ayrıca bu göç kararını almasındaki en önemli neden, doktor olmasını istedikleri oğlunun geleceğini kurtarma kaygılarıdır. İkinci bölüm; İmran, karısı Kâfi ve oğulları Hayyan'ın göç yolculuğuna çıkmalarıyla sonuçlanmaktadır.

Üçüncü bölüm olan *Fi Beyti Âli Osman* (Osman'ın Ailesinin Evinde) bölümüyle birlikte göç süreci anlatılmaya başlanmaktadır. Romanda İmran'ın eşi ve çocuğu ile zor şartlar altında Türkiye'ye göç süreci ele alınmıştır. Bölümün başlangıcında bu yolculukta yaşanan sıkıntılar, Türkiye sınır kapısında yaşanan zorlu bekleyiş anlatılır. Türkiye'ye göç ettikten sonra yaşam koşullarıyla mücadele ve uyum sorunları ele alınmıştır. Çocukları Hayyan'ın okulda toplumsal dışlanmaya maruz kalması sonucunda yeniden göç sürecinin ilk adımları atılır. Yeniden göç süreci olan oğlunu Avrupa'ya gönderme kararı İmran

tarafından alınır. İmran oğlunu kaçak yollarla tek başına Hollanda'ya gönderme kararını, karısına ve çocuğuna bildirmesiyle üçüncü bölüm sonlanmıştır.

Dördüncü bölüm olan *Hebbâtü's-Sâhine* (Sıcak Basması)'de İmran'ın kız kardeşi Bâhira aracılığıyla Suriye' de göç etmeyip savaşın içinde kalan halkın durumuna değinilir. Olaylar aynı akış içinde anlatılmaz, anlatıcı ve anlatılan mekân dördüncü bölümde değişmiştir.

Olayların başladığı yer olan Suriye'ye geri dönmüştür. Bu bölümde göç etmeyip kalanların maruz kaldığı savaşın olumsuzlukları farklı açılardan betimlenmektedir. Savaşla birlikte ortaya çıkan etnik grup çatışmalarının aile içindeki yansıması bu bölümde ele alınır. Alevi olduğu için Oğlu Rabî' tarafından gördüğü baskıya dayanamayan anne Hasîbe aklını kaybeder. Baba el-Muarravi ise oğlu tarafından muhalif gruba katılmayı kabul etmediği için işkence görür. Bu işkencenin etkisiyle sessizliğe bürünüp ölüm anına kadar asla konuşmaz. Bâhira ise anne ve babasının bakıma muhtaç hale gelmeleri ve erkek kardeşleri İmran ve Rabî'nin olmaması nedeniyle yalnızlık, çaresizlik hissetmesi ve tecavüzler nedeniyle yaşadığı çöküntü bu bölümde ele alınmaktadır. Kendisiyle kardeşi Rabî'nin vasiyeti üzerine evlendirildiği Ebû-Zâfir'in ona tecavüz eden kişi olduğunu anlayınca zifaf gecesi onu öldürmesi ele alınmış ve sonrasında da baba el-Muarravi'nin ölümüyle dördüncü bölüm son bulmuştur.

Beşinci bölüm olan *Faslu'l-Cunûn ve Rihletu'l-'Ubûr İlâ Erdi'l-Ahlâm* (Delilik Mevsimi ve Rüya Diyarına Yolculuk)'da göç sonrası süreç olan Türkiye'ye geri dönülür. Olaylar üçüncü bölümde kalınan yerden devam eder. Fakat bu bölümde anlatıcı değişmiştir. Olaylar, İmran'ın karısı Kâfi'nin anlatımıyla devam etmektedir. Çocuklarını bir bilinmeze göndermenin acısıyla yaşadıkları vicdan azabı ve suçluluk, bu acıyı hafifletmek için kendi bedenlerine zarar vermeleri, sonrasında çocuklarının Hollanda'ya gitmesi ve gayrimüslim bir ailenin yanına yerleşmesi ele alınır. Ardından çocuklarına kavuşmak umuduyla Hollanda'ya gitmek için beklenen ıstıraplı süreç ele alınır. Çocuklarını Hollanda'ya gönderdikten sonra kısa süre sonra çocuklarıyla kavuşma umuduyla Kilis'ten İstanbul'a göç etmeleri ele alınmaktadır.

Beş yıl süren uzun bekleme sürecinin ardından Hollanda'ya gitmek için uçağa binilmesi ve Kâfi'nin uçakta gördüğü oğlunu kaybedeceğine işaret eden rüya ile bölüm sonlanmaktadır.

Altıncı bölüm olan *ed-Duktûr* (Doktor)'da anlatıcı değişmiş ve bu bölümde, Hayyan yaşam hikâyesini kendi bakış açısıyla anlatmaktadır. Bölümün başlangıcında, olaylarda ve zamanda geriye gidiş olsa da bir önceki bölümle olay örgüsü kopmamaktadır. Romanda geri gidişler Hayyan'ın yaşadığı ölüm yolculuğu, gördüğü rüyalar aracılığıyla aktarılmıştır. Hayyan yıllar sonraki haliyle Lahey'deki deniz kıyısında otururken kendisinin bir evsiz olarak sürdürdüğü sefil hayatını betimleyerek bölüm başlamaktadır. Hayyan'ın Lahey'de deniz kıyısında bir kayanın üzerine oturup izlediği denizin dalgalarını, kendi hayatının evreleriyle özleştirmiştir. İlk evre *Tellu'l-Verd*'den Türkiye'ye gitmesiyle başlar. Ardından ailesinin onu teslim ettiği insan kaçakçılarıyla deniz ve ormanları geçerek Hollanda'ya gitmek için yaptığı ölüm yolculuğu evresi anlatılmaktadır. Bu yolculuk sonucunda Hollanda'daki yaşamını sürdüreceği hanımefendi Kôlît'in ailesinin yanına yerleşir. Ailenin yanında geçirdiği beş yılın ardından Avrupa kültürüne alışan Hayyan'ın öz ailesi Hollanda'ya gelir. Ailenin uçaktan inip Hollanda'da çocuklarıyla kavuşması, çocuklarına ve göç ettikleri yeni topluma yabancılaşmaları, bunu aşamayarak ölüm pahasına geri dönmeyi isteme süreçleri ele alınır. Kimlik bunalımları ve yabancılaşma olguları, uyum sorunları Hayyan ve ailesi üzerinden betimlenmiştir.

Farklı bir kültürde yetişmesi sonucu ailesiyle yaşamaya adapte olamayan Hayyan, ailesinin Suriye'ye geri dönmeyi istemesi üzerine bunu doğru bulmayan Hayyan'ın ailesinden kaçması ve evsiz sefil bir hayat yaşaması evrelerini anlatır. Göç sürecinden sonra ortaya çıkan sorunların bir çocuk olan Hayyan'ın hayatındaki yansımaları, bu bölümde ele alınmıştır.

Bölümün başındaki Lahey'de yaşadığı sefil hayata ve denizin dalgalarının kendini hayatının evreleriyle özleştirdiği ana geri döner. Hayatın son evresi olarak nitelediği, kendini denizden gelen son dalgaya bırakması yani intihar etmesiyle altıncı bölüm sonlanmaktadır.

Yedinci bölüm olan *Cevâzu's-Sefer ile'l-Cenne* (Cennete Giriş Bileti)'de anlatıcı ve mekân değişmiştir. Bir önceki bölümle olay zincirinin bağlantısı yoktur. İmran'ın erkek kardeşi Rabî', iç savaş sırasında başına gelen olayları kendi bakış açısıyla anlatır. Olaylar bulunduğu andan geriye gidiş yöntemiyle okuyucuya aktarılır. Bölüm Rabî'nin hastane odasındaiken kendini, katıldığı cihatçı radikal grubun vadettiği cennette sanması ile başlar.

Sonrasında gerçeğin aslında böyle olmadığını, üzerine düşen bomba neticesinde belden aşağısının kesildiğini, bunun sonucunda artık bir zavallı ve muhtaç olarak yaşamını

sürdüreceğini öğrenir. Sonra olaylar bulunduğu andan geriye giderek ele alınır. Rabî', çocukluğundan bulunduğu ana kadar olan hayat sürecini kendi bakış açısıyla anlatmaktadır. Çok hassas bir çocukluk ve gençlikten sonra polis olma sürecine değinilir. Gördüğü işkencenin ardından radikal bir gruba katılması ve o grupta Ebu'l-Müsennâ lakabının ona verilmesiyle birlikte baş kesen, kendi ailesine bile acımayan birine dönüşmesi süreci anlatılır. Allah adına, cennet vadiyle yaptığı şeyler sonucunda, bir âcize dönüşmesi sebebiyle yaptığı şeylerin doğrulunu sorgulaması ele alınmaktadır. Kendisini ne ölebildiğine ne de yaşayabildiği bir hayatın içinde bulunması sebebiyle de vadedilen cennet biletinin sahte olabileceğini düşünmesiyle bölüm sonlanmaktadır.

Sekizinci bölüm olan *Faslu'l-'Avde: Hûb... Hûb* (Dönüş mevsimi: Hop... Hop)'un olay örgüsü doktor bölümüyle bağlantılıdır. Olaylar İmran tarafından anlatılır. Bölümde ölüm pahasına vatana geri dönüş süreci ele alınır. Bölüm; çocukları Hayyan'ın kaybolduğunu anlamaları, çocuklarının uzun yıllar yanında kaldığı aileden yardım istemeleri, uzun süre süren arayış ve bekleyişleriyle başlar. Çocuklarının kaybıyla bütün yaşam umutlarını yitiren İmran ve Kâfi büyük bir yıkım yaşar. Kâfi bu acıya dayanamayıp kan kanseri hastalığına yakalanması sebebiyle ülkesinde ölmek ister. Bu da dönüşün adımlarını hızlandırır. Ölmek üzere olan Kâfi'nin son arzusuyla vatanında ölebilmesi için ağır hasta olan eşiyle zorlu bir dönüş yolculuğu başlar. İmran ve Kâfi bu yolculuk için maddi değeri olan bütün hatıralarından vazgeçerek önce Türkiye'ye sonrasında sınırı geçerek ülkeleri Suriye'ye dönerler. Döndüklerinde ülkeleri artık tanıdıkları ülkeden çok farklıdır. İmran ülkesinde kendini yabancı hisseder. Bölüm; köylerine dönmeleri, İmran'ın cebinde anahtarını taşıdığı evinin yıkılmış olduğunu görmesi ve köye varır varmaz Kâfi'nin ölmesiyle son bulmuştur.

Dokuzuncu ve son bölüm olan *Habadrâş* (Paramparça)'da Suriye'ye dönüşte yaşananlar ele alınır. Bölüm, *Faslu'l-'Avde: Hûb... Hûb* bölümüyle zamansal ve mekânsal olarak bağlantılıdır. Bölümde, vatana geri dönen İmran ve vatanında kalıp savaşın olumsuzluklarını yaşayan Bâhira arasındaki diyaloglara yer verilmektedir. İmran göç sonrası yaşadıklarını anlatırken Bâhira kalanların durumunu anlatır. İmran, vatana geri dönüşte ortaya çıkan yabancılaşıma duygusunu, savaş nedeniyle her şeyin yıkılmış olduğunu ve ülkesinin bildiği çehresinin tamamen değiştiğini görünce yaşamaktadır. Savaş nedeniyle ülkeden göç eden ve gitmeyip ülkede kalmayı tercih eden iki tarafta da büyük kayıplar ve yıkımlar yaşamıştır.

Bu son bölümde savaşın karakterler ve ülke üzerindeki etkileri ve yaşanan kayıplar ortaya konulmaktadır. Köyünün ve ailesinin paramparça oluşuna dayanamayan İmran felç olur. Bölüm, Bâhira ile İmran'ın köylerindeki evlerinin kalıntıları yıkılırken yere uzanıp ele ele tutuşup o güzel günlerin hayalinde vatan şarkısı söylerken son bulmaktadır.

5.1.3.2. Anlatıcı Bakış Açısı

“Romancılar tek merkezli bir bilinç yerine birçok kahramanın bilincini dâhil ederek olayları çok yönlü olarak aktarma yolunu seçerler. Çoğu romanlarda yansıtıcı bilinç olarak kullanılan figürlerin sayısı birden fazla olabilir” (Doğan, 2021).

Romanda anlatıcı romanın ayrılmaz unsurudur. Anlatıcı, olayları okuyucuya yansıtan bir ayna görevi görmektedir. Her anlatıcı karakter, kendi bakış açılarıyla romana farklı bir yorum getirmektedir. Yazar, çoklu anlatım yolunu seçerek romanın anlatımını zenginleştirmekte ve olayları farklı yönleriyle ortaya koymaktadır. Yazar, *Tellu'l-Verd* romanında dış dünyadaki gerçeği ve karakterlerin iç dünyasını daha kapsamlı bir şekilde okuyucuya aktarmak için başkahraman İmran karakterinin yanı sıra kilit konumda olan karakterler Bâhira, Kâfî, Rabî' ve Hayyan'ın da dâhil olduğu çoklu bir anlatıcı bakış açısını tercih etmiştir. Bu karakterlerin hayatlarında meydana gelen olaylar kendi bakış açılarıyla aktarılmaktadır.

5.1.3.3. Kahramanlar

Olayın Meydana Gelişinde Rol Alan Kişiler

“Romanda “saf hayal gücü” diye bir şey yoktur. Yani bir yazar olarak Benim karakterlerimde kendimden parçalar var” (Şimşek, 2022). Yazarın bu ifadesi, romandaki karakterlerin yazara ait izler taşıdığını göstermektedir. Romanı oluşturan ana karakterler aynı aileye mensup kişilerdir. Roman bu karakterler üzerinde temellendirilmektedir. Bu ailede bireyler üç kuşağı oluşturacak şekilde; anne, baba, onların üç çocuğu ve evlilikle aileye dâhil olan bir gelin ve torun olmak üzere yedi kişiden oluşmaktadır. Birinci kuşağı anne-baba, ikinci kuşağı çocuklar, üçüncü kuşağı ise torun temsil etmektedir. Dekoratif karakterler ana kadroya göre farklı kesimlerden oluşan daha geniş bir perspektifte yer almaktadır. Tek bir ana karakter etrafında oluşan bir olay örgüsü bulunmamaktadır.

Bazı bölümler başka bir olay örgüsü ve anlatıcı ile başlamasından dolayı bölümlere geçişler bağlantısız gibi bir görünüm oluşturmaktadır. Romanda yer alan karakterlerin isimleri, sembolik anlamlar içermektedir. Romanda aile, ilk çocukların ismini çok güzel bir kız olduğu için Bâhira koymuşlardır. İkinci çocuklarını önceki çocukları yaşamadığı için uzun ömürlü olsun diye İmran koymuşlardır. Üçüncü çocuklarının ismini ilkbaharda dünyaya geldiği için Rabî‘ koymuşlardır. Romanda bu durum İmran’ın anlatımıyla şu şekilde yer almaktadır:

“Annemin yaşı küçük olması sebebiyle hamilelikleri düşükle sonuçlandı, uzun bir aradan sonra ilk çocuk olarak dünyaya gelen Bâhira’ya annem çok büyüleyici bir güzelliğe sahip olduğu için bu ismi koydu. Daha sonraki doğumlarında annemin çocukları bilinmeyen bir sebepten yaşamadı. Bâhira’nın doğumundan on yıl sonra dünyaya ben geldim.

İmran isminin verilmesindeki neden, çocukların yaşamayıp hep ölmesi nedeniyle uzun ömürlü olmam içindir. Rabî‘, yine benden on yıl sonra umutların tükendiği bir anda ilkbahar ayında dünyaya geldiği için annem babama: “Ne dersin Rabî‘ koyalım mı?” dedi, babamda kabul etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.15).

Yazarın kahramanlar için seçtiği isimlerin tesadüfî olmadığı belirli anlamlar içerdiği söylenebilir.

Yazar, Suriye medeniyetiyle sembolize ettiği İmran ismiyle, iç savaşla o medeniyetin yıkıldığına vurgu yapmak istemiş olabilir. Kâfi ismindeki sembolik anlam ise kadınların yaşadığı ikincil konum tecavüz ve zulümlerin bitmesi temennisini ifade etmek istediği düşünülebilir. Hayyan ismiyle de savaşta dünyaya gelmiş geleceği olmayan çocukların bütün olumsuzluklara rağmen yok olmaması, yaşaması arzusunu temsil edebilir. Yazar, bu son neslin Suriye toplumunu yaşatarak devam ettirmesini istediğini bu isimle sembolize etmiş olabilir.

5.1.3.3.1. Başkahraman

Romanın başkahramanı İmran’dır. Romanda olaylar İmran ve İmran’ın ailesi etrafında gerçekleşmektedir. Yazar, çoğu zaman olayları okuyucuya İmran’ın bakış açısıyla sunar. İmran karakteri, ailenin dünyaya gelen ilk erkek çocuğudur. Romanda İmran karakteri; sakin, vatanına bağlı, ailesine düşkün bir sivil vatandaşı temsil etmektedir. İmran karakteri,

Suriye’de liseyi bitirip üniversite okumamış, askere gitmiş, dönüşte işe başlamış, evlenmiş ve bir erkek çocuğu olmuş bir genç prototipi olarak okuyucuya sunulur.

Siyasi yapı ve toplumsal yapı algısı, köyü ile sınırlı olan bu gencin 18 yaşında askere gitmesi ve işe başlamasıyla Suriye’nin başka bir yüzüyle tanışmıştır. Bu yeni dünya İmran’ın iç dünyasında büyük bir yıkıma neden oluşu, iç monologlarla okuyucuya aktarılır. İmran karakteri gösterilere dâhil olmayan, evinden işine işinden evine gitmeye çalışan bir genci temsil eder. Yapılan baskı ve işkenceler, can ve mal güvenliğinin olmayışı, rejim ordusu ve rejim karşıtı olan kardeşinin de içinde olduğu muhalif grup tarafından savaşmaya zorlanması sonucunda, savaşmayı değil çocuğunun geleceğini kurtarmak için göç etmeyi tercih etmiş bir karakterdir. Yazar, göç olgusunu İmran ve çekirdek ailesi üzerinden okuyucuya aktarmıştır. İmran, çocuğunun geleceğini kurtarmak için Türkiye’ye yaptığı göçün ardından Türkiye’nin çocuğunun gelecek beklentisini karşılanmaması sonucunda, çocuğunu tek başına Hollanda’ya kaçak yollarla ölümle sonuçlanabilecek bir yolculuğa göndermiştir. Çocuğunun tek başına yaptığı yolculuk sırasında, başına gelebilecek olumsuzluklar nedeniyle suçluluk duyarak kendini kaybetmiş bir baba karakteridir. İmran karakteri üzerinden yapılan psikolojik çözümlemelerde yabancılaşma önemli bir olgudur. Göç ettiği ülkelerde yaşadığı yabancılaşma olgusunu, geri döndüğünde karşılaştığı savaşla çehresi değişen ülkesinde de yaşamıştır.

İmran karakteri üzerinden göç sürecinde aile reisi olan bir babanın yeni bir hayata tutunma cabaları, yaşadığı kimlik bunalımı, ailesi için en iyi şartları oluşturmak için gösterdiği gayret ele alınmaktadır. Ailesinin iyiliği için yaptığı her şeyin başarısızlıkla sonuçlanması ve ailesini kaybetmesinin ardından yaşadığı hayal kırıklığı pek çok Suriyeli babanın yaşadığı durumun bu karakterle özdeşleştirilmesidir.

5.1.3.3.2. Yardımcı Kadın Karakterler

Romanda İmran’ın annesi, karısı ve kız kardeşi önemli bir yere sahiptir. Yazar bu güçlü karakterleri şöyle betimlemektedir: “Romanımın başkahramanı bir erkek olsa bile, kadın karakterler çok önemli ve çok güçlüydü, onlar tecavüze uğradılar ama direndiler ve pes etmediler” (Şimşek, 2022). Romandaki ana karakterlerin birçoğunu, çok önemli ve etkili karakterler olan kadınlar oluşturmaktadır. Bütün karakterler üzerinden savaş öncesi ve sonrası diye bir ayırım yapmak mümkündür. Savaşın bütün karakterler üzerinde psikolojik olarak olumsuz etki yarattığını ve bu etkilerin de karakterler üzerinde büyük değişimlere

neden olduğunu söylenebilir. Savaş, her zaman en zayıf halkasında yer alan kadın ve çocuklarda diğer kesimlere göre daha olumsuz etkilere neden olmuştur. İç savaşıla birlikte kadın karakterlerin yaşamış olduğu tecavüz gibi ağır travmaların neden olduğu değışim ve farklılaşma bu üç kadın karakter üzerinden okuyucuya aktarmıştır.

Hasibe karakteri: Romanda okuyucuya çocuklarını seven şefkat dolu bir anne olarak sunulur. Annesinin eşinin, Lazkiye'den başka bir kadınla evli ve çok sayıda çocuğu olduğunu öğrenmesiyle kızı Hasibe ile teyzesinin kızının yaşadığı *Tellu 'l-Verd* köyüne kaçıp gelmiştir. Annesi köyde ebelik yapmış ve köy halkı tarafından çok sevilmiştir. Köy halkı; kimseleri olmaması sebebiyle destek olması için on iki yaşındaki Hasibe'yi, iyi bir genç olan otuz yaşlarındaki el-Muarravi ile evlendirmiştir. Çok küçük bir yaşta evlenmesi sebebiyle sürekli çocuk ölümleri ve düşükler yaşayan bir karakterdir. Küçük oğlu Rabî' tarafından alevi olduğu için eziyet gören ve bunun neticesinde aklını yitiren bir karakterdir. Burada yazar, farklı mezhepsel yapının savaş öncesinde sorun yaratmazken savaş sonrasında sorunlara neden olduğu insanların mezhepsel olarak da bir ayrıma tutulduğuna vurgu yapmıştır.

Kâfi karakteri: Romanda yazar, Kâfi karakterini savaşta bir kadının yaşayabileceği bütün olumsuzlukları yaşamış bir kadın modeli olarak okuyucuya sunulmuş olması nedeniyle isminin yeter olarak seçilmesinin sembolik bir anlam barındırarak kadınların yaşadığı bütün olumsuzlukların son bulmasını isteyen yazar tarafından seçilmiş olabilir.

Savaşın neden olduğu psikolojik yıkım ve değışimin en bariz görüldüğü karakterlerden birisidir. Yaşadığı tecavüzler nedeniyle kendine ve kadın kimliğine yabancılaşmış bir karakterdir. Yaşadığı tecavüzler ve çocuğundan ayrılmanın getirdiği acıları kendine dövme yoluyla fiziksel şiddet uygulayarak hafifletmeye çalışmış bir kadındır. Din ve kültürel öğelerine bağlı bir karakterdir. Yazar; Kâfi'nin dinsel bağını, acılarını hafifletmek için gittiği cami, türbe ve dini sohbetler aracılığıyla okuyucuya aktarır. Zorunlu göçle ortaya çıkan yalnızlık duygusu bu karakter üzerinden yoğun bir şekilde vurgulanmaktadır. Çocuğunun kültüründen koptuğunu düşünen bir anne olarak ölüm pahasına çocuğuyla ülkesine geri dönmeyi istemesi, Kâfi karakterinin kültürel öğelere ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir. Ölüm döşegindeyken vatanına olan özlemi ve bağı nedeniyle ülkesinde ölmeyi istemiştir. Yazar, Kâfi karakteriyle pek çok Suriyeli kadınının yaşadıklarını özdeşleştirmiştir.

Bâhira karakteri: İmran'ın kız kardeşidir. Bu karakter üzerinden savaşın içinde kalmış kadın karakteri betimlenir. İsmi ailesi, büyüleyici güzelliği sebebiyle Bâhira koymuştur.

Yaşıyla ilgili tek bilgi, yeğeni Hayyan doğduğunda otuz yaşında olduğuyla ilgili bilgidir.

Güzelliğiyle herkesi büyüleyen, bütün köyün erkekleri tarafından evlenilmek istenen ama evlenmeyi düşünmeyen bir genç kız karakteri olarak okuyucuya tanıtılır. Bâhira savaş öncesinde olan yaşam enerjisini ve güzelliğini, savaşta yaşadığı tecavüz ve savaşın getirdiği ağır yükler nedeniyle kaybetmiş; çökmüş ve beli bükülmüş bir karakter olarak betimlenmektedir. Kardeşlerinin birinin muhalif radikal gruba karışması, diğerinin Türkiye'ye göç etmesi sebebiyle anne babasının ve evin sorumluluğunu üstlenmiş; babasının işkence sonucu sessizliğe bürünmesi ve annesinin, kardeşinin eziyetleri sonucunda aklını yitirmesi onu tamamen yalnızlığa itmiş ve bunların etkisiyle şiddetli iç bunalımlar yaşamış bir karakterdir. Karakter savaşın bütün olumsuz yönlerine ve yaşanan büyük değişimlerin hepsine şahit olmuştur. Bunun neticesinde kendisinde de hem fiziksel hem psikolojik büyük değişimler meydana gelmiştir. Bâhira karakterinin ona ilk tecavüz eden erkeği öldürmesinde sembolik bir anlam barındırdığı, yazarın yaşanan tecavüzlere bir tepki ortaya koymak istediği söylenebilir.

5.1.3.3.3. Yardımcı Erkek Karakterler

İmran'ın babası el-Muarravi, erkek kardeşi Rabî' ve oğlu Hayyan'dır. Kadın karakterler üzerinden savaşta yaşanan tecavüzlere ve çaresizliğe vurgu yapılırken erkek karakterler üzerinde işkenceler ve yıkımlar vurgusu yapılmıştır. Her bir erkek karakter savaşın bir yönünü temsil eder. Üç kuşakta savaşla meydana gelen değişimler ele alınır.

Ebû-Râğid el-Muarravi: Baba el-Muarravi, romanda Suriye'nin savaş öncesi ve geçmişini ifade eden bir karakterdir. Romanda yer alan üç kuşaktan ilkinin temsil etmektedir. Ailenin reisidir. Büyük âlim ve şair olan Ebu'l-Âlâ'nın soyundan köklü bir aileden gelen, köyün önde gelenlerindendir.

“Babam Ebu'l-Âlâ'nın köyünden olmaktan ve onun soyundan gelmemizden dolayı gurur duyardı” (Mu'aykil, 2019, s.12).

Örgün eğitimi küçük yaş hariç almamış, babasından öğrendiği dini ilimlerle sınırlı kalmayıp pek çok alanda okuyup kendini geliştirmiş, *Tellu'l-Verd* 'in gelişmesinde büyük katkısı olan önemli bir şahsiyettir. Hitabeti kuvvetli bulunduğu köy ve civar köyler tarafından dini otorite kabul edilen köylünün evlilik törenleri, üzüntü ve sevinçli günlerinde yanında olan ve aralarında meydana gelen anlaşmazlıkları çözen bir karakterdir. Evine yaptırdığı bir ilim meclisine farklı ülkelerden ve şehirlerden aldığı kitaplarla büyük bir kütüphane yaptırmış ve orada ilmi faaliyetler yürütmüştür. Her sabah Kur'an okuması, camide hoca olmamasına rağmen namaz kıldırması, köyde dini konularda otorite görülmesi gibi vurgularla dini yönü vurgulanır. Yazar el-Muarravi'nin Yusuf süresini çok sevmesi ve Yusuf suresinde okuduğu ayetlerle kardeşlerin birbirine olan düşmanlığına Kur'an'la bir atıfta bulunmaktadır.

“Babam Yusuf suresine çok düşkündü. Eve yaklaşınca önce bahçeye uğradık ve ben ve Bâhira ağaca tırmanır ve meyve toplardık. Babam bahçedeki kuyunun yanında durur ve annemle konuşurdu. Sonra sesli bir şekilde “İçlerinden biri: Yusuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka yaparsanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alsın (götürsün), dedi. Bunun üzerine "Ey babamız! Yusuf'un iyiliğini istediğimiz halde, onu niçin bize emniyet etmiyorsun? Yarın onu bizimle beraber gönder de gezsin oynasın, biz onu herhalde koruruz" dediler. Babaları, "Onu götürmeniz beni üzüyor; siz farkına varmadan onu kurdun yemesinden korkarım" dedi.

Onlar da, “Andolsun biz kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse biz gerçekten hüsrana uğramış oluruz” dediler. Yûsuf'u götürüp kuyunun dibine bırakmaya karar verdikleri zaman biz de ona, “Andolsun, (senin Yûsuf olduğunun) farkında değillerken onların bu işlerini sen kendilerine haber vereceksin” diye vahyettik” (Mu'aykıl, 2019, s.12).

Çocuklarının küçük yaşlardan itibaren ilmi anlamda gelişmesini önemseyen ama örgün eğitim almalarını önemli görmeyen bir babadır. Diğer karakterlerde olan büyük değişimlerle kıyaslandığında daha statik bir karakter olduğu söylenebilir. İç savaşta ailesinin paramparça olmasıyla ve bizzat oğlu tarafından gördüğü işkence sonucunda kendini kapatmış ve hiç konuşmamıştır. Bu karakter olayların ağırlığı ve yaşanan olumsuz değişimleri kaldıramayıp yaşamdan kopup ölmüştür. Yazar bu karakter üzerinden savaşın içinde kalan insanların yaşamlarını bir ölü gibi sürdürmelerine vurgu yapmaktadır.

Rabî' karakteri: Romanda savaşın muhalif tarafını temsil eden bir karakterdir. Yazarın bu karakter için bahar ismi seçmesinin nedeni, Arap Baharı'nı sembolize eden bir çağrışım yapmak istemesi olabilir. İlkbaharda dünyaya geldiği için ailesi ona doğduğu ayın ismini vermiştir. Yaşıyla ilgili tek bilgi abisi İmran'ın oğlu Hayyan'ın doğduğu zaman 11 yaşında olduğu şeklinde verilmiştir. İmran'ın erkek kardeşi Rabî' basit tek yönlü bir karakter değildir. Başlangıçta romanda büyüyemeyen şımarık bir karakter olarak ifade edilmektedir. Romanda savaşın yıkıcı yönü Rabî' karakteri üzerinde büyük bir değişim meydana getirmiştir.

Kavgacı olmayan sakin bir yapıda, kan görmeye dayanamayan hassas bir ruha sahip, kızların himayesinde okula gidip gelen bu karakterin; iç savaşla birlikte insan öldüren bir canavara dönüş süreci ele alınır. Liseden sonra eğitim hayatına devam etmemiş, ailesinin karşı çıkmasına rağmen polis teşkilatına katılmış ve köyündeki karakolda göreve başlamıştır. Bu süreçte karakol amirinin isteğiyle köy halkını fişlemiştir. Daha sonrasında barışçıl gösterilere verilen sert tepkililere dayanamamış, zulme katılmak istemiyorum diyerek polisliği bırakmış ve gösterilere katılmaya başlamıştır. Bunun sonucunda işkence görmüş ve muhalif radikal guruba katılmıştır. Bu örgüte katılma sebebi olarak köyünde olan kıyım boyuna boyun eğmesi ve susması sebebiyle duyduğu utancı temizlemek istemesini göstermektedir. Bunu orduya katılarak korkularından ve korkaklığından kurtulduğunu, kendi kimliğini bulduğunu ifade etmektedir. Yaşanan iç savaş, belli bir olgunluğa ulaşmamış; kendini bir birey olarak var edememiş gençlerin kendilerini devrimci olarak var etmelerini, yazar Rabî' karakteri üzerinden okuyucuya aktarmaktadır.

Katıldığı radikal grupta ismi değiştirilmiş, Ebu'l-Müsennâ adını almış, sonrasında çok insanın boynunu vurarak öldürdüğü için ikinci kez Bettâr (yok edici) lakabı grup lideri tarafından ona verilmiştir.

Bu değişim, sadece karakterin isminde yaşanmamış; ailesinde aldığı bütün öğreti ve değerleri bırakıp cennet biletini almak için Allah adına olduğuna inandırılarak kendi halkına pek çok kıyımda bulunmuş ve bir yok ediciye dönüşmüştür. Yazar bu karakter üzerinde savaşın yıkıcı bir dönüşüme neden olduğunu vurgulamaktadır. Yazar, sorgulamayan cahil bir insanın din adına kandırılmasını Rabî' karakterinin çatışma sırasında üzerine düşen bombayla ağır yaralanıp Türkiye'de bir hastaneye sevk edildiğinde cennet vadine kesin olarak inandığı için kendini hastanede değil cennete sanmasıyla betimler. Vaat edilen cennette olmayı uman karakterin pek çok organının kopması, bazılarının da doktorlar

tarafından kesilmesi ve kendi ihtiyaçlarını bile karşılayamayan bir âcize dönüşmesi neticesinde yaşadığı hayal kırıklığıyla, karakter gerçekle yüzleşmektedir. Rabî' karakterinin o vaat edilen cennetten çok uzakta bir gerçekle karşı karşıya kalması, reddettiği kimliği ve ailesinin yerine seçtiği sonunda cennet bileti olan yaşamı arasında derin bir sorgulama yaşamasına neden olmaktadır. Yazarın, Rabî' karakteriyle Arap baharı arasında sembolik bir bağ kur kurduğunu, gösterilerle beklenen özgürlük yerini bir yok oluşun olmasının, bu karakter üzerinden betimlendiği düşünülebilir.

Hayyan karakteri: Son kuşağı temsil eden İmran'ın oğlu Hayyan'dır. Bu karakterle yazar iç karışıklık ve savaş öncesi doğmuş ama iç savaş ve zorunlu göç sürecinde büyümüş bir neslin bir sembolünü sunmuştur. İsmi mutlu ve güzel bir hayat yaşaması için ailesi Hayyan koymuştur. Kâfi ve İmran'ın evliliklerinin ilk yılında dünyaya gelmiş ve ailede büyük mutluluğa neden olmuştur. Zeki olduğu için ailesinin doktor olmasını istediği, büyük umutlar bağlanan bu karakter; iç savaşın başlamasıyla önce ailesiyle Türkiye'ye göç edip sonrasında babası tarafından kendi başına on bir yaşında Hollanda'ya bir ölüm yolculuğuna sürüklenmesinin nedeni geleceğini kurtarma çabasıdır. Bütün bu çabalara rağmen istenilen sonuç elde edilememiştir. Hollanda'da bir evsiz olarak sürdürdüğü yaşamının intiharla son bulması yazar tarafından savaşla birlikte büyüyen çocukların geleceğinin yok oluşunu ifade eden sembolik anlamlar içermektedir. Bu karakter üzerinden göç sonrasında ortaya çıkan yabancılaşma ve kimlik bunalımı ve aidiyet sorunlarına da yoğun bir şekilde vurgu yapılmıştır.

5.1.3.3.4. Dekoratif Karakterler

Başkahraman ve yardımcı karakterlerin dışında olay örgüsüne katkı sağlayan figüratif şahsiyetlerde yer almaktadır. Bu karakterler olay örgüsünün oluşmasında önemlidir.

İmran'ın arkadaşı Mudır, köyde meydana gelen toplumsal değişim ve siyasi yapıya hâkim olan Baas partisi hakkında İmran'ı bilgilendiren üniversite okuyan bir gençtir. Romanda iki kez yer verilir. Birincisi bu partizanlık hakkında yaptığı bilgilendirmedir, ikincisi ise doktor ve herhangi bir olaya karışmamışken işkence ile öldürülmesidir. İmran askere gittiğinde Suriye'de hâkim olan askeri yapıyı göstermek için önemli bir rol üstlenen kişi Tugay komutanıdır. İsmi verilmeyen bu karakter eski siyasi olayların kapısını aralama rolünü de üstlenmiştir. Müslüman kardeşler örgütünün geçmişte yönetime karşı yaptığı

başkaldırılar ve bunun dinle özleştirilmesi sonucunda dini vecibelere karşı oluşan olumsuz tutumlar gibi pek çok konuya bu Tugay komutanı aracılığıyla değinilmiştir.

İmran'ın patronu olan es-Sabunî: Halepli köklü bir aileye mensup iş yeri sahibi bir karakterdir. Bu karakter üzerinden hak ve adalet duygusuna sahip olmasına karşın yaygınlaşan rüşvet ve yolsuzluklardan bunalmış bir patron anlatılmaktadır. Yazar iç savaş başlamadan önce yaygınlaşan yolsuzluk ve rüşvet olaylarını, bu karakter üzerinden okuyucuya aktarmaktadır. Sabir karakteri üzerinden yazar, savaşta yaşanan işkenceleri canlı tasvirlerle betimlemiştir. İmran'ın şahit olduğu ölümle sonuçlanan bu işkenceyi detaylı bir şekilde tasvir etmesi, yazarın savaşın acımasız yüzünü göstermek istemesi sebebiyledir.

Müeyyid: göç yolculuğu sırasında Türkiye sınırında beklerlerken İmran'ın durumunda dolayı dikkatini çeken savaş sırasında sakat kalmış bir karakterdir. Eğitimli yüksek lisans yapan bir gencin, savaşa dâhil olup sakat kaldığı romanda anlatılmaktadır. Yazar bu karakter aracılığıyla eğitimli gençlerin savaş sebebiyle geleceklerini kaybettiklerine ve olayların dışında kalmayı başaramadıklarına değinmek istemiştir. Köyünün bombalanması sonucu bütün ailesini kaybeden Müeyyid, orduya dâhil olarak savaşta sakat hale gelmiştir. Türkiye'de tedavisi tamamlanınca vatanına geri dönen Müeyyid'in yıkıntılardan başka bir şey kalmadığını görünce Türkiye'ye geri dönmesine değinilmiştir. Vatan özlemiyle dönüldüğünde artık vatan bulamamasına, vatansız kalma duygusuna yazar bu karakter aracılığıyla vurgu yapılmıştır.

Ed-Derûzî karakteri, iki göç olayı seyrinde romanda yer almaktadır. İlki İmran oğlu Hayyan'ı Hollanda'ya göndermesine yardımcı olmuştur. İkinci kez ise İmran ve Kâfiyi ülkelerine geri giderken sınıra kadar arabasıyla götürmüştür. Hollanda'da Hayyan'ın yanlarında kaldığı ailenin üyeleri olan anne Es-Seyyide Kôlît ve baba Es-Seyyid Mîşîl ve üç çocukları Cûrc, Tûnî ve Mîryâna romanda önemli bir yere sahiptir. Arap kökenli Hristiyan olan üç çocuklu göçmen bir ailedir. Hollanda'ya yapılan göç ve göç sonrasında yaşanan süreçler onların katkısıyla aktarılmaktadır.

Ebû-Zâfir karakteri üzerinden tecavüz olayı anlatılmaktadır. Tecavüz olaylarında ismen zikredilen tek karakter Ebû-Zâfir'dir. Bâhira karakterinin kendisine tecavüz eden kişinin o olduğu anlamasıyla Ebû-Zâfir'i öldürür. Bu karakter üzerinden tecavüzün bir kadında ağır bir tahribata neden olduğuna, yarattığı bu yıkımın da bunu yapan kişinin yok olması isteyebilecek kadar ruhunda yaralar açtığına vurgu yapılmıştır.

Ümit karakteri, ırkçı bir Türk karakteri temsil etmektedir. İş yerinde İmran'a yaptığı eziyetler ve işten ayrılmasından İmran'ı sorumlu tutarak arkadaşlarıyla karısı Kâfi 'ye tecavüz etmesiyle romandaki kötü bir karakter olarak yer almaktadır. Münevver abla karakteri, dini öğütler vererek Kâfi'nin hayatında dini yönden değişim meydana getiren bir karakterdir. El-Halebiyye karakteri, Kâfi'ye İstanbul'da arkadaşlık edip tarihi mekanları tanıtan ve sosyal bağlantılar sağlayan kişidir. Gusûn, Neciyye ve Ratîbe ise bir düğün törenini geleneklere göre düzenleyen karakterler olarak romanda yerleri almaktadırlar.

ed-Dehlûc karakteri romanda savaşta eşini ve çocuklarının evlerine atılan bomba sonucu ölmesinin ardından aklını yitirmiş ve evin yıkıntıları içinde yaşamaya başlamıştır. Sadece acıktığında yaşadığı yerden çıkmakta ve hayvan ve insan leşleriyle yerine geri dönüp onları yemektedir. Yazar, bu karakterin normal bir aile babasıyken hayvan ve insan leşi yiyerek karnını doyuran bir vahşiye dönüşmesini ele alarak savaşın insanlarda yarattığı travmayı gözler önüne sermek istemektedir.

Romanda biri hariç komutanların ismi verilmemekte ama özellikleri hakkında bilgi verilmektedir. İki komutanın konumlarını kullanarak evi teftiş bahanesiyle tecavüz ederkenki davranışları ya da işkence yaparken gösterdikleri acımasızlıklar ele alınmaktadır.

Genel olarak savaş öncesi köydeki karakol komutanı, halk hakkında bilgi toplamakla yetinirken savaşın başlamasıyla romandaki ister rejim ordusuna mensup olsun ister Özgür Suriye ordusuna mensup olsun bütün komutan karakterleri insanlara zulmeden karakterlerdir. Yüzbaşı rütbesine sahip bir karakol komutanın ise Suriye'de daha çok alevi dağ köyünden olanların konuştuğu gibi konuştuğuna vurgu yapmak için konuşmasında kaf harfini çok kullandığı söylenmektedir.

“Bir ay sonra karakol komutanı değişti. Yüzbaşı rütbesinde bir gençti. Konuşmasında kaf harfini çok kullanıyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.297).

Bu karakterler sayesinde olaylar nedenlere bağlanmış ve olaylar gerçekçi bir şekilde okuyucuya sunulmuştur.

5.1.3.4. Zaman

Zamansal olarak romanda; zorunlu göç öncesi zaman, göç süreci ve geri dönüş süresi arasında geçen yedi yıllık süreç ele alınmıştır. Romanda geçen aşağıdaki alıntı romanın ele alındığı zaman dilimini şöyle belirtir:

“Kendimi Kâfi ile yedi yıldan fazla bir süre önce Türkiye’ye geçtiğimiz Babüsselâm kapısında beklerken buldum” (Mu‘aykıl, 2019, s.340).

Arap Baharı’nın etkisiyle barışçıl gösterilerin başladığı mart ayından birkaç ay sonrasında durumun iç savaşa dönüştüğü zaman sürecine romanda tarih verilerek ve devletin kendi halkına düşmanca davranmasını betimlemek için İsrail’in başkenti olmadıklarını söyleyerek şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“2011 yılı Haziran’ın onunda öncü tank birliği köye ulaştı” (Mu‘aykıl, 2019, s.56)
“İnsanların çoğu yaklaşık yüz tane olan tank konvoyu görünce paniğe kapıldı. Onlardan bazıları umarım yaptıkları hatayı anlarlar. Burası Tel Aviv değil *Tellu’l-Verd* diye kendi kendilerine söylendi.” (Mu‘aykıl, 2019, s.56)

Göstericilerin cuma sonrası yaptıkları gösterilere her cuma başka isim vermektedirler. Cuma çıkışı yapılan gösteriler, rejim ordusunun ateş açması ve göstericilerden çok sayıda insanın ölmesiyle sonuçlanmasıyla “Kanlı Cuma” adını almıştır. Romanda bu duruma şu şekilde dikkat çekilmiştir:

“Göstericileri dağıtmak için ateş açılmasından sonra göstericilerden pek çok kişinin öldüğü kanlı cumanın ardından olayın nasıl başladığıyla ilgili farklı birçok söylenti vardı. Kimisi olayları birçok göstericiyi görünce askerin ateş etmeye başladığı şeklinde olduğunu bazılarıysa gösterilerden birinin ateş ettiği askerlerin kendini savunmak için ateş ettiklerini söylüyor. Göstericiler ve diğerleri, ateş açılmasının birisi tarafından başlatıldığını söyledi. Göstericiler ve askerler ona nefsi müdafaa olarak karşılık verdiler ve göstericiler arasına bazı ajanların sızdığına ve ateş etmeyi haklı çıkarmak için ateş ettiklerine dair birçok konuşma var. Askerler ve kimse olanların içeriğini kesin olarak bilmiyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.70).

Romanda “Zafer Cuması” olarak adlandırılan muhalif grubun, cuma namazından sonra birçok yerin hâkimiyetini ele geçirmelerinden dolayı rejime karşı gövde gösterisi için yaptıkları büyük bir kitlenin katıldığı gösteri düzenlemişlerdir.

“Çok sayıda kontrol noktasını ele geçiren ve pek çok köyü rejim ordusundan alarak özgürleştirdiğini ilan eden ve tüm kırsal alanların ve şehirlerin kurtuluşuna kadar mücadeleyi sürdürme kararlılıklarını vurgulayan ve bu başarılarından dolayı sevinen devrimciler, cuma namazından sonra “Zafer Cuması” diye isimlendirdikleri gövde gösterisi yaptılar (Mu‘aykıl, 2019, s.83).

Yazar, Suriye’de iç savaşın şiddetlenip göçlerin başlamasının üzerinden geçen üç yıllık zaman dilimin ardından ülkedeki durumunun kötüleşmesine değinmiştir. Ülkede erkek nüfusun savaşın neden olduğu ölümler, kayıplar ve göçler nedeniyle azalıp kadınların yükünün artması ülkede kalanlar için büyük sorun oluşturmuştur. Savaş nedeniyle iletişim araçlarında yaşanan nedenler sebebiyle göç eden yakınlarıyla da irtibatları kopması yalnızlık duygusuna neden olmuştur.

“İmran’ın yokluğu üzerinden üç yıl geçti. Aramızdaki irtibat koptu. *Tellu’l-Verd*’de pek çok olay peş peşe geldi. Çatışmalar arttı. Ölümden başka bir şey elde etmedik. Gençler ve erkeklerden pek çoğu öldürüldü ve bazıları ülkeden göç etti. Diğerleriye ölümü sağ mı kimse bilmiyor. Kadınların çoğusa yalnızlığa ve kayıplara teslim oldu. Erkeklerin yaptığı işleri yapmaya mecbur kaldılar” (Mu‘aykıl, 2019, s.177).

Romanda göç edilen yerlerde kalınan zaman dilimleri de belirtilmiştir. Kilis’te geçirilen zaman dilimleri; olaylarla bağlantılı olarak gün, ay ve yıl olarak verilmiştir.

Romanda İmran ve eşi Kâfi’nin Kilis’e gelmelerinin ardından daha önce gelenlerin oluşturduğu toplumsal ağlar ve yeni bir hayata besledikleri umutla iki gün içinde şehre yerleşmeleri ele alınır.

“Türkiye’ye geldikten iki gün sonra bütün işlerimizi düzenledik” (Mu‘aykıl, 2019, s.109).

İmran romanda Türkiye’de Kilis’te bir hafta gibi kısa süre geçmesine rağmen daha önce gelenlerin yönlendirmesiyle hayata tutunmak için vasıfsız iş gücü olarak çalışmaya başlar. “Bir hafta geçti. Her gün işe güneş doğmadan önce sabahın ilk saatlerinde çıkıyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.110).

Bir göçmen olarak başka bir ülkede çalışma alanının belirsizliği ve ülkesinde yaptığı iş alanında iş bulamaması gibi sebepler çoğunlukla vasıfsız işçi olarak çalışma biçiminin oluşmasına neden olmaktadır. Göçmenlerin vasıfsız işçi olarak çalışmaları nedeniyle çoğu

zaman sabit bir işleri olamamaktadır. “Kilis’te bulunmamızın üzerinden altı ay geçti. Bu süreçte pek çok işte çalıştım” (Mu‘aykıl, 2019, s.110).

Çevremde tanımış olduğum Suriyeli göçmenler, Türkiye’ye zorunlu olarak geldikleri ilk zamanlar ülkelerinde durumların düzelişini düşünerek erkek çocuklarının saçlarını kesmemek gibi pek çok kişisel ihtiyaçlarını ertelediler. Geçirilen bir yılın ardından hala ülkelerine dönme umutları canlıydı. Bu duruma romanda da yazar şu şekilde vurgu yapmıştır:

“Bir yıllık sıkıntının ardından kısmen özgürleşen *Tellu’l-Verd*’e geri dönme umudu ortaya çıktı” (Mu‘aykıl, 2019, s.113).

Kilis’te geçen iki yılın ardından misafir olarak geldikleri Türkiye’de, iç savaşın bitmemesi nedeniyle geri dönüş sürecinin uzamıştır. Bu nedenle Suriyeli göçmenlerin yaşadığı olumsuzluklar, onlarda başka bir ülkeye göç etme düşüncesine neden olmaktadır. “Kilis’te bulunmamızın üzerinden iki yıl geçti. Burada durumumuz rahat değil. Sorunlar çoğaldı. Kâfi, beni cehennem olsa bile gitmemiz için sıkıştırıyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.121).

Çocukları Hayyan’ı kaçak yollarla Hollanda’ya gönderdikten sonra sağ salim vardığını öğrendiler ve çocuklarına kavuşmak için birleşme sürecini beklemeye başladılar.

Geçen bir ayın ardından birkaç ay süreceğini düşündükleri kabul sürecinde, İstanbul’a aile göç eder. Artık iki yıl yaşanan şehirden göç edilmektedir. “İki ay sürececek birleşme sürecinde Kilis’ten ayrılmaya ve İstanbul’a taşınmaya karar verdik” (Mu‘aykıl, 2019, s.193).

Romanda, İmran ve Kâfi’nin oğullarına kavuşma umuduyla İstanbul’da zorlu şartlarda bekleyerek geçirdikleri dört yılın ardından umutlar tükenmeye başlamıştır. “Kavuşmak hayal oldu. Her yaklaşığımızda bizden uzaklaşıyor. Günler, aylar ve yıllar geçiyor. İstanbul’da bulunmamızın üzerinden dört yıl geçti” (Mu‘aykıl, 2019, s.210).

Babasının kaçak yollarla Hollanda’ya gönderdiği Hayyan, ailesi gelene kadar Hollanda’da uzun yıllar geçirmiş. Yanına yerleştiği aileye uyum sağlamış ve benimsemiştir. Bu aileden ayrılık ve kopuş süreci kolay olmamıştır. “Aramızda bulunmanın üzerinden beş yıl geçmesinin ardından sana veda töreni düzenledik” (Mu‘aykıl, 2019, s.260).

Aileyle çocuğun yaşadığı kültür farkı çocuklarının onlardan kaçmasıyla sonuçlanmıştır. Yanlarını yerleştiği aileyle birlikte kayıp çocuklarını bulmak için büyük

çaba göstermişlerdir. “Ben ve Mişîl Hayyan’ın kaybolmasının ardından geçen beş ay süresince Hollanda’da büyük şehirlerinin pek çoğunu dolaştık” (Mu‘aykıl, 2019, s.331).

Hayyan’ın ailesinden kaçıp yalnız başına gittiği Lahey kentinde bir evsiz olarak kaldığı romanda süre, net bir şekilde belirtilmese de uzun yıllar kalmış olduğu anlaşılmaktadır. “Lahey’e geldiğimden beri geçen yıllar sonrasında artık unuttuğumu düşündüğüm hatıralarım bana hücum etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.233).

Yukarıdaki alıntılardan, romanda bulunan çeşitli karakterlerin farklı zaman dilimlerinde farklı bölgelerde bulundukları anlaşılmaktadır. İfade edilen zaman dilimlerine bakıldığında Hayyan’ın ifade ettiği zaman dilimiyle daha önce ifade edilmiş olan geçen süre arasında yaklaşık bir yıllık süre farkı göze çarpmaktadır. Kronolojik zaman süreci akışında zamanın kesin geçen süreyi ifade etmek için değil, olayların yaşandığı zamanı ifade etmek için yazarın bir araç olarak kullandığı anlaşılmaktadır.

Romanda bazı yerlerde, zamanda geri gidişler ve âna dönüşler bulunmaktadır.

Romanın başlangıcında İmran’ın askere gittiğinden, evlendiğinden ve Halep’te işe başladığından bahsedilir ama sonrasında zamanda geri gidişlerle evlilik sürecini ve askerde yaşadıkları detaylı bir şekilde anlatılır. İmran askerden dönüşünü anlatmaya başlar, sonrasında ise hatıralar yoluyla zamanda geri giderek askerde yaşadıklarını anlatmaya başlar. Bu durum bölümlerin başından itibaren görülmüştür. Bölümlerdeki anlatıcının değişmesiyle zaman ve mekânda da değişim meydana gelmiştir. Olaylar aynı zaman akışı içinde sıralı bir şekilde gerçekleşmemiştir. Akış anlatıcının bakış açısıyla geçmiş hatırlama ve âna dönme şeklinde oluşmuştur. Bu durum nedeniyle zamansal sıralama geçmiş ve şimdi arasında sürekli bir yer değişimine neden olmaktadır. Geçmiş ve bulunan an arasında büyük bir tezat göze çarpar. Bulunan anın çirkinliği, acımasız ve acı dolusu haline karşın geçmiş çok güzel canlı ve hayat doludur. Yazar romana gül cenneti bölümüyle ilk olarak güzel günleri betimledikten sonra zaman zaman geçmişe geri dönülerek bu güzel zamanla bulunduğu anki kötü durumu daha belirgin hale getirir.

5.1.3.5. Mekân

Roman mekân olarak *Tellu’l-Verd* köyünde başlamış ve aynı mekânda son bulmuştur. *Tellu’l-Verd* köyü aynı adı taşıyan *Tellu’l-Verd* romanın ve yazarın daha sonrasında yazdığı iki romanın da ana mekânını oluşturmaktadır. Yazar romanın başladığı yer olan *Tellu’l-Verd*

köyünün Suriye'yi temsil eden sembolik bir mekân olduğunu ifade etmektedir. İsminin gül tepesi anlamına gelmesinde de Suriye'nin güzelliğini betimleyen sembolik bir anlam bulunmaktadır. Suriye'yi temsil eden *Tellu'l-Verd* köyü aracılığıyla Suriye'nin savaştan önce çok güzel gül kokan bir yer olduğunu ve savaş sonrasında çürümüş ceset kokan bir hale dönüştüğünü anlatmaktadır. Türkiye sınırından Suriye tarafına doğru bakıldığında küçük İdlip kırsalının tepeler şeklinde görüldüğü göz önünde bulundurulursa, yazar göç eden insanların vatanlarına son kez baktıklarında vatan özlemiyle oluşan idealize edilmiş mekân tasvirini betimlemiş olabilir. Romanda köy yaşayanlar hariç çok az kimsenin bildiği ütopyik bir yer olarak şu şekilde betimlenir:

“*Tellu'l-Verd* köyünü orada yaşamış olan ya da orada yaşayan halkı hariç kimse bilmez” (Mu‘aykıl,2019,s.7).

Romanın başlangıcında *Tellu'l-Verd*'in detaylı bir şekilde fiziki yapısının betimlemesi şu şekilde yapılmıştır:

“Suriye'nin kuzeyindeki büyük bir köydü. Köyün güneyi İdlip'e yakındı. Kuzeyi Halep'e doğru uzanıyordu. Etrafını gören ağaçlık bir tepe üzerine çok eskiden kurulmuştu. Tepelerin arkasından batıya doğru yüksek dağlar görünüyordu. Doğuya doğru göz alabildiğince ovalar fark ediliyor. Toprağı bir nehir yarıp geçiyordu. *Tellu'l-Verd* etrafı asfalt ve toprak yollarla bağlantılıydı” (Mu‘aykıl, 2019, s.7). Yazar *Tellu'l-Verd* köyünün detaylı bir betimlemişini yaparak okuyucunun gözünde o mekânı canlandırmıştır. Aynı zamanda sembolik bu yer aracılığıyla Suriye'yi betimlemiş olabilir.

Daha sonrasında İmran bu köyün gelişmesinde babası el- Muarravi'nin ne kadar önemli olduğunu ve bir gül cennetine dönüşmesindeki büyük katkılarından bahsetmektedir. Roman karakterlerinin oluşturan ailenin yaşadığı bu köyün fiziksel yapısını ilk camiye merkezi konuma koyarak daha sonra eğitim kurumları karakol mezarlık ve bu romanın kahramanlarını yaşadığı ev mekânsal tasvirlerle detaylı bir şekilde betimlemiştir. Yazarın camiye merkeze alan bu anlatısı, uzun yıllar bu bölgede hüküm süren Osmanlı mimari yapısını akla getirmektedir.

“Beyaz taşlardan yapılmış cami yüksek minaresiyle *Tellu'l-Verd*'in ortasındadır. Geniş avlusu çarşıyla bağlantılıdır. Camiye uzak olmayan caminin batı tarafında *Tellu'l-Verd* İlkokulu bulunur. Sonra ortaokul ve lise binası vardır. Camiye yakın mesafede Fransızlar zamanında yapılmış küçük bir polis karakolu var” (Mu‘aykıl, 2019, s.7).

Evi inşa edilme süreçleri kullanılan malzemelerin Suriye'nin kozmopolit tarihinden izler taşıdığına vurgu yapılmaktadır. Yazar romanında İmran'ın babası el-Muarravi'nin evlerini yapmak için Suriye'nin tarihi mekânlarından olan haçlılara ait kalelerin olduğu Humus ve Hama şehirlerinde bulunan taşlar ve yazarın Aramiler'e ait olduğunu söylediği kalıntıların bulunduğu antik bir şehir olan el-Bara köyü ve yine antik bir şehir olan Mardik tepesi köyünde bulunan taşlar ile Romalılara ait tarihi kalıntıların olduğu Darat Izza ve Halep'te bulunan Samaan Kalesi'nden taşlar getirdiğinden bahsetmektedir. Yazar, taşların alındığı yerleri anlatmakla Suriye'nin tarihi yapılarından bahsetmek istemiştir. İmran'ın çalıştığı yer olan Halep şehri de romanda önemli mekânlardandır.

İmran askere gittiği sırada bulunduğu mekânlarda, romanda tek tek tasvir edilmiştir. İlk olarak Sarakib'teki askerlik şubesine ardından Halep'teki Hananu kışlasına acemi birliğine teslim olur. Daha sonra askerliğini yapmak için öncesinde adını duymadığı, Suriye'nin doğusunun Şam şehrinin kırsalında bulunan kurak bir bölge olan As-Sin bölgesine intikal eder. Romanda İmran'ın askerden dönüş yolunda uğradığı Şam'da bulunan Mezze ve Halep bölgesinden bahsedilir. Yazar burada daha önce tarihi yerleri tanıttığı gibi önemli askeri bölgeler hakkında bilgi vermiştir. Böylece okuyucuya farklı yönleriyle bir Suriye portresi çizmek istemiştir. Zorunlu göçle birlikte Türkiye'ye gelen başkahraman İmran, Suriye ili sınır olan ve sınır kapısı bulunan Kilis'e yerleşmiştir.

İmran, oğlu Hayyan'ı kaçak yollarla Hollanda'ya göndermesiyle ikinci kez bir göç yolculuğu başlamış. Bu yolculuk sırasında insan kaçakçısı Hayyan'ı, ölüm botuyla ilk olarak Yunanistan'ın Atina ve Selanik şehrine, ardından Makedonya, Bulgaristan, Sırbistan'ın Belgrad şehrine, oradan Macaristan, Almanya, Belçika'ya ve sonrasında Hollanda'nın Amsterdam şehrine farklı ulaşım araçlarıyla götürmüştür.

Çocuklarını Hollanda'ya göndermelerinin ardından ailede İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul'un Esenyurt ilçesine yerleşmişlerdir. Romanda yazar İstanbul'da geçen süreci ele alırken İstanbul'un tarihi ve dini mekânlarına atıfta bulunmuştur. Yazar okuyucuya İstanbul'un güzelliklerini de tanıtmak istemiştir.

“Vaktimin çoğunu bana mescitleri ziyaret etmek için arkadaşlık eden El-Halebiye ile geçiriyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.196).

“Ziyaret ederken arkadaşlık ettiği ilk mescit Sultan Ahmet camisiydi. İlk gördüğümünden beri sevgisi kalbime düştü. Girdiğim ve namaz kılınca daha önce hiçbir

mekâna bağlanmadığım kadar bağlandım. Korkularımdan kurtuldum ve hafifledim” (Mu‘aykıl, 2019, s.197).

İstanbul’un başka bir dini ve tarihi mekânı olan Eyüp Sultan’a da yer verilmiştir. Yazar, Ebu Eyüp el- Ensari’nin sahabe olması nedeniyle Türkler için bu mekânın kutsiyeti olduğunu vurgular.

“Dersten sonra seni ziyaret için Sahabe Ebu Eyüp El- Ensari türbesi olan Eyüp Sultan camisine götüreceğim. Camide namaz kılar Allah’a dua edersin. İnsanlar her yerden oraya geliyorlar. Türkler için duaların kabul olduğu mukaddes bir mekân gibidir” (Mu‘aykıl, 2019, s. 206).

Yazar Eyüp Sultan Camisi’nin Türkler için dört mukaddes mekândan biri oluşuna ve İstanbul’un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından yapıldığı ile ilgili tarihi bilgilere yer verilir.

“Bu mescit Osmanlıların Konstantin’i fethettikten sonra yaptıkları ilk mescittir. Bunu daha önce hiç duymamıştım. Türkler burayı dört mukaddes mescitten sayıyorlar. Bu mescit onların önem verdiği Mescid-i Haram, Mescidi Nebev-i ve Mescidi Aksa’dan sonra geliyor. Osmanoğulları Topkapı’ya geçmeden önce saltanata çıkış törenini burada yapıyorlardı. Bana Akşemsettin’in önerisiyle Sultan Muhammet Fatih tarafından yapıldığını da bana anlattı.” (Mu‘aykıl,2019,s. 207-208)

Yazar, Pierre Loti’nin isminin bu tepenin büyüleyici manzarasına ve İstanbul’a hayran bir Fransız yazarın isminin verildiğine değinmektedir.

“Pierre Loti Çay Bahçesi’nin isminin nerden geldiğini biliyor musun? O, Türkler için önemli bir şahıstır herhalde. Hayır, öyle değil. O, İstanbul’a hayran Fransız bir yazardı. Her sene geldiğinde buraya oturmuş o yüzden buraya onun ismi verilmiş” (Mu‘aykıl, 2019, s. 218).

Romanda Hayyan’ın ailesinden kaçıp bir evsiz olarak yaşadığı şehrin deniz kıyısı, yaşamına son verdiği yer olduğu için detaylı bir şekilde betimlenmiştir.

“Lahey’de kalabalık sahilde uzanmış birçok çıplak bedenin yanından geçtim. Balıkçı iskelesine geldim. Kendimi deniz fenerin yanındaki kayanın ucunda buldum” (Mu‘aykıl, 2019, s.233).

5.1.3.6. Olaylar ve Olgular

5.1.3.6.1. Olaylar

“Her roman, bir olayı anlatmak ve bu olayın sonuçları üzerinden okuyucuya bir mesaj vermek, bir düşünce ya da izlenim kazandırmak amacıyla yazılır. Bu durumda olay (vak’a), roman denilen edebi türün vazgeçilmez ögesi olmaktadır. Aslında olay; romana değil hayata ait bir parçadır ve hayatta rastladığımız, yaşadığımız, yaşayabileceğimiz bir şeydir. Roman yazarı, dil ve edebiyatın anlatım gücüyle bu olayı kendi hayal gücüne ve amacına göre yeniden biçimlendirir. Roman, gerçek yaşamın kurmacayla oluşturulmuş bir yansıması olduğuna göre yalnızca bir olayı anlatmakla kalmaz, olayın ortaya çıkışında ve gelişmesinde etkisi olan diğer olay parçalarını da anlatır. O halde romanda tek bir olayın değil olaylar dizisinin yani olay örgüsünün olduğunu söyleyebiliriz” (Savak, 2019).

Romanın yapısının temel unsurlarından biri olaydır. Romanda kişilerin başından geçenlere olay denir. Olay, kişi, yer ve zamanla bağlantılı olarak okuyucuya aktarılır. Roman tek bir olaydan meydana gelemez olayların birbirine zincir gibi bağlanmasıyla oluşmaktadır. Romanda olaylar arasında bu bağlantı sebep sonuç ilişkisiyle organik bir bağ oluşturulmaktadır. *Tellu’l-Verd* romanında olaylar iç savaş ve göçlerin neden ve sonuçlarıyla bağlantılı şekilde oluşmaktadır.

5.1.3.6.1.1. Göçe Neden Olan Unsurlar

İnsanın temel ihtiyaç hiyerarşisinde çok önemli bir yeri olan güvende hissetme ihtiyacı, savaş ortamında insanların ulaşması mümkün olmayan bir durumdur. Romanda güvenlik konusu zorunlu göçün temel nedenlerinden biri olarak gösterilmiştir. Savaş sebebiyle başta can ve mal güvenliği olmak üzere pek çok durumda güvenlik yok olur. İnsanlar bu ihtiyaçlarını tekrar elde etmek için güvenli yerlere doğru göç ederler. Fakat bir bilinmeze yapılan göç yolculukları, insanın ihtiyaç duyduğu güvende olma duygusuna engel olmaktadır.

5.1.3.6.1.2. Türkiye’ye Göç

Romanda İmran, karısı Kâfi ve oğlu Hayyan’ın Türkiye’ye yaptıkları göç yolculuğu detaylı bir şekilde betimlenmiştir. Betimlenen bu yolculuk pek çok Suriyeli göçmenin

yaşadığı göç sürecini temsil eden sembolik bir ifade biçimidir. İmran, ani bir kararla ve hazırlıksız bir şekilde çıktıkları göç yolculuğunu şu şekilde anlatmaktadır.

“Eşya hazırlamadan ya da bavul almaksızın çıktığımız yolculukta, hayvanları götürmek için kullanılan ve bizi *Tellu'l-Verd*’ den çıkarıp Türkiye sınırına götürmek için önemli bir görev üstlenen şoförün, yoldaki teftişlerden korumak için şart koştuğu bir kamyonun içinde koyunların arasında sıkışmış durumdaydık” (Mu‘aykıl, 2019, s.333).

Yazar, romanda sınırlara ulaşmanın zorluğunu betimlemiştir. Romanda iç savaş nedeniyle kaçak yollarla yapılan insani şartlarda gerçekleşmeyen yolculuğa vurgu yapılmıştır. Romanda bu durum İmran tarafından şöyle dile getirmiştir:

“Sınır uzak değildi. Orada olmak için üç saate ihtiyacımız vardı. Çıkmayı başaramayacağımıza dair bir panik ve korku içindeydik. Hayvanlar arasında kaldığımız yer aşırı sıcaktı. Buna ilaveten kamyon engel olan yerlerde sürekli durdu. Boğulacak gibi hissediyorduk. Yol çok uzun geldi. Kâfi dayanamayıp birçok kez kustu. Hayyan bayılınca annesi yüzünü suyla yıkadı. Sınıra gelinceye kadar dayanmamız gerekiyordu. Güvenli bir şekilde Halep’teki Leymur Kavşağı’ nı geçince derin bir nefes aldık. Özgür bölgeye girdikten sonra A’ zez şehrinin sınırına yöneldik. Artık güvenli bir bölgedeydik. Burada askerler yoktu. Bir süre sonra şoför yanımıza gelerek, artık hayvanların içinden çıkıp yanına oturabileceğimizi söyledi. Beş saatlik bir yolculuğun sonrasında, güneşin doğmasıyla Türkiye sınırına ulaştık. Özgür Suriye ordusunun hâkimiyetinde olan Babüsselâm kapısını kolayca geçtik” (Mu‘aykıl, 2019, s.101).

Ölümden kaçmak insanın en temel içgüdüsüdür. Romanda insanları göçe iten bu temel nedene değinilmiştir. Ayrıca ülkesinden hayatta kalmak için insanların sınırda zorlu bekleme süreci ele alınmıştır. Romanda, insanların kendi ülkesinde bulamadığı merhameti başka bir ülkeden beklemek zorunda kalmasına vurgu yapılmaktadır.

“Ne var ki ölümden kaçan yüzlerce kişni geçmesine Türkler engel oldu. İnsanlar geçmek için izin verilmesini beklediler. Güvenlik güçleri insanların geçmesine sert bir şekilde iterek engel oldu.

Ne söyledikleri anlamıyorduk ama ortak kelimelerden bazen azarladıklarını bazen de kötü sözler söylediklerini anlıyorduk. Geçmek için Türklerin acımasını bekliyorduk” (Mu‘aykıl, 2019, s.101-102).

Zorunlu göç sürecinde yolculukta yaşanan zorluklar da göç edebiyatının önemli alt başlıklarından biri olarak ele alınmaktadır. Çünkü zorunlu göç sırasında insan, bütün yaşamını, geçmişini bıraktığı için sosyal ve fiziki çevresinden bir kopuş yaşar ve bir bilinmeze doğru tehlikeli bir yolculuk yapar. Kaçak yapılan yolculuk sırasında can ve mal güvenliği bulunmayan insanlar tehlikelere açıktır. Özellikle iç savaş sürecinde iki ordudan birinin eline geçip savaştan kaçtığı için işkence görme ya da atılan bombaların altında bir ölüme maruz kalabilmektedirler.

Sonrasında yazar Türkiye sınırda bekleme sürecini ve Türkiye sınırında bulunan Kilis şehrine ulaşma sürecinde karakterlerin yaşadıklarını sorunları ele almaktadır. Başkahraman İmran karakteri, bir baba ve eş olarak bu süreçte ağır bir sorumluluk almaktadır. Ölümden kaçmak ve çocuğunun geleceğini kurtarmak için bir bilinmeze yapılan yolculukta ailesini korumak ve bu zorlu yolculukta ailesine destek olmak için gösterdiği çabayı İmran şöyle anlatır:

“Hayvanlar arasında geçirdiğimiz geceden sonra bir köşeye çekilip uyuduk. Uyandığımızda akşam olmak üzereydi. Sınırı geçme konusunda ümitsizdik. Bu geceyi burada geçireceğimizi düşündük. Herkes birbirine hikâyelerini acılarını anlatıyordu. Öğrendim ki bir haftadır bekleyenler var. Duyduğum şeylerden sonra onlar gibi olmaktan korktum” (Mu‘aykıl, 2019, s.102).

Bu bekleyiş sırasında meydana gelen bir patlamanın ardından insanların korkarak kaçmasıyla meydana gelen izdihamda pek çok insan ölür ya da yaralanır. Savaşın verdiği acılardan ve ölümden kaçmak için insanların nasıl ölümü göze aldığını romanda şöyle ifade edilmektedir:

“Sınır kapısında patlama oldu, onlarca insan patlamadan etkilendi. Ailelerini ve çocuklarını ölümden kurtarmak için kaçtılar fakat ölümden ölüme kaçtılar” (Mu‘aykıl, 2019, s.104).

Ölümden ölüme kaçmak ifadesiyle yazar zorunlu göç olayının trajik durumuna vurgu yapmaktadır.

Özellikle savaş sırasında yol güvenliğinin bulunmadığı bir ortamda sadece içgüdüsel olarak ölümden kurtulma isteğiyle hareket eden insanların bu yolculuk sırasında bazen kaçtıkları ölümlerle karşı karşıya kalma durumuna vurgu yapılmaktadır. Romanda ölümden

kaçmak isteyen insanların Türkiye sınırından geçmek isterken izdiham sonucu hayatlarını kaybettiğini şöyle ifade eder:

“İnsanlar sınırı geçmek isteyince durum daha da kötüleşti. İzdiham sebebiyle pek çok insan ayaklar altında ezilerek öldü” (Mu‘aykıl, 2019, s.105).

Yazar savaştan kaçan insanların yaptıkları göç yolculuğunun ölüme varabilecek boyutta olan tehlikelerinin sınır geçildikten sonra da devam ettiğine değinir. Yazar, diğer insanlar tarafından görülmeyen sadece yaşayanların bildiği savaştan kaçılarak yapılan zorunlu göç yolculuğunun göstermek istemiştir. İmran ailenin reisi olarak çocuğunu ve karısını bu yolculuktaki zorluklardan bir yandan korumaya çalışırken diğer yandan zorluklara dayanmaları için teşvik ettiği süreç romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Hiçbir plan belirlemedik sadece hızlıca kaçtık. Babüsselâm kapısını geçerek Kilis’e doğru yürüdük. Başlangıçta güvende hissedip korkumuz gittiği için canlı bir şekilde yürüdük. Ama zamanla bu canlılık kayboldu. Yol engebeli ve taşlı olduğu için ayakkabılarımız yırtıldı ve çıplak ayak yürümeye devam ettik. Bu çok zorlayıcıydı. Bazen taşlara bazen dikene bazen de cam kırıkları ya da maden parçaları ayağımıza batıyordu. Kâfi güneşin batmasıyla birlikte ayağının kanaması ve dayanacak gücü kalmamasıyla ağlamaya başladı. Hayyan’ın da dayanacak gücü kalmamıştı” (Mu‘aykıl, 2019, s.106).

Göç edilen yerin daha önce yaşanan yerlere benzetilmesi göçmen için alışma sürecini hızlandıran süreçlerdendir. Romanda Kilis şehrinin Suriye’ye sınır olmasından dolayı coğrafi benzerliğin olması, İmran ve Kâfi’nin sevinmelerine neden olmuştur.

“İyimser bir şekilde yürümeye devam ettik. Önümüzde çok yolumuz kalmamıştı. Yarım saat sonra Kilis’teydik. Şehrin manzarası uzaktan göründü. Antep fıstığı tarlalarını, zeytin ağaçlarını görünce sevindik ve *Tellu’l-Verd*’e biraz benzediği için bir rahatlama hissettik” (Mu‘aykıl, 2019, s.107).

Zorunlu olarak göç eden pek çok göçmen gibi İmran ve ailesi de gittikleri ülke hakkında hiçbir şey düşünmeden canlarını kurtarmak için ülkelerinden kaçtıkları için Türkiye’ye göç ettiklerinde bu belirsizle yüzleşmek zorunda kalmalarına romanda şöyle değinilmektedir:

“Sonra bu şehirde hayatımıza nerede başlayacağımıza karar vermek için zeytin ağaçlarının birinin gölgesinde mola vermeye karar verdik. İlk önce kurtulmakla meşgul

olduğumuz için bunu şehre varmadan önce hiç düşünmemiştik. Ama şimdi şehrin yamacında bundan sonra ne olacak sorusu belirdi. “Nereye, nereden başlayacağız, nereye yerleşeceğiz, nasıl yaşayacağız?” soruları zorunlu olarak gelmeye başladı” (Mu‘aykıl, 2019, s.107).

İmran ve ailesinin hayatlarına dair belirsizlikler içinde şehre girişleri ve tanımaya çalışmalarına ve İmran’ın şehri tanımlamasına şu şekilde değinilmiştir:

“Yürümeye devam ettik. Şehre girer girmez yaşama dair şeyler belirdi. Yolda devamlı gidip gelen insanlar, yolun kenarında ticari dükkânlar ve alışveriş yerleri, lokantalar ve kahvehaneler ve etrafta görünen evler ve çeşitli arabalar ve motorlar, at arabaların olduğu ilçeye benzeyen küçük bir şehirdi” (Mu‘aykıl, 2019, s.108).

Yolculuk bitip, göç edilen ülkeye ulaşılnca hakkında hiçbir bilgilerinin olmadığı yabancı oldukları bir yere tutunma cabası ve geçmişte sahip oldukları şeyleri bulamama endişesi gibi çok katmanlı sorunlar romanda aktarılır.

5.1.3.6.1.3. Hollanda’ya Göç

Üçüncü ülke olan Hollanda’ya göç, romanda iki aşamalı olarak ele alınmaktadır. İlki İmran’ın oğlu Hayyan’ı tek başına insan kaçakçılarıyla göndermesiyle gerçekleşen göç, diğeri ise İmran ve Kâfi’nin resmi bir şekilde Hollanda hükümetinin aileleri birleştirmek için uzun yıllar sonra onay vermesi sonucunda oğullarının yanına yaptıkları göçtür. Romanda yazar, Hayyan’ın kaçak yollarla Avrupa’ya yaptığı göç yolculuğu sırasında göçmenlerin ölümle sonuçlanabilen zorluklarını ele almaktadır. İmran’ın Oğlu Hayyan’ı eliyle insan kaçaklarına teslim etmesinin ardından Hayyan’ın yaptığı ölüm yolculuğu detaylı bir şekilde şu şekilde betimlenmiştir:

“Babam beni eliyle insan kaçakçılarına teslim etti. Bir dalga beni denizin ortasına ve ormanda yaptığım ölüm yolculuğuna taşıdı” (Mu‘aykıl, 2019, s.233).

Romanda kaçak yollarla yolculuğun bütün detayları verilerek yazarın neden bu yolculuğu ölüm yolculuğu olarak adlandırdığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yolculuğun başından beri oluşan kötü koşullara şu şekilde değinilmiştir:

“Yolculuk için İzmir’e gitmemiz gerekiyordu. Fakat bizi hayvanlar gibi toplayıp bir taşıma kamyonuna bindirdiler. Yolculuğun en fazla iki saat süreceğini söylediler ama

yolculuk on beş saat sürdü. Nerdeyse yolculuk sırasında kamyonun içinde boğulup ölecektik” (Mu‘aykıl, 2019, s.243-244).

Romanda henüz yolculuğun başında insanlık dışı bir şekilde hayvan taşıyıcı gibi yapılan yolculuk betimlenerek hayatın ne kadar değersiz görüldüğü ortaya konmaya çalışılmıştır.

“Kaçakçı İzmir’de yolculuk zamanına kadar bir kulübede bir veya iki gün kalacağımızı söyledi. Fakat yirmi gün kaldık ve orada sadece ekmek ve sudan başka bir yiyecek vermediler” (Mu‘aykıl, 2019, s.244).

Yolculuğun ölümcül olabileceğini vurgulamak için yazar tarafından romanda “ölüm botları” ifadesi sıklıkla dile getirilmiştir. Romanda yapılacak deniz yolculuğu için kullanılacak botun insan taşımak için uygun olmaması bir yana, kapasitesin çok üzerinde yolcu bindirilmesi sonucunda daha da ölümcül olabileceği vurgulanmıştır.

“Yunanistan’a götürecek kayık yanaştı. Televizyondaki gibi bir gemi hayal ediyordum. Ne var ki büyük bir lastiğe benzeyen bir bot gördüm. Genişliği otuz kişilikti fakat kaçakçı elli kişiyi bindirdi ve bütün eşyalarımız denize attı” (Mu‘aykıl, 2019, s.245).

Göçmenlerin ölüm botunda nasıl bir ölüm kalım savaşı verildiğine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Devasa dalgalar her yönden bota çarpıyor. Dondurucu soğuk ve ayaz bedenimizi, yüzümüzü ve denize düşmek korkusuyla bota tutunmak için uğraştığımız ellerimizi mahvediyor.

Dört saattir denizin ortasında dalgalarla boğuşuyoruz ve her dalgada kıyıya varmadan önce botun devrilip boğulacağımı düşünüyordum. Bot her devrilecek gibi olduğunda kadınların çığlıkları ve çocukların ağlaması hiç kesilmiyor. Hatta adamlar her bot devrilecek gibi yana doğru yattığında ya da devasa bir dalga gelip soğuk su bizi boğacak gibi olduğunda çığlık atıyordu. Dalgaların birinde onun elini tutmama rağmen babamın arkadaşı beni tutmasaydı nerdeyse düşüyordum” (Mu‘aykıl, 2019, s.246).

Yazar, denizde yolcu taşınması uygun olmayan şişme botlarla yolculuk yaparken boğulan ya da son dakika kurtarılan göçmenlerin yaşadıkları o çaresizliği betimleyerek romanda onların yaşadığı bu kötü duruma dikkat çekmek istemiştir. Göçmenlerin ölüm botunda hayatlarını kaybetme korkusuyla yaşadıkları panik şu şekilde ele alınmıştır:

“Her taraftan bizi kuşatan ölüm sahnelerinin neden olduğu panik herkesin donup kalmasına neden oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.246).

Ölümle yüz yüze gelen göçmenlerin pek çoğunun hayatını kaybettiği bu yolculukta, bazılarının son dakikada kurtulmaları bir şoka neden olmaktadır. Boğulmaktan son anda kurtulup Yunanistan kıyılarına ulaşan Hayyan’ın yaşadığı şokla nerede olduğunu anlamaya çalışmasına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“İzmir’de olduğumuzu zannettim. Kumların üzerine dağılmış insanların arasındaki belirsiz konuşmalardan sonra Yunanistan’ın Kos adasının kıyılarında olduğumuzu anladım. Yunanistan sahil güvenliği bizi boğulmaktan kurtarmıştı” (Mu‘aykıl, 2019, s.247).

Deniz kıyısında bekleyen insanların gecenin soğuğu sebebiyle çok üşümeleri ve yakılan ateşe ulaşmak için neredeyse birbirini ezmeleri sebebiyle yolculuk boyunca bitmeyen ölüm korkusuna romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Soğuktan ölmek ayaklar altında ölmekten daha merhametlidir” (Mu‘aykıl, 2019, s.248).

Deniz yolculuğunu ölmeden geçmeleri, göçmenlerin sorunlarının bitip korkularının geçtiği anlamına gelmediğine tam tersi yolculuk boyunca pek çok engelin onları beklediğine yazar vurgu yapmaktadır. Romanda göç güzergâhları ve bitmeyen zorluklar ve tehlikeler nedeniyle yaşanan korkulara şu şekilde değinilmiştir:

“Dokuz saat süren feribot yolcuğuyla Atina’ya oradan da trenle Selanik’e gittik. Sonra kaçakçıların gözetiminde yürüdük ve bir araba bizi Makedonya’ya oradan da Sırbistan sınırına ulaştırdı. Ormanda yürümeye başladık. Ormanda yürüyüşte botla yolculuk kadar tehlikeliydi.” (Mu‘aykıl, 2019, s.248).

Romanda Hollanda’ya yapılan uzun ve ölümle burun buruna yapılan yolculuğun ilk aşamasını tamamlayan ve artık Avrupa da olan göçmenlerin devam eden yolculuklarına şu şekilde değinilir:

“Belgrad’da kaçakçının söylediği gibi kendimizi polise teslim ettik ve Avrupa’da dolaşma hakkını elde ettik. Plana göre Hollanda’ya doğru yöneldik. Bunun için önce Macaristan oradan Almanya’yı sonra Belçika’yı geçmemiz gerekiyor. Sonrasında Hollanda’dayız” (Mu‘aykıl, 2019, s.250).

Avrupa'ya yolculuğun sadece yolda yaşananlar nedeniyle zor olmadığına, yeteri miktarda su ve yiyeceğe ulaşamamaları nedeniyle de göçmenlerin yaşadığı zorluğa romanda vurgu yapılmıştır. Kaçakçıların insafına kalmış insanların sadece ölmeyecek kadar yemek ve suya ulaşabilmelerine de şu şekilde değinilmiştir:

“Kaçakçı sadece ölmeyecek kadar yemek ve içecek verdi. Çoğunlukla açlıktan uyuyamadım” (Mu‘aykıl, 2019, s.250).

Romanda genel olarak Hollanda'ya göç yolculuğu Hayyan tarafından şu şekilde özetlenmiştir:

“Kaçakçı yoluyla Yunanistan'a gitmek için bota bindik. Sonra ormanda yürüdük. Ormanı geçtikten sonra buraya ulaştık” (Mu‘aykıl, 2019, s.235).

Kaçak yollarla insanlık dışı yapılan bu yolculuğun uzunluğu ve yoruculuğuna romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Hollanda'ya ulaşmıca kadar üç haftadan fazla süren yolculuktan sonra yorgunluk ve bitkin düştüğümü hissettim” (Mu‘aykıl, 2019, s.234).

Romanda ikinci kez resmi yollarla İmran ve Kâfi tarafından Hollanda'ya gerçekleştirilen göç süreci ele alınmaktadır. İmran ve Kâfi'nin uzun bir bekleyişten sonra Hollanda hükümetinin ailenin birleşmesine onay vermesinin ardından biricik çocuklarına kavuşacakları için büyük sevinç yaşamışlardır. Hollanda'ya göç etme süreçleri romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

“Biriciğimize kavuşacağız hayatım. Yakında Hayyan'la birlikte olacağız. Birleşme için kabul geldi” (Mu‘aykıl, 2019, s.217).

Yolculuk için gerekli olan vize ve pasaport işlemleri sırasında İmran Suriye konsolosluğunun kabul etmemesi nedeniyle zorluklar yaşamıştır. Bir diğer sorunsu yüksek fiyatlı biletler olmuştur. Havaalanında dil bilmeme kaynaklı sorunlar da meydana gelmiştir. Bütün bu zorlukları aşp Hollanda'da gidecekleri şehir olan Amsterdam'a gitmek için uçağa binerek yolculuğun başlamasına şu şekilde değinilmiştir:

“Cuma günü sabah saat dokuzda Türkiye sınırından Amsterdam'a yönelen uçağın içindeydik” (Mu‘aykıl, 2019, s.228).

Romanda uçaktan inip Hollanda'ya geldiklerinde havaalanında oğullarıyla karşılaşmaları betimlenmiştir. Çocuklarının beş yılın ardından tanımayacakları kadar büyümüş olması ve büyük özlemin ardından kavuşmaları ele alınmıştır.

“Annem bana, beni tanımaya çalışarak baktı. Babam sanki bir ölüm haberi veriyormuş gibi içini çekti. Bense nefes nefeseyim. Sonra birlikte hıçkırarak ağladık. Annem beni koklayarak uzun uzun sarıldı. Beni kendine çekti sanki çocukken defne sabunuyla banyo yaptırdığı Hayyan olduğumdan emin olmak istiyordu. Babam annemin elinden çekip kucakladı. Küçük Hayyan olduğuma inanmayarak başıma yüzüme dokundu. Uzun süre beklemenin yorgunluğu vardı yüzlerinde. Uzun süre sarılma kucaklaşma ağlama devam etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.265).

İmran ve karısı uzun süre bekledikleri çocukları Hayyanla kavuşma gerçekleşmişti. Fakat farklı bir kültür ve toplumda yetişen oğullarıyla aralarında kültürel uyumsuzluk ve anlaşmazlıklar baş göstermiştir.

“Sorunlarım çoğaldı, ailem ve benim aramdaki uçurum gün be gün büyüyor” (Mu‘aykıl, 2019, s. 276).

Hollanda'ya yapılan göçte din ve kültürel farklılıklardan dolayı uyum ve kimlik sorunsalına romanda daha fazla yer verilmektedir. Bu sorunlar ailenin çocuklarını kaybetmeleriyle sonuçlanacak bir yıkıma neden olacaktır. Ailenin çocukları için geldikleri ülkede evlatlarını kaybetmenin acısıyla Suriye'ye geri dönüş süreçleri başlamaktadır.

5.1.3.6.1.4. Suriye'ye Geri Dönüş

Geri dönüş ya da tersine göç dediğimiz süreci tetikleyen birçok unsur bulunmaktadır. Ekonomik, politik, sosyolojik ve psikolojik etkenler tersine göçe neden olabilmektedir. Romanda geri dönüşe neden olan sosyolojik ve psikolojik etkenler ele alınmaktadır. Zorunlu göçler, ayrıldığı vatanına bir gün geri dönebilmek umuduyla yapılmaktadır. Fakat bu geri dönüş umudu, gidilen ülkeye uyum sağlanması veya geri dönüş koşullarının oluşmaması neticesinde gerçekleşmemektedir. Göç ederken insanlar gidilen ülke ile ilgili bazı umutlar taşımaktadır. Beklentilerinin karşılanmaması neticesinde yaşadıkları hayal kırıklıkları, geri dönüş (tersine göç) sürecine neden olabilmektedir. İmran ve Kâfi çocuklarının geleceğini kurtarmak için göç etmişlerdir. Ülkelerine geri dönüş kararını almalarında da yine çocukları Hayyan etkili olmuştur. Onu asimile olmaktan kurtarmak için geri dönmeye karar

vermişlerdir. Yabancı kültür ve farklı inanç yapısı içinde yetişen Hayyan'ın bu durumunu kabullenemeyen annesi Kâfi'nin isyanı ve ölüm pahasına geri dönmeyi istemesi romanda şu şekilde eline alınmaktadır:

“Annem, babamı *Tellu'l-Verd*'e geri dönme konusunda sıkıştırıyor. Annemin babama, eğer oğlunu ebediyen kaybetmek istiyorsan bırak burada kalalım eğer kazanmak istiyorsan da bırak *Tellu'l-Verd*'e geri dönelim. Orada ölelim en azından İslam dini üzere, kâfirler arasında değil Müslümanların arasında ölürüz. Allah korusun! Açıkça sana söylüyorum. Dinimizi kaybettikten sonra her şeyi elde etsek ne faydası var dediğini duydum.” (Mu‘aykıl,2019,s.277)

Göç edilen ülkede, din farklılığının büyük bir soruna neden olduğu konusu yazar tarafından ortaya konulmaktadır. Bu sorunsalın yarattığı psikolojik etkinin ölümle sonuçlanabilecek savaş ortamına geri dönme düşüncesine itmiştir.

Romanda farklı bir kültür ve farklı dini öğretilerle büyüyen bir çocuk ve bu durumu kabullenemeyen ailenin yaşadığı çelişki ve ikilem ele alınır.

Ailenin dinsel ve kültürel baskıları ve geri dönüş düşüncesini kabullenmeyen Hayyan'ın evden kaçması, çocuklarını bulamamaların ailede büyük bir yıkıma neden olması ve bu yıkım sonrası Kâfi'nin lösemiye yakalanması ve tedavisinin mümkün olmaması sebebiyle vatanında ölmek istemesi konularına değinilerek uyum sürecinin gerçekleşmemesinin yıkıcı olabileceğine vurgu yapılmıştır. Göç edilen ülkede umduğunu bulamamak ve hayal kırıklıkları sonucunda vatana geri dönüş kararının artık kesin olarak verilmesine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Vazgeç İmran *Tellu'l-Verd*'e geri dönelim. Senden rica ediyorum İmran, sana vasiyetimdir. Beni ölmem içim *Tellu'l-Verd*'e götür. Burada ölmek istemiyorum orada ölmek istiyorum. Varlığımızın burada anlamı yok. Onun için geldiğimiz en değerlimiz kayboldu. Biz neden buradayız” (Mu‘aykıl, 2019, s.332).

Aidiyet hissi olmayan bir yerde ölmek bile istenmemesi, insan için aidiyet duygusunun ne kadar önemli olduğuna yazar tarafından önemli bir vurgudur. Bir ülkeye göç ederken insanın gidecekleri ülkeye karşı besledikleri, içlerindeki umutlar, hayaller teşvik edici rol oynamaktadır. Şartlar düzelmediğinde ülkeye geri dönüş daha zorlayıcı bir süreci

içermektedir. Yaşanmış acılar ve hayal kırıklığı geri dönüş sürecini etkilemekte ve zorlaştırmaktadır. İmran bu durumu romanda şöyle ifade eder:

“İyimserlik ve coşkuyla Hayyan’ın karanlık geleceğini kurtarmayı arzulayarak seneler önce başladığım yere geri dönüyorum. Kara kara düşünüyorum dönüş gidiş gibi değil” (Mu‘aykıl, 2019, s.333).

Savaş bölgesinden insanlar can ve mal güvenliği endişesiyle güvenli bölgelere göç ederler. Fakat savaş devam ederken geri dönmeyi düşünmezler. Romanda bu durumun dışında bir geri dönüş süreci ele alınmaktadır. İmran karısı Kâfi’nin son arzusunu yerine getirebilmek için geri dönüş yolculuğuna karar vermiştir. Bu yolculuk ağı nadiren gerçekleştiği için tersine yolculuk daha zorlu ve çetin olmuştur. Hollanda kanunlarına göre, ülkeye kabul alan göçmenlerin çıkmasına izin verilmemesi sebebiyle kaçak yollarla yapılan bir yolculuk olması, yolculuk için yeterli paralarının olmaması ve Kâfinin ölüm döşeğinde olması gibi pek çok etken bu yolculuğu çetin bir yolculuk haline getirmiştir.

İmran’ın insan kaçakçısını bulup ikna etmesiyle başlayan süreç *Tellu’l-Verd*’e ulaşmalarıyla son bulmuştur. Bu süreç romanda başlangıcından bitişine kadar detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Romandan alınan bazı kesitlerle yolcuğun seyri ele alınmıştır:

“Sonunda beni kurtaracak adamı buldum. Büyük bir dehşet içinde sordu. Benden seni ülkeneye geri kaçırmamı istiyorsun. Bu bir tuzak ya da delilik mi? İnsanlar benden onları İngiltere ve İsviçre’ye kaçırmamı istiyor. Sana gelince *Tellu’l-Verd*’e gitmek için Türkiye’ye gitmek isteyen ilk kişisin. Bu çok acayip benim ona tuzak kurduğumu inanarak kaçındı. Fakat Kâfi’nin bileziklerini rüşvet olarak verince ikna oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.333).

Romanda geri dönüş göçünün nadiren gerçekleştiği konusuna vurgu yapılmıştır. İnsanlar göçleri daha iyi şartlara kavuşmak umuduyla yapmaktadır. İç savaşın bitmediği bu süreçte geri dönüşün daha kötü şartlarla karşılaşılması muhtemel bir göç olacağı için yadsınmaktadır. Bu sürecin diğer bir sorunsalı da kaçak yollarla yapılmasıdır.

“Kaçakçı, yönetimin pazar günü gezmek için insanların çıkmasından dolayı onlarla meşgul olmaları sebebiyle hafta sonu bizi kaçırmayı planladı” (Mu‘aykıl, 2019, s.334).

Yasal olmayan yollarla gerçekleşen geri dönüş yolculuğunun seyri, geçilen ülkeler ve İmran’ın ölmek üzere olan karısı Kâfi ile yaptığı yolculuk romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

“Her geçtiğimiz ülkede kaçakçıya bir bilezik veriyorum. Yolculuğumuz trenle Hollanda, Belçika, Almanya, Macaristan arasında yaklaşık bir hafta sürdü. Sırbistan’a varmamızla dönüş yolculuğunun kolay kısmı bitti. Yasal olmayan yollarla Makedonya’ya girebilmemiz için Sırbistan’da orman yolundan gitmemiz gerekiyordu. Kâfi çok yavaş yürüyordu. Durumu kötüleşince sırtıma aldım” (Mu‘aykıl, 2019, s.334-335).

Yolculuk seyri ele alınırken romanda Avrupa birliğiyle Türkiye’nin yaptığı Suriyeli göçmenlerin geri iadesi ile ilgili anlaşmaya yer verilmektedir. Bu anlaşma uyarınca geri gönderilen göçmenlerin arasında Türkiye’ye gitmeleri için bir araç olduğunu belirtmek için bu konuya değinilmiştir.

“Yunanistan yönetimi, Avrupa’ya göçmenlerin akın etmesini engellemek için mali yardım karşılığında Avrupa birliğiyle Türkiye’nin yaptığı anlaşma uyarınca bekleyen göçmenleri geri gönderme kararı verdi. Yunan Adası’na ulaşınca artık kaçakçının işi bitti son bilezik, saatim ve telefonumu alarak gitti” (Mu‘aykıl, 2019, s.335).

Romanda iade edilecek göçmenlerin Yunanistan’dan Türkiye’ye geri gönderilmeleri şu şekilde anlatılmaktadır:

“Adaya ulaşır ulaşmaz Kâfi’yi sırtlayarak, Avrupa’ya kaçmakta başarısız olan Türkiye’ye geri gönderilecek olan göçmenlerin arasına girdim. Bizi İzmir’e geri götürecek olan Türk feribotuna ulaştık. Tahminime göre ikinci vaktiydi. Kâfi’nin yaklaşık iki yüz göçmenle birlikte gemiye binmesine yardım ettim” (Mu‘aykıl, 2019, s.336).

Yazarın romanda göç sürecinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan toplumsal dışlanma konusunu ele aldığı göze çarpmaktadır. Göçmenlerin istenmeyerek geri gönderilmeleri ama gönderilen ülkede de halkın istememesi sebebiyle ortaya çıkan ikilem ortaya konmaktadır. Romanda halkın bu geri gönderilme durumu eleştirdiğine de şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“İzmir’de bulunan Dikili limanına ulaştığımız zaman Türklerin dönüşümüzü eleştiren ve ülkelerinden gitmemizi Yunanistan’a geri dönmemizi isteyen Türkçe, Arapça ve İngilizce pankartlar taşıdığını gördük. Yönetim protestoculara karşılık vermedi ve bizi Türk göçmen dairesinin hazırladığı çadırlara götürdüler” (Mu‘aykıl, 2019, s. 336).

Romanda, bir geçiş güzergâhı olarak ikinci kez gelinen Türkiye süreci ele alınmaktadır. İmran ve ölümcül hasta olan karısı Kâfi’nin yolculuğa dayanamaması ve yeterli parası olmaması sebebiyle ülkelerine geri dönüşte zorlu bir süreç yaşamışlardır.

Türkiye'ye döndükleri zaman meşakkatli yolculuk nedeniyle Kâfi'nin durumu kötüleşmiş ve üç gün hastanede kalmıştır. Yolculuğun İzmir'den Kilis'e gidecekleri paralarının ve izinlerinin olmaması nedeniyle İmran'ın çalışmak zorunda kalmasına şöyle değinilmektedir:

“Kâfi'yi üç gün daha hastaneye bıraktım ve Kilis'e gidebilmek için günlüğü on lira kazandıran bir iş bile olsa herhangi bir iş aradım. Günlerce çalıştıktan sonra yüz lira kazandım ve kamyon şoförünü bizi Kilis'e götürmesi için ikna etmeye yeterli olduğunu düşündüm” (Mu'aykıl, 2019, s.337).

Kaçakçıların onlara başvurmadan başka çaresi olmayan insanları hayvanlar gibi acımasız bir şekilde götürmelerine şu şekilde değinilir:

“Yirmi kişiyi alabilen kamyonu elliden fazla kişi hayvanlar gibi bindirildik” (Mu'aykıl, 2019, s.339).

Romanda geri dönüş sürecinde kaçak yollarla sınıra ulaşmak için önemli iki güzergâh Kilis'e gitme ve oradan da sınıra ulaşma sürecine şu şekilde değinilir:

“Şoför kamyonu durdurdu ve bize Kilis'e ulaştığımızı bildirdi” (Mu'aykıl, 2019, s.339). “Ed-Derûzî” arabasıyla bizi sınıra en yakın olan Babüsselâm kapısına ulaştırdı” (Mu'aykıl, 2019, s.340).

Romanda sınır sonrası artık Suriye'deki *Tellu'l-Verd*'e gerçekleşen zorlu yolculuk sürecine değinilmeye başlanmıştır.

“Sınırla A'zez şehri arasındaki yolu yürümeye başladım” (Mu'aykıl, 2019, s.343).

Geri dönüşlerde yaşanan yabancılaşma olgusu, savaş sonrası ülkenin yıkık ve viran bir şekilde çehresinin nasıl değiştiği ve insanların durumu ele şu şekilde alınmaktadır:

“Daha önce gördüğüm hiçbir şey aynı değil, her şey değişti. Haleb'e gitmek bir arabaya ihtiyacım var” (Mu'aykıl, 2019, s.343).

Romanda savaşın ülkenin çehresini değiştirdiğini tanınmaz hale getirdiğine vurgu yapılmıştır.

“Sanki A'zez şehrini ilk kez görüyorum. Kamyonların ve şoförlerin toplandığı biraz para karşılığında insanların hayvan gibi taşıdıkları yeri buldum” (Mu'aykıl, 2019, s.343).

Romanda yolculuğun devam edebilmesi için İmran ve Kâfi'nin kendileri için manevi değeri olan eşyalardan vazgeçmelerine şu şekilde değinilmiştir:

“Yaşlı bir adam vardı bizim halimize acıyacağını düşündüm. Halep şehrine gitmem gerekiyor. -Kaç lira ödeyeceksin? – Eşim hasta param yok.

Bana yardım etmeni rica ediyorum bu iyiliğini asla unutmayacağım. – Kardeşim bu söz karın doyurmuyor. Evlilik yüzüklerinizi verin ve sizi arabama bindireyim” (Mu‘aykıl, 2019, s.344).

Romanda savaşın nasıl her şeyi alt üst ettiği ve yok ettiği ele alınmıştır. İmran yaşadığı hayal kırıklığı ve şok halini ölmek üzere olan karısının ölüm sarhoşluğu durumuyla eşleştirmiştir. Kendisinin üzüntüden ölecek gibi hissettiğini karısıyla aynı durumda olduğunu; yaşadığı korku, şaşkınlık ve üzüntüyü şu şekilde ifade etmiştir:

“Yol boyunca büyük bölümü yıkılmış evlere, okullara camilere, yanmış bir şekilde kalan eşyalara, kazılmış yollara ve gökyüzünde uçuşan akbabalara bakıyordum. Geçtiğimiz bütün mekânlarda yıkımı görmekten dolayı korkuya kapıldım. Ve kendi kendime acaba *Tellu'l-Verd*'de durum nasıldır, dedim. Kâfi ölüm sarhoşluğunda bense üzüntü sarhoşluğundaydım” (Mu‘aykıl, 2019, s.344).

Ülkelerinde, köylerine gitmek için yaptıkları yolculuk sırasında İmran, ülkesinin yıkılması nedeniyle yaşadığı üzüntünün yanında rejim ordusu tarafından alıkonulma korkusunu da yaşamaktadır.

“Şoför bize *Tellu'l-Verd*'in rejim ordusunun hâkimiyetinde olduğu yolda birçok kez denetim için durdurulacağımızı sakın kalmamızın önemli olduğunu söyledi” (Mu‘aykıl, 2019, s.348).

İmran ve Kâfi *Tellu'l-Verd*'e ulaşmasıyla Kâfi'nin vatanında ölmek arzusu gerçekleşmiştir. Bu romanda başlangıçta açıkça ifade edilmezken romanın devamında detaylı bir şekilde ele alınır.

“*Tellu'l-Verd*'e ulaştık. Ya Allah hadi senin inmene yardım edeyim. Gözlerini açtı ve bana baktı sonra gözlerini ikinci kez kapadı. Bedeni rahatladı. Öne doğru sarktı. Bayıldığını düşündüm” (Mu‘aykıl, 2019, s.355).

Aidiyet duygusunu temsil eden İmran'ın sürekli cebinde taşıdığı evlerinin anahtarı, açacak bir evin kalmaması ve başlangıçtan itibaren vatanla özdeşleştirilen güzel kokunun kaybolması gibi söylemler savaşın getirdiği değişimle aidiyet duygusunda meydana gelen kayba şu şekilde işaret etmektedir:

“Evime doğru yürüdüm. Cebim taşıdığım evimin anahtarını hatırladım. Babamın evinin karşısında olan evime baktım fakat sadece yılmış bir evden başka bir şey görmedim. Ellerimin arasında sönen Kâfi'yi taşıyarak yürüyüşüme devam ettim. Sanki ceset gibiydi” (Mu‘aykil, 2019, s.355).

Vatana dönüş sonrası bambaşka bir hayatla karşılaşan İmran, bir yandan eşini ve çocuğunu kaybetmiş ve ailesini koruyamamış olmanın üzüntüsü, diğer yandansa karşılaştığı savaşın ağır tablosu arasında kalmıştır. Romanda ülkede yıkım ve ölümden başka bir şey kalmadığına, savaşın yıkımdan başka bir şey getirmediğine ve her şeyi paramparça etmesine vurgu yapılarak dönüldüğü takdirde, yaşanılacak bir vatanın kalmadığı yazar tarafından dile getirilmiştir.

5.1.3.6.2. Olgular

Olgü, birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakiadır. Edebî eserlerde olayı geliştiren davranış, iş anlamında kullanılmaktadır. Romanı oluşturan olay örgüsünün oluşumunda olgular önemli bir görev üstlenir. Olayın meydana gelmesindeki sebebi ya da olayın yol açtığı sonucu açıklayarak olayların sistematik bir şekilde okuyucuya iletilmesini sağlamaktadır.

Romancı da her birey gibi, içinde yaşadığı toplumun değer yargılarının ve kişisel özelliklerinin bir sentezidir. Kimi romancılar, bireysel sorunları ön plana çıkarmadan eser verirken kimisi de bireyi odağa almaktadır. Her iki türde de toplumsal olgular, romanın odağında bulunmaktadır (Şengül, 2010). Ele alınan *Tellu'l-Verd* romanında da toplumsal olgular romanın merkezinde yer almaktadır. Bu romanın realist bir göç romanı olması sebebiyle romanda ele alınan olayların sebebi ve sonucu olan olgular aşağıdaki başlıklar altında ele alınmaktadır.

5.1.3.6.2.1. Vatan Sevgisi

Vatan sevgisi romanın başlangıcından itibaren vurgulanan bir olgudur. İmran'ın hayatında *Tellu'l-Verd*'in çok önemli bir yeri vardır. Burada yazar İmran'ın söylemleriyle vatani kutsal bir mekân olarak tasvir etmektedir. Romanda İmran; vatan sevgisine, köyünün kokusu aracılığıyla vurgu yaparak şöyle der:

“Halep ve İdlib'den arkadaşlarım *Tellu'l-Verd*'den olduğumu bilince bilakis sen gül cennetindensin diyorlardı. Şu ana kadar kokusunda hiç yanımadım. Askerlik hizmetimi bitirip Halep'te işe başlayınca giderken ve dönerken pek çok köyden geçiyordum. İşten dönüşümde çoğu zaman uykum geliyor ve yol boyunca uyuyordum. Fakat otobüs *Tellu'l-Verd*'e yaklaşınca duyduğum kokuyla uyanıyordum. Bir canlılık hissediyordum ve vatanıma döndüğümü anlıyordum. Ve dünyadaki diğer ülkelere güzel kokuyu bizim yaydığımızı düşünüyordum” (Mu'aykıl, 2019, s.10-11).

Roman vatan sevgisine dair vurgularla başlayıp yine vatan sevgisini ifade eden bir şarkıyla şu şekilde son bulmuştur:

“Yeşilsin ey ülkem yeşilsin sen rızkın taşar tükenmez,

Her şeye gücü yeten Allah'ın gözüyle korunsun.

Bu ülke güneş ilk uyandığında gözünü açıp bize bakar,

Güneşin yaktığı mumlarından dolayı gecenin nuru aydınlatır,

Onun yasemin ve beyaz gül bahçelerini

Erkek ve nazlı kız çocukları sular” (Mu'aykıl, 2019, s.382).

Göç edebiyatının merkezinde yer alan vatan sevgisi olgusu ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan vatan özlemi, romanın olay örgüsünün içine yazar tarafından ustalıkla işlenmiştir. Romanın vatan sevgisini ifade eden bu şarkıyla bitmesi, zorunlu olarak vatanından kopuşun ve hiç bitmeyen bir özlemin ifade biçimidir.

5.1.3.6.2.2. Aidiyet

İnsanın temel sosyal ihtiyaç ihtiyaçlarından biri olan aidiyet duygusu çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Aidiyet duygusu insanın içinde bulunduğu toplumun sahip olduğu pek çok şeye bağlılığı ifade eder. Mekâna karşı duyulan aidiyet duygusu en geniş çerçeveden dar çerçeveye doğru ele alındığında en geniş mekânı temsil eden doğulan ve yaşanan vatana aidiyet duygusuyken dar çerçevede insanın yaşadığı eve karşı hissettiği aidiyet duygusu olduğu söylenebilir. Romanda vatana karşı duyulan güçlü bir aidiyet bağına şöyle işaret edilmiştir:

“Orada doğdum oranın yollarında emekledim. O kırsalda büyüdüm oradan ayrılmayı hiç düşünmedim. *Tellu’l-Verd*’in kanımla yoğrulan toprağının kokusunu biliyorum” (Mu‘aykıl, 2019,s.7).

Romanda aidiyet duygusuna başka bir yönüne vurgu yapılan vurgu, vatanında ölmek isteğidir. İnsanlar aidiyet duydukları topraklarda ebediyen kalmak için ölmek ve gömülmek ister. Romanda bu duruma sık sık vurgu yapılmaktadır.

“Pek çok insan vatani dışında öldü ve vatanına doğduğu topraklara gömülemeyecek. Ben *Tellu’l-Verd* dışında ölmek istemiyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.105).

“Ölüm evimizin üstüne çöktü. Kâfi’yi *Tellu’l-Verd*’e geri götür. Umarım orda ölürüz. Sevgimizle *Tellu’l-Verd* bizi kucaklar ve umarım ebediyen kollarında olunuz” (Mu‘aykıl, 2019, s.332).

İnsanların vatan olarak benimsedikleri yerin haricinde başka bir ülkenin vatandaşı olmayı istememelerin temelinde vatanlarına karşı duydukları güçlü aidiyet bağları yatmaktadır. Romanda bu duruma şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Ben Türkiye’de kalmayı istemiyorum ve Avrupa’ya göç etme hayali de kurmuyorum. Suriye vatandaşlığından başka bir vatandaşlık elde etmek de istemiyorum. Bütün hayallerim ülkeme ve *Tellu’l-Verd*’e dönüşle ilgili” (Mu‘aykıl, 2019, s.124).

Aidiyet duygusu yaşanan vatana olduğu gibi yaşanan çevre ve eve karşıda hissedilmektedir. Romanda bu durum Hayyan’ın Türkiye’ye girildiğinde sorduğu soru üzerinden vurgulanmaktadır.

“Evimiz nerede? Hayyan’ın kendiliğinden sorduğu soruyla ani bir hüznü sardı beni. Arakamızda bıraktığımız orada *Tellu’l-Verd*’de olan evimiz. Elimi cebime uzattım evimizin anahtarını hissettim. Burada evimiz yok. Düşüncelere dalmışken sorusunu tekrarlayan Hayyan’ın sesi beni uyandırdı. Baba, baba! Evimiz nerede, neden cevap vermiyorsun soruma? Kâfi’yi Hayyan’ın sorusu karşısında gözyaşına boğulmuş halde gördüm. Burada hangi ev olursa olsun *Tellu’l-Verd*’deki evimiz gibi olmayacak. Kendisinin düzenlediği her parçasında bir hatıra olan” (Mu‘aykıl, 2019, s.107-108).

Aidiyet hissetmek için benzerlik önemli bir faktördür. Romanda göç edilen ülkeyle kendi ülkesi arasında kurdukları benzerlik sayesinde nasıl aidiyet hissi oluşturdıklarına şu şekilde değinilmiştir:

“Şehrin manzaraları uzaktan görünmeye başladı. Antep fıstığı tarlalarını ve zeytin ağaçlarını görünce sevindik ve içimizi bir rahatlama duygusu kapladı. Çünkü şehir biraz gül tepesine benziyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.107).

Romanda insanın orada doğmasa bile uzun süre yaşadığı yere ait hissetmesine şu şekilde değinilmiştir:

“Bana es-Seyyid Mîşîl aslında Suriye asıllı ve Lazkiye şehrinden olduğunu anlattı. Babası çalışmak için Lübnan’a gelmiş ve uzun yıllar Beyrut’ta yaşadıkdan sonra o Lübnanlı olmuş ve o da Lübnan’da doğmuş büyümüş” (Mu‘aykıl, 2019, s.254-255).

Romanda aidiyet hissinin insan için ne kadar önemli olduğuna şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Sanki alıştığım dünyayı kaybedip meçhul bir âleme sürükleniyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s. 263).

Göç edilen ülkede insanda ortaya çıkan aidiyet sorununa romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Ne açlıktan, güvenlikten ne de huzurdan bahsetmiyorum. Ama bunlardan daha tehlikeli bir şeyden bahsediyorum. Bu yersiz olma hissidir” (Mu‘aykıl, 2019, s. 264).

Romanda önemli bir aidiyet sembolü olan İmran’ın göç ederken geri evine dönme hayaliyle yanına aldığı anahtar hep ait olduğu yeri İmran’a hatırlatmaktadır. Vatanına geri

döndüğündeyse anahtarın ait olduğu evin olmaması aidiyetten kopuş şu şekilde ifade etmektedir:

“Cebimde taşıdığım evimin anahtarını hatırladım. Babamın evinin karşısında olan evime doğru baktım. Fakat onu bulamadım. Yıkılmış ev kalıntılarından başka bir şey görmedim” (Mu‘aykıl, 2019, s. 354).

Aidiyetin insan için çok önemli olduğuna romanda yoğun bir şekilde vurgu yapılmıştır. Evin anahtarı ise aidiyet duygusunu temsil eden en önemli nesnedir. Aidiyet duygusu evin anahtarıyla etkili bir şekilde vurgulanmıştır. Suriye’ye geri dönen başkahraman İmran’ın anahtarın açacağı bir evin kalmamasıyla, yazar artık aidiyet duygusunun vatana dönülse bile oluşturulamayacağını ifade etmek istemektedir.

5.1.3.6.2.3. Şiddet

Şiddeti anlamak için öncelikle onu ortaya çıkaran nedenleri ve çatışmaların kaynağının belirlenmesi ve ortaya konulması gerekmektedir. Şiddetin ortaya çıkmasına neden olan pek çok faktör vardır. Şiddetin ortaya çıkmasına neden olan kimi zaman kimlik bunalımı ve yabancılaşmayla kimi zaman da güvenlik ihtiyacı gibi temel insani ihtiyaçların karşılanmaması gibi bireysel etkenler olabileceği gibi siyasi otoritenin ve hâkimiyetin sağlanması gibi siyasi nedenler de olabilmektedir (Kartal ve Güngör, 2022).

Suriye’de olan iç savaş sırasında iktidar tarafından kitlesel bir şekilde şiddet uygulanmıştır. Romanda yaşanan bu şiddet çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Şiddete neden olan temel etmenlere de vurgu yapılmıştır. Romanda İmran’ın askere gittiğinde karşılaştığı şiddet şu şekilde ele alınmıştır:

“Askerde yaşadığım sürece unutamayacağım üç tokat yedim” (Mu‘aykıl, 2019, s.19).

Barışçıl olarak başlayan gösterilerin nasıl bir şiddete döndüğü ve bu durumun da çatışmaya dönüşerek insanların can kaybına varan durumlara neden olduğu romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Gösteriler esnasında gösteri yapanlara karşı, şiddetin dozu arttı. Nezarethanede işkence sonucu bazı tutukluların ölümüyle sonuçlandı” (Mu‘aykıl, 2019, s.50).

Halkı yıldırma ve bastırma için herkesin gözü önünde döverek ve aşağılayarak uygulanan şiddet türü romanda önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanları teftiş etmek için kurulan kontrol noktalarının ve bu kontrol noktalarında uygulanan aşağılama ve şiddet yoluyla maruz kaldıkları işkencelerin ve sonrasında başlarına ne geleceğini bilememelerinin insanları nasıl korkuttuğuna romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Şoför, kontrol noktasının bulunduğu Babu-Hevâ kapısına yaklaşınca asker eliyle dur işareti yapmadan önce hızını yavaşlattı ve yolculara kimliklerini hazırlamalarını istedi. Adeta yerine çivilenmişti. Otobüs açıldı ve asker, bir tarafında silah diğer tarafında cep telefonu ve kulaklık kulağında insanların yüzüne ve uzatılan kimliklere bakıyordu. Kimliği unuttuğu için kendisine lanet eden zavallı yolculardan birine bakınca asker aniden yırtıcı bir vahşiye dönüştü ve ona şöyle söyleyerek istediği gibi onu tekmelemeye başladı.-Otobüsten in zina çocuğu, sen muhalif gruptansın ve ülkeyi yok etmek istiyorsun. Ben sana göstereceğim” (Mu‘aykil, 2019, s.71).

Romanda askerlerin halkı aşağılamak için kontrol noktalarında yaptıkları türlü işkencelerle insanları korkutmaları ele alınmıştır. Yanına kimliğini almayı unutan ve muhalif grupla hiçbir ilişkisi olmadığını ifade eden adama uygulanan şiddet ve aşağılamaya şu şekilde değinilmiştir:

“Adam sözünü tamamlamadan yüzüne bir tokat geldi. Sus köpek çocuğu, bizi kandırmak mı istiyorsun? Biz yüzüne bakar bakmaz gösterilere çıkıp çıkmadığını biliriz. Yediği tokattan sonra adamın ağzından kan akmaya başladı ve adam tekrar tokat yiyip dişinin dökülmesinden korktuğu için tekrar konuşmaya cesaret edemedi. İmran günün sağ salim bitmesi için dua etti.

Yolcular otobüsün camından adama yapılanları izliyor fakat kimse müdahale etmeye cesaret edemiyor. Askerler adama hakaret etmeye ve tekmelemeye devam ediyor. Komutanlarını çağırıyorlar ve komutanın gelmesiyle adam için yeni bir aşağılama aşaması başlıyor.

–Gömleğini çıkar ey aşağılık muhalif. Adam dediklerini yapıyor. Askerler etrafında toplanıp alay etmeye ve gülmeye başlıyorlar. Komutan askerlerden birine başından aşağı su dökmesini emrediyor. Onlardan biri adamın pantolonu su ile ıslanınca şöyle dedi: Efendim, yaptığına bak-bırak doğru mu söylüyor yoksa doğru söylemiyor mu görelim. Erkekliğin nerede altına yaptın. Hadi pantolonunu çıkar” (Mu‘aykil, 2019, s.71).

İnsan onurunu hiçe sayan bu tür eziyetlerin bir yıldırma politikası olduğu ve bu şekilde yapılan benzer aşağılamaların altına yatan nedeninse halka ders vererek bastırmak amacıyla olduğu söylenebilir. Nedensiz ve rast gele yapılan bu tür muameleler toplumda güven ortamını yok ederek bir kaos ortamı yaratmıştır. Romanda bu durumun diğerleri üzerinde yaptığı etkiye şu şekilde yer verilmiştir:

“Yapılan bu aşağılama herkese ders içindi. Ondan sonra adamı içeri götürdüler. Komutan otobüsün yola devam etmesini söyledi. Herkes kendini zavallı adamın yerine koydu. Ve bütün yolcuların beti benzi attı. Donup kaldılar. Kendilerini zayıf ve aşağılanmış hissetiler. Aynı şeyin kendi başlarına herhangi bir zamanda gelebileceği düşüncesine teslim oldular” (Mu‘aykıl, 2019, s.72).

İmran’ın şiddet görmek ve aşağılanmaktan korktuğu için kardeşini tanımadığını söylemek zorunda kalmaya itmesinin, yaşanan bu olumsuzluğun insanda nasıl bir korkuya neden olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Romanda bu duruma şu şekilde değinilmiştir:

“İmran’ın zihnine gelen neredeyse ölümle sonuçlanacak olan tutuklanma olayı; sabah kontrol sırasında yaşadığı küçük düşme, hakaret ve kontrol noktasında, Rabî’nin terörist listesine yer alması sebebiyle uyuyamadı. Bugün anne babasının oğlu canı kardeşini inkâr etmek zorunda kaldığı için kendini suçladı ve kınadı. Fakat bundan başka ne yapabiliirdi. Eğer asker kardeşi olduğundan emin olsaydı elinden kurtulması mümkün olmazdı” (Mu‘aykıl, 2019, s.75).

Romanda şiddetin sadece bedensel olarak verdiği zararların yanı sıra ruhta yarattığı etkilerde ele alınmıştır. İnsanın ruhunda yarattığı korku ve çaresizlik hissinin başkahraman İmran’ın kardeşini bile inkâra zorlaması insanın ruhunda yarattığı bölünme ve parçalanmayı göstermesi açısından önemlidir.

5.1.3.6.2.4. İşkence

“İşkence, bir ya da birden fazla kişinin bir başkasının bedenine karşı uyguladığı aşırı şiddet olarak tanımlanabilir. Bu eylemin birden fazla nedeni vardır. Genellikle devletin ya da bir başka organizasyonun yaptırım aygıtlarının karşıtlarını yıldırma amaçlı eylemlerinden biridir işkence ya da bu mücadele sırasında bilgi edinmek için kullanılan bir yöntemdir” (Akgül, 2009, s.134).

Savaş sırasında işkence olgusu kaçınılmaz bir durumdur. İnsan haklarının hiçe sayılmasıdır. İşkence çoğu zaman yönetim tarafından halkı yıldırma için politika aracı olmaktadır. İşkence mağdur kalandan çok diğer insanlar için bir tehdit unsuru olarak kullanılmaktadır. İşkence, mağdurun bedeninde yarattığı tahribatın daha fazlasını ruhunda yaratmaktadır. Romanda bu konular detaylı bir şekilde betimlenir. Romanda işkencenin izletilmesiyle diğerleri üzerinde yaratılmak istenen baskı ve tehdit şu şekilde ele alınmıştır:

“Sayılı birkaç dakika geçmişti ki yürüyemeyen derisi soyulmuş, gözeneklerinin her birinden kan sızmış; sol gözü kapalı açamayan, işkence sırasında gözünü kaybetmiş gibi görünen, tamamen çıplak, iki iri adamın kol ve bacaklarından sürüklediği, genç bir adamı içeri soktular ve karşımıza koydular. Sonra subay durmasını emretti ama ayağındaki yaralar yüzünden duramadı. Kırbacla başına vurdu sonra çizmeleriyle tekmeleme başladı ve küfürler etti. Küçümser bir şekilde bize bakarak şöyle söyledi: “Önünüzde duranın adı Saber, durumu bir kahraman, devrimin ve gösterilerin önderi olan işçi. Şimdi kahramanlığını ve ne kadar sabredeceğini göreceksiniz.” Bileklerinden astılar. Sonra film başladı. Tavandan sarkıtarak ilk başta ayaklarıyla tekmelediler. Bir futbol topu gibi aralarında sallandılar, sonra vücudunun kalan etini alevlendirdiler ve kamçılarla derisini yüzdüler, böylece vücudundan irinle karışık kan sızmaya başladı. Sonra kanlı vücudunda sigara söndürmeye başladılar” (Mu‘aykıl, 2019, s.65).

Sürekli maruz kalınan işkence sonrası insanların artık tepki veremeyecek kadar bitkin düşmesine ve kimsenin ona acımayacağını bildiği için tepki vermemesine de romanda şöyle değinilmiştir:

“Ellerinde kıvranıyor, taşı eritir bir şekilde inliyor fakat her gün tekrar eden bu eziyete alışmış gibi bağırıyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.65).

İşkencenin sadece bedene yapılan bir eziyet olmadığı diğer insanları korkutmak için bir araç olarak kullanıldığı da göze çarpmaktadır. İşkencenin farklı bir yönünü de içinde barındırır. Diğer tutuklulara insanlık dışı yaptıkları işkenceyi izleterek ruhlarında iyileşemeyecek yaralar açmaktadırlar. Ölüme varan bu işkence şu şekilde devam etmektedir:

“Yarı baygın olan Sâbir’in üzerine su döktüler ve hassas yerlerine elektrik şoku tuttular. Çılgılığı göğü aştı. İğrenç subayın yüzü neşeyle parlıyordu. Kahkaha atarak bize baktı. Cevap vermeye başladı. Elektrik şokunu vücudunun her yerinde eğlenerek gezdirdi.

Daha sonra indirilmesini emretti. Gördüklerimiz karşısında bir şok ve şaşkınlık içindeydik” (Mu‘aykıl, 2019, s.66).

“Şu an eğlenceli bir kısım başlıyor. Onu mumun üzerine koyun. Birbirimize şaşkınlık ve garipseyerek bakmaya başladık. Subayın ne kastettiğini anlamadık. Onu nasıl mumun üzerine koyacaklar?” (Mu‘aykıl, 2019, s.66).

“Demirden ortası boş bir sandalyeye oturtular ve demir zincirlerle hareket etmeyecek şekilde bağladılar. Kutuyu sandalyenin altına koydular. Bir mum yaktılar ve kutunun üstüne koydular, tamamen hassas bölgesinin altına girdi ve yanma süreci başladı. Sinirlerle dolu bir bölge olduğu için ve Sâbir'in çığlıkları daha önce hiç bu şekilde çığlık atan birini duymadığım kadar yükseldiği esnada, subay ve askerler kıkırdıyor ve zafer kazanmış gibi seviniyorlardı” (Mu‘aykıl, 2019, s.66).

“Sâbir'in çığlıklarla ulumaya başladı. İnsana, cine hatta hayvana bile benzemeyen bir sesle bağıırıyordu. Sonra üçüncü kez bayıldı ve üzerine su serptiler. Yüzüne tokat attılar ama bu sefer cevap vermedi ve gözlerini yumdu. Ölmüş gibi görünüyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.67).

Romanda ölümle sonuçlanan bu işkencenin yapılmasının ve izletilmesinin amacının özgürlük talebinde bulunmayacak kadar baskılamak olduğu şu şekilde vurgulanmaktadır:

“İşte film hoşunuza gitti mi? Hürriyet istiyor musunuz? Ne oluyor size donup kaldınız ve yüzünüz sapsarı oldu? Erkekliğiniz nerede?” (Mu‘aykıl, 2019, s.67).

İmran'ın şahit olduğu bu işkencenin bir benzerine kendisi de maruz kalmıştır. Romanın kahramanlarını oluşturan el-Muarravi ailesinin bütün erkekleri işkenceye maruz kalmıştır. Rejime ait emniyet güçleri tarafından İmran ve Rabî‘ işkence görmüştür.

Baba Râğid ise içlerinde oğlu Rabî‘nin de bulunduğu muhalif radikal grup tarafından işkenceye maruz kalmıştır (Mu‘aykıl, 2019, s.51-65-317).

Romanda ilk olarak Rabî‘ işkenceye maruz kalmış ve bu işkence sonrasında muhalif orduya katılmıştır. İşkencenin detayları verilmezken çok perişan olduğuna şu şekilde vurgu yapılır:

“Göstericiler arasında Rabî’yi bulmamız şaşırtıcı bir şeydi. Maruz kaldığı vahşi işkenceden sonra perişan haldeydi. Cansız bedenini bize getirdiler. Başlangıçta onu öldü sandık” (Mu‘aykıl, 2019, s.51). “Kesin bir ölümden kurtulmuş görünüyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.51).

Romanda İmran’ın maruz kaldığı işkence ve sonrasında hayatına yansımaları detaylı bir şekilde şu şekilde betimlenmektedir:

“Bedenim çıplak halde kendimi tavana bileklerimden asılmış halde buldum. Yere doğru sallanıyordum. Ellerim yara olmuş ve farklı yerlerimden kan süzülüyordu. Hassas bölgelerimi tekmeliyorlardı ve aniden üzerime sıcak su döküyorlardı. Daha sonra dur emri gelinceye kadar sırtımı, karnımı, yüzümü ve bacaklarımı kırbaçlıyorlardı” (Mu‘aykıl, 2019, s.68).

Romanda özgürlük talebinden vazgeçirmek adına bu işkencelerin yapıldığına şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Özgürlük mü istiyorsun? Sana tam manasıyla özgürlüğü öğreteceğiz” (Mu‘aykıl, 2019, s.68).

Romanda İmran’ın hiçbir olaya karışmadığını söylemesinin İmran’ın işkence görmesine engel olmadığına ölmek veya hayatta kalmanın pamuk ipliğine bağlı olduğuna şu şekilde değinilmiştir:

“Size yalvarıyorum bana merhamet edin. Benim hiçbir şeyle alakam yok ne silahım var ne de birini öldürdüm. –Zina çocuğu şimdi doğru mu yalan mı söylüyorsun anlayacağız.– Elektrik şok aletini getirdiler. Cinsel organımda ve vücudumun her yerinde gezdirdiler. Hissettiğim acıyı tarif edemem.

Sanki başka bir âleme gittim dilim hareket etse yeter ki durun, ne istiyorsanız itiraf edeceğim diyecektim. Sonra bir şey hissetmedim ve kuvvetli bir tekme ve amirin sesiyle uyandım. Kendimi kokan ve soğuk bir yerde uzanmış buldum. Her yerimden kan sızıyordu. Kalkmaya çalıştım başıma yediğim ikinci tekmeyle kafamı kaldırdım. Birbirlerine bu hala hayatta diğerlerini ölmüş, diyen seslerini duydum. İşkence yüzünden ölen insanların arasında yatıyordum” (Mu‘aykıl, 2019, s.68).

Romanda insanların sebepsiz yere tutuklanması ve işkence görmesine İmran karakteri üzerinden şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Neden tutuklandığımı ve neden serbest bırakıldığımı bilmiyorum ve diğerleri gibi öldürünceye kadar devam eden işkenceye neden devam etmediler bilmiyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.68).

Romanda çokça yer alan, yazarın yaptığı detaylı ve canlı betimlemelerde bulunduğu bu korkunç fiziksel, psikolojik acı ve ıstırap sahneleriyle karşı karşıya kalan okuyucu olayın canlı tanığı olmuş gibi etkilenmektedir. İnsana yapılan işkencede, insanın doğasına aykırı bir durumun varlığına da dikkat çekilmektedir. İnsanın dayanamayacağı ve kaçacak bir yer ya da kaçış yolu olmadığı için karşı karşıya kaldığı; bir başkasıyla savaşıarak ölüm karşısında içgüdüsel olarak hayatta kalma mücadelesine izin vermeyen bir durum olmasıdır. Bu sebepten ister bu duruma tanık olsun ister kurban olsun insanın benliğini ve kişiliğini paramparça eden bir durumdur. Yazar işkence sonrasında yaşanan bu psikolojiyi şu şekilde de ele almıştır:

“İmran hayatının son gününe kadar tanık olduğu Sâbir’e yapılan mumla işkenceyi kâbus olarak görmeye devam etti. Uyukladığında korku halinde mum hariç her şey diye çılgılık atarak uyanıyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.69).

Yapılan işkenceler, bazen aynı aile üyelerini karşı karşıya getirmiştir. Karşıt grupta olmanın yarattığı öfke, baba ve oğlu gibi yakın akraba ilişkilerini yok etmesine ve bir oğulun babasına türlü işkencelere yapmasına romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Yemek ve suyun verilmediği her türlü işkencenin yapıldığı işkenceyi bizzat kendim yönettim” (Mu‘aykıl, 2019, s.317).

Baba el-Muarravi’nin oğlu tarafından gördüğü işkence sonrasında sessizliğe bürünmesine şu şekilde değinilmiştir:

“Başlangıçta yorgun olduğunu, yaşadığı aşağılanma ve küçük düşme sonrasında konuşmak istemediğini düşündüm. Fakat ömrünün son gününe kadar konuşmayacağını, babamın sesini duyamayacağımı sonradan fark ettim” (Mu‘aykıl, 2019, s.157).

Çocuğunun eziyeti sonrası Hasîbe’nin aklını yitirmesine ve eziyet eden oğlunu unutmasına şu şekilde değinilmiştir:

“Küçük oğlunun verdiği sıkıntı yüzünden aklını kaybetti.” (Mu‘aykıl, 2019,s.150)
“Benim Rabî‘ adında bir oğlum yok. Ben sen ve kardeşin İmran’ dan başka çocuğum olmadı”
(Mu‘aykıl, 2019, s.155).

Romanda başka bir işkence türüne de dikkat çekilmiştir. Defalarca uğradığı tecavüzün ve çocuğunu kaybetmenin acısını unutmak için Kâfi’nin kendi bedenine dövmele yapıarak işkence uygulamasına şu şekilde değinilmiştir:

“Bense vücuduma iğneyle dövme yapıarak eziyet ediyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s. 192).
“Vücudumda elim yüzüm ayağım gibi görünen yerler hariç, iğneyle dövme yapmadığım bir yer kalmadı. Bedenim henüz keşfedilmemiş, bilinmeyen bir kıtanın rastgele çizilmiş bir haritası oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.213).

Romanda savaşta karşılaşılan farklı işkence türlerine yer verilmiştir. Bedene yapılan işkencelerin ruhta yarattığı yıkıcı etkilerde romanda önemli başlıklar arasındandır. Rabî‘ işkence sonrası muhalif gruba katılarak bambaşka bir kimliğe bürünmüştür. Baş kesen ve işkence yapan birisine dönüşmüştür. Romanda bizzat çocukları tarafından görülen işkence ise baba el-Muarravi’nin ölüm anına kadar yaşamdan koparak susmasına, anne Hasîbe’nin ise aklını yitirmesine neden olmuştur. Romanda bir başka ele alınan konusu ise tecavüzün ruhta yarattığı acıyı yok etmek için Kâfi’nin bedenine dövme yoluyla işkence uygulamasıdır. İşkencenin ruhta iyileşmeyen farklı yaralar açtığını yazar farklı karakterler üzerinden vurgulamıştır.

5.1.3.6.2.5. Tecavüz

Romanda kadına uygulanan en ağır bir işkence türü olan tecavüz olgusu önemli bir yer tutmaktadır. Tecavüz olgusunun ruhta yarattığı ağır travmatik tablo Kâfi ve Bâhira karakterleri üzerinden anlatılmaktadır. Kâfi, üç kez tecavüze maruz kalmıştır. Bâhira ise iki kez tecavüze maruz kalmıştır. Yaşanan olay aynı olsa da iki kadın üzerindeki psikolojik yıkımlar, farklı şekillerde meydana gelmiştir. Romanda iki kadın, farklı konumdaki kadınları temsil etmektedir. Kâfi evli ve çocuklu bir kadın olarak bu durumu yaşarken Bâhira bekâr bir kız olarak bu durumu yaşamıştır. Romanda tecavüz ve çeşitleri şu şekilde açıklanmıştır:

“Tecavüz zorla cinsel birlikteliktir. Tecavüzün şu şekilde; erkeğin kadına tecavüz etmesi erkeğin erkeğe tecavüz etmesi, kadının kadına tecavüz etmesi ya da kadının erkeğe tecavüz gibi çeşitleri olduğunu duyunca şaşırdım. Her iki taraftan birinin rızasının olmadığı

herhangi bir cinsel eylemin, kanun tarafından cezalandırıldığına emin oldum” (Mu‘aykıl, 2019, s.254).

Romanda Bâhira’nın yaşadığı ilk tecavüz şu şekilde yer alır:

“Âdetim olduğu üzere taze zeytinleri toplamak için bahçeye gittim. Düşüncelere dalmış, zeytinleri toplarken aniden arkamdan birisi gelip bağırmama fırsat vermeden ağzımı kapadı ve gözlerimi bağladı. Kendimi savunmak için elimi ayağımı kullanmaya çalıştım fakat onları hareket etmemem için sert bir şekilde bağladı. Evlerin tersine bir şekilde mezarlara doğru beni taşıyarak yürüdüğü ve dar bir yere beni kapadığını hissettim. Gürültülü bir motor sesi duyduktan sonra araba gitti. Şiddetli bir daralma hissederek bayıldım. Ayıldığım zaman kapatılmış bir mağaradaydım. Beni neden hangi maksatla kaçırdıklarını bilmiyordum. Başıma gelen olaydan dolayı korktum. Kaçırma, tecavüz ve öldürme olayları duyuluyordu ama ben bunlara inanmıyor ve abartı söylemler olduğunu düşünüyordum. Birinin bir şey söylemeden bana doğru yaklaştığını hissettim. Elim, ayağım, gözüm, ağzım bağlı olmasına rağmen karşı koymaya çalıştım. Beni soymaya başladı. Uzun zamandır yıkanmamış gibi çirkin kokuyordu. Vücudum kaskatı kesilince bana tecavüz edebilmek için bana vurmaya başladı. Bayılmama rağmen işine devam etti, uyandığımda şerefimi lekelemişti. Kızlığını kaybetmişim” (Mu‘aykıl, 2019, s.333).

Yazar, bir genç kızın hayallerinin elinden alınmasına vurgu yapmaktadır. Tecavüze maruz kalan kadınlar, başına gelen bu durumu toplumsal baskı ve inanılmama korkusuyla çoğunlukla paylaşamamaktadır.

Genç bir kızın başına gelen tecavüz olayından sonra ortaya çıkan başka bir sorunsal hamile kalma korkusudur. Bu duruma romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Tecavüzümün üzerinden bir aydan fazla zaman geçti. Panik içinde odama koştum ve vücudumu incelemeye başladım. Âdetimin geciktiğini fark etmemiştim” (Mu‘aykıl, 2019, s.143).

Tecavüze uğrayan bir genç kızın, toplum ve ailesi tarafından ahlaksızlıkla suçlanıp ölümle tehdit edilebileceğine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Eğer şüphelerim doğruysa ne yaparım? Ya Rabî‘ bunu öğrenirse? Tecavüz olayıma kesinlikle inanmayacak ve bana ölüm hükmünü uygulayacak. Rabb’im, bana merhamet et! Herkesin arzuladığı, övdüğü güzelliğini, fahişe gibi yorumlayacak işte senin sonun bu!

Hayır, hayır, buna izin vermem, hamileliğimin başında ceninden kurtulmam lazım” (Mu‘aykıl, 2019, s.143).

Tecavüze uğrayan kadınların yaşadığı önemli sorunların başında, çoğu zaman kim tarafından tecavüze uğradığını bilmemesi ve suçlanacağı korkusuyla içinde bu tecavüz olayını sır gibi taşımaya kendini mecbur hissetmesidir. Romanda bu duruma şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Bu durumdan kurtulacağım bir gün gelecek mi, intikam alacak mıyım, intikam alacağım düşmanın kim? Bilmiyorum, tanımiyorum. Susmak istemiyorum ama kimseye sırrımı söylemeye de cesaretim yok” (Mu‘aykıl, 2019, s.145).

Bir genç kızın yaşadığı tecavüzün yarattığı yıkımın bazen tecavüz eden kişiyi öldürebilecek kadar öfke taşımasına neden olmasına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Bana o öğlen tecavüz ettiği, o ana geri döndüm. O bekâretimi alan iri adamın ta kendisi. Burnum onun kokusu konusunda yanılmıyor. Nereden geldiğini bilmediğim bir güçle hançeri boğazına sapladım” (Mu‘aykıl, 2019, s.173).

Romanda Bâhira’nın içinde büyüttüğü tecavüz acısının nasıl bir intikam alma duyguna dönüşüp bir insanı öldürebildiğine şu şekilde değinilmiştir:

“Ne olduğunu idrak edemedim sanki kâbustaydım. Yatağın üzerinde örtülü, kanı yere akan iri adama baktım. Şerefimi kirleten bana ilk tecavüz edenden intikamımı aldığımı fark ettim” (Mu‘aykıl, 2019, s.174).

İkinci kez tecavüzü ise evi aramak için gelen muhalif radikal gruplardan olan İranlı bir komutan tarafından yapılmıştır. Bu durum romanda şu şekilde ele alınmıştır:

“Evin her yerine askerler yayıldı. Askerlerin görünümünün farklı olduğu fark ettim onların tiplerinden ve konuşmalarından İranlı olduklarını anladım. Grubun lideri İranlıydı. Diktatör olduğu anlaşılıyordu. Bana baktığını görünce rahat edemedim. Sanki gözleriyle beni soyuyordu” (Mu‘aykıl, 2019,s.161).

“Kapı üzerime kapatılmadan önce *Tellu’l-Verd*’den olan aralarındaki bir gence seslendim. Sen benimle evlenmek istememiş miydin? Bana tecavüz edilmesine nasıl izin vereceksin? Benim şerefimi kirleten vahşiden kurtulmak için attığım yardım çığlıklarımı

babamın duyması gerekirdi. Fakat o duymadı. Bana tecavüz ettikten sonra kefenlenmiş ölü gibi beni yerde bıraktı” (Mu‘aykıl, 2019,s.161).

Romanda bir babanın kızının tecavüz edilirken kurtarması için istediği yardım çığlıklarına ses çıkaramaması ve kurtaramamasından dolayı hissettiği çaresizliğe romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Babamın odasına gittim. Bu safer acı duymadım sadece üzüntü hissediyordum. Sanki babamı suçluyordum. Babamın gözyaşlarına boğulduğunu görünce kendimi geri çektim ve utandım. Gözlerimiz birbirine kitlendi. Babamın yüzü öfkeden kızardı. Çenesi zangırdıyordu ve beyaz sakalını gözyaşları yıkıyordu. Sanki yaralı bir koç gibi meleyerek başını duvara vurmaya başladı” (Mu‘aykıl, 2019, s.162).

Romanda tecavüze uğrayan diğer kadın prototipi ise evli ve çocuklu olan Kâfi’nin maruz kaldığı tecavüzlerdir. Kâfi’nin savaş ortamında ve savaş dışında tecavüze maruz kalmasının ardında güvensiz ortamlarda korunaksız kalan kadınlara farklı kesimler tarafından bir şiddet türü olarak tecavüzün uygulanabilmesidir. Kâfi üç kez tecavüze maruz kalmıştır.

Kâfi’nin başına gelen tecavüzlerin ilki rejim ordusundan bir grup askerin evi aramayı istemesi ve rejim ordusuna ait bir komutan tarafından şu şekilde meydana gelmiştir:

“Komutan, askere: Çocuğu dışarı al, bu odayı aramaya ben önem veriyorum, dedi. Asker tarafından annesinin kucağından sert bir şekilde alındığından dolayı, korkudan ağlamaya başlayan çocuğu çıkardılar. Subay kapıyı kapattığı sırada titreyerek odanın bir köşesinde böcek gibi büzüşmüş Kâfiye baktı ve ona doğru yaklaştı. Tatlım oğlunu tekrar görmek istiyorsan rıza göstermen gerekir. Teftişi bitirinceye kadar sesini duymak istemiyorum. Onun bedenini teftiş ederek soymaya başladı. Oğlunun hayatı, ses çıkarmamasına bağlı olduğu için korkudan titreyerek ses çıkarmaya cesaret edemedi. Onun bedeninde gezdirdiği elleri keskin bir bıçak gibiydi. Ağzının kenarından salyası akınca Kâfi yüzüne kustu. Ona döverek küfrederek saldırdı. Bu durum onu Kâfinin şerefini kirletmek için aşağılık davranışına devam etmesine engel olmadı” (Mu‘aykıl, 2019, s.57).

Romanda bir eş ve anne olan Kâfi’nin tecavüz olayı içinde çocuğu için susan bir annenin trajedisi yer almaktadır. Bu durum aynı zamanda bir paradoksu içinde barındırır.

Annesi çocuğu için susmuştur. Çocuksa annesi için susmuştur. Bu duruma şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Hayyan, annesinin babasına olanları söylediğinde onu alacaklarını ve bir daha göstermeyeceklerini söyleyen annesinin nasihatini dinleyerek babasına tek kelime söylemedi” (Mu‘aykıl, 2019, s.59).

Tecavüz etmek için annesinin kucağından koparılan, yaşanan bu olaya dolaylı olarak şahit olan çocuğun da bu durumdan derinden etkilenmesine romanda şu şekilde yer verilmiştir:

“Annesine ona eziyet ettikleri gibi eziyet ettiklerini anladı. Fakat tam olarak ne olduğunu büyüdüğü zaman anlayacaktı” (Mu‘aykıl, 2019, s.57).

Hollanda’da okulda aldığı cinsiyet dersi sırasında annesinin başına gelen olayın bir tecavüz olduğunu anlayan Hayyan’ın bu durumu sorgulamasına romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Şimdi annemin o komutan tarafından tecavüze uğradığını anlıyorum. Buna rağmen annem sustu. Öğretmenin dediği gibi polise şikâyet etmek için gitmedi. Dedeme ve babama da durumu anlatmadı” (Mu‘aykıl, 2019, s.254).

Tecavüze maruz kalan pek çok kadının bu durumu en yakınlarıyla bile paylaşamamasına, bu ağır travmayı tek başına atlatmaya çalışmasına romanda şu şekilde işaret edilmektedir:

“Kâfi başucunda İmran’ı görünce panikle yataktan kalktı. Sinirlerine hâkim olmaya çalıştı. Her şey yolundaymış gibi davrandı. Çünkü olanlara anlatacak gücü yoktu. İmran inansa bile olan şeyler karşısında hisleri nasıl olacaktı ve dayanabilecek miydi?” (Mu‘aykıl, 2019, s.59).

Romanda Kâfi’nin ikinci kez tecavüze uğraması ise köyü ele geçiren muhalif grupların eve namaz kılmak için abdest alma bahanesiyle girmeleriyle olmuştur. Kâfi’nin güvenerek içeri aldığı muhalif grubun askeri, din kisvesi altında kötü eylemini gerçekleştirmesine romanda şu şekilde değinilmektedir:

“İkinci tecavüzü kendilerine cihatçılar diyenler tarafından olmuştur. İmran’ın yokluğunda onlardan biri geldi ve içeriye girip namaza gitmesi için abdest almak istediğini yanında su olmadığını söyledi. Aklına namaz ve abdesti bahane ederek ona tecavüz edeceği gelmedi” (Mu‘aykıl, 2019,s.93).

Kâfi göç ettikleri Türkiye’de tecavüze maruz kalmıştır. Kâfi maruz kaldığı üçüncü tecavüzü de eşiyle ve başka hiç kimseyle paylaşamamıştır. Defalarca uğradığı tecavüz nedeniyle hissettiği büyük acıdan dolayı isyan etmesine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Feryat ederek ağlamaya başladım. Üçüncü kez tecavüze uğramam sebebiyle üzüntü ve şaşkınlık içindeyim. Kim tecavüz etti bana, neden tecavüz etti bilmiyorum. İlk kim tarafından tecavüze uğradığımı biliyordum ama İmran’a söylemeye cesaret edemedim. İlk eve teftişe gelen komutan tarafındandı, ikincisi Allah’tan korkan mücahitler tarafındandı. Birine başıma gelenleri anlatsam bana inanmayacaktı. Bu tecavüzü kimin yaptığını bilmiyorum bu yüzden bunu da İmran’a söyleyemeyeceğim. Daha ilk tecavüzümü unutmamışken daha kötüsüne maruz kaldım” (Mu‘aykıl, 2019, s.119-120).

Tecavüzün bir kadına psikolojik olarak büyük zarar vermesine ve kadınlık kimliğinin reddiyle sonuçlanmasına romanda şu şekilde değinilmektedir:

“İlk tecavüze uğradığımdan beri kadınlık isteğim öldü” (Mu‘aykıl, 2019, s.198).

Tecavüz, kadının ruhsal ve bedensel bütünlüğüne karşı işlenen en ağır suçlardan biridir. Kadının hem fiziksel hem ruhsal hem de sosyal alanında derin etkiler yaratır. Yazar, kadınların maruz kaldığı önemli sorunlardan biri olan tecavüz olgusunu detaylı bir şekilde betimlemiştir. Savaş nedeniyle savunmasız hale gelen kadınlar, tecavüze maruz kalabilmektedirler. Tecavüz eylemleri, çoğu zaman toplumsal ve kültürel baskılar nedeniyle saklanmakta ve tecavüze uğrayanlar tarafından dile getirilememektedir. Yazar, dile getirilemeyen tecavüz olgusunu detaylı bir şekilde ele alarak bu büyük sorunsala dikkat çekmek istemiştir.

5.1.3.6.2.6. Aile Sorunları

Savaşın olduğu yerde kaçınılmaz olarak yıkımlar vardır. Bu yıkımların toplum ve toplumun en küçük yapı birimi olan aile üzerinde farklı tezahürleri olmaktadır. Romanda bu konuya da kapsamlı bir şekilde yer verilmektedir. Ailede meydana gelen dağılmalar ve

parçalanmalar neticesinde ailede farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Romanda geniş aile ve çekirdek aile olmak üzere iki aile yapısı ele alınmıştır.

Üç kuşağı kapsayan El-Muarravi ailesi ve İmran, Kâfi ve çocukları Hayyan'ın göç etmesiyle bu geniş aileden ayrılmalarıyla oluşan çekirdek aile yapısı ele alınmıştır. Savaş nedeniyle yaşanan kopuşların geniş aile üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. İç savaşla birlikte iki karşıt grubun oluşması ailede de yankı bulmuş ve ailede büyük sorunlara neden olmuştur. Bu durum romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

“Her ailede, ordunun girişine destek verenler ve karşı çıkanlar sebebiyle büyük olaylar ve tartışmalar patlak verdi” (Mu‘aykıl, 2019, s.55).

Ülkede iki karşıt grubun oluşması aileye de yansımıştır. Ailede meydana gelen bu ayrışma nedeniyle çatışmalarda kaçınılmaz olarak ortaya çıkmıştır. Bu ayrışmaya romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Aileler rejim ordusunu destekleyenler ve muhalif grupta yer alıp rejim ordusuna karşı çıkanlar olarak iki kısma ayrıldı” (Mu‘aykıl, 2019, s.76).

Romanda bir babanın iç savaşın neden olduğu olumsuzluklardan ailesini korumaya çalışmasına şu şekilde değinilmiştir:

“İşlerin geldiği seviyede bitmeyeceğini, önümüzdeki günlerin karanlık ve zifiri karanlık olacağını biliyor. Bu kaosun gölgesinde ailesini nasıl koruyacak? Onu rahatsız eden tek soru buydu. Meselenin büyük olduğunu bilir ve çevresinde olup bitenlere de engel olamaz ama bu şartlarda tek istediği ailesini bu çileden kurtarmak ve onları bu yıkımdan uzak tutmaktır” (Mu‘aykıl, 2019, s.90).

Anne Hasîbe, kendisine eziyet eden oğlu Rabî'nin akıbeti ve ailede yaratacağı olumsuzlukları düşünerek endişelenmesine romanda şu şekilde yer verilmektedir:

“Hasîbe de o gece uyuyamadı. Rabî'nin durumu ve getirdiği fikirler onu endişelendiriyordu. Rabî'nin pervasızlığının onu, dayanılmaz sonuçları olan eylemlere sürükleyeceğinden endişeleniyordu. Doğru şeyi yaptığını düşünerek eğer bugün annesine ve kız kardeşine karşı cüret etmişse yarın babasına, kardeşine, akrabalarına ve çevresindeki herkese karşı cüret edebilir” (Mu‘aykıl, 2019, s.90).

Savaşla birlikte daha önce problem yaratmayan mezhepsel farklılığın ailede sorunlara neden olmasına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Ne saçmalıyorsun oğlum, delirdin mi? Onlar kâfir derken ne kastediyorsun hiçbir şey anlamıyorum? Ne kast ettiğimi biliyorsun ama bilmediğini iddia ettiğin için açıkça söyleyeceğim. Aleviliği kastediyorum. Alevilik mi? Alevilikle kâfirliğin ne ilgisi var? Aleviliğimle ne alakası var?

Sen onların kâfir olduğunu ve cehenneme gideceklerini söylüyorsun. Nasıl cüret edersin akrabalarını kâfir olmakla suçlamaya yazıklar olsun sana” (Mu‘aykıl, 2019, s.146).

Savaşla çocuklarından biri olan Rabî‘, muhalif gruba katılması nedeniyle aileden kopmuştur. Diğer çocukları İmran’ın ise rejim ordusunun genel seferberlik çağrısıyla savaşmaya zorlanması ve çocuğunun geleceğini kurtarmak istemesi nedeniyle göç etmeye karar vermiştir. Romanda çocuklarının gitmesinin El-Muarravi ailesinde yarattığı yıkıma şu şekilde değinilmiştir:

“Akşamleyin kimsenin şuanda hangi cephede savaştığını bilmediği Rabî‘ hariç bütün aile toplandı. İmran’ın göç edeceği haberine herkes üzüldü. İmran bütün ailenin desteğiyle. Onun bir yere gitmesi demek ailenin desteksiz kalacağı anlamına geliyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.96).

Çekirdek ailedeki sorunların kaynağının, birkaç temel nedeni vardır. Bunlardan en önemlisi göç sonrası ortaya çıkan sorunlardır. Göç sorunsalı çocuklarını tek başına başka bir ülkeye göndermeleriyle birlikte önemli bir aile sorunsalı olmuştur. Bir başka nedense Kâfinin defalarca uğradığı tecavüzler neticesinde kadın kimliğini reddederek kendi kabuğuna çekilmesidir. Bu kabul edilmez durumu Kâfi şöyle ifade eder:

“Hayyan’ın yaklaşık bir ay önce gittiğinden beri bana yaklaşmadı. *Tellu’l-Verd*’deki ilk tecavüzümden beri ilişkimiz bozuldu. İkinci tecavüzümden sonra daha da kötüleşti. İmran beni sevdiğinden dolayı her seferinde bahaneler uydurur ve yaşadığımız gerilimle ilgili olarak vücudumun tepki vermemesini haklı çıkarırdı. Türkiye’ye geldiğimizde her şeyin iyi olacağına dair iyimserdik. Gerçekten de durum biraz düzeldi. Ta ki o uğursuz gün olana kadar. Üçüncü tecavüz en kötüsüydü. Bedenim hareket etmeyen bir buz parçasına döndü. Ne zaman İmran’la yakınlaştık onu değil, tecavüz edilişimi hatırlıyordum” (Mu‘aykıl, 2019, s.187).

Tek çocuklarının bir bilinmezde olmamasının ailede yarattığı yıkım nedeniyle İmran ve Kâfi'nin ilişkisinin bozulmasına romanda şöyle değinilmiştir:

“İkimiz de kalbimizde *Tellu'l-Verd*'de o sabah zeytin ağacının üzerinde yeşeren sevgimizi taşıyorduk ve o sevgimizin meyvesi olan güzel çoğumuzu elimizle yok oluğa teslim ettik. İkimizde birbirimizin acısını ve zorluğunun büyüklüğünü fark ediyorduk” (Mu‘aykıl, 2019, s. 213).

Romanda çekirdek ailenin savaş ve göç nedeniyle mutluluklarının bozulması şu şekilde vurgulanmaktadır:

“Serçelerin kanat çırpıtığı küçük bir cennet olan güller kokan mutlu yuvamız bir cehenneme dönüştü” (Mu‘aykıl, 2019, s.213).

Çocuklarına kavuşma sonrasında da aile sorunları bitmemiş, bilakis oğulları Hayyan'ın farklı bir dini ve kültürel çevrede yetişmesi, ailede büyük sorunlara neden olmuştur. Bu duruma romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Hollanda toplumuna uyum sağlamaya başlayıp eğitimimi tamamlamak ve uzun zamandır anne babamın hayalini kurdukları doktor olmak için yol kat ettiğim zaman, hayalim olan ailemle kavuşmak korkutan bir kâbusa dönüştü” (Mu‘aykıl, 2019, s.274).

Ailenin çocuklarıyla birleşmesi bedenen gerçekleşmiş olsa bile psikolojik, kültürel gibi pek çok diğer etken nedeniyle gerçekleşmemiş ve yeniden mutlu bir aile olmayı başarmamışlardır. Romanda bu duruma şöyle değinilir:

“Ailemle benim aramdaki uçurum günden güne açılıyor ve bardağı taşıran son damla annemin babamı *Tellu'l-Verd*'de geri dönmek için sıkıştırmasıyla oldu.” (Mu‘aykıl, 2019, s.277).

İç savaşın toplumda yarattığı sosyolojik ve psikolojik etkilerin ailede de yansıması olmuştur.

Romanda iç savaş öncesi hoşgörüyü karşılanan mezhepsel farklılıkların iç savaş sonrası sorunlara neden olması gibi pek çok konuda ayrışma ve çatışmalar ailede baş göstermiştir. İç savaş nedeniyle ailelerde bireylerin savaşa katılmaları ya da göç etmeleri nedeniyle geniş ailelerde parçalamamalar meydana gelmiştir.

5.1.3.6.2.7. Güvenli Bölge Arayışı

Can ve mal güvenliği, insan için temel hak ve ihtiyaçlardan birini oluşturmaktadır. Savaş ortamında insanların can ve mal güvenlikleri yok olmakta ve insanlar bu temel ihtiyaca ulaşabilmek için bulundukları güvensiz bölgeden güvenli bölgelere doğru göç etmektedir. Romanın başlangıcında Suriye’yi temsil eden *Tellu’l-Verd* köyünün savaş öncesinde polislerin bile bazı evrak işleri hariç iş bulamadığı anlatılarak, güvenli bir ortam oluşuna şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Karakol komutanı ve köy halkının gençlerinden oluşan polislerin işleri, izin ve belge çıkarmakla sınırlıydı.” (Mu‘aykıl, 2019,s. 7)

Romanda güvenli ve sakin ortamın uzun sürmediğine ve güvenli ortamın yok oluşuna şu şekilde işaret edilmektedir:

“Her şey sakin ve güvenliydi. Herhangi bir sorun yoktu. Fakat bu durum uzun sürmedi” (Mu‘aykıl, 2019, s.48).

Romanda Suriye’deki iç savaş nedeniyle can ve mal güvenliğinin yok oluşuna sıklıkla vurgu yapılmıştır. İmran rejim ordusu ve Özgür Suriye ordusunun yollara teftiş için kurduğu barikatlar nedeniyle yolda can güvenliğinin olmayışını şu şekilde ifade etmektedir:

“Her gün işe giderken tekrar eden barikatların sıkıntıları ve yaşanan trajediler vardı” (Mu‘aykıl, 2019, s.84).

Toplumda korku, endişe ve panik havasının oluşmasının sonucunda öncelikli olarak daha güvenli olduğu düşünülen ülke içinde başka şehirlere göç edilmesine romanda şu şekilde yer verilmektedir:

“*Tellu’l-Verd*’in hepsinde bir beklenti, endişe ve korku hali hâkimdi. Herkes ordunun köye girmesini bekliyordu. Başta kadınlar olmak üzere herkes korkuya kapılmıştı.

Ordunun teftiş için girdiği köyleri ve evleri tahrip ettiği, kadınlara tecavüz ettikleri ve genç erkekleri öldürüldüğüyle ilgili hikâyeleri duyan bazı aileler, köyden ayrılıp Halep şehrindeki akrabalarının yanına sığınmaya başladılar” (Mu‘aykıl, 2019, s.55).

İnsanların çatışan iki grubun arasında kalmak istememesine, sadece vatanlarında güvenli bir şekilde yaşamak istemelerine şöyle vurgu yapmaktadır:

“Kimse durumunu değiştirmek istemiyor. Ne rejim ordusunu ne de muhalif orduyu tasvip ediyor. Ailesiyle birlikte vatanında güvenlik içinde yaşamak istiyor.” (Mu‘aykıl,2019,s.84)

İç savaşın neden olduğu güvenli ortamın kaybolmasının hem mekânsal hem ruhsal değişimleri oluşturduğuna şu şekilde değinilmiştir:

“Güvenliğin yok olmasıyla sanki orayı birisi ilk kez görüyor gibi her şey farklı göründü. Mekânlar ve ruhlar değişti. Öyle ki korkunun oluşması ve güvenliğin yok olmasıyla insanların çehreleri bile değişti. Güvenin yerini şüphede aldı. İnsanlar bekleme halinde ve gelecek umudu kayboldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.76).

Güvenli olduğu düşünülerek gidilen ülkenin de bu beklentiyi karşılamadığı düşünölüp tekrar güvenli bölge arayışına girilmesine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Orada Hayyan güvenlik içinde olacak. Evet, Hayyan için güvenli bir yer, iyi bir hayat ve medeni dünyanın çocukları gibi tüm haklarını elde etmesini istiyorum. Uzun uzun düşündükten sonra, Hayyan'ın geleceğinin burada olmadığını anladım. Ancak Avrupa'ya ulaşma hayali de kolay değil” (Mu‘aykıl, 2019, s.126).

Ailesinin savaş olan Suriye'ye geri dönmeye karar vermeleri sonrasında Hayyan'ın ölümden kurtulmak için ailesinden kaçma kararı almasına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Onlarla dönmeyi kabul edersem kendimi tehlikeye atacağım. Beni ölüm yerine geri dönmeye cesaretlendirecek bir akıl yok. Herkes geri dönüşün intihar olduğunu bilir. Fakat ailemin gözlerini kaplayan bulut yüzünden hiçbir şey göremiyorlar. Eğer onların kararına uyup onlarla dönersem, yani ölsem de ölmesem de her halükârda ölmek demek.

Çünkü orada yaşamak yavaş ölümdür. Ben defalarca gözümle gördüğüm ölümden usandım. Her seferinde bir şekilde kurtuldum ve şimdi yaşamak istiyorum. Kendimi kurtarmam gerekiyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.278).

Romanda yazar, iç savaş nedeniyle güvenliğin yok oluşuna ve insanların güvenli bölge arayışıyla göç etmeleri vurgu yapmaktadır. Özellikle de insan hakları ihlalleri sebebiyle güvenliğin kalmaması, halkı göçe iten temel neden olarak romanda gösterilmektedir.

5.1.3.6.2.8. Yerinden Edilme

İnsanlar için yaşamı sürdürmesi için gerekli olan ihtiyaçların bulunmaması, en önemlisi can ve mal güvenliğinin olmadığı bir ortamın oluşması insanları bu ihtiyaçları bulabilecekleri yerlere zorunlu olarak göç etmeye itmektir.

“*Tellu’l-Verd*’deki sade huzurlu olan hayat dayanılmaz bir cehenneme dönüştü. Orada hayat tatsız tuzsuz sadece hissedilen yıkım, ihanet ve her şeyde hayal kırıklığına uğramaktan başka bir şey değil” (Mu‘aykıl, 2019, s.76).

Romanda ülkede yaşamın çok zorlaştığına şöyle vurgu yapılmaktadır:

“Ülkemiz felaket bataklığına döndü” (Mu‘aykıl, 2019, s.150).

İç savaşın uzaması ve şiddetlenmesi neticesinde insanların yaşadıkları baskı ve zulümlere dayanamayarak göçe zorlanmalarına romanda şöyle yer verilmektedir:

“Bütün bunlar neden oldu ve ne zaman ve nasıl bitecek? Fakat o sonun çok uzak olduğunu biliyordu. Bu hava ve bu ortamdan uzaklaşmak için göç fikri aklına geldi. Hayat bu boğucu atmosferde artık dayanılmaz oldu. Gizlice söylendi. Beni Kâfi göçe zorlarken haklıymış. Önümde olası yakın tehlikeden uzakta güvenli bir yere göç etmekten başka seçeneğim kalmadı” (Mu‘aykıl, 2019, s.76).

Romanda zorunlu göç sürecini tetikleyen en önemli faktörlerden birisi de yönetimin genel seferberlik kararı çıkarmasıydı. Savaşmak istemeyen insanların zorunlu olarak göç etmeyi seçmesine şu şekilde değinilmektedir:

“Ordu teröristlerle kapsamlı bir savaş ve silah taşıyabilen herkes için genel seferberlik kararını ilan etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.94).

Bir erkeği göçe iten şiddet, baskı, işkence, can ve mal güvenliğinin olmaması gibi nedenlerin yanı sıra istemediği bir savaşa dâhil olmaya zorlanmasına romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Rejim ordusunun seferberlik emrine cevap vermezse vatan hainliğiyle suçlanacak. Bundan dolayı ya orduya katılacak ya da uzaklara kaçıp komşu ülkelere göç edecek” (Mu‘aykıl, 2019, s.95).

Bir kadın içinde kaldığı savaşta kendi ve ailesi ile ilgili pek çok olumsuzluk yaşamakta ve bunların neticesinde daha fazla endişe ve panik olmaktadır. Özellikle bir annenin çocuğunu savaş ortamında büyötmek istememesi ve çocuğu hakkındaki gelecek endişedir. Romanda bu endişelere şu şekilde yer verilmektedir:

“Kâfi haberi duyar duymaz gözyaşlarına boğularak kendisini ve Hayyan'ı alıp burayı terk etmesi için İmran'a yalvardı. İmran'ın askere gitmesi, kendisini taciz eden ve aşğılayanların arasına katılacağı anlamına geliyor. İmran; onlara benzeyen, katil ve tecavüzcü olabilecek birine dönüşecek. İmran'ın, sevdiği şefkatli genç adam olarak kalmasını istiyor. Saflığını ve masumiyetini kaybetmemesi için ellerinin kana bulanmasını ve ruhunun pislikle kirlenmesini istemiyor. Oğlunun kin ve nefretin, öldürme ve yıkımın, tecavüzün hüküm sürdüğü bu ortamda yaşamasını istemiyor. Okul bile artık düzenli değil, bir gün açılıyor, bir gün kapılarını kapatıyor. Hayyan'ın bu bozuk ortamda büyümesini istemiyor” (Mu'aykıl, 2019, s.95).

Romanda göç etmekten başka bir çarelerinin kalmadığına şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Göç etme vakti geldi. Başka seçeneğimiz yok. Askere gidip bizi burada desteksiz bırakamazsın. Sana yalvarıyorum bir yol bul ve şimdi göç edelim.” (Mu'aykıl, 2019,s.95)

Romanda zorunlu göçe neden olan diğer önemli bir konu olan iç savaş sürecinde kardeşlerin karşı karşıya kalıp birbirini öldürmek zorunda kalmalarından kaçmak için göçe itilmelerine şu şekilde değinilmektedir:

“Şimdi seni gitmen için teşvik etmeliyim. Çünkü askere gitmenle sen bir safta olacaksın ve kardeşin karşı safta olacak. Seni, orduda terörist dediklerini öldürmen için itecekler ve karşı taraf, üyelerini sizi öldürmeye zorlayacak. Çünkü onların bakış açısına göre kâfirsınız. Orduya gitmen kardeşini bir terörist olarak kardeşini öldüreceğin anlamına gelir. Ya da kardeşin seni kâfir diye öldürür. Ve oğullarımdan birinin diğerini öldürmesini istemiyorum. İmran göç et” (Mu'aykıl, 2019, s.96-97).

Yazar, romanda insanların zorla göçe itildiğine yaşamak için ve çocuklarına bir gelecek sağlamak umuduyla zorunlu olarak göç etme kararı aldıklarına vurgu yapmaktadır. İç savaşın neden olduğu insan haklarının yok olduğu bir ortamda göç zorunlu hale gelmektedir.

5.1.3.6.2.9. Savaş Mağduru Olmak

Savaş insanlar üzerinde fizyolojik ve psikolojik derin etkiler bırakmaktadır. Savaşa maruz kalan insanlarda, pek çok mağduriyet oluşmaktadır. Savaş nedeniyle can güvenliğinin olmadığı ölümlerle iç içe bir ortamda yaşamak, insanlarda büyük bir mağduriyetlere neden olmaktadır. Savaş ortamında kalan insanlar için diğer önemli mağduriyetlerden biri su, yiyecek, ısınma ve aydınlanma gibi temel insani ihtiyaçlara ulaşmakta yaşadıkları zorluklardır. Savaşın en büyük mağduriyetini yaşayan insanların başında çocuklar gelmektedir. Bombaların altında yaşamak, çocuklarda ciddi stres bozukluklarına neden olmaktadır. Ayrıca diğer çocukların sahip olduğu eğitim gibi pek çok haktan mahrum kalmaktadırlar. Savaş fiziksel olduğu kadar ruhsal olarak insanlarda pek çok etki yaratmadır. Romanda şöyle vurgu yapılmaktadır:

“Senin bir şey yapman mümkün değil. Hiçbir şey söyleme! Hepimiz herhangi bir nedenden dolayı sakat (aciz) kaldık. Bazımız bedenimizle sakat olurken bazıları aklını kaybederek, diğerleriye psikolojik olarak, hepimiz sakat (aciz) insanlar olduk. Aramızda kimse sağlıklı olarak kalamadı” (Mu‘aykıl, 2019, s.103).

Savaşın hayatın yüzünü değiştirdiğine, var olan güzellikleri yok ettiğine romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Ordu girmeden önce *Tellu’l-Verd*’in nasıl olduğunu hayal ettim o zaman gül cennetiydi. Nasıl görüntüsü değişmeye ve askerlerin her yere yayılmasıyla birlikte büyüsunü kaybetmeye başladı” (Mu‘aykıl, 2019, s.75).

Savaşın can güvenliğini yok ettiği insanların ölüm ve ölümlerle yaşamaya mecbur kaldıkları bir hayata mecbur kalmalarına şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Nehre atılan balıkların bir kısmını yediği, yüz hatları bozulmuş tanınmayacak halde olan su yüzeyine çıktıktan sonra fark edilen cesetler ya da bir su kuyusunda veya tarlada bir çukurda görülen cesetlere dair birçok hikâye anlatılıyordu. Bir defasında yakındaki *Tellu’l-Tût* köy halkının, kötü koku yayılan bahçedeki kurumuş su kuyusundan beş tane ceset çıkardığı söylendi” (Mu‘aykıl, 2019, s.78-79).

İç savaş nedeniyle çatışan iki grup tarafından tutuklanan halkın pek çoğu geri dönememiş, aileleri ölümü sağ mı haklarında hiçbir bilgi alamamıştır. Romanda bu duruma şu şekilde değinilmektedir:

“Böylece ölü mü, sağ mı hakkında kimsenin bir şey bilmediği sürekli sayıları artan pek çok sayıda kayıp oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.79).

Savaşla birlikte uzun zamandır su elektrik gibi temel insani ihtiyaçlara ulaşmanın zorluğuna romanda şu şekilde değinilir:

“Uzun zamandan beri elektrikler kesik olduğu için fenerin ışında annemle yalnız bir aradaydık.

Rejim ordusunun teftiş için *Tellu’l-Verd’e* girdiği o günden beri biz gaz lambası ve fenerle aydınlanıyoruz. Yakıt olaraksa zeytin dalları ve tezek yakıyoruz” (Mu‘aykıl, 2019, s.156).

Rastgele sulara atılan cesetler nedeniyle suların kirlenmesine ve insanların temiz suya ulaşma zorluğuna romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Nehre atılan cesetlerden sonra yarı bataklığa dönüşen nehre yaklaştırmaya kimse artık cesaret edemiyor. Hayat kaynağı olan nehir veba ve ölüm saçıyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.156).

Savaş nedeniyle yiyecek kıtlığı yaşanmasına ve takas usulü ihtiyaçların giderilmeye çalışılmasına ilkel hayata geri dönmek zorunda kalınmasına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Takas alışverişin yerini aldı. Her kadın elindekini takas ediyor. Hayat yüz yıl öncesindeki topraktan ürettiğimizle, yetiştirdiğimiz hayvanlarla yaşadığımız, gece ay ışığıyla aydınlandığımız, odun ve hayvan tezeğiyle ısındığımız ve güneşin batmasıyla uyuyup doğmasıyla uyandığımız ilkel hayata döndü. Yemek stokumuz olmuyor günlük doyacak kadar yemekle yetiniyoruz” (Mu‘aykıl, 2019, s.177).

Savaşın olduğu yerde kaçınılmaz olan ölümün, insanların karşısına farklı şekillerde çıkmakta ve çok sayıda insanın eceliyle ölememektedir. Romanda, savaşta ölümden kaçmak için göç eden insanların, göç yolculuğu sırasında tekrar ölümle yüz yüze gelmelerine şu şekilde yer verilmektedir:

“Bizden birimiz toplu mezarların olduğu bir zamanda ömrünün nerede biteceğini ve onun için gömülecek bir kabri olacak mı ya da kabre konulacak bir cesedi olacak mı

bilmiyordu. Çok sayıda cesetler vahşi hayvanlara yemek oldu. Onlardan birçoğu da köpekbalıklarına yemek oldu ya da yanmış cesetleri etrafa saçıldı” (Mu‘aykıl, 2019, s.219).

Savaş nedeniyle insanların pek çocuğunun bir kabrinin olamaması ve vahşi hayvanların onları yemesini yazar, şu şekilde betimlemektedir:

“Ölülerin çoğu birbiri üzerine gömüldü. Şanslı olanlar toprağa gömülebildi. Öldürülmüş pek çok insan gömülmedi ve vahşi hayvanlara ve köpeklere yemek oldular” (Mu‘aykıl, 2019, s. 360).

Romanda soykırım konusu ve toplu mezarlara da şu şekilde dikkat çekilmektedir:

“Askerler, kadınlar ve çocukların cesetleri için büyük bir çukur kazdıklarını gördüm. Her iki taraftan da çok kişinin öldüğü savaş kurbanları için toplu mezardı. Ayrıca ailelerin tamamı bombanın üzerlerine düşüp evlerin üzerlerine yılması sonucunda öldü. Yayılan ceset parçaları ve adamın başının bir yerde ayağı veya elinin başka bir yerde olduğuna ailede herkes öldükten sonra sadece bebeğin hayatta kaldığıyla ilgili pek çok hikâyeler anlatıldı” (Mu‘aykıl, 2019, s.160).

Savaşta en büyük mağduriyeti çocukların yaşadığına romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Hayyan diğer çocuklar gibi oynayamıyor. Onun için korkuyorum. Ne zaman kurşun sesi duysa bayılıyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.95).

Savaşın insanda yarattığı psikolojik yıkıma romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Bu harp içimdeki bütün güzellikleri yok etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.111).

Savaşta, cennet vadiyle savaşırken bomba sonucu pek çok organı koparak bir âcize dönmesi sonucu yaşadığı yıkım, Rabî‘ karakteri gibi bu durumda olan pek çok gencin durumuna yazar tarafından şöyle dikkat çekilmektedir:

“Allah’ın yok edici kılıcıyken niçin bir âcize dönüştüm” (Mu‘aykıl, 2019, s.324).

Yazar, Suriye iç savaşında halkın yaşadığı mağduriyetleri ortaya koymaya çalışmıştır. Savaştan en dezavantajlı grubu olan kadın ve çocuklardır. Savaşın içinde kalmanın yarattığı mağduriyetler kadar göç edildiği zaman yaşanan mağduriyetler de bulunmaktadır. Savaş

nedeniyle sakat olan insanlar çifte mağduriyet yaşamaktadır. Savaşta sakat olmak ve mülteci olmak iki dezavantajlı durumu bir arada yaşamalarına neden olmaktadır (Alsancak, Kutlu, 2020). Savaş nedeniyle pek çok insani haklardan mahrum kalan insanların mağdur olmaları kaçılmaz bir durumdur.

5.1.3.6.2.9.1. Özlem

Özlem, göç romanlarında öne çıkan olgulardandır. Romanda özlem olgusu, vatan özlemi, eski günlere özlem, aile özlemi, çocuk özlemi gibi pek çok başlık altında ele alınmıştır. Romanda savaş nedeniyle sevdiklerinden ayrılan bir annenin özlemle tuttuğu yasa şu şekilde değinilmiştir:

“Annem Hasîbe; ayrıldığı sevdikleri için yas tuttu, sesi hüzünlü sitemli mısralarla yankılanıyordu, ardından hıçkırarak ağlıyordu. Ev işlerini yaparken birlikte ağlıyor ve derin yaralarımızla gözyaşlarına boğuluyorduk” (Mu‘aykıl, 2019, s.138).

Romanda vatan özlemine sık sık vurgu yapılmıştır. Bu özlemin yarattığı üzüntüye romanda şu şekilde değinilmiştir:

“*Tellu’l-Verd*’den çıktığımızdan beri üzüldüğünde de ağlıyor sevindiğinde de ağlıyor. Bütün durgularını ağlayarak ifade ediyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.114).

Vatan özlemi nedeniyle ölümü göze alma durumuna romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Öleceğimi bilsem bile *Tellu’l-Verd*’de dönmek istiyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.121).

Göç edenlerin ardından ülkede kalanların özlemleri romanda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Evimiz bomboş oldu. Evde bizden ayrılanlara özlem çığlıkları var. Evde hüznün fırtınası esiyor. İmran göç ettikten sonra ve Rabî’nin de ne halde olduğunu bilmediğimiz ama eskisi gibi olmadığını bildiğimiz için sanki *Tellu’l-Verd* bir hayalete döndü” (Mu‘aykıl, 2019, s.137).

Oğlunu tek başına gönderdiği ölüm yolculuğun vicdan azabı ve özlemle karışık yaşadığı acıya şu şekilde değinilmiştir:

“Kalbin nasıl dayandı. Sen nasıl annesin niçin biricik oğlumuzu göndermeme engel olmadın?” (Mu‘aykıl, 2019, s.183)

Babası tarafından küçük bir çocukken Hollanda’ya gönderilen Hayyan’ın yolculuğun ardından annesine olan özlem ve şefkat ihtiyacına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Annemle gözyaşları içinde ayrıldığımız anımızı hatırlıyorum. Annem yakında kavuşacağız merak etme diyordu. Saçımı tarıyordu. Yolculuk için çantamı hazırlarken yüzünde büyük bir acı vardı. Ayrılırken gözyaşlarımız sel gibi aktı” (Mu‘aykıl, 2019, s.243).

Savaşın içinde barındırdığı en önemli olgulardan birisi de özlemdir. Savaşın sebep olduğu ölümler, ayrılıklar nedeniyle insanlar; vatanlarına, sevdiklerine, yaşadıkları eski güzel günlere özlem duymaktadırlar.

5.1.3.6.2.10. Çocuğu İçin Mücadele

Romanda göç yolculuğunun tümünü oluşturan süreç İmran’ın, çocuğu Hayyan’ın geleceğini kurtarmak adına gerçekleşmiştir. Göç edilen ilk ülke olan Türkiye’de İmran çocuğu Hayyan’ın geleceği için kurduğu hayali gerçekleştirmek adına verdiği mücadeleyi şu şekilde anlatmaktadır:

“İmkânlar ölçüsünde bazılarının maruz kaldığı çatışmalardan ailemi uzak tutmaya çalışıyorum. Hayyan eğitime devam etmesini ve doktor olma hayalimi gerçekleştirmesini istiyorum. Bunun için gereken her şeyi ona sunmak için çabalıyorum” (Mu‘aykıl, 2019,s.113).

“Hayyan annen baban seni Suriye’deki kesin bir yok oluştan kurtardılar. Senin onların hayatlarındaki gerçek bir rüya olduğunu düşünüyorlar. Senin için ellerinden gelen bütün gayreti gösterdiler” (Mu‘aykıl, 2019, s.263).

Çocukları Hayyan’ı Hollanda’ya geleceğini kurtarmak için göndererek uzun yıllar boyunca çocuklarının iyiliği için ayrı kalmayı göze almalarına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Bu uzun yıllar boyunca seninle kavuşmayı beklerken Türkiye’de fakirlik ve hakaretlere mazur kaldıklarına inanıyorum. Hayyan, beklemek ölümden daha şiddetlidir.

Sonunda o ikisinin seninle ilgili rüyası gerçekleşti. O ikisinin senden başka hayallerinin olmadığını biliyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.263).

Baba İmran’ın çocuğu Hayyan’ı geleceğini kurtarmak için Hollanda’ya göndermesinden ardından geçen uzun yıllar sonra ailenin çocuklarıyla kavuşmasıyla birlikte bazı sorunlar ailenin dikkatini çekmiştir. Çocuklarının Hollanda’da dini ve geleneksel öğretilerden uzaklaştığını fark etmeleri sebebiyle geleceğini değil dini ve kültürel kimliğini kurtarmak için mücadele vermelerine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Burada pek çok şey değişti fakat nihayetinde biz Müslümanız. Bu ülkenin adet ve geleneklerinden farklı adet ve geleneklerimiz var. Arasında yaşadığın insanlardan, Allah razı olsun biz senden uzaktayken seninle ilgilendiler. Ama onlar bizim ne dinimizden ne ailemizden değiller. Sen onların adetlerinden etkilenmiş olabilirsin. Lakin her şeyin eski haline dönməsi gerekiyor. Sen bizim biricik oğlumuzsun. Biz çocuğumuzu kaybetmek istemiyoruz” (Mu‘aykıl, 2019, s.271).

Hayyan’ın dini ve kültürel kimliğinden uzaklaştığını gören ailenin, onu geri ülkelerine göndermek istemesinden dolayı çocukları Hayyan onlardan kaçmıştır. Çocuklarını çok aramalarına rağmen onu bulamamın üzüntüsünü yaşayan İmran, göç sonrası pek çok aile reisinin yaşadığı başarısızlık hissini şu şekilde dile getirmiştir:

“Üzgünüm, Hayyan’ı koruyamadım. Onu bulup geri döndürmek için hiçbir şey yapamadım. Üzgünüm seni de kurtaramadım. Başarısız bir baba, başarısız bir eşim” (Mu‘aykıl, 2019, s.368).

Romanda çocukların geleceğini kurtarama adına verilen mücadelenin başarısızlıkla sonuçlanmasına değinilmesi, pek çok göç sonrası çocuğun geleceğinin kaybolması vurgusu taşımaktadır.

5.1.3.6.2.11. Umut

Umut olgusu romanda farklı şekillerde ele alınmıştır. Özgür Suriye ordusunun rejim ordusu tarafından yaşanan baskı ve zulümlerden kurtaracağına dair beslenen umut, göç edilen yerlere karşı beslenen umut, çocuklarının doktor olacağına dair beslenen gelecek umudu ve vatana geri dönüş umudu gibi pek çok umuda dair romanda ele alınan konulardan bahsedilebilir.

Çocuklarının doktor olacağına dair umutlarına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Okumayı yazmayı öğreneceksin ve anneni, babanı, dedeni ve nineni tedavi etmek için gelecekte doktor olacaksın” (Mu‘aykıl, 2019, s.44). “Hayyan’a bakın, o gelecekte doktor olacak” (Mu‘aykıl, 2019, s.45).

Özgür Suriye ordusunun gelişinin halkta, rejim güvenlik güçleri tarafından yaşatılan baskı ve zulümlerin biteceğine dair büyük bir kurtuluş umuduna neden olduğu ve devrimin gerçekleşeceğine dair umutları yeşerttiğine şu şekilde değinilmiştir:

“Toplanan halkın silahlarını ve tanklarını kontrol noktalarında bırakarak kaçan askerlere, devrimcilerin verdiği yenilgi hakkında keyifle konuştuklarını gördü. Kontrol noktalarının taciz edilmesinden, aramalardan, tutuklamalardan ve göstericilere yönelik baskıdan bıkmış olan halk, yeni kurtarıcılarına çok sevindi. Ve kahramanlıklarından, ahlaklarının yüceliğinden, Allah’tan korktuklarından, ramazan ayında toplum içinde iftar ettiklerinden ve rejim askerleri gibi olmadıklarından bahsetmeye başladılar. Aynı şekilde İmran da rahat bir nefes aldı. Artık kimse ona Vefik Habib’in veya Ali Ed-Dîk’in bir şarkısını ezberleyip ezberlemediğini sormayacağından, ezberlemediği için ona tokat atmayacağından, kardeşini gizlemek zorunda kalmayacağından ve o, barikat krizinden dolayı meydana gelen baskıların sonsuza dek kurtulduğunu düşündü” (Mu‘aykıl, 2019, s.78).

Göç edenlerin gidilen yere karşı beslediği umutlar romanda şu şekilde ele alınmıştır:

“Karşılama ve misafîrperverlik iyi. Bu iyiye işaret. Hayyan bu yerde iyi olacaksın” (Mu‘aykıl, 2019, s.109).

Zorunlu olarak yapılan göçlerde geri dönüş umudu başlangıçta hep canlı tutulur.

Suriye savaşından zorunlu olarak gelen halk arasında erkek çocuğunun saçını kestirmeyip dönünce kestirmek için bekleyenler vardı. Ama süre uzadıkça umutların yeri kabulleniş ve hayata uyum sağlama almaktadır. Romanda vatana geri dönme umudunu İmran şu şekilde ifade etmektedir:

“Çileli bir yıldan sonra yarı özgürleşen *Tellu’l-Verd*’e dönüş için umut ışığı belirdi” (Mu‘aykıl, 2019, s.113).

Rabî'nin radikal grubun cennet vadinde bulunmasının sonucunda hastanedeyken cennete olduğunu umut etmesine şu şekilde değinilmiştir:

“İçimden kendi kendime şüphesiz ben cenneteyim diye düşündüm” (Mu‘aykıl, 2019, s.285).

Avrupa'nın sağladığı özgürlük sayesinde, ailenin tekrar birlikte ve mutlu olacağına dair umutlar, romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Yıllar sonra tekrar bir aile olacağız. Özgür bir ülkede savaştan ve sıkıntılardan uzak yeni bir hayata başlayacağız” (Mu‘aykıl, 2019, s.217).

Çocukların kaybının ardından Hollanda'da ülkeden ayrılacakları son ana kadar dönecek umuduyla beklemelerine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Hayyan'ın kaybolması bizi derinden etkiledi ve allak bulak etti. Hayatımızı felç etti. Geçen günler, haftalar, aylar boyunca bu ülkedeki son güne kadar evde çivilenmiş gibi bir haber almayı bekledik” (Mu‘aykıl, 2019, s.331).

Romanda pek çok konuda beslenen umutlara yer verilmiştir. Savaşın bitip geri dönülebileceğine dair beslenen umutlar gibi pek çok umudun yerini hayal kırıklıklarının aldığı söylenebilir.

5.1.3.6.2.12. Hayal Kırıklıkları

Hayal kırıklıkları romanda pek çok konu başlığı altında ele alınmıştır. Toplumda erkek çocuğa verilen önemden dolayı kız çocuğu sahibi olmanın yarattığı hayal kırıklığı şu şekilde ele alınmıştır:

“Annem beklenen erkek çocuğu doğurmakta başarısız olunca bana yeter ismini verdi. Dördüncü çocuk da kız olunca hayal kırıklığına uğradı” (Mu‘aykıl, 2019, s.33).

Başlangıçta kısa süre sonra vatanlarına döneceğini düşünen insanlar; vatana dönüş için sürekli canlı tuttıkları umutları, iç savaşın uzaması nedeniyle insanların umutları yıkılarak, ülkelerine geri dönüşün imkânsız hale gelmesine şu şekilde değinilmiştir:

“Savaşın biteceğini ve *Tellu'l-Verd*'e döneceğimizi umarak uyuyup uyanıyoruz ama savaş bitmiyor, işler daha da karmaşıklaşıyor ve bu ülkede uzun süredir bulunuyoruz. Bu

şehre vardığımızda kısa bir süre, belki bir iki ay burada kalacağımızı düşündük. Ama aylar ayları takip ediyor ve günler geçiyor ve savaş bitmiyor ve geri dönemiyoruz” (Mu‘aykıl, 2019, s.121).

Zorunlu göç sonrası beslenen geri dönüş umudunun, rejim ordusuna yabancı ülkelerin destek vermesiyle savaş sürecinin uzaması sonucunda bu umudun biraz daha kaybolmasının ardından yaşanan hayal kırıklığına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Dünya gözümde karardı. Kâfi’nin gözlerinden daha karaydı. Rusların ülkeye girmesiyle ortaya çıkan umut ışığı kayboldu ve geri dönüş hayali uzaklaştı” (Mu‘aykıl, 2019, s.128).

Savaşın uzaması ve olumlu bir sonuç olmayacağına dair oluşan inançla bütün umutların kaybolmasına romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Gördüğün gibi Suriye’deki hikâye uzun. Şu anda dönüş umudu şeytanın cennette olma umdu gibi oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.128).

Hollanda’da hükümetin birleşme işlemlerini uzatmasıyla çocuklarıyla kavuşma sürecinin gecikmesi nedeniyle ailenin hissettikleri hayal kırıklığına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“İmran, Hollanda’daki Seyyide Kôlît’i aradı. Konuşma hayal kırıklığı yarattı. Birleşmeyle ilgili değişen bir şey yok ve görünüyor ki bu durum bazı nedenlerden dolayı aksayacak” (Mu‘aykıl, 2019, s.199).

Ailesiyle kavuşmanın ardından Hayyan’ın alıştığı düzenin dışında bir düzene zorlanması sebebiyle Hayyan’ın yaşadığı ikileme romanda şu şekilde yer verilmiştir:

“Ailemin hayalini yıkmak ve onları hayal kırıklığına uğratmakla, kendimi ve geleceğimi paramparça etmek arasında kaldım” (Mu‘aykıl, 2019, s.278).

Bir başka hayal kırıklığıysa ailenin çocuklarının geleceğini kurtarmak adı yaptıkları şeyin başarısızlıkla sonuçlanıp bu başarısızlığın da çocukları kaybetmekle sonuçlanmasıdır. Yaşadıkları hayal kırıklığına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Hayyan’ı bulma umudumuz kayboldu. Hayyan kayboldu, bütün umutlarımız ve geleceğimiz onunla kayboldu. Bu ülkede hiçbir şey kalmadı” (Mu‘aykıl, 2019, s.332).

Ailenin ülkelerine çocuklarını kaybederek ve hiçbir umutları kalmayarak geri dönerken hissettikleri hayal kırıklığına romanda şu şeklide vurgu yapılmıştır:

“Hayyan’ın yolculuğu sırasında umut ve hayallerim vardı. Hasta Kâfiyle beraber yolculuğuma gelince hayal kırıklığı taşıyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.334).

Rabî’nin savaşıarak şehit düşüp cennette olmak umudunun yerine, vücudunun çoğu kesik bir aciz olarak hastanede olmasından dolayı yaşadığı hayal kırıklığına şu şekilde değinilmiştir:

“Hareket etme, sakın olman gerekir sen hastanedesin. Ben neredeyim, bana ne oldu, siz huri değil misiniz, ben cennette değil miyim” (Mu‘aykıl, 2019, s.286)?

Rabî’nin uğruna ölmek için can attığı değerlerin doğruluğunu sorgulamasına romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Niçin şehadeti elde edemedim yoksa cennet bileti sahte miydi” (Mu‘aykıl, 2019, s.324)?

Rabî’nin ikinci hayal kırıklığını ise bütün organlarını kaybedip bir âcize döndüğünde yaşamıştır. Romanda bu duruma şöyle vurgu yapılmıştır:

“Her şey parçalanıp umutlar ve hayaller çöktükten ve acılardan başka bir şeyim kalmadıktan sonra, acının ve hayal kırıklığının acısını sürekli içimde taşıdım” (Mu‘aykıl, 2019, s.294).

Romanda insanların, savaşın olumsuz etkilerinden kurtulmaya çalışmalarının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından bu durumun yarattığı hayal kırıklığı nedeniyle hissettikleri acıya vurgu yapılmaktadır.

5.1.3.6.2.13. Acı

Romanda elem ve hüznün olgusu romanın genelinde hâkimdir. Elem ve hüznün olguları, insanların yaşadıkları trajik olayların sonucunda yoğun olarak hissedilmektedir. Romanda İmran ve Kâfi’nin biricik çocuklarını kaçakçılarla tek başına Hollanda’ya göndermelerinin ardından hissettikleri acıya şu şekilde değinilmiştir:

“Beden acısı ruhun ve canın acısından daha kolay değil mi diye geldi zihnime. Ben de vursam duvara başımı kan aksa ne olur? Uyanırken ve uyurken beni saran acımdan kurtulabilecek miyim? Bu fikir çok hoşuma gitti ama uygulamaya cesaret edemedim. Rüyalarımın ilham verdiği dövme yapma fikri aklıma geldi. Belki dövmenin acısı katlandığım acıları hafifletir” (Mu‘aykıl, 2019, s.186).

Çocuklarından uzun yıllar boyunca ayrı kalmaları ve kavuşamamaları nedeniyle hissettikleri acıya romanda şu şekilde yer verilmektedir:

“Onun acı çektiğini biliyorum, benim acım da onun acısından az değil. Ama ikimizde birbirimizin acısını hafifletmeye gücümüz yetmiyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.211).

Romanda Hayyan’ın, küçük yaşta yalnız başına yaptığı ölüm yolculuğunun ardından verildiği ailenin yanında kendi ailesinden uzakta olmaktan dolayı duyduğu acıya şu şekilde değinilmiştir:

“Ailemden ayrılıp Seyyide Kôlît’in evine geldiğimden beri korku, acı ve üzüntüyle hep yastığımı gözyaşlarımla ıslatıyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.243).

Savaşta ailesini korumak ve kurtarmak isterken ailesini kaybetme sonrası İmran’ın yaşadığı acıya şu şekilde değinilmektedir:

“Baba, beni affet ailemizi koruyamadım. Seni hayal kırıklığına uğrattım. Ailemiz artık yok. Ailemiz paramparça oldu. *Tellu’l-Verd*’deki her şeyin yok olduğu gibi. Kâfiye yöneldim senden özür diliyorum Kâfi. Üzgünüm çünkü ben Hayyan’ı koruyamadım ve hiçbir şeyi düzeltemedim. Seni kurtaramadım. Başarısız baba, başarısız eş, basarız bir oğul ve kardeşim” (Mu‘aykıl, 2019, s.368).

Romanda savaşın her şeyi yok etmesi, hayat düzenini bozması ve insanların sevdiklerini kaybetmesi sebebiyle hissettikleri acılara yer verilmektedir. Yaşanan bu olumsuzluklar nedeniyle yaşam beklentisi kalmayan insanlar, hayata karşı umutlarını yitirerek yaşamdan soğumaktadırlar.

5.1.3.6.2.14. Yaşamdan Soğuma

İnsanların yaşama bağlayan hayallerinin elinden alınıp istemediği şeylere maruz kalmaları, hayatla bağlarını koparmaktadır. Savaşla birlikte roman karakterlerinin pek çoğu,

yaşama sevincini yitirmiş ve bazen ölmeyi düşünmüştür. Savaşta bir genç kız olan Bâhira'nın tecavüze maruz kalarak hayallerinin elinden alınması sonucunda intiharı düşünmesine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“İntiharı düşünüyorum fakat inancım bana engel oluyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.145).

Yalnız başına ölümle sonuçlanabilecek bir yolculuğa çocuğunu göndermesi sebebiyle bir babanın vicdan azabı duyarak ölmek istemesine, romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Bırak, biricik oğlumun boğulma haberini duymadan ölmek istiyorum. Bırak, ellerimle oğlumu öldürdüğümü bilmektense ölüm benim için daha iyi” (Mu‘aykıl, 2019, s.184).

İnandığı değerlerin uğruna, vücudunun büyük bir bölümünü kaybetmesinin ardından Rabî'nin yaşama dair bir umudunun kalmamasına romanda şu şekilde çarpıcı bir vurgu yapılmıştır:

“Yaşayan bir ölüydüm ya da ölüp de yaşayan biriydim” (Mu‘aykıl, 2019, s.324).

Savaş sebebiyle yaşanan acıların yaşamdan soğutmasına romanda şöyle vurgu yapılmıştır:

“Artık bu hayat, yaşanmayı hak etmiyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.366).

Romanda karakterler üzerinden savaş nedeniyle yaşanan tecavüz, sakat kalma, göç sebebiyle çocuğunu kaybetme gibi travmaların yaşamdan soğumaya neden olduğuna vurgu yapılmaktadır.

5.1.3.6.2.15. Kâbuslar

“Sığınmacı/mültecilerde ruhsal bozukluklar olarak bunaltı, depresyon, psikosomatik belirtiler, uyku düzensizliği, dikkat eksikliği, intihar, agorafobi ve travma sonrası stres bozukluğuna (TSSB) rastlanmaktadır. Travma sonrası stres bozukluğunda uykusuzluk, kâbuslar, olayla ilgili anıların rahatsız edici biçimde sık sık hatırlanması, sürekli olarak olayın tekrarlanacağı korkusu ve bu nedenle diken üstünde hissetme, kolay irkilme, çabuk sinirlenme, gelecekle ilgili plan yapamama, yabancılaşma (başkaları beni veya yaşadıklarımı

anlamıyor hissi), olayı hatırlatan durumlarda huzursuz olma ve bu durumlardan kaçınma belirtileri vardır” (Demirbaş ve Bekaroğlu 2021,s.14).

Savaşın neden olduğu yaşanan travmalar sonucunda görülen kâbuslar romanın genelinde varlık bulmuştur. Kâbuslar aracılığıyla zamansal olarak geri gidilip olaylar detaylandırılmış aynı zamanda da kahramanların ruhsal durumları hakkında bilgiler verilmiştir. Romanda nerdeyse bütün kahramanlar kâbuslar görmektedir. Bu kâbuslar yaşadıkları acılardan parçalar taşımaktadır.

İmran şahit olduğu olumsuz olayların kendi başına geldiğini sıklıkla kâbuslar şeklinde görmektedir. Romanda bu tür kâbuslara yer verilmesinin sebebi; insanların sadece yaşadıklarının değil, şahit olduğu ve başına gelebilecek muhtemel olayların da ruhunun derinlerinde yaralar açabildiği şu şekilde gösterilmek istenilmektedir:

“Bugün rahatsız edici kâbustan korkarak uyandı. O adamın yerinde kendini gördü. Onun giysilerini çıkartıyorlar ve üzerine kirli su döküyorlar. Sonra askerler ayakkabılarla tekmeliyorlar ve tüfeğin namlusuyla başına vuruyorlar. Yüzüne gelen güçlü tokatla Kâfi’nin yanında yatakta uyandı” (Mu‘aykıl, 2019, s.71).

Romanda sadece kendinin yaşadığı veya şahit olduğu olumsuz olayların değil, sevdiklerinin başına gelen olumsuz olayların da travmaya neden olarak kâbus şeklinde ortaya çıktığına romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Mudir’in tutuklanmasından sonra İmran’ı, birbiri ardınca kâbuslar takip etti. Bir keresinde kendini koyun gibi asılmış gördü. En kötü iftira, kötü söz ve küfürlerle o karşılaşılıyor. İnsanın ve cinin aklına gelmeyecek eziyetleri ilkel ve modern yöntemlerle yapıyorlardı. Bir keresinde de kendini cihat grubuna esir düşmüş görüyor. Gözlerini bağlıyor ve etrafına toplanıp sanki Kudüs’ü kurtarmış gibi tekbir sesleriyle ilkel yöntemlerle işkence yapıyorlardı. Titreyerek uyanıyordu. Kâfi koşarak su getiriyor ve İmran kâbus olduğu için Allah’a şükreliyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.87).

Savaşın karşıt gruplara katılmayan insanların iki taraftan birinin tutuklanması nedeniyle görebileceği muhtemel işkencenin korkusunun kâbusa dönüşmesiyle yazar, Arafta kalan insanların yaşadıkları zorluğa vurgu yapmaktadır.

Romanda Kâfi’nin gördüğü kâbuslar çoğunlukla oğlunu kaybetmesiyle ilgili kâbuslardı. Uyandığında şükrettiği kâbuslar sonunda gerçek olacaktı. Romanda yazar,

okuyucuyu gelecekte yaşanacak olaylara hazırladığı söylenebilir. Görülen kâbuslar psikolojik olarak yorumlandığında, kendini güvensiz ortamda hisseden ve savaş nedeniyle pek çok şeyini kaybeden insanların kaybetme korkusunun yansıması olduğu söylenebilir. Romanda Kâfi'nin iki kere gördüğü bu tür kâbuslara, şu şekilde yer verilmektedir:

“Dalgaların arasında sallanıyoruz. Az sonra gemi su almaya başladı ve battık. Yardım çığlıklarından başka ses duymuyorum. Sana ve Hayyan'a korkuyla bağıryorum. Suyun içime dolduğunu hissettim ve bilincimi kaybettim. Sonra kendimi kıyıda buldum ve seni ve Hayyan'ı aramaya başladım. Seni buldum ama Hayyan'ı bulamadım. Uyandığımda Hayyan'ın odasına koştum içim rahat etsin diye sonra kâbus olduğu gerçek olmadığı için Allah'a şükrettim” (Mu'aykıl, 2019, s.116).

“Hayyan kaybolmasıyla dilim düğümlendi. Kayboluşunun ardından düşündüğüm başına gelebilecek şeylerle ilgili olumsuz düşünceler beni mahvediyordu. Sonra aniden dilim çözöldü ve bağırmaya başladım Hayyan, Hayyan diye yankılanan sesimden başka bir şey duymuyordum” (Mu'aykıl, 2019, s.230).

İnsanın yaşadığı olumsuz olayların ruhta yarattığı etkilerin, kâbuslar şeklinde yansımaları olabilmektedir. Romanda Bâhira'nın gördüğü kâbuslar, uğradığı tecavüz olayının akabinde ortaya çıktığına şu şekilde değinilmiştir:

“Her ne zaman yorgunluktan bir süre uyuyakalsam kâbuslar bana saldırıyordu. Her gece tekrar tekrar tecavüze uğramam sebebiyle uykudan korkar hale geldim ve uykusuzluk arkadaşım oldu” (Mu'aykıl, 2019, s.142).

Romanda Bâhira'nın gördüğü diğer bir kâbus ise kardeşi tarafından recmedilme cezasına maruz kalmasıdır. İçinde yaşadığı korkuların kâbusa dönüşmesine romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Her gece rüyamda recmedildiğimi görüyorum. Rabî' taşla beni öldürmek istiyor” (Mu'aykıl, 2019, s.144).

Hayyan'ın ölüm yolculuğunun ardından gördüğü kâbuslar, yaşanan olumsuz olayların büyük bir psikolojik etki yarattığını göstermektedir. Romanda bu duruma şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Başımı yastığa koyup ışıklar söner sönmez ölüm yolculuğuyla ilgili kâbuslar bana hücum etmeye başlıyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.249).

Rabî‘nin gördüğü kâbuslar savaş öncesi ve savaşla birlikte değişiklik göstermektedir. Romanda kâbuslar, bazen karakterlerin psikolojik durumunu yansıtan bir ayna görevini üstlenmektedir. Romanda Rabî‘nin savaş öncesi psikolojik olarak hassas ve korkak yapısı kâbuslarına şu şekilde yansımıştır:

“Kan beni korkutuyordu. Ölüm ilgili kâbuslar görüyorum ve derin bir uçurumun duvarına tutunmaya çalışıyorum. Fakat duramayıp sürekli kayıp, düştüğümü gördüğüm rüyalar bana musallat oldu. Gençliğim boyunca uykumda kâbusları devamlı görüyordum” (Mu‘aykıl, 2019, s.295).

Rabî‘nin savaşla birlikte katıldığı muhalif radikal grupla insanların kafalarını keserek öldürmesinin yarattığı vicdan azabı kâbuslarına romanda şu şekilde yansımaktadır:

“Sanki ailemin tarlasındayım fakat kesik başlarla dolu tümseklere sonra arkasından başka tümseklere takılıyorum. Sonra başlar etrafımı sarıyor ve dilleri çözülerek bağırmaya başlıyorlar. Sanki okul marşı söyler gibi katil, katil, katil diye açıkça konuşmaya başlıyorlar” (Mu‘aykıl, 2019, s.302).

Savaş nedeniyle yaşanan kötü olaylar nedeniyle hayatın kâbus olmasına ve görülen kabuslarla iç içe geçerek gerçeklik algısını bozmasına romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Hayat kâbus oldu kardeşim. Yaşadığımız pek çok kâbus yüzünden kâbus gerçek mi, rüya mı ayırım yapamıyoruz” (Mu‘aykıl, 2019, s.366).

Yazar, savaş nedeniyle hayatın bir kâbusa dönüşmesine ve yaşanan travmalar nedeniyle görülen kâbuslara vurgu yapmaktadır.

5.1.3.6.2.16. Yalnızlık

Savaş, insanların içinde yaşadığı toplumda değişimlere neden olur. Bu değişimler nedeniyle ortaya çıkan bilinmezlik aidiyet duygusunda kopuş meydana getirmektedir.

Bunun sonucu olarak da insanlarda yalnızlık duygusu ortaya çıkmaktadır. Roman karakterlerinin içine düştükleri yalnızlık duygusunun farklı nedenleri vardır.

Romanda göç eden İmran, karısı Kâfi ve oğulları Hayyan, yalnızlık duygusunu ait oldukları toplumdan kopuş ve farklı bir topluma dâhil olmakta yaşadığı zorluklar nedeniyle kendilerine ve topluma yabancılaşarak yaşamışlardır.

Göç etmeyip savaşın içinde ülkesinde kalan baba El-Muarravi, anne Hasîbe ve kız kardeş Bâhira bu yalnızlığı var olan düzenin tamamen değişmesi, yeni koşul ve ortama ayak uyduramama, savaş sebebiyle yaşadıkları işkence, tecavüz ve ailede meydana gelen dağılma nedeniyle yaşamışlardır. Ailede meydana gelen kopuşların yarattığı yalnızlık romanda şu şekilde betimlenmektedir:

“İmran'ın *Tellu 'l-Verd'*den ayrılışı kolay olmadı, candan acı bir kopuştu. Ama en zoru masumiyetiyle ve evde yaşattığı eğlenceli atmosferle acımı dindiren, küçük Hayyan'ın ayrılığıydı. Evdeki herkes ona bağlıydı; annem, babam ve ben. İsteddiği zaman herhangi birimizin yanına girer, en zor koşullarda bile yüzümüzü güldürürdü. Bize yol gösteren umut ışığıydı. Evimiz boşaldı. Evde aramızdan ayrılanlara, hasret feryatları ve hüznün rüzgârları esiyor. İmran, Hayyan ve Kâfi çok uzaktalar ve bizden uzakta olan Rabî'nin akıbetinden de haberimiz yok” (Mu‘aykıl, 2019, s.137).

Baba El- Muarravi'nin iç savaşla birlikte değişen koşulların onu, yalnızlaştırması ve sosyal hayattan koparması romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

“Güçlü babam el-Muarravi, kötüleşen koşullar ve köyümüzde aşırılığın yayılmasından sonra kırılmış görünüyordu ve kendinin yalnız olduğunu düşünüyordu. Artık meclislerde yaptığı sohbetler, insanlara hitap etmemekteydi. Herhangi bir konuda fikrini beyan etmeye kalktığında bile hoş karşılamıyorlar hatta saçma buluyorlar ve onu sapıklıkla suçluyorlardı. Oğullarının desteğinin yokluğunda durum daha da kötüleşti ve bu durum onun sosyal hayattan çekilmesine neden oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.137).

Romanda savaş nedeniyle anne Hasîbe, oğlu İmran, gelini ve torunun göç etmeleri sebebiyle yalnızlık yaşamıştır. Hasîbe'nin radikal muhalif gruba katılan diğer oğlu Rabî'nin mezhep farklılığı nedeniyle ona yaptığı eziyetlere dayanamayıp aklını kaybederek kendini yalnız bir dünyaya hapsetmesine romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Şok sonrası annemiz aklını kaybetti ve çok uzak bir geçmişle yetiniyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.358).

Romanda Bâhira’nın yaşadığı tecavüzü kimseyle paylaşamaması ve erkek kardeşlerinin gitmesiyle de korunaksız hissederek yaşadığı yalnızlığa şu şekilde değinilmiştir:

“Tek başıma acımı, endişelerimi ve beni kasıp kavuran şüpheleri yutuyordum. Güvenliğimi kaybettikten sonra korkunun pençesine düştüm. Mağdur olduktan sonra beni kim savunacak? İmran uzakta, Rabî‘ uzakta, babam oğullarının gidişinden dolayı kolu kanadı kırık ve annem sürekli feryat ediyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.142).

Rabî‘ ise inandığı kutsal amaçları sonucunda kavuşmayı umduğu cennete ulaşmayıp hastanede zavallı ve muhtaç kaldığı zaman bu yalnızlığı yoğun bir şekilde hissetmiştir. Ailesine çok kötü davrandığı için de onları inkâr etmek zorunda kalmasıyla yaşadığı yalnızlık, romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

“Ne cevap vereyim. Aileme ve akrabalarım yaptıklarımı mı anlatayım? Ailemin bana alay ederek bütün bu yaptıkları hak ettin dediklerini hayal ediyorum. Bana ailenle ilgili haber vermeyecek misin? Benim kimsem yok” (Mu‘aykıl, 2019, s.288).

Savaşta yakınları olmayan bakıma muhtaç sakatlar için tahsis edilmiş bakımevinde tek başına ölmeyi umarak yalnız geçirdiği günlere şu şekilde değinilmektedir:

“Ne kadar süredir buradayım bilmiyorum. Günleri, ayları ve yılları hesap etmiyorum, ölümümü bekliyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.323).

Kâfi’nin göç sonrasında, yaşadığı mekânsal kopuş ve yakınlarından ayrılmanın neden olduğu yalnızlıkla kendini bir ıssız çölde hissetmesine romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Bu çölde yapayalnızım. Dönüşünün belli bir vakti olmadığı için İmran’ın ne zaman döneceğini bilmiyorum. Dışarıda rüzgâr esiyor ve kar yağıyor. Sevdiklerim bir bir düşüyor. Hayyan çok uzakta, sisler içinde kaybolmuş” (Mu‘aykıl, 2019, s.211).

Hayyan, ailesiyle kültürel ve dini görüş farklılıklarının yarattığı sorunlar yaşamış ve bu nedenle ailesinden kaçmıştır. Hayatını; kendine yabancılaşmış, yalnız bir halde, konuşmayan bir dilsiz olarak yaşamıştır. Bu durum romanda şu şekilde ele alınır:

“Benim konuşamayan bir dilsiz olduğumu sandılar ve o günden beri dilsizim. Artık hiçbir şey istemiyorum. Ne hayat hikâyemi kimseye anlatmak istiyorum ne de başıma ne geldi, nereden geldim, neden burada olduğum hakkında konuşmak istiyorum. Zamanla Lahey’deki evsizlerin arasına karıştım. Sanki ben bir evsiz olarak dünyaya geldim. Artık geçmişe dair hiçbir şey hatırlamıyorum. Hafızası olmayan bir dilsiz oldum” (Mu‘aykıl, 2019, s.280).

Yalnızlık olgusunun sosyolojik, psikolojik pek çok boyutu bulunmaktadır. Romanda savaş nedeniyle ayrılıklar, korunaksız kalma, kendine ve topluma yabancılaşma nedeniyle yaşanan pek çok yalnızlık durumuna yer verilmiştir.

5.1.3.6.2.17. Yabancılaşma

Yabancılaşma olgusu insanda farklı şekillerde tezahür etmektedir. İnsan kendisine, yaşadığı eve, çevreye veya topluma karşı yabancılaşabilmektedir. Romanda savaşla birlikte yaşanan değişimlerin yabancılaşma olgusunu nasıl tetiklediğinden bahsedilmektedir. Karakterler üzerinden farklı yabancılaşma olguları aktarılmaktadır.

Romanda savaşın yaşattığı yıkımlar sebebiyle insanın kendisine yabancılaştığına şu şekilde değinilmektedir:

“-Allah’ım o günler ne güzeldi -lanet olsun savaşa- bize ne oldu görmüyor musun? Aynada yüzüme baktığımda kendime yabancı olduğumu hissediyorum ve kendimi tanımıyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s. 111).

Özellikle zorunlu göç sonrasında yaşanan mekânsal yabancılaşmaya ve bu yabancılaşmadan kurtulmak pahasına ölümü göze almaya romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Geri dönelim ve bu sıkıntılardan kurtulalım. Hapiste yaşadığımı hissediyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s. 117). “Öleceğimi bilsem de *Tellu’l-Verd*’e geri dönmek istiyorum. Orada bir kere ölürüm burada her gün ölüyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.121).

Aynı din, dil ve kültüre sahip olunmayan bir ülkeye göç edildiğinde yaşanan yabancılaşıma romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Ne açlıktan, güvenlikten ne de huzurdan bahsetmiyorum. Ama bunlardan daha tehlikeli bir şeyden bahsediyorum. Bu yersiz olma hissidir” (Mu‘aykıl, 2019, s.263).

Romanda uyum sağlayamama nedeniyle var olan olumlu şeylerin bile anlamını yitirmesine şu şekilde değinilmiştir:

“Bu ülkedeki yaşam tarzına alışmaya başlayacak ve bu topluma uyum sağlayacak olan ailemle anlaşıcağıma ve zaman geçtikçe bütün sorunların çözüleceği umuduyla zorunlu olarak eve dönüyordum. Ama bu düşüncemin doğru olmadığını anladım. Onlar hala o çöldeler hala buraya alışamadılar. Herhangi bir değişimi kabul etmiyorlar. Bilakis yabancılaşımları arttı. Ülkemizdeki iyilikleri bile kötü görüyorlar. Vatandaşlarına verdikleri gibi bize bol bol iyilikler veren bu ülkeye yüz çeviriyorlar. Ayıptan başka bir şey görmüyorlar. Büyüteç tutup olayları olması gerektiğinden fazla büyütüyorlar” (Mu‘aykıl, 2019, s.274-275).

Romanda Rabî‘ karakterinin bomba isabet etmesinin ardından vücudunda meydana gelen değişimler sonrasında bedenine yabancılaşmasına şu şekilde değinilmiştir:

“Aynada yansımamı gördüğüm zaman korkuya kapıldım, gördüğüm kişi ben değilim. O başka birine benziyor. Aynayı uzağa atıp bu ben değilim, bu ben değilim diye son sesle bağırmaya başladım” (Mu‘aykıl, 2019, s.291).

Romanda yazar, Rabî‘nin cinsel organını kaybetmesinin yarattığı şoka değinerek erkeklikle özleştirilen savaşma olgusuna bir gönderme yapmaktadır.

“Vücudumdan bir parçanın olmadığını fark ettim. Vücudumdaki kaybettiğim parçaları şoka girmemden korktukları için söylemiyorlar. Ama erkek olamayacağımı fark ettiğimdeki şokum tehlikeliydi” (Mu‘aykıl, 2019, s.292-293).

Göçlerden sonra ülkeye geri dönüşte ortaya çıkan yabancılaşıma olgusuna romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“İnsanların yüzü değişmiş, yollar ve mekânlar değişmiş, bu ülkede yabancı olduğumu hissettim” (Mu‘aykıl, 2019, s.343).

Romanda savaşın; çevreye, kendine ve topluma yabancılaşmaya neden olduğuna vurgu yapılmaktadır. Mekânsal yabancılaşma, göç nedeniyle farklı bir çevre ve topluma dahil olmada yaşanan uyumsuzluk nedeniyle olabildiği gibi savaş nedeniyle insanın doğup yaşadığı çevre ve toplumda meydana gelen değişimler nedeniyle de olabilmektedir.

5.1.3.6.2.18. Kimlik Bunalımı

Kimliğin oluşumunda sosyolojik, psikolojik, kültürel pek çok etken bulunmaktadır. Göçle birlikte ortaya çıkan değişimler, kimlik sorunlarına neden olmaktadır. Abdelmalek (çifte yokluk) kavramıyla göçmenlerin süreç içindeki yaşadıklarını tanımlamaya çalışır ve sorar: “Uzun süren geçicilik olgusunun yalnızca zamansal bir çelişkiyi değil mekânsal bir çelişkiyi de üretmesi nedeniyle aslında olmadığımız bir yerdeki varlığımızı nasıl sürdürebiliriz? Bununla bağlantılı olarak yalnızca kısmen var olmayı nasıl başarabiliriz? Bedenen olduğumuz bir yerde ruhsal açıdan olmamaya nasıl alışabiliriz? Bir yanda kökenimizin ait olduğu toplumun geleneksel-cemaatsel düzeni, diğer yandan göç sürecinde keşfettiğimiz, maruz kaldığımız ve öğrendiğimiz bireysel düzen arasında bir çelişki vardır. Yaşanan bu çatışmalı süreçte kültürel kimlik mücadelesi, göçmenin var olma stratejilerinde en önemlilerinden birini oluşturur (Çelik 2008).

Romanda Suriye toplumunun ait olduğu dini ve kültürel düzenin dışında başka bir düzenle karşılaşan Hayyan’ın yaşadığı kültürel şoka şu şekilde değinilmiştir:

“Hanımefendi âmin deyince herkesin âmin diyerek tekrarladığını gördüm. Ben sessiz kalınca bana gözlerini diktiğini gördüm ve hızlıca hiçbir şey anlamadan âmin dedim. Çünkü ben evimizde yemeğe başlarken besmele çekmeye alışmıştım” (Mu‘aykıl, 2019,s.240-241).

Suriye toplumuna ait yemek düzeninin dışında bir yemek düzeniyle karşılaşan Hayyan’ın yaşadığı soruna şu şekilde değinilmiştir:

“Yemek annemin yaptığı yemekten farklı görünüyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.241).

Alıştığı yemek kültüründen farklı bir kültüre ait yemek tarzı neden olduğu hoşnutsuzluğa romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Yediğim yemeği lezzetli bulmuyorum. Kusmak istiyorum, birçok kez kustum” (Mu‘aykıl, 2019, s.242).

Hayyan'ın yaşadığı dini kimlikle ilgili bunalımına romanda şu şekilde dikkat çekilmektedir:

“Kâfirler ve Müslümanlarla ilgili düşünlerim birbirine karıştı. Ben, kim Kâfir kim Müslüman bilmiyorum. Babamın “Seni kaybetmek istemiyorum.” diyen sesi ve beni insan kaçakçıları ve kan tüccarına elleriyle teslim ederek kurban ettiği günkü görüntüsü aklıma geldi. O zaman beni kaybetmeyi düşünmedi mi? Onlarca kişinin boğulup öldüğü ölüm botlarında köpek balıklarına yemek olmam mümkündü” (Mu‘aykıl, 2019, s.273).

Romanda kültürel asimilasyona ise şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Başlarda onlarla Hristiyanlarda besmele yerine okunan duaya aileyle birlikte âmin derken içimden de gizlice besmele çekiyordum. Zaman geçtikçe onlarla âmin demeye alıştım ve gizlice besmele çekmeyi unuttum” (Mu‘aykıl, 2019, s.241).

“Mekânın insan üzerindeki etkisinin sanılanın çok daha ötesinde olduğu görülür. Çünkü bireyin; içinde yaşadığı toplumsal, kültürel kodlarının olduğu eski uzamdan, alışık olmadığı yabancı kültürel kodlarla dolu bir uzama geçmesi onda bir şok etkisi yaratır ve bu etki bireyin kimliğini de ikiye bölmesidir” (Yakar, 2016, s.342).

Romanda alışık olmadığı toplumsal ve kültürel kodların olduğu bir mekâna geçişin yarattığı travmaya değinilmiş ve yaş sorununun uyumu zorlaştıran ve kimlik bunalımını tetikleyen bir unsur olduğu konusu şu şekilde ele alınmıştır:

“Ama anne-baban bu ülkede kaldıkları sürece iki durumdan dolayı zorluk çekecek. İnsanlar burada ülkelerindeki ölümden kurtulur. Fakat yaşamak için inançlarını ve kültürlerini öldürmesi gerekir. Sen küçük geldiğin için ve de kaldığın aile yarı doğulu yarı batılı bir ailenin yanında yaşadığın için bu durumu çok hissetmedin” (Mu‘aykıl, 2019, s.264).

Hayyan, ailesinin başka dine mensup olanlara karşı dışlayıcı tutumuyla kendi alıştığı dini tutumu arasında yaşadığı kimlik bunalımı ve farklı dini ve kültürel yapılarda yetişmenin yarattığı kültürel çatışmaya romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Kâfir dediğin kişiler, beni beş yıldan fazla süredir besleyip büyüttüler” (Mu‘aykıl, 2019, s.272).

Farklı dini yapıların kimlik bunalımına neden olacağına şu şekilde değinilmiştir:

“Ailenin yanında içki konusunda dikkatli ol, içki Müslümanlar için haram ama bizim dinimizde helal” (Mu‘aykıl, 2019, s.260).

Romanda göç sonrası ortaya çıkan kimlik sorunları ele alınmaktadır. Kimlik sorunlarının büyük çoğunluğu farklı dini ve kültürel yapıda olan Hollanda’ya gidilmesiyle ortaya çıkmaktadır.

5.1.3.6.2.19. Toplumsal Dışlanma

Romanda toplumsal dışlanmaya neden olan sebepler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonrasında da dışlanmanın ortaya çıkış biçimleri ele alınmaktadır. Romanda İmran tarafından dışlanmaya neden olan sebepler şu şekilde ifade edilmektedir:

“Süre uzadıkça hayatın zorlukları, farklılıklar ve maruz kaldığımız kötü muameleler daha çok açığa çıkıyor. Savaşın başında Türklerden misafirperverlik ve iyi muamele gördük. Fakat Türkiye’ye gelen mültecilerin sayısının artması ve uzun süre kalmaları sebebiyle sayısız sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Varlığımız onları özellikle çalışma açısından olumsuz etkiledi. İş sahipleri; zorunlu olarak düşük ücretler çalışmayı kabul eden Suriyeliler gibi, düşük ücrete çalışmayı kabul etmeyen Türkleri işten çıkarmaya başladılar. Bundan dolayı Türkler arasında işsizlik baş gösterdi. Bu işsizlik durumdan dolayı ve buna ek olarak ev fiyatları kiralardaki artış sebebiyle mültecilere kinlendiler. Savaştan Türkiye’ye kaçıp gelenlerin hepsi fakir değildi. Farklı şehirlerde ev alarak ya da kiralayarak kahvesiyle, dükkânlarıyla ve lokantalarıyla bir mahallenin Suriyelilerin olması sebebiyle mültecilere kinlendiler” (Mu‘aykıl, 2019, s.112-113).

Romanda sebeplere değinildikten sonra, dışlanma olaylarının nasıl ve hangi şekillerde meydana geldiği ve fiziksel saldırılara dönüştüğü şu şekilde ifade edilmektedir:

“Suriyelilere karşı saldırı olayları çoğaldı. Herhangi bir anlaşmazlık, Türklerin Suriyelilere karşı saldırmasına neden oluyordu. Dövmek, öldürmeye varan suçlar ve tecavüzle sonuçlanan saldırı durumlarını çokça işitiyorduk. Kişi bu durumlardan kurtulsa bile kamusal alanlarda birlikte olduğu bazı Türklerin yaptığı kötü muameleden kurtulamıyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.113).

Ev sahibi halkın geri dönülmesi yönündeki beklentisi yüzünden artan baskı sonucu oluşan gitme isteğine romanda şöyle vurgu yapılmaktadır:

“Burada rahat değiliz. Baskılar arttı. Kâfi cehennem bile olsa başka bir yere gitmek istediği için üzerimde baskı yapmaya başladı ve artık onu sakinleştiremiyordum” (Mu‘aykıl, 2019, s.121).

İmran’ın iş yerinde diğer çalışanlar tarafından karşılaştığı ırkçılığa romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Patronun, bana ve işime güvenmesi Türk işçilerinin özellikle de Araplara karşı ırkçılığını gizlemeyen, Türkiye'nin Suriyelilere yaptığı yardımlarına karşı çıkan Ümit'in bana kinlenmesine sebep oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.117).

Toplumsal dışlanmışlığın yaşandığı yerlerden birisi de okullardır. Yabancı uyruklu olduğu için Hayyan’ın akran zorbalığına maruz kalınmasına romanda şu şekilde değinilmektedir:

“Kendisine iyi davranılmayan başka bir okula gittikten sonra Hayyan’ın dersleri gerilemeye başladı. Her gün hakaretlerle karşılaşp eve ağlayarak geri dönüyor. Bugün okuldan yüzünde görünen bir yumruk izleriyle döndü. Arap olduğu için sınıftaki öğrencilerin ona karşı nasıl birleşip dövdüğünü ve alay ettiğini ağlayarak bize anlattı” (Mu‘aykıl, 2019, s.125).

Okullarda çocukların yabancı olduğu için karşılaştığı bu dışlanmanın arka planında Suriyelilere karşı ön yargılı olan okul yönetimi ve öğretmenlerde olabilmektedir. Bu durum romanda şu şekilde vurgulanmaktadır:

“Ama müdürün söylediği her kelimenin yalan olduğunu biliyordum. Çünkü oğlumu çok iyi tanıyordum. Müdürün ırkçılığı ve Arap öğrencilere karşı önyargısı hakkında çok şey duymuştum” (Mu‘aykıl, 2019, s.124).

Toplumsal dışlanmışlık hissinin yarattığı ruhsal tahribatın etkisinin bir babayı, çocuğunu tek başına ölümle sonuçlanabilecek bir yolcuğa göndermeye iten en büyük etmen olmasına romanda şu şekilde vurgulanmıştır:

“Ama ey Ebu Cafer! Bu benim biricik oğlum. Ya plan başarılı olmazsa yani her gün tekne batma olaylarını duymuyor musun? Onun Hollanda'ya gelişinin güvenliğini bana ne garanti ediyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.128)?

Bütün bu olumsuzlukları bilmesine rağmen çocuğunu, Avrupa’da toplumsal dışlamanın olmadığı hakkında duyduğu şeyler üzerine, dışlanma olmayan bir ortamda yetişmesi için göndermeye karar vermesine romanda şu şekilde yer verilmiştir:

“Bir vatandaş ile diğeri arasında kökenine göre ayırım yapılmaz. Hayyan'ın geleceğinin Avrupa'da, mültecilere gerçek vatandaşlık hakları tanıyan, ırk ayrımcılığından uzak, sağlıklı bir ortamda büyüme fırsatı veren ülkelerden birinde olduğunu görmemi sağladı” (Mu‘aykıl, 2019, s.126).

Başka bir ülkeye gitme umuduyla kaçak yollarla zorlu bir yolculuğa çıkan göçmenlerin yakalanmaları soncunda Türkiye’ye geri gönderilmelerinin halk tarafından olumlu karşılanmaması durumu ele alınmış. Göçmenlerin başka ülke tarafından istenmeyerek geri gönderilmelerinin üzerine, geri gönderildikleri ülkenin halkı tarafından da istenmemeleri sonucunda göçmenler tarafından yaşanan dışlanmış hissi romanda şu şekilde ele alınmıştır:

“İzmir’de bulunan Dikili limanına ulaştığımız zaman Türk halkından bazı kimselerin, dönüşümüzü eleştiren ve ülkelerinden gitmemizi Yunanistan’a geri dönmemizi isteyen Türkçe, Arapça ve İngilizce pankartlar taşıdıklarını gördük” (Mu‘aykıl, 2019,s.3 33).

5.1.3.6.2.20. Uyum Sağlama

Göç sonrasında gidilen ülkeye uyum süreci, göç eden kişiler için ve ev sahibi toplum için önemli bir sorunsaldır. Özellikle zorunlu göçlerde bu süreç daha uzun ve zor gerçekleşmektedir. Romanda göç edilen her iki ülkede yaşanan uyum sorunlarına değinilmiştir. Uyum sürecinde etkili olan psikolojik ve sosyolojik etmenlere vurgu yapılmıştır. Daha önce göç eden mültecilerin oluşturduğu göç ağlarının uyum sürecine sağladığı katkılara romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“Bizi görenler giyim tarzımızdan yabancı olduğumuzu anlıyordu. Ayrıca Suriye'den göç ettiğimizi tahmin edebiliyorlardı. Yüzlerce yerinden edilmiş insan bizden önce buraya ve diğer sınır şehirlerine gelmişti. Bundan dolayı kimsenin bize şaşkınlıkla baktığını hissetmedik. Gördüğümüz ilk kahvehanede durduk, burada nasıl ev kiralayacağımızı biri

bize gösterebilir mi diye sorduk. Azez’li bir genç yanıma gelip Arap olduğunu söyledi. Bize yardım etmeyi teklif etti ve ev kiralamak için bir ofise yönlendirdi. Sahibi bize iyi davrandı ve işimizi kolaylaştırdı” (Mu‘aykıl, 2019, s.108).

Çalışma hayatına dâhil olamayan kadınlar için uyum süreci daha zorlayıcı olabilmektedir. Romanda bu duruma şu şekilde işaret edilmiştir:

“Kâfi, günlük olarak hayal kuruyor. Her gün *Tellu’l-Verd* ‘de yaşayacağı hayallerini anlatıyor. Fakat bulunduğumuz yerle ilgili bilinçaltına hiçbir şey nüfuz etmedi.

Bu yeri sevmediğini biliyorum. Beni yormamak için bunu benden gizlemeye çalışsa da yeni hayata alışmakta zorlanıyor. Gözlerimin önünde nasıl solduğunu görüyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.113-114).

Uyum sağlamayı kolaylaştıran etmenlerin arasında önemli bir rol oynayan aynı dinin mensubu olmak ve ortak kültürel değerlerin varlığına, romanda Avrupa ve Türkiye arasında kıyaslama yapılarak şu şekilde işaret edilmiştir:

Bazıları Türkiye’de kalmanın daha iyi olduğunu düşünüyor. Çünkü Türkiye’nin çoğu adetleri, gelenekleri ve doğası ülkelerine benziyor. Ebu-Muhammed-el-Halebî’nin sesi yükseldi: “Bu konuşmayı dinleyin! Size ne oluyor? Burada ezan sesi duymamız yeter. Allah korusun beş vakit ezan sesi duymadığım bir yerde olduğumu hayal edemiyorum” (Mu‘aykıl, 2019, s.122).

Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin Türkiye’de bulunmalarını çekici kılan ve uyum sürecinde önemli rol oynayan etmenler romanda dini, kültürel ve coğrafi yakınlık olarak ifade edilmişken en önemli etkenin aynı dine mensup olma vurgusu da yapılmıştır. Bu kıyaslamada Avrupa’ya göçleri cazip kılan ve uyum sürecini olumlu etkileyen etmenlerse ekonomik, insani ve hukuksal hakların daha fazla edinilmesi olarak romanda şu şekilde ifade edilmektedir:

“Ebu-Eymen-Humusî ona şöyle cevap verdi: Yeter ey Ebu-Muhammed! Burada istismara maruz kalıyoruz. Her gün emeğimizi en düşük ücretlere çalışıyorlar. Oradaysa insana değer veriyorlar. Ülkelerindeki vatandaşları gibi haklarımız olacak. Fakat gördüğün gibi burada Türk ve Arap arasında farklı muameleler var” (Mu‘aykıl, 2019, s.122).

Romanda ırkçılık konusuna da değinilmiş farklı din ve etnik yapının uyum sürecinde olumsuz etki yaratacağına şu şekilde değinilmiştir:

“Yani Avrupa’da Arap ve yabancılara karşı, ırkçılık ve ayrımcılık olmadığına, Müslümana Hristiyan gibi muamele edildiğine inanmam mümkün değil” (Mu‘aykıl, 2019, s.122).

Romanda toplumsal bütünleşmede önemli bir faktör olan dinsel gruplara da şu şekilde değinilmiştir:

“Bu dini öğüt hayır işleriyle meşgul olan Suriyeli göçmenlerden oluşuyor.

Savaştan önce Halep Kabîsiyyat (Suriye’de sadece kadınlara yönelik politik olmayan dini bir grup) cemaatinin devamıdır. İstanbul’da göçmenlere yardım faaliyetlerini üslenen bir grup ve Türklerden toplumda İslam’ı yaymak için çalışan Türk kadınlardan oluşuyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.204).

Romanda yaş faktörünün uyum sürecinde önemli bir rolü olduğuna şu şekilde değinilmiştir:

“Küçükler genellikle çok hızlı bir şekilde uyum sağlar. Büyüklere gelince onlar için bu durum zor oluyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.262).

Aynı dine mensup olmanın uyum için yeterli olmadığı kültür ve yaşam tarzı farklılığının da uyum sorunları ve kültürel şoka neden olduğuna şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Çeyrek asır önce buraya geldiğimizde buradaki hayat tarzı Lübnan’daki hayat tarzından farklı olması sebebiyle şok yaşadık. Biz bu ülkenin insanları gibi Hristiyan’ız. Fakat adet ve kültürümüz farklı” (Mu‘aykıl, 2019, s.263).

Romanda Hayyan’ın Hollanda toplumuna uyum sağlayabilmesi için gerekli görülen ailesiyle sınırlı görüşme toplumsal uyumdan çok toplumsal asimilasyonu düşündürmektedir. Romanda bu duruma şu şekilde vurgu yapıldı:

“Hanımefendi ailem aradığında üç cümle söylemi tembihledi. Elhamdülillah, ben iyiyim ve her şey yolunda” (Mu‘aykıl, 2019, s.251). “Seyyide Kôlît onlara uyum sağlayabilmem ve Hollandacayı öğrenebilmem için ailemle çok konuşmamın engel oluşturacağını babama söyledi” (Mu‘aykıl, 2019, s.251-252).

Göç edilen ülkede geçirilen zamanın uyum sürecinde önemli bir rolü olduğuna romanda vurgu yapılmaktadır. Hayyan'ın Hollanda'da geçirdiği üç yılın ardından uyum sürecinin gerçekleştiğine şu şekilde değinilmiştir:

“Ne değişti bilmiyorum ama artık Seyyide Kôlît'in hazırladığı yemekleri seviyorum. Cûrc ve Tûnî arasındaki sorunlarımız artık bitti ve arkadaş olduk. Bana okul derslerinde ve dil öğrenmemde yardım ediyorlar” (Mu‘aykıl, 2019, s.252).

Romanda yazar kültürel uyumun belli bir süre sonra kültürel asimilasyona dönüştüğünü göstermek istemiştir. Dilin önemli bir kültürel öge olduğunu dilini kaybettiğinde asimilasyonun hızlandığına şu şeklide vurgu yapılmıştır:

“Hayatım uyumlu bir şekil aldı. Aile, yemek, uyku ve okul gibi şeylerde çocukları ve benim aramda bir ayrımcılık yapmadılar. Kendimi onlardan biri olarak görüyordum. Kıyafet ve saç sitilim, yemek yemem, konuşma biçimim onlara benziyor. Lübnan lehçesi ve Hollandacayı karıştırarak konuşuyorum. Kendi lehçemi ailemle konuştuğum zaman dışında hatırlamıyorum. Lehçem zor ve bilinmeyen gelmeye başladı. Onu konuşmayı istemiyordum” (Mu‘aykıl, 2019, s.255).

Yazar, göçmenlerin uyum sürecini etkileyen din ve kültür gibi etmenlerin önemine vurgu yapmaktadır. Kültürel uyumun bazen kültürel asimilasyona dönüşebileceğine de yazar dikkat çekme istemiştir.

5.1.3.6.2.21. Toplumsal Cinsiyet

Doğu toplumları için kadına ikincil konumda bir rol biçilmesi önemli bir sorunsaldır. Yazar Esmâ Mu‘aykıl için kadınların ikincil konumda olmaları ve kadınların yaşadıkları sorunlar önemli konuların başında gelmektedir. Romanda Suriye toplumunda kadına biçilen rollere ve genel olarak yaşadıkları sorunlara değinilmiştir. Anne Hasîbe'nin on iki yaşında buluş çağına girmeden kendi yaşının iki katı biriyle evlenmesi ve bu sebepten dolayı yaptığı sık düşüklükler şu şekilde ele alınır:

“Annen on iki yaşında babam otuz yaşındayken o zamanlar evlendiler. Evlendikten iki yıl sonra annem buluş çağına girdi. Babamın iradesi dışında sebeplerden dolayı *Tellu'l-Verd*'deki aileler gibi büyük bir ailemiz olmadı. Başta annemin hamileliği gecikti ve

annemin yaşının küçüklüğü sebebiyle hamilelikleri sırasında defalarca düşük yaptı” (Mu‘aykıl, 2019, s.15).

Kız çocuklarının erkek çocuklar gibi görülmemesinin ardında yatan nedenlere romanda şu şekilde değinilmiştir:

“-Bu şekilde düşünmeyi aklın alıyor mu? Kız ve erkek arasında ne fark var sonuçta hepsi evlat değil mi?

-Bizde oğlan kızdaki farklıdır.

Bütün insanlar bu şekilde düşünüyor kız evlenince onu bir yabancı alıyor. Ve onun oğulları ailenin ismini taşıyor. Erkek çocuksa onun çocukları ailenin ismini taşıyor ve evlendiği zaman aileye yeni bir üye getiriyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.34).

Romanda kadınların savaş sırasında veya savaş dışında tecavüze uğrayarak cinsel şiddete maruz kalma sorununa ve bunu korkuları nedeniyle paylaşamamaları konusuna detaylı bir şekilde değinilmiştir. Kadınların çocukları tarafından bile şiddete maruz kalabildiği konusu da ele alınmıştır. Kadınların çocukları hakkında kararlarda söz haklarının olmaması gibi pek çok kadın sorunları roman içinde ele alınmaktadır.

5.1.4. Dışsal Yapı

5.1.4.1. Dil ve Anlatım Teknikleri

Tellu’l-Verd romanında çoğulcu bakış açısı yöntemi kullanılmaktadır. Romanın anlatıcıları ve romanı zenginleştiren bakış açılarının romanın bölümlerine göre dağılımı incelendiğinde, birinci bölüm olan *Cennetü’l-Verd* (Gül Cenneti) ben kipiyle başlamış ve İmran’ın bakış açısıyla anlatılmıştır. Üçüncü bölüm *Fi-Beyti-Âli-O’sman* (Osman’ın ailesinin evinde) bölümü biz kipiyle başlamış ve o bölümde İmran’ın bakış açısıyla anlatılmıştır. Sekizinci bölüm olan *Faslu’l-A’vde: Hûb..Hûb* (dönüş mevsimi: hop hop ve dokuzuncu bölüm *Habadrâş* (paramparça) bölümlerinin anlatıcısı başkahraman İmran’dır ve ben kipiyle başlamıştır. İkinci bölümün olan *Rabî’-Bilâ-Zuhûr* ve *Hicratu’t-Tuyûr*

(Çiçeksiz Bahar ve Kuşların Göçü), Tanrısal bakış açısıyla üçüncü tekil şahıs kipiyle anlatılmıştır.

Dördüncü bölüm olan *Hebbātu's-Sâhine* (Sıcak basması) bölümü üçüncü tekil şahıs kipiyle başlamış olsa da ben kipiyle, İmran'ın kız kardeşi olan Bâhira tarafından aktarılmıştır. Beşinci bölüm olan *Faslu'l-Cünûn ve Rihletü'l-U'bûr İlâ Erdi'l-Ehlâm* (Delilik Mevsimi ve Rüya Diyarına Yolculuğu)'nun anlatıcısı İmran'ın karısı Kâfi'dir. Üçüncü tekil şahıs kipiyle başlayıp diyalogla devam etmiştir. Altıncı bölüm olan *ed-Duktôr* (Doktor)'u İmran'ın oğlu olan Hayyan tarafından ben kipiyle anlatılmıştır. Yedinci *Cevâzü's-Sefer ile'l-Cenne* (Cennete Giriş Bileti) bölümünü İmran'ın erkek kardeş Rabî tarafından ben kipiyle anlatılmıştır.

Romanda yazar tarafından bölümlere verilen isimler sembolik anlamlar içermekte ve bölüm içinde geçen olaylarla bağlantısı bulunmaktadır. Bunlardan birkaç çarpıcı isme değinecek olursak; *Habadrâş* (Paramparça) bölümünün ismini, yazar özellikle seçmiştir. Suriye halk dilinde kullanılan bu kelime toplanamayan tekrar birleşmesi mümkün olmayan kırıntılar anlamına gelmektedir. Yazar burada Suriye'nin temsili olan *Tellu'l-Verd* 'in tarih, medeniyet, kültür, her şeyin paramparça olup bir çöpe dönüşmesine bu başlıkla vurgu yapmaktadır. Suriye'de savaş öncesi hayat normal akışında giderken savaşın başlamasıyla meydana gelen değişimin her şeyi dönüştürüp paramparça etmesi, son bölüm *Habadrâş* ismiyle sembolleştirilir.

İkinci bölümün olan *Rabî'-Bilâ-Zuhûr ve Hicratu't-Tuyûr* (Çiçeksiz Bahar ve Kuşların Göçü) bölümünde verilen simgesel isminde farklı çağrışımlar yer almaktadır. Yazar, çiçeksiz bahar ifadesiyle; gösterilerin ülkenin kaderini değiştirmeyeceğini ve bu konuda ümitsiz olduğunu belirtmek için bu ifadeyle seçmiş ve tarihsel trajediyi sembolleştirmiştir. Kuşların göçü ifadesiyle de vatandaşları sembolize ederek zorunlu toplumsal göçe işaret etmiştir. Hop hop diye ifade edilen şey eski bir otobüstür. Yazar halk arsında otobüs için kullanılan bu kelime tercih etmiştir.

Romanda sembolik anlatım önemli bir yer tutmaktadır. Yazarın ifadesiyle romanın adıyla aynı adı taşıyan köy, Suriye'yi temsil eden sembolik bir yerdir. Aynı zamanda yerin ismi de semboliktir. Yazar Suriye'nin savaş öncesi durumunu bu köy aracılığıyla betimlemektedir. Yazar *Tellu'l-Verd* (Gül Tepesi) köyünün Suriye'yi temsil eden sembolik

bir mekân olduğunu, olayların etrafında döndüğü ailenin de Suriye'deki toplumun en küçük birimi olarak toplumu temsil ettiğini ifade etmektedir.

Olay akışında zamanda geri dönüş tekniği kullanılarak yaşanan olaylara vurgu yapılmış ve detaylandırılmıştır. Romanda zamanda geri dönüş tekniği kahramanların olayları hatırlaması ya da görülen kâbuslar aracılığıyla uygulanmıştır.

Romanda betimlemeler de önemli bir yer tutmaktadır. Bu betimlemeler ışığında mekânlar; okuyucunun zihninde canlanmakta ve kahramanların yaşadığı ya da şahit olduğu şiddet, işkence ve tecavüzü, okuyucu ruhunun derinliklerinde hissetmektedir. Romanda iç monologlara da sıkça başvurulmakta bu iç monologlarla hem kahramanların psikolojik durumları hakkında bize bilgi sunulmakta hem de bazı olaylara ışık tutulmaktadır. Romanda diyaloglarda ben dili kipi kullanılmış ve lehçe ifadelere de çoğunlukla yer verilmiştir.

Romanda geçen atasözleri, deyim ve mecaz ifadeler, halk dilinde bazı atasözü ve ifadeler tablo şeklinde aşağıda şu şekilde verilmektedir:

Tablo 1. Romanın içinde geçen atasözleri

Arapça	Arapça anlamının Türkçe Çevirisi	Atasözünün Türkçedeki Karşılığı
ام القتل تنام وام الغائب لا تنام	Öldürülenin annesi uyur. Kayıp olanın annesi uyumaz	Çocuğu öldürülenin annesi uyur, çocuğunu kaybeden anne uyumaz.
المصائب لا تأتي فرادى ، كل مصيبة تجر خلفها أخرى ألعن من أختها	Dertler tek tek gelmez	Dertler geldi mi üst üste gelir.
ضرب اخماسا باسداس	Altıda bir de beşte bire vurdu	Kara kara düşünmek.
الشعرة التي قصمت ظهر البعير	Devenin sırtını kıran kıl	Bardağı taşıran son damla.
الحيطان لها اذان	Duvarların kulakları var	Yerin kulağı var.
زاد الطين بلة	Çamurun nemi arttı	Durumun kötüleşmesi.
جنب العقرب لا تقرب وجنب الحية افرش ونام	Akrebin yanına gelme. Yılanın yanında yat uyu.	Herkse zarar verenden uzak dur. Sadece zarar görünce zarar verenden kaçma

Tablo 1'de romanın içinde geçen atasözlerine yer verilmektedir. Bu atasözlerinden çoğunluğu romanın farklı bölümlerinde birkaç kez geçmiştir.

Tablo 2. Romanda geçen deyim ve mecaz ifadeler

Arapça	Arapça Anlamının Türkçe Çevirisi	Atasözünün Türkçedeki Karşılığı
تخدش سمعته	İtibarını zedelemek	Şerefini kirlletmek
مرمى حجر	Bir taş atımı	Kısa mesafe
مادة دسمة	Yağlı malzeme	Zengin bir malzeme, zengin bir konu
فلذة كبد	Ciğer parçası	Ciğerpare
كشر عن انيابه	Köpek dişini göstermek	Memnuniyetsizliği göstermek
يديه نظيفتان ولم تلوثا بالدماء	Eli temiz kanla kirlenmemiş	Birini öldürmedi, elini kana bulamadı
هدوء ما قبل العاصفة	Fırtınadan önceki sessizlik	Fırtınadan önceki sessizlik
على قدم وساق	Ayak ve bacak üzere	Var gücüyle çalışmak
راس على عقب	Baştan aşağı	Tamamı
مثل خلية نحل منظمة	Arı peteği gibi düzgün	İşini iyi bir şekilde yapmak
ما نبس ببنت شفة	Dudak kıızıyla söylememek	Tek kelime bile etmemek
كنار في الهشيم	Samanın içinde alev gibi	Saman alevi gibi
شق عصا الطاعة	İtaat asası yarıldı	Karşı koymak, isyan etmek
ذهب ادراج الرياح	Boşa gitmek	İz bırakmayacak şekilde bir şeyin yok olması
ابلى بلاء حسنا	Güzel bela ile imtihan olmak	Gayretli bir şekilde çalışmak, çabalamak
تعصف به من كل صوب	Her yönden fırtına esiyor	Her taraftan gelen olumsuzluklar
صرخة قوية بلغت عنان السماء	Şiddetli çığlık gökyüzüne ulaştı	Feryadı göğe çıktı
اراه نجوم الظهر	Öğlen yıldızları göstermek	İşlerini zorlaştırarak birinin canını çok sıkmak, onu bıktırmak
انتفج كطاووس	Tavus kuşu gibi kabarmak	Böbürlenmek
غلى الدم في راسي	Başımdaki kan kaynadı	Kan beynime sıçradı
سيغرق حتى ولو في شبر ماء	Bir damla su olsa bile boğulacak	Bir damla suda boğulmak
انتفخت اوداجه من الغضب	Öfkeden boynundaki damarlar şişti	Tepesi attı çok sinirlendi
تقاءلوا بالخير تجدو	İyimser olun bulacaksınız	İyi düşün iyi olsun
عليه العوض ومنه العوض	Tazminatın ondan tazmin edilmesi gerekir	Allah aldı ve ona daha iyisini verdi
يطير من الفرحة	Sevinçten uçuyor	Sevinçten uçmak
انعقد لسانه	Dili tutulmak	Dili düğümlenmek
اب اللهاب	Alevlerin babası	Yakıcı güneş
قيمتها ويقدرها حق قدرها	Kıymetini ve değerini hakkıyla takdir etmek	Kadrini kıymetini bilmek
بعيدة المنال	Elde etmesi uzak	Ulaşılması zor
مقطوع من الشجرة	Ağaçtan kesilmiş	Ailesinden kimsenin olmaması
كل شيء على خير ما يرام	Her şey istendiği gibi	Her şey yolunda

Tablo 3. Romanda diyaloglarda geçen halk dilinde bazı kelimelere yer verilmiştir.

ARAPÇA	TÜRKÇE
داية	Ebe
شد الهمة	İrade göster
خلينا فيك انت	Sadece senin hakkında konuşalım
خلاص لحد هون	Tamam, bu kadar yeter
شوية	Yavaş
حاج	Yeter
ستو	Nine
هنيك	Orada
بدكن	Ne istiyorsun
ريح	Rahat ol
حرمة	Eş
ماذا دهاك	Neyin var
شحاري	Talihsizliğim
هات	Getir
ليش عامل بحالك هيك	Ne yaptın kendine

Tablo 4. Romanda diyaloglarda sık geçen halk dili kelimeler

ARAPÇA	TÜRKÇE
شوف	Bak
ست	Hanım efendi
بس	Yeter
رح	Gelecek zaman eki
بدي	İstiyorum

Tablo 5. Romanda halk dili atasözü ve deyimler

ARAPÇA	TÜRKÇE
حاطط الشر بين عيني	Gözünden şer fışkırıyor
كبرها تكبر ، صغرها تصغر	Büyüttükçe büyür, küçülttükçe küçülür.
طلعت عيني حتى شفتاك	Seni görene kadar çok acı çektim
طول بالك	Sabırlı ol

لولا حياة الماء الساخن من Mecazi olarak halk tabiri olarak sıcak suyun önemini ifade eden (Sıcak su Allah'tan utanmasaydı, ölüleri diriltirdi.) ifadesi dikkat çekmektedir. Yine romanda halk ifadesi olarak çok zayıf bakımsız anlamında kullanılan كانك ifadesi de yer verilmektedir. Romanda Kuran'ı Kerimde de yer alan hiçbir şey kalmaması anlamında kullanılan على عروشها mecazi ifadeye de yer verilmektedir.

Romanda Arapçada önemli bir yeri olan هائجا مائجا (gördük ve yaşadık) عشنا وشفنا (her şey) ا, صفعا ولطما (tokat atmak), الانسان بالك والداب (sürekli zor olan iş) anlamındaki ikilemelere de yer verilmektedir. Romanda karakterler kendi görüşlerini sunarken yazar Kuran'ı Kerimden bazı ayetler ve hadislerden iktibas etmiştir. Yazar Arap toplumunda sıklıkla kullanılan bu yöntem zaman zaman şu şekilde başvurulmuştur:

Anne Hasîbe'nin çocuğunun kötü muamelesi karşısında oğluna şu ayetleri oğluna örnek vermiştir:

(ikisini) وأن لا تنهرهما ولا تقل لهما اف, hadisi, الجنة تحت أقدام الأمهات (cennet ayakların altındadır) anlamındaki ayete yer verilmiştir. Allah anne babaya iyi davranmayı emretmiyor mu diyerek yine dini referans olarak verilmiştir.

Romanda çocuğu Rabî' ise yaptıklarını haklı çıkarmak için yine ayet ve hadisten iktibas ederek şu hadis ve ayeti söylemiştir:

من نار (Allaha isyanda başkasına itaat edilmez.) anlamında لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق (Ateşi insanlar ve taşlar olan kâfîler için hazırlanmış.) وقودها الناس والحجارة ، أعدت للكافرين

Yaşadığı olumsuzluklara isyan edeceği zaman sabretmesi için ayetten ve hadisten iktibas alarak şu şekilde örnekler vermiştir:

Mümin üzülür anlamındaki hadisi ile dini referans verilmiştir.

Allah'ın Salih kulunu imanın kuvveti ölçmek için musibet gönderir, ya da günahlarını örtmek için musibet gönderir ayetiyle Bize düşen darlıkta ve bollukta Allah'a şükretmemizdir ayetiyle Kurandaki ayetlerden iktibas edilerek dini bir yorum yapılmıştır.

Romanda iç savaştaki kardeşin kardeşi kırmasına karşı çıkılarak لا تبغضوا ولا تحاسدوا (birbirinize buğuz etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize

arka çevirmeyin; ey Allah'ın kulları kardeş olun hadisinden iktibas edilerek örnek gösterilmiştir.

Romanda geçen bazı diyaloglarda, konuşan kişinin nereli olduğunu gösteren bazı ifadeler yer verilmektedir. Türk birisi konuşurken Osmanlıca Türkçesiyle yazılan Türkçe ifadeler yer verilmiştir. Romanın tek bir yerinde ise Türkçe karakter yazısıyla Türkçe ifadeye yer verilmiştir. Romanda Tunuslu karakter konuşurken Tunus lehçesi, Lübnan asıllı biri konuşurken Lübnan lehçesi ifadeye yer verilmiştir. Romanda bir lokantada garsonla geçen Türkçe diyaloga Osmanlıca Türkçesiyle şu şekilde yer verilmektedir:

-Hoş geldiniz – هوش جالدينيز Hoş bulduk هوش بولدوك –Buyurun - بيورن -Bir tane adana, صاغ olun -Sağ olun -تمام Tamam –بتانة أضنة كباب ، إكي شيش طاووق ، أوج عيران -iki şiş tavuk, üç ayran- أولون romanın bir başka yerinde Türk taksicinin söylediği çok trafik كوك ترافيك kelimesine de Osmanlıca Türkçesine yer verilmiştir. Türkçe karakterle yazı biçimine tek bir yerde hemşirenin “Yavaş yavaş, hareket yok” şeklindeki uyarı ifadesinde yer verilmektedir.

Romanda Ebu-Zarif karakteri Tunuslu olduğu için o konuşurken Tunus lehçesiyle; selam nasılsın her şey yolunda mı anlamındaki bu عسلامة شني حوالك لا باس ifadeye yer verilmiştir. Romanda Lübnan asıllı Seyyide Kôlît'in diyalogunda Lübnan lehçesinde kullanılan هيدول kelimesine yer verilmiştir. Romanda Mısır lehçesinde kullanılan değil anlamındaki مش kelimesine de yer verilmiştir.

Romanda rejim ordusu yanlıları için kullanılan شبيحة ifadesine ve muhalif grup yanlıları için kullanılan مندس ifadesine sıklıkla yer verilmektedir. Çocuklarını kaçak yollarla Avrupa'ya gönderip sonrasında çocuğun gittiği ülkenin ailesinin ülkeye gelmesini kabul edip, ailenin çocuklarıyla birleşmesi anlamında kullanılan لم الشمل ifadesine sıkça yer verilmektedir. Ayrıca حطراش bir şeyin kırılıp param parça olup, tekrar birleşmesi mümkün olmayan şeyler anlamında halk dilinde kullanılan bu ifadeyi yazar bir bölümün başlığı olarak seçmiştir.

Romanda Suriye halk dilinde kullanılan ifadeler, deyimlere, halk ezgilerinde veya diyaloglara da rastlanmaktadır. Romanda bazı tekerleme ve halk ezgilerinde geçen kelimelerin eski Suriye lehçesine ait olup, günümüzde halk arasında bu kelimelerin yaygın kullanılmadığı belirlenmiştir.

اقرع اقرع حنتيتي بدو زيت وكبريتي الكبريتي ما بتنفعو بدو مسك يكمعو (Kelsin, kelsin üstelik çok kötü kokuyorsun, yağ döküp kibritle yaksan fayda vermez, güzel koku sürmen gerek) anlamında kel olanlar için söylenen içinde geçen kötü kokan bir baharat anlamındaki حنتيتي eski Suriye halk dilinde kullanılan kelimenin de bulunduğu maniye yer verilmektedir.

Gelini hazırlarken söylenen lehçe zılgıta romanda şu şekilde yer verilmektedir:

هاها مانك بنت بياع زبيب هاها ولانك بنت بياع قضاة

Sen ne bir leblebi satıcısının kızıydın, nede kurum üzüm satanın kızıydın. Sen saygın birinin kızıydın.

Suriye Arap milli marşına da romanda yer verilmektedir:

حماة الديار عليكم سلام ابت ان تذل النفوس الكرام

Selam olsun size ey onurlu, boyun eğmeyi reddeden ülkenin koruyucuları

Zeytin toplama mevsiminde köy halkının birlikte söylediği içinde şu andaki kullanımı(روح)şeklinde git anlamında kullanılan kelime, çok eskiden halk dilinde (رو) şeklinde kullanılan kelime halk ezgisine içinde geçmektedir. Zeytin toplamaya teşvik için söylenen bu ezgiye şu şekilde yer verilmektedir:

Niyet etmek güçtür. Kararlı ol

شدوا الهمة الهمة قوية - شدوا الهمة الهمة قوية

Usta bana ver

والمعلم هابلي

Usta bana ver

والمعلم هابلي

Bırakma onu

ما بخلي السبلي

Bırakma onu

ما بخلي السبلي

Ya Allah Ya Allah

وهي يا لله وهي يا لله

Ya Allah Ya Allah

وهي يا لله وهي يا لله

Ey usta eve git

يا معلم رو عالددار

Koro başlar

يبدأ المنشد

Koro tekrar eder

وترد الجوقة :

Ey usta eve git

يا معلم رو عالددار

Haberleri bana getir

وأتييني بالأخبار

Haberleri bana getir

وأتييني بالأخبار

İki ekmek parçası getir	وأُتيني برغيفين خبز
İki ekmek parçası getir	وأُتيني برغيفين خبز
Üzerinde birkaç parça salatalık olsun	وعليه رطلين خيار
Üzerinde birkaç parça salatalık olsun	وعليه رطلين خيار

Romanda Ali Dîk, Hüseyin el-Dîk, Vefîk Habib, Üzeyne el-Ali, Dominik, Ferit Adraş gibi meşhur şarkıcılar ve çoğu lehçe kelimelerden oluşan şarkılara da yer verilmektedir. Romanda rejim güvenlik güçlerinin yolcularla alay etmek için zorla söyledikleri meşhur şarkıcıların şarkıları Ali Dîk'in şarkısı olan askerlerin yolcularla alay etmek için söylediği şarkıdır.

Sabah oldu Alluşum	طل الصبيح ولك علوش ،
Irgatlar bizim önümüze geçtiler	سبقونا ها الحصاد ،
Bize tırpan orak ver ve erzaklarsa ardımdan gel	هات المنجیل والمنكوش والحقني بالزوادة.
Yeter, yeter, yıkılsın evin mercimek değirmeni gibi bu nasıl bir ses	كفي.. كفي.. يخرب بيتك على هالصوت مثل جاروشة العدس

Aynı şarkıcının bir diğer şarkısı da yer verilmiştir.

سمرا وانا الحاصودة (Esmer Kız Irgat Ben)

Romanda babanın ölürken kızı Bâhira'ya söylediği Iraklı meşhur bir şarkıcı olan Ferid Adraş'a ait bir şarkıya da yer verilmiştir.

En güzel olan Ey güzel, Ey güzel	اجمیل یا جمیل یا جمیل
Sevginin belirtisi bana ayan oldu	على حبك بان لي دليل

Ve Nazım el-Gazâlî'nin şarkısını söylemiştir.

Onun için korkuyorum, Onun aşkında yok oldum	خايف عليها وتلفان بيها
Çenesinde siyah bir beni ve gamzesi vardır.	شامه ودقة بالحنك مين يشتريها
Kim onu satın alabilir	

Bâhira'nın babasının ölümün ardından söylediği yine Ferid Adraş'a ait şarkıya da şu şekilde şarkıya da şu şekilde yer verilmiştir:

Seni özledim, seni özledim	اشتقتك.. اشتقتك
Ruhumdan bir selam gönderdim sana	سلام من روعي بعنأك
Benim zayıf olma nedeni açıkladım sana	شرحتك سبب غلبي يا ظالم قول شو ذنبي
Ey zalim! Benim suçumun ne olduğunu söyler misin?	جمعتك دموع قلبي وبرمش العين كتبأك
Kalbimin gözyaşlarını toplayıp, kirpiklerimle sana yazdım.	وبرمش العين كتبأك
Seni özledim, seni özledim	اشتقتك اشتقتك

Roman bitişinin yapıldığı vatan sevgisini ifade eden bu şarkıdır.

خضرة يا بلادي خضرة رزقك فوار	Yeşilsin ey ülkem yeşilsin sen rızkın taşar tükenmez
محروسي بعين القدره تبقى هالدار	Her şeye gücü yeten Allah'ın gözüyle korunsun
اول ما الشمس بتوعى علينا بتطل	Bu ülke güneş ilk uyandığında gözünü açıp bizi bakar
تخلي الليل من شموعا انواره تهل	Güneşin yaktığı mumlarından dolayı gecenin nuru aydınlatır
بجناينها المزروعه ياسمين وقل	Onun yasemin ve beyaz gül bahçelerinde
طفل وطفله دلوعه يسقوا الازهار	Erkek ve nazlı kız çocukları çiçekleri sular

Romanda geçen bütün bu ifadeler Suriye kültürünü yansıtan ifadelerdir. Yazar Suriye sözel kültürü için önemli olan bu ifadelerle anlatıyı zenginleştirmiş. Hayatın içinde olan her şey romanın içinde de varlık bulmuş, kimi zaman sevinci kimi zaman acıyı ifade etme biçimi olmuştur.

5.1.4.2. Kültürel Öğeler

"Kültür, insan hayatındaki maddi manevi tüm pratikleri içeren dinamik bir kavramdandır ve yaşama dair her ne varsa tümünü kapsayan inançlar ve değerler manzumesidir" (Nişancı, 2012, s.1281).

Romanlar; insana, yaşama dair şeyi barındırdığı için bunların bir bütünü olan kültür de romanlarda ele alınan konuların başında yer almaktadır. İncelenen *Tellu'l-Verd* romanında Suriye toplumuna ait din, evlilik, askerlik, ölüm, yiyecek ve içecekler gibi hayata dair pek çok kültürel öğeye yer verilmiştir. Askerlik olgusu köy halkı ve toplum tarafından

çok önemli görülen kültürel bir olgudur. Yazar, bu olgunun önemini başkahraman İmran'ın şu sözüyle ifade eder:

“Askere giderek ancak bir genç erkek olabilir algısı yüzünden, asker gitmek için çok hevesliydim” (Mu‘aykıl, 2019, s.18).

Ancak İmran'ın askerlikle ilgili bu olumlu algısı askere gitmesiyle değişmiştir. İmran kültürel yapıya bir başkaldırıda bulunarak şöyle söylemektedir:

“Askere giden insan ancak bir canavara dönüşür ya da aşağılanır” (Mu‘aykıl, 2019, s.18).

Romanda askere yollarken cesaretlendirmek için askere gidenlere özel olarak söylenen lehçe “وخليك قد حالك” (güçlü ol) sözü ve askerden dönüşte “هائشا باشا” (sevinçle mutlulukla karşılamak) anlamındaki bu tür özel ifadeler askerliğin kültürel olarak önemli olduğunu gösteren sembollerdir.

Romanda İmran dönüşünü duyan köy halkının tatlı ve çiçeklerle bir sel gibi tebrik için ziyarete geldiğini yedi gün süren kutlamaların olduğu sonrasında da babasının köy halkı için ziyafet verdiğinden bahsedilmesi, romanda askerliğin kültürün önemli bir ögesi olduğuna şu şekilde işaret edilmektedir:

“Askerliği bitirdiğimin haberini yayıldıktan sonra adamlar ve kadınlar sevinçli haberin mutluluğuyla, ellerinde çeşitli tatlı kutuları ve çiçeklerle evimize sel gibi ziyarete geldiler. Adamlar kahve içerek ve tatlılar yiyerek sohbet ediyorlardı. Kadınlar, genç erkek ve genç kızlarsa davul ve halk ezgileri eşliğinde gelişimi kutlayarak halaylar çekiyorlardı. Yedi gün kutlamalar devam etti. Sekizinci günün akşamında babam yedi tane besili koyun kesti. Dönüşüm şerefine köy halkının büyük küçük, kadın erkek, genç kız ve genç erkeklerin hepsini akşam yemeğine davet etti. Bin bir gece masalındaki gibi günler ve geceler yaşadık” (Mu‘aykıl, 2019, s.22).

Romanda önem verilen diğer kültürel öğelerin içinde yiyecek ve içecekler yer almaktadır. Yazar kültürün önemli bir parçası olan yiyecek ve içeceklerden bahsederek Suriye toplumuna ait kültürel öğeleri tanıtmak istemiştir. Romanda Suriye toplumuna ait geleneksel yemekler ve mevsimlere göre değişen yemek alışkanlıklarına kadar bütün detaylara yer verilmiştir.

“*Tellu’l-Verd*’in hepsinde akşam yemeği ve sabah kahvaltısı birbirine tamamen benzerdi. Akşamları pişmiş yemek yemeğe alışık değiliz. Yemek pişirmek *Tellu’l-Verd*’deki mevsimlerin durumuna göre değişen öğle yemeği pişirmekle sınırlıydı” (Mu‘aykıl, 2019, s.36).

Kahvaltı öğününü oluşturan yiyecekler ve yemeğin toplumu birleştirici rolüne, romanda bütün detaylarıyla şu şekilde değinilmiştir:

“Büyük küçük herkes sofranın etrafında toplanırdı. *Tellu’l-Verd*’de yaygın olan kahvaltıyı yemeye başarlardı. Kahvaltı; peynirler, sütler, yoğurtlar, sürke, tereyağı, siyah zeytin, makdûs, za‘ter ve zeytinyağı, muhammara, reçel çeşitleri özellikle kayısı, üzüm, incir, bal kabağı, salatalık ve domates fırından sıcak çıkmış ekmekten oluşurdu. Tabi ki bunların yanında çay olurdu ve birlikte iştah ve mutlulukla yenilirdi” (Mu‘aykıl, 2019, s.33).

Kışın tüketilen yiyeceklerle romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Soğuk kışlarda çoğunlukla sıcak yenilen, şunun gibi kışlık yemeklerimiz vardı; el-Şîş- Berk ve Sembûsek ve el-Ermân ve el-Lebeniyye ve el- Mahşî’l-Mukadded ve el-Kübbe çeşitleri ve de içecek çeşitleri bunlara ek olarak tabi ki balıklar” (Mu‘aykıl, 2019, s.36).

Romanda yazın tüketilen yiyeceklerle şu şekilde değinilmiştir:

“Yazın *Tellu’l-Verd*’de ürettiğimiz mevsimlik yeşilliklere dayanan yazlık yiyeceklerimiz vardı. Buna ek olarak *Tellu’l-Verd* halkının sofralarındaki ana yemek salataydı” (Mu‘aykıl, 2019, s.36).

Romanda ilkbaharda ve sonbaharda tüketilen yiyeceklerde yine mevsimin özelliklerine göre şekillendiğine şu şekilde değinilmiştir:

“İlkbaharda *Tellu’l-Verd* halkı için açık havada ızgara çeşitleri, tenbûle ve çiğ köfte güzel olurdu. Sonbahara gelince taze üzüm yapraklarından sarılmış yaprak dolmasına, patlıcan, kabak, salatalık, acur ve diğer yiyeceklerle veda edilmeye başarlardı” (Mu‘aykıl, 2019, s.36-37).

Romanda Suriye kültürü için önemli bir yeri olan zeytinin toplanmasından zeytinin kurulması ve dul ve fakir ailelere paylaşılmasına kadar bütün aşamaları ele alınmıştır.

Birleştirici bir öge olduğunu yazar, roman aracılığıyla okuyucuya şu şekilde göstermek istemiştir:

“Zeytin toplama bittikten sonra diğer aşamalar başlar genel bir seferberlik hali olur. Annem Bâhira ve bazı akrabalar işe girişir. Zeytinin yağı çıkarılmadan önce ayıklanması gerekir. Bu sınıflandırma işlemi için büyük bir çaba gerekir. Sınıflama işlemi bittikten sonra dağıtma işlemi başlar. Uzun dağıtım listesi dul ve boşanmış kadınlar ve fakir ailelerin isimleriyle doludur” (Mu‘aykıl, 2019, s.35).

Yazar Suriye kùltürü için önemli bir içecek olan yerba mate ya da mate olarak bilinen mate ayından bahsetmektedir. Nereden geldiği nasıl pişirildiği sunumunun nasıl yapılıp iildiğine kadar bütün detaylara romanda şu şekilde yer verilmektedir:

“Ülkemizde yaygın bir içecek olan mate çayını hazırladım. Kökeni Arjantin’den geliyor. Belki oradan dönen bazı göçmenler onu da yanlarında getirmişlerdir ve daha sonra popüler bir içecek haline gelmiştir. Hazırlanış ve iiliş şekliyle özel ritüelleri olan, cemaatle birlikte alınması keyifli bir iecedir. Yerba mate bardağı yanındakine sunulmadan önce sağlık ve hijyen adına yıkanır ve herkesin üzerinde döndürölerek servis edilirken herkes sırasını beklerdi. İlk bardağı döktüm ve içtim ve bu genellikle yerba ayinlerinin bir parçasıdır. Bu nedenle ev sahibi ilk bardağı misafirine veya onu onurlandıran ve takdir eden birine sunmamalıdır. Yerbanın soğuk suyla biraz ıslatılması sonucu acı ve soğuk olduğu için onu içmesi gerekir. Ancak kaynar su dökölünce mate bozulacağından dolayı kaynama noktasına gelmiş henüz kaynamamış suyu içine döktüğu ikinci bardağı sunar” (Mu‘aykıl, 2019, s.24-25).

Romanda önemli kùltürel öğelerden biri olan düğün törenine de yer verilmiştir. Kız isteme olayına şu şekilde değinilmiştir:

“Ertesi gün adamlar resmi bir şekilde kızı istemek, Mehir’i belirlemek ve evlilik hazırlıklarını düzenlemek için sözleştiler. Farklı bir şey olmadı ve bir talepte de bulunmadılar. Her şey kolaylıkla oldu. Babam Kâfinin babası ‘Isam’la konuşmaya başladı.

Allah’ın ve Resulünün sùnnetiyle kerimeniz Kâfi’yi oğlumuz İmran’a istemekle şereflelendik” (Mu‘aykıl, 2019, s.37).

Fatiha suresini okumanın kız isteme işinin tamamlanması anlamında bir olayın güzel bir şekilde sonuçlandığını göstermek için ifade edilen mecazi olarak kültürel bir anlamının olduğuna şu şekilde yer verilmiştir:

“Başarı niyetiyle Fatiha’yı okuyalım o zaman. Eller kalktı ve herkes Fatiha suresini okumaya başladı. Âmin denildikten sonra kadınlardan zılgıt sesleri yükseldi” (Mu‘aykıl, 2019, s.38).

Evlilik öncesinde Suriye kültürüne ait yapılan hazırlıklılara romanda şu şekilde yer verilmektedir:

“Adetlerimizi unuttun mu? Düğün hamamı evimde olacak. Gusûn ve Ratîbe yemek hazırlarken bende senin için banyoyu hazırladım” (Mu‘aykıl, 2019, s.168).

Gelini hazırlarken sözlendi zılgıtlarında Suriye kültüründe önemli bir yeri olduğuna ve gelini övmek ve ya cesaretlendirmek için zılgıtlar atıldığına romanda şu şekilde yer verilmektedir:

“Ha, ha Yasinle seni kuşattım. Ha, ha ey bahçelerin çiçeği. Ha, ha ey havuzun incisi. Sultanların elleriyle. O uzun zılgıta devam etti. Ona Ratîbe ve Neciyye de eşlik etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.169).

Gelinin hazırlanma sürecine ve sonrasında birlikte yenilen yemek romanda şu şekilde ele alınmıştır:

“Savaştan çıkan kimse gibi hamamdan çıktıktan sonra diğer aşama başladı. Bornozu Neciyye çıkardı ve Ratîbe bedeni kokulu yağ sürmeye başladı. Gül ve yasemin kokan yağla Gusûn bedenimi ovdu. Sonra Neciyye öğle yemeğini hazırlarken nerden bulduklarını bilmediğim ipek bir elbise giydirdiler. Zeytin toplama mevsiminde toplanıp yediğimiz yemek gibi iştahlı bir şekilde yedim” (Mu‘aykıl, 2019, s.170).

Romanda, biraz ara verildikten sonra devam eden düğün ritüellerine şu şekilde devam etmektedir:

“Zılgıt sesleriyle uyandım kadınlar başıma toplandı hadi yüzünü yıka seni süslemeye başlayacağız” (Mu‘aykıl, 2019, s.170).

“Beni sandalyeye oturtular. Gusûn saçına gülden taç yaparken Neciyye yüzüme dudaklarıma yanaklarıma makyaj yaptı. Gözüme sürme kaşıma rastık çekti. Ratîbe elime ve ayağıma kırmızı kınadan nakışlar çizdi. Süsleme törenine halaylar ve zılgıtlar eşlik etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.171).

Evlilik sonrasında kültürel olarak aileyle birlikte evin bir odasında yaşamanın yaygın olduğu bir yapının varlığından romanda şu şekilde bahsedilmektedir:

“Evliliğin başlangıcında adet olarak çoğu ailelerin çocuğunun aynı evin bir odasında birlikte yaşama geleneğini babam kabul etmedi” (Mu‘aykıl, 2019, s.38).

Toplum için kabirlerin kültür için önemli olduğu romanın başından sonuna kadar farklı şekillerde ifade edilmiştir. Kabirlerin bahçelerle bitişik hayatın bir parçası olduğu romanda şu şekilde betimlenmektedir:

“Bahçeye bitişik kabirler beni korkutmazdı. Üzerinde çiçekler ve otlar büyüyen kabirlerin arasında oynamaktan ben ve arkadaşlarım çekinmezdik. Çünkü köy halkı ölülerinin kabirlerin üzerlerine ve yanlarına gül dikerlerdi. *Tellu’l-Verd*’in kabristanı çiçek ve gül kokularının, yeni kabrin toprak kokusunun karıştığı, ölümle hayatın kucaklaştığı bir bahçeye benziyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.11).

Toplumda kültürel olarak önemli olan ölüm sonrası kullanılacak malzemeler için insanların yaşarken yaptıkları hazırlıklar ve gömülmeden önce yıkama ritüeli romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

“Önceleri yapılan ölüyü yıkama töreni aklıma geldi. Ölüye saygı için bir gündü. Ölüleri için hayattayken yaptıkları gibi o gün hazırlık yapıyorlardı. Herkesin satın almakla övündüğü beyaz kumaş, pamuk, beyaz havlular, bazı sabunlar ve kokuların hepsini parlak renkli işlemeli bir bohçada topladığını sonra onu ahirete göç ettikleri gün kullanılması için emniyetli bir yere koyduklarını duymuştum. Zengin olsun fakir olsun herkes o gün için hazırlık yapardı. Fakirlerin bir kefeni olurken zenginlerin iki ve ya üç kefeni ölüm bohçasında hazırlamış olurdu” (Mu‘aykıl, 2019, s.362).

Romanda ölü için yapılan veda törenine şu şekilde değinilmektedir:

“Ölüyü yıkama ve kefenleme işlemi bittikten sonra ailesine ölüsüne veda etmesi için izin verilir. Ailesi ve akrabası küçüklü büyüklü ölüyü ziyaret eder ve önceden ölmüşlerine

ölü aracılığıyla onun ulaştıracağına inanarak bir mesaj ve selam yollalar” (Mu‘aykıl, 2019, s.363).

Romanda ölen kişi için yapılan defin törenine şu şekilde değinilmiştir:

“Ölüyü sevap olmak için omuzlarda dualar, ölünün güzel özellikleri ve gözyaşlarıyla kabre getirirler. Cenaze namazı kılındıktan sonra gömülür ve hep birlikte Yasin okunur” (Mu‘aykıl, 2019, s.363).

Romanda taziye törenine ve erkek kadınların için farklı şekilde olduğu ele alınmıştır. Erkeklerin taziye biçimine şu şekilde yer verilmektedir:

“Kabristandan ayrıldıktan sonra taziye töreni başlar. Mevtanın akrabasının evinin önünde uzun süre kaynatılarak özel bir yöntemle hazırlanan mırra kahvesinin özel bir çeşidi ezilmiş kakule ilave edilerek taziye gelenlere ikram edilir” (Mu‘aykıl, 2019, s.363).

Kadınların taziye biçimine romanda şu şekilde yer verilmektedir:

“Kadınlar taziye evin içinde misafir odasında kabul ederler. Taziye gelenler yanında ya kurbanlık ya da un, şeker, bulgur, pirinç gibi dilediği şeyleri getirirler. Ölünün ailesinin yemek hazırlama işini yedi gün boyunca üstlenirler” (Mu‘aykıl, 2019, s.364).

Romanda Suriye kültürü için önemli olan düğün, ölüm ve askerlik için yapılan ritüellere yer verilmiştir. Kültür için diğer önemli bir unsur olan yeme içme alışkanlıklarına yer verilmiştir. Romanda Suriye kültürüne ait genel bir portre çizilmeye çalışılmıştır.

5.1.4.3. Toplumsal Yapı

Suriye toplumu kozmopolit bir yapıdan oluşmaktadır. İçerisinde dinsel ve mezhepsel farklılıklar barındırmaktadır. Romanda bu çok parçalı yapıya yazar dikkat çekmiştir. Romanda toplumsal yapıdaki mezhepsel ve dinsel çeşitlilik şu şekilde vurgulanmıştır:

“İş yerinde kalabalık bir gruptuk. Öncesinde bilmediğim durumları keşfettim. İki kişinin konuşmasını anlamıyordum. Daha sonra onların Kürt olduğunu söylediler. Öğle namazı vakti geldiğinde iş arkadaşım Fâdî’yi namaza çağırınca ben Hristiyan’ım dedi. Arkadaşım Ğazvân ise eğitim için es-Salamiyah’tan gelmiş İsmailiye mezhebine mensuptu. Hezâ’ ile aramızda geçen bir diyalogda onun Dürzi mezhebinden olduğunu fark ettim. Bu

konuda hiçbir bilginin olmadığını anlayınca bu mezhep hakkında bana kısaca bilgi verdi. Yolda giderken Hâkûbyân'ın konuşurken eril ve dişili karıştırdığını fark edip gülünce oda bana Ermeni olduğunu açıkladı. Suriye'nin Zehra köyünden gelen Hüseyin ise Şii olduğunu söyledi" (Mu'aykıl, 2019, s.42).

Tolum içinde bütünleşmeyi barındırdığı kadar içinde gizli bir ayrışma ve çatışmayı da barındırır. Romanda dinsel ve mezhepsel farklılıkların, içinde gizli bir çatışmayı barındırdığına şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

"Daha önce dikkatimi çekmeyen şeyler dikkatimi çekmeye başladı. Ayrışmalar, insanların nasıl birbirine dil uzattığını ve nasıl bir tarafın diğer tarafı karaladığını görüyorum. Çoğu şey sakın görünse de her an patlayabilir. Mezheplerin birbirine kin duyduğunu ve bazı milletlerinde hâkim millete karşı öfke duyduğunu fark ettim. Herkes barış içinde yaşıyor görünüyor. Fakat ruhlar derinliklerinde başka şeyler gizliyor. Orman yangını gibi ilk kıvılcımda patlak verecek" (Mu'aykıl, 2019, s.43).

Romanda Suriye'yi temsil eden *Tellu'l-Verd* köyü tasvir edilirken herkesin birbirini tanıdığı mekanik toplum yapısına dikkat çekilmiş ve toplumsal bütünleşmeye şu şekilde vurgu yapılmıştır:

"*Tellu'l-Verd* köy ahalisinin hepsi birbirini tanıyordu. Sanki tek bir aile gibiydi" (Mu'aykıl, 2019, s.8).

Toplumsal dayanışma mekanik toplumlar için önemlidir. Köyde toplumsal dayanışmanın olduğuna şu şekilde işaret edilmektedir:

"Güneşin doğmasıyla birlikte sabahın erken saatlerinde bahçemiz; erkekler, kadınlar ve çocuklarla doluydu. Herkes arı gibi çalışıyordu. Yaşlı kadınlar ve adamlar kumaştan yapılmış çadırı, ürünleri toplamak için zeytinlerin olduğu ağaçların altına sererlerdi. Genç kızlar ve genç erkekler zeytinleri toplamak için çocukların ulaşamayacağı ağaçlara tırmanırdı. Ağaçlara tırmanamayanlar, ellerinin yettiği dallardan zeytinleri koparıyordu. Gençler yaşlıların toplayıp çuvallara koyduğu zeytinleri taşıyor ve evin avlusuna koyuyordu. Bu mevsime herkes katılıyordu. Hatta bebekleri bile anneleri yanında getiriyordu" (Mu'aykıl, 2019, s.30-31).

Romanda savaşla birlikte toplumsal yapının içine dâhil olan farklı ülkeden insanların varlığına dikkat çekilmektedir. Romanda rejim ordusuna karşı oluşan muhalif grup içindeki yabancı unsurların varlığına şu şekilde işaret edilmektedir:

“oğu *Tellu’l-Verd*’in ve civar köylerin çocuklarıydı fakat içlerinde çehresi bizim bölgeye benzemeyen insanlar ortaya ıktı” (Mu‘aykıl, 2019, s.79).

Türk yönetiminin ülkelerinden zorunlu olarak göç eden Suriyelilerin Suriye’nin kuzeyinde özerk bir bölge oluşturulup toplumsal alana tekrar dâhil edilme planlarının, savaşla birlikte ülkeye giren ve yayılan Rusların, rejim ordusuna savaş uçaklarıyla destek vermeleri nedeniyle mümkün olamayacağına şu şekilde değinilmiştir:

“Ha-ha, bir tampon bölge oluşturmak mı? Savaşın başından beri Ruslar, hatta girmeden önce bu tampon bölge hakkında bir şeyler duyduk ve hiçbir şey görmedik.

Ruslar Suriye'nin her yerine nüfuz ettikten ve yayıldıktan sonra nasıl olacak. Sanki siz ordunun Rus Hava Kuvvetleri Koruması altında Suriye'nin kuzeyine bile ulaşan zaferlerini duymadınız” (Mu‘aykıl, 2019, s.123).

Savaşla birlikte rejime destek için Suriye’ye giren bir diğer lke İran’dır. İranlıların ülkeye girmesiyle birlikte değişen toplumsal yapıya ve mezhepsel yayılmacılığa şu şekilde değinilmiştir:

“İranlıların ülkeye nüfuz ettiklerini de unutmayın. şam sokaklarının İranlılarla dolup taştığını ve Hseynilerin her yere yayıldığını, köklü Hamidiye arşısının çehresinin değiştiğini, ağıt ve dvnmelerin olduğu Hüseyni’yeye benzediğini söylüyorlar” (Mu‘aykıl, 2019, s.124).

Savaş sonrası toplumsal yapıda meydana gelen değişimde gler ve savaş nedeniyle meydana gelen ölümler ve yabancı kökenli insanların ülkeye gelmesinin etkisi vardır. Romanda cinsiyet olarak da erkek nüfusunun azalmasına romanda şu şekilde vurgu yapılmaktadır:

“-*Tellu’l-Verd*’den adamları neden göremiyorum.-Adamlar burada artık yok İmran. Pek çoğu g etti. Onlardan büyük bir kısmı savaşta öldü. Burada sadece bombaların isabet

etmediği kadınlar çocuklar, aklını yitirmişler ve acizler kaldı. *Tellu'l-Verd* yabancıların yeri oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s.371-372).

Romanda Suriye’deki toplumsal çeşitliliğin bir zenginlik olduğu kadar toplumsal çatışmaya da neden olabileceğine vurgu yapılmıştır. Suriye’de iç savaşla birlikte toplumsal bir değişimin meydana geldiği romanda ele alınmaktadır.

5.1.4.4. Siyasal Yapı

Siyasal yapıda, geçmişte yaşanmış iç karışıklıkların yoğun etkisinin olduğu yazar tarafından romanda okuyucuya hissettirilmektedir. Yazar, askerde İmran ve komutanı arasında geçen diyalogla daha önce meydana gelmiş siyasi olaylara giriş yapmıştır. İmran askere gittiği zaman komutanı *Tellu'l-Verd* köyü halkından bazılarının geçmişte Müslüman kardeşlere verdiği destekten dolayı İmran’a karşı sert bir tutum sergilemiştir. Bu durumlar hakkında bir şey bilmediğini söylemesine rağmen dayak ve kötü sözlerden kurtulamamıştır. Romanda bu durum şöyle ifade edilmektedir:

“Sen o zaman *Tellu'l-Verd* ’densin.

-Evet efendim. Senin baban ya da akrabandan birinin İhvanla bir bağlantısı var mı?

-İhvanla ne kastediyorsun efendim?

-Beni Müslüman kardeşler hakkında hiçbir şey bilmediğine ikna etmek mi istiyorsun?

-Bilmiyorum bu ismi ilk kez sizden duyuyorum efendim” (Mu‘aykıl, 2019, s.19).

Komutan İmran’a askeriyeinin zihniyetini ve dini vecibelerin yasak olduğunu dolaylı bir şekilde açıklar. Önemli olanının vatan ve lider için yapılması gerekenler olduğunu ifade eder. Burada yazar askeri zihniyetteki laikliği açıklamak istemiştir. Romanda bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

“İmran, ey oğlum! Sen iyi bir gençsin. Bizden daha çok imanının olduğunu düşünme, biz burada vatanla komutana iman ediyoruz. Bundan başka bir şey bizi meşgul etmez. Yemin ederim ki senin vatan ve komutana hizmetten başka şey yaptığın bana ulaştı” (Mu‘aykıl, 2019, s.20).

Romanda daha önce giriş yapılan geçmişte yaşanan siyasi olaylar, detaylı bir şekilde ele alınır ve halkın üzerindeki etki ve korkusunun devam ettiği şu şekilde vurgulanır:

“-Baba kim bu Müslüman kardeşler? Bu olayların üzerinden yirmi yıl geçmesine rağmen insanların üzerindeki hâkimiyeti devam ediyor.

-Sen o zaman doğmamıştın.

-Ne oldu baba tam olarak detaylı bir şekilde anlatır mısın?

-(Fısıldayarak) Yerin kulağı var, biraz yaklaştı” (Mu‘aykıl, 2019, s.25-26).

Baba Esed’in yönetimi zamanında seksenlerde yaşanan Müslüman kardeşlerin başlattığı siyasi başkaldırının nasıl bir kıyıma neden olduğu daha detaylı ele alınır. Baba Esed’in başında olduğu tek partili hükümete karşı Müslüman kardeşlerin başlattığı El-Bennâ, Seyyit Kutup gibi en meşhur liderlerinin olduğu devirme hareketinin iki aşamalı olarak nasıl kanlı bir şekilde bastırıldığı ele alınmıştır. İlk bastırma aşaması olan kanlı kıyım şu şekilde ele alınmıştır:

“Rejim sistemin her yerdeki uyuyan hücrelerini yok etmek için bütün askeri gücünü ve ekipmanını topladı ve her yerden saldırı ve acımasız eziyetlerini uyguladı” (Mu‘aykıl, 2019, s. 26).

Sonra insanların arasında korku yaratmak için Müslüman kardeşlere üye olanlara yaptıkları acımasız ve kanlı yaptırımlara romanda şu şekilde değinildi:

“Üyelerin çoğu ya öldürüldü ya da tutuklandı ve hapse atıldı. Öldürülmeyecekleri yönünde teminat olarak teslim olmaları bile onları ölmekten kurtaramadı. Güvenilir kişiler bize Hama’da camilere giren ve teslim olduklarını beyan edip ve hoparlörlere yüksek sesle güvende oldukları söylemelerinin ardından yüzlerce kişinin camilere akın etmesinden sonra üzerine kurşun yağdırdılar ve herkesi öldürdüler. Halep’te görev yapan *Tellu’l-Verd*’den bir polis bana, insanların gözü önünde bir adamın hayvan gibi asılıp işkence yapıp sonra nasıl öldürüldüğünü bana anlattı. Ayrıca insanlarda korku yaratmak için cesetlerin yolların kenarlarına atıldığını ve insanların onların arasında yürürken bakmaya korktuğunu anlattı. dlip’deki ilçelerin birinde Müslüman kardeşlere üye birinin ailesinin önünde öldürüldükten sonra evinin nasıl yakılıp yıkıldığını ve soyulup bütün beldede gezdirildiğini gözlerimizle gördük” (Mu‘aykıl, 2019, s.27).

Direnış bastırıldıktan sonra yönetim tarafından sürekli devam edecek ikinci aşamaya geçilmiştir. Bu, din ile Müslüman kardeşlerin bir düşünölüp namaz kılan camiye giden herkesin bu gruba ait olduğu kanısıyla insanlara yönetimin eziyet ettiği aşamadır.

“Örgütün dini karakter taşıması sebebiyle sadece dindarlık gösteren şüpheli oldu. İnsanlar genel mekânlarda namaz kıldıkları zaman tutuklamaya maruz kaldılar. Konuşmasında Allah adının geçmesi bile şüphe konusu oldu. Seyyit Kutup gibi Müslüman kardeşlerin üyesi olan yazarların üye olmadan yazdığı isterse edebiyat alanında olsun, kitabı bulunduğu zaman cezadan kurtulamadı” (Mu‘aykıl, 2019, s.27).

Romanda tutuklanmaya veya cezaya neden olabilecek kitapları gömmek zorunda kalmalarına yazarların isimleri de zikredilerek şu şeklide değinilmiştir:

“Aleyhimize olabilecek farklı akım ve eğilimlere ait Mark, Lenin, Seyyit Kutup, Necip Mahfuz ve Tevfik Hikmet gibi yazarların kitaplarını durumlar düzelinceye kadar bir ağacın altına kazdığımız büyük çukurun içine gömmek zorunda kaldık” (Mu‘aykıl, 2019, s.28).

Yazar, geçmişte yaşanan olayları ele alarak tarihin bir tekerrürden ibaret olduğunu göstermek istemiştir. Yazar, baba Hafız Esad’ın iktidarı döneminde olanları anlattıktan sonra Beşşar Esad’ın iktidara geliş süreci ele almıştır. Baba Hafız Esad’ın ölümünün ardından yönetim için hazır olan oğlu el-Bâsil’in esrarengiz bir trafik kazasında ölmesi sebebiyle siyasetle ilgisi olmayan Doktor Beşşar Esad’ın yönetimi devralışı romanda şu şekilde ele alınmıştır:

“Ülke üzerinde daha iyi bir yarına işaret eden yeni esintiler esmeye başladı. Ve baba Esad’ın ölümünün ardından bu göreve hazır olmayan oğlu Beşşar yönetime geçti. Baba Esad’ın ölümünden sonra bunun için hazır olan oğlu el-Bâsil’in iktidara gelmesi gerekiyordu. Fakat kader araya girdi ve Lazkiye’de havaalanı yolunda esrarengiz bir kazada 1994 yılında vefat etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.28).

Beşşar Esad’ın yönetime gelmesi için yaşının uygun olmaması sebebiyle anayasada yapılan değişiklikler şu şeklide ifade edilmiştir:

“2000 yılında baba Esad’ın ölümünden sonra anayasadaki yaş sınırı hariç her şey hazır oldu” (Mu‘aykıl, 2019, s. 29).

Anayasada yaptıkları değişikle Beşşar Esad'ın yönetime gelme sorununu çözdüler ve Beşşar ülkenin lideri oldu. Bu değişim meşru olmamasına rağmen insanlar bu durumu sevinçle karşıladı. Allah'tan bir müjde olarak kabul ettiler.

Çünkü o yönetim için hazırlanan başka biriydi fakat onlara lider olması için kader araya girmişti. Halkın Beşşar Esad'ın kendilerine güven vereceğine ve zarar vermeyeceğine dair inançtan dolayı sevinmesine romanda şu şekilde değinilmektedir:

“O elini kana bulamadığı için onları hoşnut etti. Gelişiyse sevindiler. Tezahüratlar yaptılar onu coşkuyla karşıladılar. Dürüst olmak gerekirse yeni bir başlangıç gibi görünüyordu. Ruhlara güvence veren ve onları rahatlatan bir tür özgürlük yayıldı” (Mu‘aykıl, 2019, s.29).

Ama bu sevinç ve beklentinin arkasından istenilen yönetim biçiminin aslında arzu edildiği gibi olmadığı, devletin bir kurumu olan ordu üzerinden romanda şu şekilde açıklanmaktadır:

“-Baba, mütevazı ve yenilikçi bir genç olarak iyi görünüyor. Sen ordu komutanlarının yaptığı bazı kötü muameleden haberi olmadığını düşünüyor musun?

- Belki de oğlum, belki de yardımcılar kötü olunca yöneticiyi de kötü yapar ve hala geçmiş dönemden kalma yardımcılarının büyük çoğunluğu hala kötüler” (Mu‘aykıl, 2019, s.29).

Geçmiş olayların tekrar edeceğine romanda şu ifadeyle imada bulunulmuştur:

“Bu sessizliğin ardında fırtınayı mı gizlediğini sorguladım” (Mu‘aykıl, 2019, s.29).

Romanda savaş sürecini tetikleyen diğer bir etken olan partizanlık süreci de ele alınır. İmran askerden döndüğünde partizanlığın hâkim olduğu baskıcı bir yapının olduğundan bahsederek romanda konu detaylı bir şekilde ele alınır. Devlet ve askeri güçlerin benimsediği Baas Partisi ve bu partiye üye oluşturma eylemi okulun her kademesine yaymıştır.

Destekleyici(taraftar) çırak üye ve aktif üye olmak üzere üç kademede oluşan üyelik sistemine değinilir. İlk okul sürecinde taraftar ya da sempatizan olan çocuklar okul kademeleri ilerledikçe destekleyici çırak üye ve en son aktif üye olmaktadır. Partiye katılmak zorunlu olmasa da okul, ordu gibi devletin kurumları tarafından üye olma için propaganda

alışmaları yürütülmekteydi. Romanda partizanlık konusuna değinilerek Baas partisinin devlet tarafından, devletin bütün kurumlarında nasıl yaygınlık kazandığı ve üyelik süreçlerinin okullar ve ordu aracılıyla nasıl yürütüldüğü açık bir şekilde anlatılarak bu sürecin iç savaşa zemin hazırlamadaki rolü yazar tarafından gösterilmek istenmiştir.

“Partizan ekipleri her okula yayıldı ve köydeki lise, ortaokuldan ayrıldı. *Tellu’l-Verd* ‘in çocukları için okul yeterli gelmeyince yeni bir ortaokul yapıldı” (Mu‘aykıl, 2019, s.23).

Romanda Baas Partisi’nin okulda yürüttüğü faaliyetler ve oluşturdukları üyelik sistemleri şu şekilde ele alınmıştır:

“Arkadaşım bana köydeki çocuklar ve gençlerin hepsinin eğitimlerini tamamlayınca refik olduğunu söyledi. İlkokul aşamada nc yoldaş olarak partiye katılıyor ve oradan ortaokul aşamasında arkadaş yoldaşa, daha sonra lise aşamasında Baası yoldaş oluyor. İlk olarak parti destekçisidir ve daha sonra aktif bir ye olmak için partizan hazırlık kurslarına girerler” (Mu‘aykıl, 2019, s.23).

Partizanlığın orduda aktif olarak yürütüldüğüne romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Arkadaşımın anlattıklarına şaşırmadım çünkü orduda aklımızı Baas Partisi, hedefleri, mesajı ve toplumu yönlendirmedeki rolü hakkında birçok bilgi ile beynimizi doldurdular ancak bu derece *Tellu’l-Verd*’de yayılmasına şaşırdım. Çünkü bu durumun orduyla sınırlı olduğunu düşünüyordum ama bütün herkesin bu partiye ye olduğunu öğrendim. Mudır, bana zorunlu olarak ye olunduğu söylememesine rağmen okullar ve kurumlar aracılığıyla otomatik bir şekilde ye olunduğunu ifade etti” (Mu‘aykıl, 2019, s.23).

Tunus’ta Arap Baharı hareketinin başlamasıyla yönetim ülkeye sıçramasını engellemek için baskıcı tutumunu artırmış fakat bu durum süreci engellemediği gibi ülkenin iç savaşa sürüklenmesine neden olmuştur. İç savaşa sürükleyen olayların sadece hareketin sıçramasıyla meydana gelmemiş; daha öncesinde ülkede yaşanan rüşvet, yolsuzluk ve güvenliğin olmaması gibi sorunlar bu süreci tetiklemiştir. Ülkede meydana gelen bu olumsuz gelişmeler romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

“İş yeri müdürü, emniyet mensubu Haydar, arada sırada iş yerine uğrayınca beti benzi atıyordu. Bazı talimatlar veriyor ya da işlerin biri hakkında istihbarat topluyordu ve soruşturmasında rüşvet almadan çıkmıyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.42).

Devletin emniyet güçleri tarafından uygulanan haksız baskı saldırılar ve rüşvetin yarattığı kaos ortamına romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Güvenlik görevlilerinin iş yerine baskın yapmayı ve saldırmayı alışkanlık haline getirmişlerdi. Sanki kendi iş yerleriymiş gibi iş yerinden ve müdürün odasından diledikleri eşyayı izin almadan alıyorlardı. Buna ek olarak iş yerinin sahibi Sabuncî’ya şantaj yapıp ondan bir sürü para çekiyorlardı. Kendisi için var olmayan bir siyasi mesele uydurmalarından korktuğu için reddetme ve karşı çıkma hakkı yoktu” (Mu‘aykıl, 2019, s.46).

Romanda güvenlik görevlilerinin saldırı, baskın ve rüşvet alma gibi haksız tutumlarına, üniversitede, üniversite hocaları ve öğrencilerine baskı ve aşağılama şeklinde devam ettiklerine şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Liseyi bile bitirmemiş bazı güvenlik unsurları tarafından hocaların ve öğrencilerin baskılara maruz kaldıklarını fısıldayarak bana anlattı. Ailelerinden bazı öğrencileri haksız yere başarılı yapmaları için hocaları zorunlu tutuyorlardı” (Mu‘aykıl, 2019, s.45).

Savaşa iten en önemli nedenler romanda şu şekilde özetlenmiştir:

“Yolsuzluk, rüşvet, baskı yayılmış ve özgürlük yok olmuştu. İnsanların çoğu aşağılanmaları ve onurlarına hakaret edilmesi sebebiyle acı çekiyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.46).

Ülkede güvenlik güçleri tarafından halka yaşatılan olumsuz olayların diğer ülkelerde başlayan Arap Baharı hareketini ülkede tetiklediği romanda ele alınmaktadır. Olayların aslında basit bir etkilenme olmadığı insanların yaşanan olumsuzluklara dayanamadığı için bu sürece sürüklendiği şu şekilde anlatılmaktadır:

“Ani değişim rüzgârlarının estiği diğer Arap ülkelerini kasıp kavuran olaylardan ülkemde uzak kalamadı. Aksine bunun gerçekleşmesi için diğerlerinden daha fazla hazırlıklıydı. Durumun her geçen gün daha da kötüye gitmesi, güvenlik birimlerinin hâkimiyeti ve güvenlik güçlerinin her giriş çıkışta ve kamu ve özel yerlerde, okullarda, üniversitelerde, fabrikalarda, şirketlerde ve iş yerlerine müdahale etmesiyle son zamanda tansiyon arttı. Kurumlarda, kafe, restoranlarda ve hatta ulaşım araçlarında ve yollarda hayat çekilmez bir hal almıştı. İnsanların işlerine karışan, kasten onları küçük düşüren, aşağılayan

güvenlik unsurunun olmadığı bir yer yoktu. İnsanlarda güvensizlik ve korku hâkim olmuştu” (Mu‘aykıl, 2019, s.46).

İnsanların yaşananlara dayanamayıp başlangıçta devrim için barışçıl sivil gösterilere protestolara başlaması ve bu durumun ülkenin her yerine yayılması romanda şu şekilde yer almaktadır:

“Halkın maruz kaldığı şeylerden bıktığı görülüyordu. Diğer ülkelerde patlak veren ihtilallerde ülkeye hâkim olan sakinlik, fırtına öncesi sessizlikten başka bir şey değildi. Çok geçmeden sivil itaatsizlikle başlayan ve kısa sürede ülke geneline yayılan barışçıl gösterilere dönüşen devrim hareketleri *Tellu 'l-Verd'e* kadar ulaştı” (Mu‘aykıl, 2019, s.46).

Başlangıçta sadece baskı altında halkın kendini ifade etme biçiminde ortaya çıkan gösterilerin yönetimin sert ve yıkıcı tutumu sebebiyle iç savaşa neden olması romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

Durumlar başlangıçta eğlenceye benziyordu. Gençlerden bir grup köyün meydanında toplanıyor, davul çalıyor, tezahürat yapıyor ve devrimle ilgili halk ezgileri söyleyerek yorulup eve dönünceye kadar köyün caddelerinde dolaşıyorlardı. Sanki istedikleri her şeyi elde etmiş, korku engelini kırmış gibi sadece içlerinde meydana gelen değişimdi” (Mu‘aykıl, 2019, s.47).

Romanda barışçıl gösterilere yönetim tarafından verilen sert tepkilere şu şekilde yer verilir:

“Gösterilere çıkanların vatan haini ve ajan olduklarını ve yok edilmelerinin gerektiğini söylüyordu” (Mu‘aykıl, 2019, s.49).

Tutuklama işkence ve öldürmeyle sonuçlanan gösterileri bastırma girişimleri muhalif bir grubun oluşmasına neden olarak toplumu iç savaşa sürüklemiştir. Romanda bu duruma neden olaylar şu şekilde açıklanmaktadır:

“Emniyet şubelerinde tüyler ürperten şeyler yayıldı. Onlarca yüzlerce insan tutuklandı. Onlara ne olduğu hakkında kimse hiçbir şey bilmiyordu. Onların sağ mı, ölü mü olduğunu da kimse bilmiyordu. Kurtulup çıkanlar, emniyet güçlerinin işkence ve aşağılamadaki aşırılıklarından bahsediyordu. Muhtemelen onlardan bazıları da işkence sırasında öldü ve

ailelerine defin için teslim edildi. Casus suçlaması her zaman hazır olduğu için kimse ne olduğu neden olduğu sormaya cesaret edemiyorlardı” (Mu‘aykıl, 2019, s.62).

Gösterilerden sonra rejime karşı silahlı bir grup oluşmuş, bu grubun kendine verdikleri isme ve Türkiye’de verilen isme romanda şu şekilde vurgu yapılmıştır:

“Ne söyledin? Muhalifler? Anlıyor musun? Biz mücahit ve devrimciyiz muhalif değiliz. Kızma kardeşim. Maksadım kötülemek değil. Türkiye’de böyle isimlendiriyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.290).

Romanda Özgür Suriye ordusuna katılan gençlerin katılma gerekçelerine şu şekilde yer verilmektedir:

“Kendimi benden biraz büyük biraz küçük yaşlıtlarım arasında buldum. Onlardan her biri başlarına gelen, şahit oldukları zulmü anlatıyor. Onlardan bazılarının aileleri, gözleri önünde öldürüldüğü için kaybettikleri ailelerinin ve yıkılan evlerinin intikamını almak istiyorlar” (Mu‘aykıl, 2019, s.299).

Romanda Özgür Suriye ordusunun içinde yer alan IŞİD ve El-Kaide gibi radikal grupların varlığına açıkça ifade edilmemekle birlikte benimsedikleri kitap ve düşünce yapısıyla değinilmektedir ve Suriye’de oluşturmak istediği yapıya romanda şu şekilde yer verilmektedir:

“Bizden Allah’ın aslanları ismini verdikleri bir grup oluşturdular. Bize verilen eğitim bitince Kâfirle savaşmak ve İslam’ı tekrardan saf haline getirmek istiyorduk. Artlarından gelen bidatlerden kurtulmak için Sahabe ve Tabilerin önderliğinde yol almak ve onların nurlarıyla aydınlanmak olan ilk ilkelerini ve doğru İslam dinini bize öğretildikten sonra ayrıldık. Bize Hicaz ve Yemen’den daha önce bilmediğimiz bilgileri öğretmek için imamlar getirdiler. İslam’daki çoğu fıkranın sapık grup olduğunu bize açıkladılar” (Mu‘aykıl, 2019, s.300).

Romanda IŞİD örgütünün İslam’da sapık görüp öldürülmeye hak ettiklerini düşündükleri dini mezhep ve diğer dinlerden olan yapılara şu şekilde yer verilmiştir:

“Kendimizi, sapık mezhepler; Hariciler, Rafiziler, Sûfiler, Yahudiler, Hristiyanlar ve diğerleri hakkındaki İslam şeyhinin fetvasını okumaya adadık. Onlardan çok şey öğrendik” (Mu‘aykıl, 2019, s.300).

“Bu insanların var olduğunu ve onların aramızda olduğunu öğrenince şok olduk. Bize hak ve batılın karıştırmasına yol açan karanlık cehaleti açıkladı. Pek çok ailelerin farkına varmadan kâfir ve sapıklarla evlilik yoluyla soylarına karıştı. Bidat ehliyle savaşmamız gerekir. Sapıkları tövbe almak yoluyla hak yola döndüreceğiz ve onları İslam’ın katına geri getireceğiz” (Mu‘aykıl, 2019, s.300).

İŞİD örgütü için önemli olan bağdadi grubunun el kitabı olarak görülen Ebubekir Naci’nin yazdığı, vahşet iyidir yeter ki doğru yönetilsin düsturu olan *İdâretu’t-Tevahhüş* (Vahşetin Yönetimi) kitabını benimseyen bu grubun ve İslam devleti kurmayı hedeflemelerine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“İslam devletini yeniden oluşturmak için bizi doğru yola ulaştıracak delillere dayanmamız gerekir. Bizim kaynağımız ve hidayet rehberimiz üç aşamadan oluşan cihat aşamalarını bize belirleyen bu kitaptadır. “İdâretu’t-Tevahhüş” zarar vermek ve bitkin düşürmek, ikinci aşamada vahşeti yönetmek ve üçüncü aşamada İslam devletini oluşturup kurmaktır” (Mu‘aykıl, 2019, s.301).

Romanda bu radikal yapının erkeklerin başını kesmeyi geride kalan kadın ve çocukları esir olarak almayı hak gören aşırılıklarına yer verilmektedir. Kadınları kendilerine cariyeye yaptıkları çocukları ise kendileriyle savaşacak mücahit olarak yetiştirdiklerine romanda şu şekilde ele alınmaktadır:

“Onların bizim kadın ve çocuklarımıza yaptıkları gibi onları öldürmeyeceğiz. Bilakis onları bize yardımcı olmaları için esir yapacağız. Onlara Hanif din üzere yetiştirip bizim savaş saflarına katacağız. Kadınlara gelince onlar bize helaldir. Onlara seçim hakkı vereceğiz. Ya İslam’a girip örtünecek ya da savaş esiri olarak mücahitler arasında faydalanmak için dağıtılacaklar” (Mu‘aykıl, 2019, s.301). “Adamların başlarını kesmekte yarıştık. Yataklarından uyurken pek çok kadınları, çocukları ve adamları yataklarından çekip aldık” (Mu‘aykıl, 2019, s.301).

Halkın arasında oluşan karşıt grubun rejim ordusu tarafından yapılan zulümlerin intikamını almak için rejim yanlılarına benzer zulmü yapmayı istemlerine romanda şu şekilde değinilmiştir:

“Fırtına gibi aramızdaki öfke büyüdü. Ailemizin öldürüldüğünü ve kadınlarımızın esir olduğunu gördük. Kana susamış kurt gibi bağırmaya başladık” (Mu‘aykıl, 2019, s.301).

Suriye halkının okuyan eğitimli gençlerini Özgür Suriye ordusuna katılmaya iten sebebe şu şekilde değinilmektedir:

“Evet, ailemin hepsini bir gecede kaybetmenin ardından yüksek lisansı bıraktım ve silah taşıdım. Köyümüzü bombaladılar ve bombalardan biri evimize düştü. Evimin yıkılmasıyla hepsi öldü ben hariç kurtulan olmadı. Çünkü ben Halep'teydim. Başka seçeneğim kalmadı ve Özgür Suriye ordusuna katıldım” (Mu‘aykıl, 2019, s.103).

Devrimci ordunun oluşmasının beklenen değişimi yaratmamasının halkın yaşadığı sıkıntıların bitmesi bir yana ikiye bölünmüş bölgeler nedeniyle yollardaki kontrol noktalarında kendilerinden olmamakla halkı suçladığı, baskı uyguladığı bir ortamın varlığı ve tek bir yönetimin olmamasının yarattığı kaos şu şekilde ele alınmaktadır:

“Hiçbir şey değişmedi. Barikatlar aynı barikatlar, teftiş aynı teftiş, sadece değişen şey Babu'l-Hevâ'dan önce Esad yanlısı olup olmadığı teftiş edilirken Babu'l-Hevâ'dan sonra muhalif gruptan olup olmadığı teftiş ediliyor” (Mu‘aykıl, 2019, s.81).

Romanda muhalif radikal grubun aşırılıklarına karşı verilen tepkiye şu şekilde yer verilmektedir:

“İnsanlara sudan bahanelerle eziyet etmekten vazgeçin. Zulümde ve kötülükte aşırı gittiniz. Vatanın evlatlarının içini kinle doldurdunuz. Kadınları aşağıladınız ve hür kadınları esir ettiniz. Bu topraklara geldiğinizden beri düzeltmediğiniz gibi zalimleri bırakıp mazlumları ezmeye cüret ettiniz” (Mu‘aykıl, 2019, s.313).

Radikal grubun halkın önemli kültürel değeri olan kabirleri put olarak görüp yıkmalarına şu şekilde değinilmiştir:

“Kabirlerin hepsini tekbirlerle sanki Kâbe'nin putlarını kırıyor gibi yıktılar” (Mu‘aykıl, 2019, s.155).

Rejim yönetimi ülkede tekrar hâkimiyeti sağlamak için Rus ve İran yönetiminin askeri gücünden yardım alarak tekrar hâkimiyet sağlamasına şu şekilde değinilmektedir:

“Bildiğiniz gibi rejim, Rusların yardımıyla Halep ve diğer şehirler üzerindeki kontrolünü yeniden sağladı” (Mu‘aykıl, 2019, s.123).

Romanda geçmişten bu yana yaşanan siyasi olaylara ve bu siyasi olayların ülkenin kaderini değiştirerek iç savaşa neden olmasına yer verilmiştir.

5.1.4.5. Edebi Açıdan Değerlendirilmesi

Yazar Esma Mu‘aykıl’ın ikinci romanı olan *Tellu’l-Verd* romanı, yazarın çalışmalarında önemli bir yer tutan kadın sorunlarına paralel bir çizgide gelişen kadınların toplumdaki konumunu sorguladığı bir ana temadan oluşan ilk romanının aksine, Suriye’de iç savaşın patlak vermesi sebebiyle yazarın ilk kez çalışma konuları dışında bir alanda, iç savaş ve göç sürecini ele aldığı bir göç romanı olmuştur.

Roman kurgusal açıdan Suriye’deki iç savaş sürecini, iç savaş sürecinin neden olduğu zorunlu göçü, güçlü bir şekilde yansıtabilmesi açısından realist tarzda yazılmış; göç romanı perspektifinden değerlendirildiğinde başarılı bir romandır. Arap toplumunun sözel kültürüne ait deyim, atasözü, zılgıt, mâni, halk ezgileri gibi pek çok unsurun romandaki metinlerin içine yedirilmesi yazarın dile ve kültüre hâkim olduğunu göstermektedir. Yazar sadece olay ve olguları anlatmakla yetinmemiş; Suriye’nin sosyal, siyasal, kültürel bir portresini çizmesi açısından ve aynı zamanda mekânsal olarak da tarihi yerleri içinde barındıran pek çok yere romanında yer vermesi mekânsal bir tasavvur oluşturması açısından da başarılıdır. Yazarın olayları geniş açıdan göstermek istemesi nedeniyle çoklu bakış açısıyla oluşan bir anlatı türü seçmiştir. Bu durumun romana olumlu katkıları olduğu gibi romanda bu durumun yarattığı bir kargaşa da oluşmuştur. Bölümler arası geçişler, bir anlatıcıdan diğerine aktarılınca sert geçişler olmuş bu durum nedeniyle konu bütünlüğünde kayıplar meydana gelmiştir. Bu tür aksaklıklara rağmen yazarın canlı betimlemelerle romanda olayları yaşıyormuşçasına hissettirmesi yönüyle yazar çok başarılıdır.

6. SONUÇ

Çalışmada Esmâ Mu'ayyil tarafından Arapça olarak modern dönemde kaleme alınan *Tellu'l-Verd* romanı incelenmiştir. Bu roman, realist tarzda yazılmış bir göç romanıdır. Roman, yapısal ve tematik açıdan incelenmiştir. Göç Edebiyatı'nda işlenen temel konuların bu romanda da ele alındığı yapılan çalışmada gözlenmiştir. Yazar romanda Suriye iç savaşının süreçlerine değinerek savaşın neden ve sonuçlarını ortaya koymaya çalıştığı gözlenmiştir. İncelenen *Tellu'l-Verd* romanı, Suriye iç savaşıyla ilgili bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır. Yazar tarafından savaşın çirkin yüzü pek çok açıdan gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Romanda Suriye iç savaşının sadece Arap Baharı'nın etkisiyle oluşmadığını, arka planında geçmişten gelen siyasi yapının etkili olduğu yazar tarafından vurgulanmıştır. Romanda uzun yıllardır siyasi otorite olan Esad yönetiminin; partizan, baskıcı ve yıkıcı tutumu neticesinde toplumda yok olan güven ortamı ve Arap Baharı'nın etkisiyle iç savaşın patlak vermesini romanda ele alan yazarın, siyasi bir eleştiride bulunduğu ve savaşın nedenlerini ortaya koymaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Romanları tarih kitaplarından ayıran en önemli özellik, nesnel veriler kadar tikel verilere ulaşma imkânı tanınmasıdır. *Tellu'l-Verd* romanı, barışçıl gösterilerin başladığı süreçten savaşın bir kıvılcım gibi başlayıp bütün ülkeyi yakan yakan bir ateş topuna dönüştüğü süreçlerde toplumdaki bireylerinde yarattığı etkiler hakkında bilgiler sunmuştur. İnsani temel hak ve özgürlüklerinin yok olmasının getirdiği korku ortamının yarattığı atmosferin, toplumun bireylerinde yıkıcı etkiler yarattığı romandaki karakterler üzerinden gözlemlenmiştir. Romandaki erkek karakterler üzerinden iç savaş sırasında yaşanan şiddet ve bu şiddet ortamının bir sonucu olan işkence olgusu da gözlenmiştir. Bu yaşanan işkencenin sadece fiziksel sonuçlarının olmadığı, aynı zamanda karakterlerde yıkıcı psikolojik etkilere neden olmaktadır. Çalışmada dikkat çeken önemli bir başlıkta savaşlarda tarihte olduğu gibi toplumun en güçsüz kesimlerinden biri olan kadınların, savaş nedeniyle tecavüz ve haksızlıklara uğramasıdır. Güvensiz ortamda farklı toplumsal kesimler tarafından kadınlar tecavüze maruz kalmaktadır. Kadınların tecavüze uğramasının sadece bedensel bir eziyet değil, aynı zamanda kadının ruhunu paramparça eden bir durum olduğunu, yazar romanda iki önemli karakter Kâfi ve Bâhira üzerinden aktarmıştır.

Suriye'deki iç savaşta can ve mal güvenlikleri kalmayan insanların güvenli bölge arayışı nedeniyle göç etmek için ülkelerinden zorlu kaçış süreçleri romanda ele alınan önemli konulardan biri olarak gözlenmiştir.

İç savaşın başlamasıyla göçler daha güvenli bulunan ülke içindeki bölgelere olurken savaşın her yeri sarmasıyla ülke dışına yapılmıştır. Yazar ölümle sonuçlanabilen göç süreçlerini “ölümlerden ölümlere kaçış” cümlesiyle vurgulamak istemiştir.

Romanda toplumsal yapıdaki değişimler de ele alınan önemli başlıklardan biri olarak gözlenmiştir. Romanda göç etmeyip savaş ortamında yaşayan insanların hayatlarında ölümler, göçler ve yabancı milletten unsurların savaşa dâhil olmasıyla demografik yapıda meydana gelen değişimin etkileri ele alınmıştır. İç savaşla ortaya çıkan nüfus değişiminin toplumda dini, siyasi, kültürel ve gündelik yaşam pratiklerini de büyük ölçüde etkilediği roman aracılığıyla gözlemlenmiştir. Aynı zamanda muhalif grubun oluşmasıyla siyasi belirsizliğin olduğu, bir şehrin yönetiminin bile tek bir yönetim biçimiyle yönetilmediği, savaş nedeniyle yönetimin sürekli el değiştirdiği bir kaos ortamına da yazar vurgu yapmıştır. Suriye’deki iç savaştan dolayı kalanların ve göç edenlerin toplumsal değişim nedeniyle uyum zorlukları yaşadıkları gözlemlenmiştir. Kültür, insanın bir var oluş biçimidir. İnsan kendini büyüdüğü, yetiştiği kültürle var etmektedir. Zorunlu göçe maruz kalan insanların göç ederken bedensel olarak vatanlarından ayrılışlar da duygusal ve psikolojik olarak bu kopuşun olmadığı, karakterler üzerinden gözlemlenmiştir. Suriye’den zorunlu olarak göç edenlerin; göç sonrasında karşılaştıkları yeni hayata uyum süreci, yaşadıkları kimlik bunalımları, aidiyet sorunları, travmalar ve yaşadıkları kültür şoku gibi sorunlar romanda ele alınmıştır. Savaşın uzun sürmesi, ev sahibi toplumda misafir olarak görülmüş toplumsal olarak gelen göçmenler için hayatı kolaylaştırmak için Türk halkı seferber olmuştur. Suriyeli göçmenlerin dönüş sürelerinin uzaması ve neredeyse dönüşün imkânsız hale gelmesi nedeniyle bazı toplumsal sorunlar ortaya çıkmış ve bu sorunlar sosyal medya nedeniyle Suriyeli göçmenlerin bazı kesimler tarafından toplumsal dışlanmaya maruz kalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durumun yarattığı çöküntüler, romanda ele alınan önemli başlıklardandır. Daha müreffeh bir yaşam ve toplumsal dışlanmaya daha az maruz kalacakları düşüncesiyle göçmenlerin Avrupa’ya yaptığı ölüm yolculukları ele alınan önemli konulardandır. Avrupa’ya göç sonrası yaşanan kimlik bunalımları ve uyum sorunlarının farklı dini ve kültürel yapılar nedeniyle daha yoğun ve yıkıcı bir şekilde yaşanması konusu dikkat çekmektedir. Avrupa’ya göç edenler için uygulanan uyumlama sürecinin, kültürel uyumdan çok kültürel asimilasyonla sonuçlanabileceği vurgusu yapılmıştır.

Bir göç sürecinde genel olarak birtakım nedenlerle çoğu zaman gerçekleşemeyen geri dönüş sürecine de yer verilmiştir. Romanda Suriye'ye geri dönüş gerçekleşmiştir. Geri dönüşün şartlar olacağında mümkün olabilecektir. Fakat yazar, Suriye'ye geri dönüş için insani yaşamsal koşulların oluşmadığında oraya gitmenin ölümle eş olduğunu, göstermek istemiştir.

Elde edilen bütün bu verilerin ışığında Suriye iç savaşının toplumsal, kültürel ve siyasal pek çok değişime neden olan etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin bıraktığı izler romanda üç nesil üzerinden aktarılmış ve hepsinde de farklı etkiler ve yıkımlara neden olduğu gözlenmiştir. Üçüncü nesil olan savaş sırasında çocuk olanlarınsa kayıp bir nesil olduğu yazar tarafından vurgulanan önemli bir konudur.

Savaşlar insanlığın trajedisidir. Savaşın sonuçları sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve dini olarak sorgulanmalıdır. Hasan Evzin'in "Şimdi biliyorum ve bugünü bilmiyormuş gibi yaşayamam. Yazar, Esma Mu'aykıl'ın *Tellu 'l-Verd* romanını karakterlerinin ezilme ve ölüme varan ıstıraplarını okuyup aynı acıyı yaşadıktan sonra bilmiyorum diyemem." diyerek ifade ettiği gibi romanda gözlemlenen iç savaşın içinde insanlar tarafından yaşanan bu insan hakkı ihlalleri için gerekli önlemler alınmalıdır. İnsan hayatı ilahi ve beşerî değerler tarafından kutsanmıştır. İnsan haklarının korunması için ulusal ve uluslararası mekanizmalar kurulmalıdır. Bir ülkenin bir toplumun kaderi bir kişinin veya oligarşi yönetimlerin tekeline ve insafına bırakılmamalıdır. Trajediye oluşturan düşüncelerin, fikirlerin, olguların analiz edilmesi sonraki nesiller için ibretlik olacaktır.

7. KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2018). *Göç sosyolojisi*. Ankara, Nobel Yayıncılık. s.109.
- Akgül, A.(2009) Gülten Akın Şiirinde İşkence Ve Ahlak, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, Sayı 16.
- Akgün, A.(2015) Göç Ve Göçmen Edebiyatları Üzerine Bir Değerlendirme, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16.
- Alsancak, F. & Kutlu, İ. (2020). Çifte Mağduriyetin Özneleri Olarak Engelli Mültecilere İlişkin Bir İnceleme, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 590-598.
- Apak, H.(2014) *Suriyeli Göçmenlerin Uyumu ve Gelecek Beklentileri*,11.
- Çakır, Z. (2021) *Göçmen Edebiyatı ve Sadık Yemni'in Alsancak Börekçisi, Amsterdam'ın Gülü, Muhabbet Evi Romanlarında Göç olgusu*, Erzurum Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Çayır, K. (2015) *Türkiye'de İslamcılık ve İslami Edebiyat*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.15.
- Çelik, C. (2008). Almanya da Türkler: Sürekli Yabancılaşma, Kültürel Çatışma ve Din. *Milel ve Nihal İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 5 (3), 105-142.
- Demir, E. (2019) Suriye İç Savaşının Kilometre Taşları, Hâlid Halîfe'nin lâ Sekâkine fî Matâbihi Hâzihi'l-Medîne Romanı, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47: 295-320.
- Demir, E.(2019) *Türk ve Arap Romanları Perspektifinde Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar*, İSTEM,17.
- Doğan, B.(2021) *Tuyûr Eylûl, El-Mer'e Ve'l-Verde Ve El-Yehûdi'l-Hâlî Adlı Romanlarda Göç, Kimlik Ve Yabancılaşma Temaları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Orta Doğu ve Göç Araştırmaları Anabilim Dalı, Kilis, 7 Aralık Üniversitesi.
- Emekli, İ.(2013) *Çağdaş Suriye Romancılığında Halîm Berekat Ve Toplumcu Gerçekçi Romanlarının Çözümlemesi*, Yayınlanmış doktora tezi Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri Ve Edebiyatları Anabilim Dalı.
- Er, R.(1996) *Necip Mahfuz Hırsız ve Köpekler*, Ankara, Vadi Yayıncılık, 6-10.
- Ergüder, B. (2015). Güvensizlerin Sosyal Güvenliği Enformal İlişki Ağları, *Göç Araştırma Dergisi*, 8.
- Gedik, b. A.(2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme, *Göç Araştırma Dergisi*, 61.
- Göç İdaresi (2023), *Yıllara Göre Geçici Kapsamındaki Suriyeliler*.
- Güngör, T. K. (2022). *Appanah'ın Göç ve Şiddet Temalı Çoksesli Romanı, Tropique de la Violence*. Folklor/Edebiyat, 28 (111), 809-828 . DOI: 10.22559/folklor.2022.

İshakoğlu, Ö.(2013) Arap Göç Edebiyatı Endülü's Grubu Şairlerinde Vatan Özlemi *İ.Ü. Şarkiyat Mecmuası* Sayı 23, (2013-2) 55-64

İnce, C. (2019) Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme, *OPUS © Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*,2583.

Karasu, M.A.(2018) Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskler, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, S 51.

Karasu, M. A. (2018) Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri, *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 14(1), 21-41.

Kasap, S. Göç ve Edebiyat. <https://epicmigrations.com/goc-ve-edebiyat-2>. 9 Şubat 2022.

Kazan, R. Daban, P.(2018) Göçlerin Son Dönem Arap Edebiyatına ve Görsel Sanatlara Yansımaları, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: 20, Sayı: 3, Aralık 2018*, 29-47.

Kısakürek, Sönmezocak, Ş.(2017) *Identified Exile Literature As A Concept /Sürgün Edebiyatının Bir Kavram Olarak Tanımlanması*, Yeditepe Üniversitesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Yüksek Lisans Tezi

Korkunun Normalleşmesi, SYACD, 2021. <https://syacd.org/tr/korkunun-normallesmesi/>.

Muaykıl, E.(2019) *Tellu 'l-Verd* Romanı, , Lübnan Beyrut, Arap Araştırmaları ve Yayıncılık Enstitüsü.

Muaykıl, E.(2020) *'Ammâtu's-Selâs* romanı, Lübnan Beyrut, Arap Araştırmaları ve Yayıncılık Enstitüsü.

Muaykıl, E.(2021) *el-Cahşu's-Surî* romanı, Lübnan Beyrut, Arap Araştırmaları ve Yayıncılık Enstitüsü, Muaykıl, E.(2009) *Havâtır İmra'a La Ta 'rifu'l- 'Aşk* romanı, Tunus, Atlantik yayıncılık.

Nişancı, Z.N.(2012) Toplumsal Kültür- Örgüt Kültürü İlişkisi Ve Yönetim Üzerine Yansımaları Batman University International participated Science and Culture Symposium, 18-20 April 2012 Batman, TURKEY

Suvağci, İ.(2018)*Almanya'ya Göçün Almanya'daki Türk Yazarların Hikâyelerine Yansıması*, (1961-2001)Yayınlanmamış Doktora Tezi, Diyarbakır, Dicle Üniv. SBE.

Ören, A.(2015) Edebiyatta Kurgusal Gerçeklik, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2,(No);156 – 162.

Öztürk, E. (2021) Romanın Toplumsal Bilgi ve Deneyim Kaynağı Olarak Niteliği Üzerine Bir Sorgulama, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 38(2), 491-507.

Savak, H. Romanın Yapı Unsurları Nelerdir. <https://www.bilgenc.com/romanin-yapi-unsurlari>. 20 Ocak 2022.

Soykan, Ö.N.(2019) *Edebiyat Sosyolojisi*, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
Süleymanoğlu Yenisoy, H. (2012) 1912-1913 Balkan Savaşlarının Edebiyata Yansıması, *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*,1.

Şengül, M.B. (2010) *İhsan Oktay Anar'ın Kitab-ül Hiyel Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme*.

Yakupoğlu Boran, L.(2017) *Modern Kuveyt Edebiyatında Yabancılaşma Ve Göç Olgusu*, (1960-1990)*Doğu Göç Edebiyatı*, İstanbul, Demavend yayınları, s. 21-30.

Şengül, M.B.(2017) Bir Göç Hikâyesi, Uzun Hikâye, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt:1 Özel sayı.

Şimşek, S.(2015) *Amerika'daki Arap Göç Edebiyatında Din Anlayışı*, Alim Kitapları Yayıncılık.

Şimşek, S.(2021) *İstanbul'da Yaşayan Arap Edebiyatçılarının Eserlerinde Göç ve İltica Mefhumlarının Etkisi*, (Esmâ Mu'aykıl ile Proje Röportajı) İstanbul.

Pekparlatır, S ve A. Eminoğlu. (2019) Suriyeli Kadın Yazar İbtisâm Tireysî'nin Mudunu'lyemâm Adlı Romanının Mülteci Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 19.

Yakar, Y. M.(2016) Türk Çocuk Edebiyatında Göç Olgusu, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* [TAED], 58, ERZURUM 2017, 339-353.

Yılancıoğlu, S.S(2015) *Günümüzün göç edebiyatı nedir?* Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings Türk Göç Konferansı 2015 - Türkçe Bildiriler S. 513.